

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการ การศึกษาสภาพพหุคลองค้อง
เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูโดยชุมชน

โดย ธนพล นาพั่น และคณะ

สิงหาคม 2548

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์

โครงการ การศึกษาสภาพพหุคลองค้อง
เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูโดยชุมชน

1. ชนพล	นาพนัง	หัวหน้าโครงการ
2. ปรีชา	เกื้อเพชร	ทีมวิจัย
3. จ้านญู	พลายด้วง	ทีมวิจัย
4. สมบูรณ์	ทิพย์รวัย	ทีมวิจัย
5. ธวัชชัย	มาเพ็ง	ทีมวิจัย
6. ขนิษฐา	พะทะละ	ทีมวิจัย
7. ประสิทธิ์	จันทร์ทอง	ทีมวิจัย
8. เกษม	ผาสุข	ทีมวิจัย
9. ภากติ	สุขเพ็ง	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 1 (บทนำ)	1
- ความเป็นมา	1
- วัตถุประสงค์การวิจัย	2
- คำถามวิจัย	2
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
- ระยะเวลาการวิจัย	3
- งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย	3
- กรอบแนวคิดในการวิจัย	3
- นิยามคำศัพท์	3
- บริบทชุมชน	5
บทที่ 2 ทบทวนเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่ผ่านมา	10
- แนวคิดทฤษฎี	10
- งานพัฒนาที่ผ่านมา	12
- สรุปความคิดของนักวิจัยและคณะ	12
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	13
- ขอบเขตของการศึกษา	13
- สถานที่ดำเนินการวิจัย	13
- กลุ่มคนเป้าหมาย	13
- แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	14
- วิเคราะห์และประมวลข้อมูล	17
บทที่ 4 ผลการวิจัย	19
- สภาพพหุคล่องค้องในอดีต	19
- สรุปสภาพคล่องค้องปัจจุบัน	45
- สาเหตุการเปลี่ยนแปลงสภาพพหุคล่องค้อง	50
- แนวทางรูปแบบการบริหารจัดการพหุคล่องค้อง	51

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	58
- สรุปผลการวิจัย	58
- อภิปรายผล	62
- ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการวิจัยและงานพัฒนา	63
- ยุทธศาสตร์การพัฒนา	64
ภาคผนวก	
- ผผนวกที่ 1 รูปภาพกิจกรรม	
- ผผนวกที่ 2 รูปตาราง	
- ผผนวกที่ 3 ผผนวกกิจกรรม	

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา

พรุคลองค้อง หรือพรุคลองฉ้อง เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของพรุควนเคร็งตอนกลาง มีอาณาเขตติดต่อ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และเขตอำเภอชะอวด 1 หมู่บ้าน มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 30,000 ไร่ อยู่ในโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริเดิมเป็นพรุที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ จำนวนมาก ชาวบ้านทั้ง 5 ชุมชนจึงได้เข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าพรุคลองค้องในการทำมาหากิน ทั้งการหาปลา หาของป่าทำไม้ อีกทั้งยังเป็นแหล่งวัตถุดิบในการจักสาน โดยเฉพาะต้นกระจูด ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติของพรุคลองค้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแยกกันมิได้

จนกระทั่งเมื่อครั้งเกิดวาศภัยที่แหลมตะลุมพุก ในปี พ.ศ.2505 ส่งผลให้พื้นที่ป่าพรุคลองค้องซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงได้รับความเสียหาย ต้นไม้ใหญ่โค่นล้มลงเป็นจำนวนมาก และในปีต่อมาพรุคลองค้องเกิดไฟไหม้อีกครั้ง ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติพรุคลองค้องลดจำนวนลงจากเดิมอีก จากเหตุการณ์ดังกล่าว ประกอบกับชาวบ้านในชุมชนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ที่เข้าไปบุกรุก เผาถาง เผาป่าในพื้นที่ป่าพรุ เพื่อการทำมาหากิน เป็นเหตุให้พื้นที่ป่าพรุเสียสมดุลทางธรรมชาติ และเสื่อมโทรมลงในที่สุด สัตว์น้ำ ต้นไม้พันธุ์ดั้งเดิมลดลง และสูญพันธุ์ในบางชนิด อาทิ ปลาตุ๊กตาพัน ที่เคยเป็นปลาดังเดิมในพื้นที่ ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับหาปลา หาของป่า ถอนกระจูดมาจักสาน บางรายต้องหยุดประกอบอาชีพดังกล่าวมาทำงานรับจ้าง เพราะรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย อีกทั้งยังไม่มีหน่วยงานที่เข้ามาดูแลแก้ไขอย่างต่อเนื่อง

แม้ที่ผ่านมาจะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งกรมป่าไม้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวงและกลุ่มคนรักพรุ พยายามเข้ามาฟื้นฟูป่าพรุคลองค้องให้ดีขึ้น โดยการนำต้นเสม็ดขาวมาปลูก แต่ก็ไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน เพราะชุมชนมีความเชื่อว่าต้นเสม็ดขาวทำให้ดินเปรี้ยว จึงเกิดการเผาป่าเสม็ดเป็นประจำทุกปี ทรัพยากรของพรุคลองค้องจึงมีปริมาณลดลงเรื่อย ๆ ทางชุมชนจึงได้มีการรวม “กลุ่มคนรักพรุ” ขึ้นมา เพื่อช่วยกันดูแลรักษาสภาพป่าพรุคลองค้อง ซึ่งที่ผ่านมากลุ่มคนรักพรุก็ได้พยายามที่จะศึกษาหาแนวทางการบริหารจัดการและฟื้นฟูสภาพป่าพรุคลองค้องร่วมกับหน่วยงานและชุมชนพื้นที่ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะแต่ละฝ่ายต่างก็ดำเนินตามแนวทางที่ตนเองกำหนด กลุ่มคนรักพรุจึงทำได้แค่เพียงการรณรงค์ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบจากการทำลายป่าเท่านั้น

ดังนั้น กลุ่มคนรักสุขภาพ จึงได้มีการหารือร่วมกันว่าจะทำอย่างไรที่จะให้เกิดความร่วมมือกัน ในการดูแลฟื้นฟูสภาพร่างกายของอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมระหว่างหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง และชุมชนในพื้นที่ ซึ่งจากการหารือก็ได้มีข้อสรุปร่วมกันว่าจัดทำจัดทำโครงการวิจัยนี้ขึ้นมาเพื่อศึกษา สภาพร่างกายของ ต้อง โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เรียนรู้ สถานการณ์ และสภาพร่างกายของต้อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่ต้น นำไปสู่แนวทางในการจัดการป้า อย่างเป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพป้า พันธ์ไม้ พันธ์สัตว์ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์และการจัดการ ชุมชนตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
- 2.2 เพื่อสร้างความเข้าใจและความสำนึกให้แก่ชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของป้า ในการ ใช้ประโยชน์ การดูแลรักษาและการฟื้นฟูสภาพป้า
- 2.3 เพื่อศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป้า

3. คำถามวิจัย

- 3.1 สภาพป้าของต้องตั้งแต่อดีต – ปัจจุบันเป็นอย่างไร
- 3.2 ชุมชนสามารถอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป้าของได้อย่างไร

4. ประโยชน์หรือผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

- 4.1 ทีมวิจัยมีความรู้ ความเข้าใจ ในงานวิจัยท้องถิ่นได้ดีขึ้น
- 4.2 ได้ข้อมูลสภาพป้า พันธ์ไม้ พันธ์สัตว์ การใช้ประโยชน์ และการจัดการบริหารในอดีต ถึงปัจจุบัน
- 4.3 ได้ความรู้จากการศึกษา สร้างความเข้าใจ และความสำนึกร่วมให้ชุมชนตระหนักถึงการ อนุรักษ์ฟื้นฟูป้า
- 4.4 ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการป้า และสามารถนำมาปรับใช้ให้ เหมาะสมกับสภาพป้าของต้องได้
- 4.5 ได้องค์กรแกนนำในการดำเนินงานการอนุรักษ์ฟื้นฟู

4.6 ได้เครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าพรุและวางกฎระเบียบร่วมกันในการใช้ประโยชน์จากป่าพรุอย่างเป็นระบบ

4.7 เกิดกลไกการร่วมมือของชุมชนและกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ในการดูแลรักษาป่าพรุคลองค้องที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

4.8 ได้รูปแบบแนวทางการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ การฟื้นฟูสภาพป่าพรุคลองค้องอย่างเป็นรูปธรรม

5. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2547 ถึง 30 สิงหาคม 2548 รวมระยะเวลาการศึกษาวิจัย 1 ปี 5 เดือน

6. งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย

135,000 บาท

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การใช้กระบวนการในการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มคนในชุมชนที่ประสบปัญหาในสิ่งเดียวกันย่อมเกิดแนวความคิดในการแก้ปัญหาสิ่งนั้น ได้ผลสำเร็จและตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง แต่การแก้ปัญหานั้น ต้องใช้กระบวนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยคนส่วนใหญ่ที่ประสบปัญหามีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว

เมื่อได้มีการเรียนรู้ในแนวคิดเบื้องต้นแล้ว คือนำแนวคิดนั้นนำมาปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมว่าได้ผลอย่างไรร่วมกันคิดกันหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคใดบ้างที่ขัดขวางไม่ให้ประสบผลสำเร็จและจะแก้ปัญหาต่อไปอย่างไร หากแนวคิดที่วางไว้ประสบผลสำเร็จจะมีการขยายผลสู่พื้นที่ที่มีปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายกันได้ต่อไป

8. นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

“พรุ” หมายถึง พื้นที่ซึ่งมีน้ำขังตลอดปีหรือเกือบตลอดปี มีซากพืชของพันธุ์พืชทับถมสภาพดินเปียกชื้น เมื่อดินเกาะกันอยู่หลวม ๆ หรือเป็นโคลนขยลเมื่อเหยียบหรือกดจะมีการยุบตัวหรือจมตามน้ำหนักที่กดลงไป พืชพรรณในพรุอาจมีทั้งไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม และวัชพืชประเภทหญ้าต่าง ๆ กก กระชูด ย่านเลาวัลย์ และพืชใต้น้ำ พืชลอยน้ำอื่น ๆ มีสัตว์นานาชนิดอาศัยอยู่ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ นกซึ่งเป็นจำพวกนกน้ำ และมีสัตว์น้ำประเภทปลาต่าง ๆ อาศัยอยู่อย่างหลากหลาย โดยมีระบบชีวภาพพึ่งกันระหว่างพืชกับสัตว์ สัตว์กับสัตว์ และพืชอย่างสมดุลย์ เป็นระบบนิเวศน์ของพรุ “พรุ”

ตามพจนานุกรมฉบับพระราชบัญญัติบัณฑิตสถาน พ.ศ.2525 บัญญัติไว้ว่า “พรุ” หมายถึง ดินที่ขังบนแข็งขังล้นหล่ม

“ ป่าพรุ ” (Peat swamp forest) เป็นสังคมพืชที่เป็นป่าประเภทไม้พลัดใบเป็นส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในพรุที่มีความตื้นเขิน จากการทับถมของซากพืชล้มลุกที่ตายทับถมเป็นเวลานาน ๆ เปิดโอกาสให้ไม้พุ่ม (Shrubs) และไม้ยืนต้น (Trees) งอกเจริญเติบโตขึ้นได้ในบริเวณนั้น เมื่อเวลาผ่านไปเนิ่นนานมากยิ่งขึ้น ความหลากหลายของพันธุ์พืชมากยิ่งขึ้น เอื้ออำนวยให้สัตว์ชนิดต่าง ๆ เข้ามาอาศัยอยู่ในป่าประเภทนี้ และป่ามีการสะสมของซากพืชและอินทรีย์วัตถุจำนวนมากเป็นชั้นหนา เมื่อเวลาผ่านไปนับหลายพันปี เราเรียกซากพืชและอินทรีย์วัตถุที่สะสมกันมาเป็นเวลานานว่า “ดินอินทรีย์ ” (Peat) และเรียกดินอินทรีย์เป็นองค์ประกอบที่พื้นป่านี้ว่า “ป่าพรุ Peat swamp forest”

“ ป่าเขียว ” หมายถึง พื้นป่าที่มีความสมบูรณ์ในพื้นที่พรุ

“ พังการ ” หมายถึง พื้นดินเป็นดินสูงกว่าพื้นที่พรุ โดยทั่วไปที่อยู่ในพื้นที่พรุ

“ พังกาด ” หมายถึง บริเวณพื้นที่ที่ฝั่งหลวงอพยพมาทำรังอยู่เป็นประจำทุกปี

“ ขวน ” หมายถึง สภาพที่หรือบริเวณมีสัตว์ทำรังอยู่เป็นจำนวนมากกว่าบริเวณอื่น ๆ (ใช้เรียกเฉพาะ การทำรังของผึ้ง, นก)

“ เเม ” หมายถึง พื้นที่เป็นหนอง บึง ธรรมชาติที่อยู่ในพรุหรือพรุที่มีน้ำขังอยู่

“ ยล ” หมายถึง ดินที่เป็นดินพรุลึก

“ บาง ” หมายถึง สายน้ำสาขาแม่น้ำใหญ่

“ ทอน ” หมายถึง สายน้ำสาขาของแม่น้ำใหญ่ที่มีความยาวไม่มากเหมือนบาง

“ แพรก ” หมายถึง สายน้ำซึ่งเป็นสาขาของบางและทอน

“ ปีก่า ” หมายถึง การทำเครื่องหมายแสดงความเป็นเจ้าของในสิ่งที่พบในป่าให้คนที่พบหลังได้รู้คนที่พบก่อนมีเจตนาต้องการถือครองในสิ่งนั้นแล้ว

บริบทชุมชน

1. สถานภาพ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของพหุคลองค้อง

สภาพพื้นที่และที่ตั้งอาณาเขต พหุคลองค้อง มีพื้นที่ครอบคลุมบางส่วนใน 3 อำเภอของ จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ อำเภอชะอวด อำเภอเชียรใหญ่ และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ พื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนคลองค้อง จำนวนเนื้อที่ 29,949 ไร่ มีเนื้อที่ทางทิศใต้ติดต่อแม่น้ำ ปากพนัง (คลองชะอวด-เชียรใหญ่) ทิศเหนือมีถนนทางหลวงเลขที่..... ตัดผ่าน (ถ.บ่อลือ – บ้านตุล) ทิศตะวันออกติดต่อคลองค้อง ทิศตะวันตก ติดต่อกับคลองบางกลมและพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ บ้านกุ่มแป

1.1 ลักษณะทางภูมิประเทศ

ภูมิประเทศมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มกว้าง เป็นแหล่งรองรับน้ำกักเก็บน้ำจากบริเวณที่สูงแล้ว ค่อย ๆ ปล่อยลงสู่แม่น้ำปากพนัง ตามลำคู คลอง สาขาของแม่น้ำปากพนังซึ่งมีอยู่มาก มีลักษณะคล้าย นิ้วมือเป็นบาง ทอน ยื่นเข้าสู่พื้นที่พหุคลองค้อง จำนวน 13 สาย และลำคลอง บาง ทอน เหล่านั้นยัง แยกลำน้ำเป็น แพรก ในพื้นที่พหุดังกล่าวอีกจำนวนมาก ซึ่งปัจจุบันได้มีการขุดลอกคูคลอง ดังกล่าว โดยหน่วยงานภาครัฐ มีการขุด ทะลุติดต่อเชื่อมเกือบทุกคูคลอง มีถนนทางหลวงชุมชนสายทุ่งขวัญ แก้ว-บางคู้้ง ตัดผ่านปิดกับคูคลอง เป็นเส้นทางสัญจรของชุมชน เลียบตามแนวแม่น้ำปากพนัง หรือ พื้นที่บริเวณขอบพหุ และในพื้นที่พหุยังมีพื้นที่เป็นเนินสูงมีระดับความสูงกว่าพื้นที่พหุหลายพื้นที่ หลายขนาด เรียกว่า “พังการ” ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมเขตร้อนมี 2 ฤดู คือฤดูฝน และฤดูร้อน และในช่วงฤดูฝนจะมีน้ำหลากท่วมในพื้นที่พหุเป็นประจำทุกปี

2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ประชากร แยกออกเป็นหมู่บ้านในเขตพื้นที่การศึกษา 5 ชุมชนดังนี้

- ชุมชนบ้านปากบางกลม หมู่ที่ 4 ตำบลชะอวด อำเภอชะอวด มีประชากร 105 ครัวเรือน

ประชากรเพศหญิง	จำนวน 278	คน
ประชากรเพศชาย	จำนวน 261	คน
- ชุมชนบ้านเนินธัมมังหมู่ที่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ ประชากร 126 ครัวเรือน
- ประชากรเพศหญิง จำนวน 353 คน
- ประชากรเพศชาย จำนวน 355 คน
- ชุมชนบ้านกงคาล้อม หมู่ที่ 1 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ ประชากร 124 ครัวเรือน

- ประชากรเพศหญิง จำนวน 312 คน
- ประชากรเพศชาย จำนวน 294 คน
- ชุมชนบ้านทุ่งขวัญแก้ว หมู่ที่ 6 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ ประชากร 116 คน
- ประชากรเพศหญิง จำนวน 282 คน
- ประชากรเพศชาย จำนวน 284 คน
- ชุมชนบ้านทับแขก หมู่ที่ 10 ตำบลสวนหลวง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ประชากร 95 คน
- ประชากรเพศหญิง จำนวน 196 คน
- ประชากรเพศชาย จำนวน 205 คน

2.2 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน (รูปแบบเดิม, รูปแบบใหม่)

*การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนรูปแบบเดิม

ชุมชนบ้านปากบางกลม ชุมชนบ้านเนินซังมั่งและชุมชนบ้านคงคาล้อม จะมีการตั้งถิ่นฐานตามชายฝั่งแนวแม่น้ำปากพนัง และจะหันหน้าบ้านไปทางแม่น้ำ ส่วนชุมชนบ้านทุ่งขวัญแก้วและชุมชนบ้านทับแขก เป็นชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานตามเนินสูงบริเวณขอบพรุหรือที่พังการ

*การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนรูปแบบใหม่

ชุมชนทั้ง 5 ชุมชน ยังมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานในลักษณะเดิมคือยังตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณขอบพรุ แต่ทิศทางของบ้านเรือนมีการหันหน้าบ้านเข้าหาดินซึ่งตัดผ่านในชุมชน

2.3 ลักษณะการคมนาคม, การติดต่อกับภายนอก

อดีต (ก่อน พ.ศ.2505) มีการใช้เส้นทางคมนาคมโดยทางน้ำเพียงอย่างเดียว คือมีการใช้แม่น้ำปากพนังเป็นเส้นทางเดินเรือ มีตลาดชะอวดและตลาดปากพนังเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าของชุมชน ปัจจุบันมีการใช้เส้นทางถนนทางหลวง และทางหลวงชนบทสายบ่อล้อ – บ้านตูล และสายทุ่งขวัญแก้ว-บางคู้้ง ในการคมนาคมของชุมชน และถนนดังกล่าวเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านของทั้ง 5 ชุมชน

การติดต่อกับภายนอก อดีต การติดต่อภายนอกชุมชนจะไม่ค่อยมีการติดต่อชุมชนที่อยู่ห่างไกลมากนักจะมีการติดต่อชุมชนที่อยู่ติดต่อกันเป็นส่วนใหญ่

2.4 การศึกษา

ผู้คนส่วนใหญ่ในชุมชนรอบพุดลองต้องมีการศึกษาก่อนข้างต่ำกว่าชุมชนอื่นทั่วไป เนื่องจากในอดีตโรงเรียนมีไม่มากและห่างไกลการเดินทางไปมาไม่สะดวก

2.4.1 การศึกษาในระบบ

มีสถานศึกษาอยู่ในพื้นที่พุดลองคือ 4 แห่ง เป็นสถานศึกษาชั้นประถมศึกษา ได้แก่ โรงเรียนบ้านปากบางกลม ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านปากบางกลม โรงเรียนบ้านเนินธัมมัง ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านเนินธัมมัง โรงเรียนบ้านคงคาล้อม ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านคงคาล้อม และโรงเรียนบ้านทุ่งขวัญแก้ว ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนบ้านทุ่งขวัญแก้ว

2.4.2 การศึกษานอกระบบ (กศน.เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนฝ่ายกิจกรรมต่าง ๆ)

มีศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ด้านหัตถกรรม จักสานต้นกระจุค การทอผ้าพื้นเมือง การปักผ้า

2.5 สาธารณสุข (อนามัยชุมชน, ระบบประกันสุขภาพหรือสวัสดิการสุขภาพ)

ด้านสาธารณสุขของชุมชนพุดลองคือ มีสถานสาธารณสุขชุมชน 2 แห่ง มีบริการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ โดยมีโครงการรักษา 30 บาท รักษาทุกโรคของรัฐเป็นสวัสดิการสุขภาพของชุมชนทั้ง 5 ชุมชน

2.6 วัฒนธรรมและประเพณี

2.6.1 วัฒนธรรมและประเพณีที่ดำรงรักษาไว้มี

- ประเพณีวันสารทเดือนสิบ (ทำบุญเดือนสิบ/ชิงเปรต)
- ประเพณีวันสงกรานต์
- ประเพณีชักพระ
- ประเพณีบวชนาค
- ประเพณีงานแต่งงาน

2.6.2 วัฒนธรรมและประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปหรือขาดการสืบทอด

- ประเพณีชักพระทางน้ำ

2.7 ศาสนา ความเชื่อและการเคารพนับถือ

- ศาสนาที่ชุมชนพุดลองคือนับถือ คือ ศาสนาพุทธ
- ความเชื่อและการเคารพนับถือ ชุมชนเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ และให้

ความเคารพนับถือตามสถานที่ต่าง ๆ แตกต่างกันไป ซึ่งส่วนใหญ่เรื่องที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการทำมาหากินและวิถีชีวิตประจำวัน เช่น การเข้าป่าต้องมีการสักการะ “ คาอินทอง ” เพื่อจะได้มาซึ่งของป่าตามต้องการ และไม่หลงทิศหลงทางในป่าพรุ

2.8 การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำ (ผู้นำทางการและผู้นำธรรมชาติ)

ผู้นำทางการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

ผู้นำธรรมชาติ ได้แก่ ประธานกลุ่ม / องค์กรอาชีพต่าง ๆ

ภาวะผู้นำ มีวิสัยทัศน์ในการดำเนินงานแต่ยังขาดประสบการณ์และองค์ความรู้ในการใช้กระบวนการการจัดการ การแก้ปัญหา การมีส่วนร่วมของชุมชนหลาย ๆ ชุมชนร่วมกัน

2.9 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและกลุ่มชุมชน

2.9.1 ระบบเครือญาติ, ระบบอุปถัมภ์, ระบบกลุ่มการช่วยเหลือกัน, ระบบกลุ่มทางเศรษฐกิจความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและกลุ่มชุมชนพรุคลองคือส่วนใหญ่อะอาศัยความสัมพันธ์กันในระบบเครือญาติ ควบคู่กับระบบอุปถัมภ์หรือนับถือเชื้อพืงผู้อาวุโสทางสายญาติและมีพระคุณที่ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ส่วนระบบกลุ่มการช่วยเหลือกันและระบบกลุ่มทางเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กันไม่ค่อยจะเป็นรูปธรรมนัก

2.10 ระเบียบข้อปฏิบัติ กฎเกณฑ์ของชุมชน

ชุมชนพรุคลองคือจากการศึกษาพบว่าตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน ไม่ใช้ระเบียบ ข้อปฏิบัติหรือกฎเกณฑ์ใด ๆ ในการทำมาหากิน การใช้ประโยชน์จากพรุมาบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรมมีเฉพาะการรู้กันในสิทธิในการใช้ประโยชน์ที่มีการเคารพซึ่งกันและกันในพื้นที่บริเวณการทำมาหากินโดยใช้กฎเกณฑ์ว่าผู้ใดทำไว้ก่อนผู้นั้นย่อมเป็นผู้มีสิทธิในพื้นที่นั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่คนทำกิน พื้นที่จับปลาของป่าที่พบโดยทำเครื่องหมาย “ ก้า ” ไว้

2.11 การจัดการความขัดแย้ง ความผิด บทลงโทษ และการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย

อดีตช่วงระยะพื้นที่พรุคลองคือมีเส้นทางการคมนาคมไม่สะดวกขณะที่ยังมีป่าอุดมสมบูรณ์หรือที่มี “ ป่าเขียว ” และเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไม่ถึงถึงในพื้นที่ การจัดการความขัดแย้งต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และบุคคลที่กลุ่มชาวบ้านนับถือยำเกรง ได้แก่ กลุ่มพวก

นักเลงหัวไม้ ทำหน้าที่ขจัดความขัดแย้ง และมีบทลงโทษผู้กระทำความผิดโดยให้มีการชดเชยค่าเสียหายไม่ว่าจะเป็นคดีทางแพ่งหรือคดีอาญาก็ตาม

ต่อมาเมื่อความเจริญเข้ามาถึงพื้นที่เส้นทางคมนาคมสะดวก กลุ่มผู้ที่มีอำนาจที่ชาวบ้านยำเกรงเสียชีวิตลงไปบางส่วนที่เหลือบางคนก็เสื่อมความศรัทธา เนื่องจากการตัดสินใจขจัดความขัดแย้งหรือความผิดที่มักจะเข้าฝักเข้าฝ่ายในพวกพ้องของคน การขจัดความขัดแย้งความผิดและบทลงโทษตกเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐตราปัจจุบันนี้

3. สภาพทางเศรษฐกิจ

3.1 ภาคการเกษตร

ชุมชนรอบพรุคลองต้องมียาชีพทำนา เลี้ยงสัตว์ และปลูกพืชผักและมีการนำพันธุ์ปาล์ม น้ำมันมาปลูกบริเวณพื้นที่ขอบพรุ

3.2 นอกภาคการเกษตร

งานด้านหัตถกรรม เป็นอาชีพเสริมของชุมชน มีการทอผ้า จักสาน ต้นกระจุค การเย็บผ้า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานของกลุ่มสตรี นอกจากนี้มีการหาของป่า หาผึ้ง หาปลา ถอนต้นกระจุค ด้ดไม้เผาถ่าน

4. ลักษณะปัญหาของชุมชน / สังคม

4.1 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

ความเป็นอยู่ของชุมชนค่อนข้างยากจน มีรายได้น้อย การผลิตต้องซื้อวัตถุดิบจากภายนอกซึ่งมีราคาสูง ้วยแรงงานทำงานนอกชุมชน

4.2 ปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรม

การขาดกระบวนการส่งเสริมพัฒนาการทำงานเป็นกลุ่มของชาวบ้านได้เข้าใจ ได้องค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นกลุ่มของ ชุมชน ไม่ค่อยจะสมบูรณ์ มีการพัฒนาด้านวัตถุเร็วกว่าการพัฒนาด้านจิตใจ ขาดการสืบสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง จากรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่ออย่างเป็นรูปธรรม ขาดการคิดค้นกระบวนการการแก้ปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง

4.3 ปัญหาทางด้านการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

- ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายและลดจำนวนลงอย่างต่อเนื่อง บางอย่างสูญพันธุ์ไปจากพื้นที่ที่บุคคลองคืองมีทรัพยากร ไม่เพียงพอกับความต้องการใช้สอยประโยชน์
- ปัญหาขาดการบริหารจัดการพื้นที่พรุของภาคประชาชนที่เป็นรูปธรรม
- ความต้องการในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสูงขึ้น
- ระบบนิเวศน์ถูกทำลาย

4.4 ปัญหาอื่นๆ

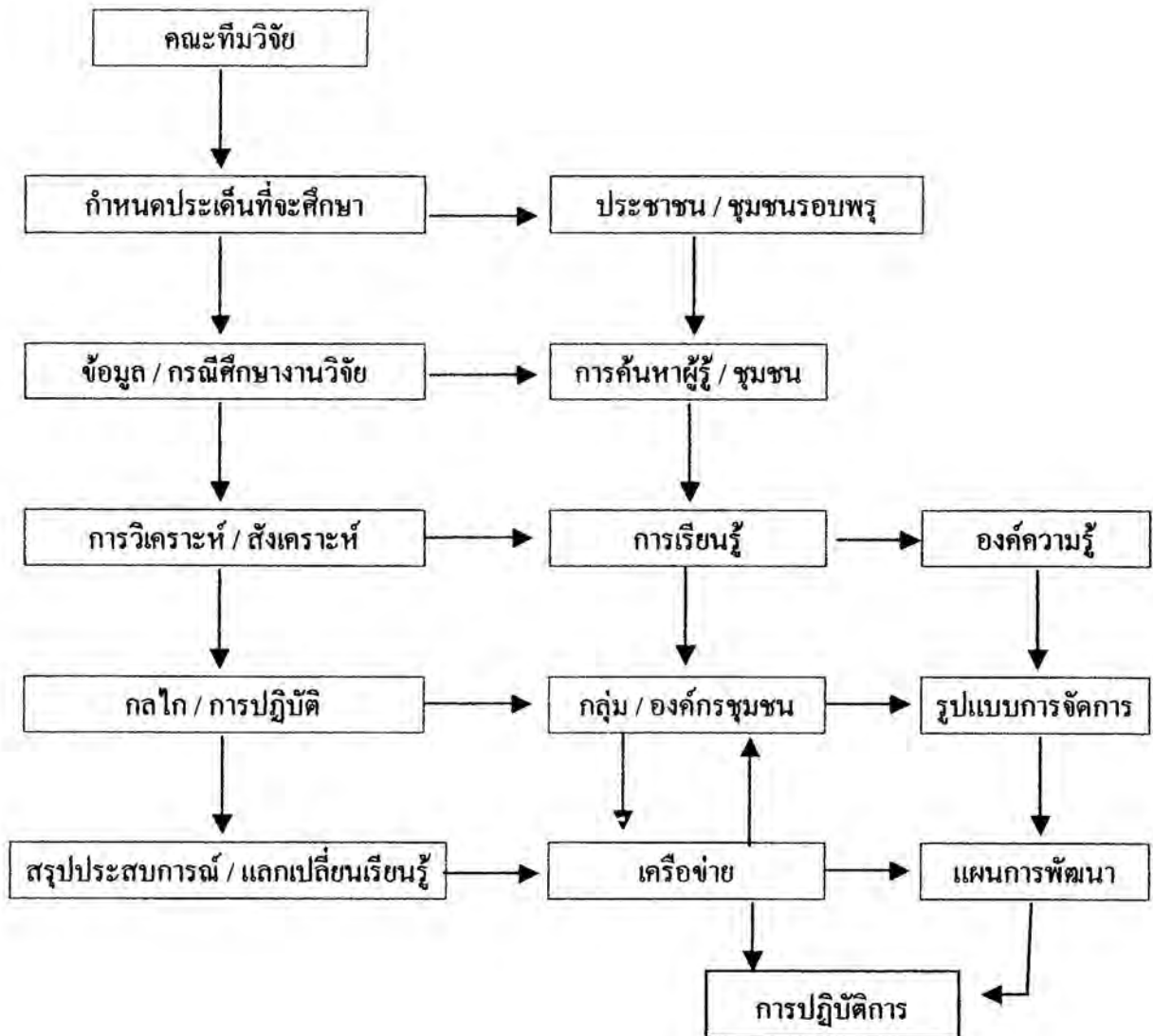
- ปัญหาไฟไหม้ป่า การใช้วิธีการทำมาหากินที่ผิดวิธี การอนุรักษ์ทรัพยากร เช่น การซื้อศปลา
- ปัญหาบริหารจัดการของรัฐ ไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน
- ปัญหาความเชื่อของชุมชนที่มองว่าทรัพยากรบางชนิดบางสายพันธุ์เป็นอันก่อเกิดปัญหาให้น้ำเปรี้ยว ดินเปรี้ยว เช่น ดินเสม็ดขาว

บทที่ 2

ทบทวนเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่ผ่านมา

1. แนวคิดหรือทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัย

วิธีคิดกระบวนการศึกษาวิจัยของโครงการ

2. งานพัฒนาที่ผ่านมา

เรื่องการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าพรุคลองค้อง (ป่าคลองค้อง) เคยมีการพัฒนาของ ปตท. ร่วมกับสำนักบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ที่ 5 (เดิม 19) มาเมื่อปี พ.ศ. 2536 ได้มีการนำต้นกล้าไม้มาปลูกในพื้นที่พรุ ผลการดำเนินงาน แต่ไม่ประสานผลสำเร็จมากนัก เนื่องจากการดำเนินงาน มีจุดอ่อน ตรงที่ยังขาดการประสาน การรับฟังความคิดเห็น และการดำเนินงานร่วมกับชุมชน กล้าไม้ที่นำมาปลูก (ต้นเสม็ดขาว) ยังไม่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านรอบ ๆ พรุ ผนวกกับพื้นที่ที่ดำเนินการปลูก มีข้อพิพาท การถือครองระหว่างรัฐกับชาวบ้าน มีการจุดไฟเผาป่าที่ปลูกขึ้นใหม่ และป่าที่มีอยู่เดิมเป็นเนื่อง ๆ คลอคม่า ส่วนจุดแข็ง ของโครงการดังกล่าว คือ มีงบประมาณมากพอในการดำเนินการ และการเป็นหน่วยงานของรัฐ ซึ่งเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบพื้นที่โดยตรง สามารถจัดการในพื้นที่ของพรุ ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูได้อย่างรวดเร็วตามความต้องการในการดำเนินงาน

ส่วนกรณีการศึกษาสภาพป่าพรุคลองค้องเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูโดยชุมชน ตามโครงการที่ทำการศึกษามีความแตกต่างกับงานพัฒนาดังที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งโครงการ “ การศึกษาสภาพป่าพรุคลองค้องเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูโดยชุมชน ” มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน มาสรุปหาทางออกของการแก้ปัญหา เป็นการหาแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูพรุคลองค้อง เป็นระยะเบื้องต้น หรือระยะแรก เพื่อได้มาซึ่งรูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟูแล้ว จึงจะลงมือปฏิบัติการร่วมกันกับชาวบ้านในชุมชน ซึ่งเป็นโครงการระยะที่ 2 เพื่อศึกษาผลที่เกิด เมื่อการปฏิบัติการเกิดผลสำเร็จ จึงขยายสู่พื้นที่ข้างเคียงต่อไป

3. สรุปความคิดของนักวิจัยและทีม

การศึกษาวิจัยในโครงการนี้ความคิดเห็นของนักวิจัยและทีมวิจัยมีความคิดเห็นว่า ผลการวิจัยที่ได้จากการวิจัยในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 สามารถเป็นทางออกในการแก้ปัญหา การอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรุคลองค้อง ได้หากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เห็นความสำคัญ และยอมรับผลการศึกษาของชุมชนในครั้งนี้

บทที่ 3

วิธดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตของการศึกษา

- ศึกษาสภาพของพรในอดีต - ปัจจุบัน

การศึกษาสภาพพรในเรื่องของพรรณไม้ พรรณพืช พรรณสัตว์ ว่ามีอะไรบ้าง มีการใช้ประโยชน์

อะไรในทรัพยากรนั้น ตามวิถีชีวิตของชุมชน การดูแลรักษาหรือการจัดการเป็นอย่างไร ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีอะไรบ้างที่เป็นเหตุของการเปลี่ยนแปลงของสภาพพร นำเอาข้อมูลที่ได้ศึกษานามาวิเคราะห์หาข้อสรุปเป็นแนวทางรูปแบบในการพัฒนาการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรให้ดีขึ้น และตรงกันตามความต้องการของชุมชน โดยที่ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน

2. สถานที่ดำเนินการวิจัย

ซึ่งประกอบด้วยชุมชนรอบ ๆ พร จำนวน 5 ชุมชน มีชุมชนบ้านปากบางกลม หมู่ที่ 4 ตำบลชะอวด อำเภอชะอวด, ชุมชนบ้านเนินธัมมัง หมู่ที่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่, ชุมชนบ้านคงคาล้อม หมู่ที่ 1 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่, ชุมชนบ้านทุ่งขวัญแก้ว หมู่ที่ 6 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ และชุมชนบ้านทับแขก หมู่ที่ 10 ตำบลสวนหลวง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งชุมชนทั้ง 5 อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. กลุ่มคนเป้าหมายและทีมวิจัย

3.1 นักวิจัยและทีมวิจัย

เป็นกลุ่มที่ประกอบด้วย กลุ่มบัณฑิต 3 คน ผู้นำชุมชน 4 คน อาจารย์ที่ประจำอยู่ในโรงเรียนของชุมชนและกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่พร 2 คน

3.2 กลุ่มคนที่ร่วมดำเนินการ ประกอบด้วย

- คณะครูที่สอนเด็กใน โรงเรียนของชุมชนรอบพร ซึ่งมี 2 ท่านด้วยกัน
1.) อ.วิจิต ภูสุมาศ 2.) อ.วันนะ ถนนทิพย์
- กลุ่มผู้นำชุมชน มีกำนันตำบลแม่เจ้าอยู่หัวและผู้ใหญ่, ผู้ช่วยผู้ใหญ่ของชุมชน 5 ชุมชน รวม 16 คน
- กลุ่มหาปลาในพื้นที่พรคลองค้อง 50 คน

- กลุ่มดอนคันกระดุกในพื้นที่ 25 คน
- กลุ่มหาของป่าในพื้นที่พรุ 50 คน
- กลุ่มผู้ตัดไม้ใช้สอย 50 คน
- กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคยทำมาหากินในเขตพรุคลองค้องในอดีต 50 คน
- กลุ่มเยาวชนที่อยู่อาศัยรอบ ๆ พรุ 25 คน

3.3 คณะวิทยากร

ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำการวิจัยได้มีส่วนร่วมให้ความรู้ในการดำเนินการของคณะทีมวิจัย ได้แก่ ผู้ใหญ่ชลอ เอี่ยมสุทธิ และอาจารย์ไฉ ชุมเทพ จากโครงการวิจัยประวัติแม่เจ้าอยู่หัวบ้าง ซึ่งทำให้คณะทีมวิจัยเข้าใจบทบาทของตนและศึกษาแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้ดี

3.4 ผู้สนับสนุนหรือองค์กรสนับสนุน

ในการศึกษาวิจัยในโครงการนี้ได้แก่เจ้าหน้าที่และผู้ประสานงานจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนครศรีธรรมราช เป็นผู้เข้าคอยติดตามและร่วม กิจกรรมในการดำเนินงาน นำโดย ดร.เลิศชาย ศิริชัย

4. แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

4.1 ประเภทของข้อมูล

ซึ่งจากการศึกษาวิจัยมีดังนี้ ข้อมูลจากการบอกเล่ามี 2 ประเภทได้แก่ การข้อมูลที่เก็บโดยตรง และข้อมูลที่เก็บโดยอ้อม เช่น การใช้วิถีชีวิตประจำวันในการทำมาหากินของชาวบ้าน ข้อมูลจากการเขียนของกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม ข้อมูลจากการลงสัมภาษณ์ของทีมวิจัย ข้อมูลจากลงสำรวจพื้นที่พรุโดยสังเกตและข้อมูลการศึกษาดูงาน เป็นต้น

4.2 วิธีเก็บข้อมูล แบ่งได้ดังนี้

- ข้อมูลที่เก็บโดยตรง มีดังนี้

(1) การจัดทำเวทีโดยการจัดเวทีกลุ่มย่อยใน 5 ชุมชน มีการกำหนดประเด็นของข้อมูลให้ ผู้ร่วมเวทีเขียนข้อมูลขึ้นมาเสนอซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อยและให้แต่ละกลุ่มนำเสนอข้อมูลของตน ซึ่งประเด็นที่ตั้งให้คือ เรื่องของพรรณพืช พรรณสัตว์ที่พบอดีต-ปัจจุบัน

การใช้ประโยชน์จากพรรณพืช พรรณสัตว์ และสภาพปัญหาของแต่ละชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและ การดำรงชีพ โดยมีรายละเอียดของกิจกรรมดังนี้

การเก็บข้อมูลกลุ่มย่อย ทางคณะทีมวิจัยได้กำหนดการเก็บข้อมูล โดยการจัดเวทีประชุมชุมชนละ 1 ครั้ง รวม 5 ชุมชน โดยขอความร่วมมือกับผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน ในการนัดชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายเข้าร่วมประชุม กิจกรรมที่ใช้ในเวทีประชุม คณะวิจัยได้แนะนำตัวเอง แนะนำโครงการ และบอกถึงวัตถุประสงค์ในการจัดประชุมให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ทราบถึงกิจกรรมที่จะร่วมกันทำ ต่อจากนั้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันระดมความคิด โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ในการเล่าเรื่องราวของสภาพป่าพรุในอดีต – ปัจจุบัน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร โดยการบันทึกลงกระดาษชาร์ด ซึ่งทีมวิจัยจะเป็นพี่เลี้ยงของแต่ละกลุ่มย่อย เมื่อแต่ละกลุ่มได้ข้อมูลครบตามเวลาที่ตกลงกันไว้ ก็จะทำให้ตัวแทนของในแต่ละกลุ่มได้นำเสนอเรื่องราวของกลุ่มคนนำเสนอต่อที่ประชุมทราบ จนครบทุกกลุ่ม ส่วนใหญ่ในการจัดประชุมจะแบ่งกลุ่มออกเป็น 4 – 5 กลุ่ม จำนวน 10 – 15 คน ขึ้นอยู่กับความมากน้อยของผู้เข้าร่วมประชุมในแต่ละชุมชนนั้น ๆ

เมื่อได้เวทีการประชุมครบทั้ง 5 ชุมชน ทางคณะทีมวิจัยได้การจัดเวทีประชุมใหญ่ขึ้น โดยให้ตัวแทนชุมชนทั้ง 5 ชุมชน ๆ ละ 20 คน เข้าร่วมเพิ่มเติม แก้ไข ปรับปรุง ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการเก็บของทีมวิจัยอีกครั้ง ณ ที่ทำการกันตำบลแม่เจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นจุดกึ่งกลางของชุมชนต่าง ๆ รอบ ๆ พรุคลองค้อ ในเวทีประชุมใหญ่นี้ ทีมวิจัยจะนำข้อมูลที่สรุปได้จากการประชุมย่อยทั้ง 5 ครั้ง 5 ชุมชน นำเสนอให้ที่ประชุมรับทราบว่ามีอะไรบ้าง แล้วเปิดให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้เพิ่มเติมข้อมูลที่ตกหล่น ได้ปรับปรุง แก้ไข ข้อมูลที่ผิดพลาด โดยใช้บรรยากาศการประชุมที่ไม่เป็นทางการมากนัก ทีมวิจัยจะบันทึกข้อมูลขึ้นกระดาษชาร์ด และบันทึกเสียงไว้ ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาเรียบเรียงใหม่อีกครั้ง ในเวทีประชุมนี้ทางคณะทีมวิจัยจะทำการค้นหาผู้รู้และผู้ใช้ประโยชน์จากพรุเพื่อดำเนินการในกิจกรรมต่อไปส่วนหนึ่งด้วยในกิจกรรมสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก

(2) การสัมภาษณ์ เป็นกิจกรรมที่ทางทีมวิจัยเก็บข้อมูล จากกลุ่มบุคคลผู้รู้เรื่องราวสภาพพรุและการใช้สอยประโยชน์ ได้แก่ มีกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ โดยสุ่มกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่หมู่บ้านละ 10 ท่าน โดยมีการตั้งคำถามในเรื่องการทำมาหากิน การใช้ประโยชน์และทรัพยากรที่กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่เคยพบเห็นในอดีตมาเป็นข้อมูลว่าทรัพยากรในอดีตมีอะไรบ้าง มีการใช้ประโยชน์อย่างไร ความพึงพียงมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้มีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน มีกลุ่มหาของป่าซึ่งได้แก่กลุ่มหาผึ้ง หาตัวต่อ หานกและสัตว์น้ำอื่น ๆ ยกเว้นหาปลา โดยให้กลุ่มเล่าเป็นกรณีบุคคลบ้าง นั่งกันเป็นกลุ่มบ้าง และมีการสัมภาษณ์กลุ่มหาปลา กลุ่มถอนต้นกระจุค กลุ่มตัดไม้ใช้สอย ในเรื่องการใช้ประโยชน์ การจัดการ การพึ่งพา และทรัพยากรที่พบในปัจจุบัน และมีการสัมภาษณ์กลุ่มเยาวชนในประเด็นแนวทางการพัฒนาพรุอนาคตตามทัศนคติ ของกลุ่มเยาวชนจะมีส่วนร่วมและต้องการให้เป็นไปในทิศทางใด โดยมีรายละเอียดของกิจกรรมดังนี้

การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งที่ต้องการทราบตามวัตถุประสงค์ของโครงการมุ่งเน้นในการเจาะลึกรายละเอียดของข้อมูลสภาพป่าพรุ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่อยู่ในพื้นที่พรุคลองค้องตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน โดยมีการกำหนดแยกกลุ่มที่จะสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม ๆ มี กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ เพื่อต้องการทราบถึงสภาพของป่าพรุคลองค้องในอดีตว่ามีสภาพเป็นอย่างไร โดยทีมวิจัยแยกออกสัมภาษณ์ เป็น 2 ทีมด้วยกันทีมละ 5 คน และ 4 คนตามลำดับ ซึ่งเดินทางไปตามบ้านเรือนของหมู่บ้านเป้าหมายสลับกันไปทีละบ้าน ซึ่งจะมีการตั้งประเด็นของกรอบคำถามไว้เป็นกลุ่ม ๆ ถ้าบ้านใดมีกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่จะตั้งคำถามให้ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าเรื่องในอดีตเกี่ยวกับสภาพพรุ พรุนไม้ พันธุ์สัตว์ ในอดีต มีอะไรบ้าง มีการนำมาใช้ประโยชน์อย่างไร ทีมวิจัยจะทำการบันทึกเทป และเขียนไว้พอที่จะนำมาเขียนขยายความ จากการสัมภาษณ์ได้ เช่นเดียวกันหากบ้านใดมีผู้รู้หรือบุคคลที่ใช้ประโยชน์จากดินกระจุค ก็จะเน้นเก็บข้อมูล เรื่องการใช้สอยประโยชน์ วิถีชีวิต ตลอดจนวิถีการต่าง ๆ ในการใช้ประโยชน์จากดินกระจุค เช่นเดียวกันนี้หากพบบ้านใดเป็นกลุ่มบุคคลที่นำมาใช้สอย การหาของป่าต่าง ๆ ของชาวบ้าน ซึ่งที่พอจะสังเกตพบของที่มีอยู่ในบริเวณบ้านทางทีมวิจัยจะสัมภาษณ์ สอบถาม ในเรื่องนั้นละเอียด โดยให้เขาเล่าให้ฟังว่าได้มาซึ่งสิ่งเหล่านั้นได้อย่างไร จากที่ใด ใช้ประโยชน์อย่างไร มากน้อยขนาดไหน มีการใช้ประโยชน์มานานหรือยัง ในบางครั้งทีมวิจัยก็อาศัยการสัมภาษณ์ โดยการนั่งสนทนากับชาวบ้านที่เป็นผู้มีความรู้ ผู้มีประสบการณ์ เกี่ยวกับพรุ คลองค้องในประเด็นต่าง ๆ คำต่อคำเวลาเช้าตรู่และตอนเย็น ๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้นบันทึกเป็นเรื่องราวรวบรวมไว้ในกิจกรรมบทสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยกัน เช่นเดียวกับการสัมภาษณ์กลุ่มเยาวชนเช่นเดียวกัน

(2) การศึกษาดูงานเป็นการเก็บข้อมูลโดยตรงอีกวิธีหนึ่ง โดยคณะทีมวิจัยร่วมกับตัวแทนของชุมชนได้ไปดูงานพรุคันธุลี ในประเด็นการบริหารจัดการพื้นที่พรุที่มีการดำเนินการอย่างไร โดยเข้าร่วมปรึกษาแลกเปลี่ยนในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นของแต่ละพื้นที่ที่เคยมีในอดีต-ปัจจุบัน และมีการเรียนรู้วิธีการจัดการพื้นที่พรุคันธุลีโดยภาพรวมและนำผลมาวิเคราะห์ถึงปัจจัยความสำเร็จในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ประโยชน์ของชุมชนรอบ ๆ พรุคันธุลี โดยมีรายละเอียดของกิจกรรมดังนี้

การศึกษาดูงานพรุคันธุลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 27 - 28 ธันวาคม 2547 เป็นการเก็บข้อมูลเรียนรู้ร่วมกันของทีมวิจัยและตัวแทนชุมชนพรุคลองค้อง เพื่อทำการศึกษการบริหารจัดการของพื้นที่พรุคันธุลี ว่ามีการบริหารจัดการอย่างไร ทำให้พรุคันธุลีจึงสามารถคงสภาพความเป็นพรุที่มีป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ มาได้ถึงปัจจุบัน การเก็บข้อมูลในครั้งนั้นได้มีการซักถามถึงการบริหารจัดการพรุคันธุลี จากคณะกรรมการ และผู้นำชุมชนพรุคันธุลีโดย ในวันที่ 27 ธันวาคม 2547 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและลงพื้นที่สำรวจพรุคันธุลี ส่วนในวันที่ 28 ธันวาคม 2547 ตัวแทนชุมชนพรุคลองค้อง ที่ร่วมเดินทางไปศึกษาดูงาน และทีมวิจัยได้ประมวลภาพ

ของการจัดการรูปแบบแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูพืชน้ำและมีการวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการพืชน้ำต้องร่วมกัน ต่อจากนั้นได้แลกเปลี่ยนแนวทางในการการบริหารจัดการร่วมกันที่พืชน้ำชุมชนพืชน้ำอีกครั้ง จึงเดินทางกลับ ต่อมาทางคณะที่วิจัยได้สรุปผลจากการดำเนินงาน โดยการจัดเวทีประชุมใหญ่ขึ้นได้เชิญตัวแทนชุมชนรอบ ๆ พืชน้ำต้อง 5 ชุมชน เข้าร่วมรับฟัง ระดมความคิดแลกเปลี่ยนเพิ่มเติม ปรับปรุง แก้ไข รูปแบบแนวทางการบริหารจัดการพืชน้ำต้อง ได้มีการสรุปผลการประชุม และสรุปรูปแบบแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูพืชน้ำต้องขึ้น

● การเก็บข้อมูลโดยทางอ้อม

เป็นการเก็บข้อมูลอีกวิธีหนึ่งที่ใช้ในกิจกรรมเก็บข้อมูลงานวิจัยในโครงการนี้ โดยลงสำรวจพื้นที่จริง โดยลงสำรวจพื้นที่พืชน้ำ 5 ชุมชน ตามเส้นทางเดินเรือและการเดินเท้าร่วมกับกลุ่มที่ทำมาหากินอยู่ในพื้นที่พืชน้ำ มีกลุ่มหาปลา กลุ่มหาผึ้ง มีการเก็บข้อมูลทรัพยากรที่พบในขณะนั้นมีอะไรบ้าง โดยการสังเกต สิ่งที่พบเห็น ความหนาแน่นของทรัพยากรที่พบในแต่ละชนิดที่มีอยู่ตามธรรมชาติว่ามีสภาพเป็นอย่างไร จดบันทึกและจดจำไว้ และมีกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในขณะ มีกรรมวิธีการอย่างไรในการแสวงหาทรัพยากรที่มีอยู่ ของแต่ละคนและแต่ละกลุ่มมาเป็นข้อมูล วิเคราะห์สภาพพืชน้ำต้องปัจจุบัน สภาพวิถีชีวิตของชุมชนปัจจุบันและสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่พอจะสังเกตได้

การสำรวจพื้นที่พืชน้ำต้อง ซึ่งได้มาซึ่งฐานข้อมูลโดยอ้อมก่อนการศึกษาฐาน และเป็นฐานข้อมูลหนึ่ง ซึ่งที่วิจัยได้นำเสนอ เปรียบเทียบถึงสภาพพืชน้ำต้องในอดีตกับสภาพปัจจุบันให้ชุมชน ได้รับทราบก่อนศึกษาฐานและกำหนดแนวทางรูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพืชน้ำ

5. การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้ในประเด็นเดียวกันจากเวทีกลุ่มย่อย 5 เวทีมาสรุปว่ามีอะไรบ้าง ได้แก่ประเด็นพรรณพืช พรรณสัตว์ ซึ่งแบ่งออกเป็น พรรณพืช พรรณสัตว์ในอดีตและปัจจุบัน โดยอาศัยฐานข้อมูลที่มีการบอกกล่าวเหมือน ๆ กันของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นข้อมูลต้นนิฐานว่าเป็นจริงน่าเชื่อถือ ส่วนข้อมูลที่มีผู้พูดถึงเพียงแค่ 1 - 2 คน ต้องมีการหาข้อมูลเพิ่มเติม เช่น เรื่องจระเข้พืชน้ำ ได้สอบถามเพิ่มเติมจากผู้อาวุโสเพื่อยืนยันความถูกต้อง จึงจะจัดเก็บเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง บางข้อมูลเพื่อตรวจสอบซ้ำแล้วเมื่อไม่พบจากกลุ่มอื่น ๆ ก็ตัดทิ้งไป เช่น เรื่องของช้างค่อมในพืชน้ำต้อง พบบ้างไม่มี เป็นต้น

ส่วนของทรัพยากรที่มีอยู่มีอะไรบ้าง ขนาดปริมาณที่เหลืออยู่เท่าใด วิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลจากกลุ่ม ผู้ที่ใช้ประโยชน์จากพืชน้ำที่สุดว่าได้พบทรัพยากรนั้นครั้งสุดท้ายเมื่อไหร่และที่ใดถ้าทรัพยากรใดไม่ว่าจะเป็นพรรณพืช หรือพรรณสัตว์ ถ้าไม่มีการพบครั้งสุดท้ายเกิน 3 ปี ต้นนิฐานไว้ก่อนได้หมดไปแล้วจากพืชน้ำ ส่วนการใช้ประโยชน์และการจัดการ นำข้อมูลส่วนของการใช้ประโยชน์

และวิธีการเก็บหาประโยชน์ของกลุ่มผู้มีอาชีพนำมาวิเคราะห์โดยศึกษาเครื่องมือที่พอเหลืออยู่เป็น
ตัวชี้วัดความเชื่อถือของข้อมูล ตลอดถึงภูมิปัญญาที่ตกทอดสู่รุ่นหลัง

ซึ่งจากข้อมูลที่ทีมวิจัยได้วิเคราะห์แล้วนำไปเสนอต่อเวทีใหญ่อีกครั้งเพื่อให้ผู้รู้ได้ร่วมกัน
แก้ไขข้อมูลอีกครั้ง ส่วนของข้อมูลที่ยังไม่ชัดเจนทางทีมวิจัยได้เก็บเพิ่มเติมในกิจกรรมสัมภาษณ์ของ
กลุ่ม ต่าง ๆ ตามเป้าหมายที่วางไว้อีกครั้งหนึ่ง จึงนำมาวิเคราะห์เป็นข้อมูลในโครงการตาม
วัตถุประสงค์และคำถามวิจัยที่ต้องการทราบและเป็นฐานข้อมูลสู่การวิเคราะห์ แนวทางรูปแบบการ
จัดการพื้นที่พรุคลองค้องที่เหมาะสม

บทที่ 4

ผลการวิจัย

1. สภาพพрудลองค้องในอดีต

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนพрудลองค้องพบว่า

ชุมชนบริเวณรอบพрудลองค้อง มีการตั้งถิ่นฐานมานานกว่า 200 ปี ชาวบ้านที่อพยพเข้ามาในช่วงแรก ๆ เพื่อต้องการจับจองพื้นที่ทำกิน เนื่องจากพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ มีป่าไม้ มีสัตว์ต่าง ๆ มากมาย ดินมีความสมบูรณ์ปลูกข้าวนาปีได้ดี พื้นที่บ้านคงคาล้อมเป็นพื้นที่แรก ๆ ที่มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน และมีผู้คนบางกลุ่ม บางคนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพราะหนีการจับกุมของเจ้าหน้าที่เนื่องจากในอดีตพื้นที่พрудลองค้องแห่งนี้เป็นพื้นที่ป่าแน่นทึบทางสัญจรคมนาคมไม่สะดวกมีการใช้ทางน้ำเป็นหลัก จึงเหมาะแก่การหลบซ่อนตัวหรือหลบหนีเข้ามาอยู่ ผู้คนที่อพยพส่วนใหญ่จะมาจาก ต.เกาะเกด อ.เขียร์ใหญ่ อ.หัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช และจากพื้นที่อื่น ๆ อีกที่มีพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งรู้จักหรือเป็นญาติของกลุ่มที่อพยพมาในช่วงแรก ๆ และมีความผูกพันกันอยู่

อดีตสภาพพื้นที่พрудลองค้องมีความอุดมสมบูรณ์ มีพรรณไม้นานาชนิดและนานาสายพันธุ์ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ป่าเขียว” ส่วนพื้นที่เป็นเนินสูง น้ำท่วมไม่ค่อยจะถึงเรียกว่า “ป่าสูง” หรือ “พังการ” ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ป่าเขียว หรือ พังการ จะมีความสมบูรณ์มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง

ยุคแรกๆซึ่งเป็นยุคตั้งถิ่นฐานและบุกเบิกที่ทำกิน(ก่อนสงครามโลกครั้งที่2) หรือก่อน พ.ศ.2478

เป็นยุคเริ่มมีการอพยพจากพื้นที่ต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้น เพื่อเข้าจับจองพื้นที่ทำกิน ทำการบุกเบิกพื้นที่ป่าบริเวณใกล้ ๆ ริมแม่น้ำปากพนังหรือพื้นที่ขอบพรุ เพื่อทำนา เลี้ยงสัตว์มีการ เก็บหาของป่า คัดไม้เพื่อทำที่อยู่อาศัย ทำเรือยานพาหนะ เครื่องมือทำการเกษตร เช่น ครกตำข้าว แอ็ก ไถ ซึ่งจะนำไม้ประเภทไม้เนื้อแข็งมาประดิษฐ์ และมีการจับสัตว์น้ำ จำพวกปลาน้ำจืด กุ้งก้ามกราม ที่มีอยู่อย่างชุกชุมมาก ๆ ในขณะนั้นเป็นอาหารบริโภค มีการนำดินกระชูดมาจากพрудวนเครี้ง จากพрудทำซ่างข้าม ซึ่งอยู่ตะแวงใกล้เคียง มาทำเสื่อปูนอน เนื่องจากคันกระชูดในพрудลองค้องขณะนั้นยังมีน้อย เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ยังเป็นป่าเขียว และสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ที่เป็นป่าที่พรรณไม้มิพบมีหลากหลายชนิด เช่น ตะเคียน หลุมพอ ยาง ไม้เตย ไม้หว้าหิน ไม้หروب ไม้กลัก ไม้แดง ไม้พังล่า ไม้หิ ไม้เมา ไม้กระพ้อ ไม้ค้อ ไม้จิก ไม้ท่อม ฯลฯ และมีพรรณพืชอื่น ๆ อีกหลายชนิด ส่วนใหญ่ในพื้นที่พรมิทั้ง สัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น เสือ กวาง กระงู ถึง ค่าง จระเข้ เต่า ตะพาบน้ำ นกน้ำ และปลาพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ปลาตุ๊กตาพัน ปลาไหล ปลาหมอ ปลาตุ๊ก ปลาช่อน ปลาที่อก ปลาอีเต็ง ฯลฯ การเดินทางจะใช้เรือแจวหรือพายและเดินเท้า ในการติดต่อไปมาหาสู่ และนำสินค้าแลกเปลี่ยนกัน

ระหว่างชุมชน เช่น นำกุ้งก้ามกรามต้ม “น้ำผึ้งจาก” ไปแลกข้าวเปลือกกับชาวปากพนัง ชาวหัวไทร เป็นต้น ส่วนตลาดสินค้าที่สำคัญ

ของชุมชนพรุคลองค้อ คือ ตลาดชะอวด อำเภอชะอวดเป็นสถานที่จำหน่ายสินค้าและซื้อหาเครื่องใช้ที่จำเป็นมาดำรงชีพนอกเหนือที่ไม่สามารถหาเอาได้ภายในพื้นที่ป่าพรุ เช่น เสื้อผ้า เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน สินค้าที่ขึ้นชื่อของชุมชน คือ ปลาน้ำจืด กุ้งก้ามกรามที่มีอยู่อย่างชุกชุมในพื้นที่พรุและ แม่น้ำปากพนัง คลองสาขาที่มีอยู่มาจนถึง 14 สาย

พ.ศ.2478

เกิดพายุใหญ่พัดถล่มพื้นที่พรุคลองค้อ ต้นไม้โค่นล้มเสียหายเป็นพื้นที่กว้าง ทำให้สภาพป่าเริ่มเสื่อมโทรมลง แต่ก็ยังเหลือพื้นที่ป่าที่ยังคงสมบูรณ์เป็นป่าเขียวอยู่พอสมควร การบุกเบิกพื้นที่ทำมาหากินได้เริ่มขึ้นและมีอย่างต่อเนื่องมา

พ.ศ. 2485 – 2531 เป็นยุคสัมปทานเผาถ่านและป่าถูกทำลายมาก

ปี พ.ศ.2485

มีการทำสัมปทานเผาถ่าน และก่อสร้างเตาเผาถ่านกันอย่างแพร่หลาย โดยจะทำเตาเผาถ่านอยู่บริเวณเนินสูงบริเวณใกล้ ๆ แม่น้ำปากพนัง และตามพังการ เช่น พังการสูงปาน พังการสูงหวาน โดยนำเอาจอมปลวกชุดเป็นเตาถ่านขนาดเล็ก ๆ ส่วนเตาถ่านขนาดใหญ่จะนำเอาก้อนอิฐแดงมาก่อเป็นเตาถ่าน ซึ่งเป็นของเจ้าแก้วจากพื้นที่อื่นเข้ามาทำเตาถ่านขนาดใหญ่จำนวน 9 เตา (เจ้าแก้วฤกษ์ แม่ฮ้วน จากปากพนัง) บริเวณพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านคงคาล้อมในปัจจุบัน (เป็นพื้นที่ของนายจิตร แก้วหนูนา) เจ้าแก้วฤกษ์ได้มีคนงานทั้งไทยและจีนทำหน้าที่เผาถ่าน (ปัจจุบันยังมีพื้นที่หนึ่งในพรุคลองค้อที่เรียกว่า แพรกจีนร้องคลองบางปอ ซึ่งเล่ากันว่าเป็นบริเวณที่คนงานจีนเข้ามาทำเตาเผาถ่าน และไปหาของป่าและปลา ตกกลางคืนถูกผีหลอกบริเวณนั้น) การสัมปทานเตาเผาถ่านสามารถตัดไม้ได้ทุกชนิด ยกเว้นไม้ตะเคียน ไม้หุมพอและไม้ยาง ไม้ที่นิยมตัดมาเผาถ่าน ได้แก่ ไม้กัลลิก ไม้หว้าหิน ไม้แดง พังด่า หยี ไม้หอม และ ไม้เค้ง ซึ่งจะได้อ่านคุณภาพดี ราคาไม้ขายในขณะนั้นหลาละ 7 บาท (ตันละ 7 บาท) ซึ่งส่วนใหญ่จะตัดไม้ในพื้นที่หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 6 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัวในปัจจุบัน นอกจากมีการทำไม้เผาถ่านแล้ว ยังมีการรับซื้อไม้ไปทำฟืน ซึ่งมีการตัดไม้บริเวณบ้านปากกลม ขายให้กับพ่อค้าจากตลาดชะอวดเข้ามารับถึงพื้นที่ ซึ่งนิยมตัดไม้ชนิดเดียวกับ ไม้เผาถ่านดังที่กล่าวมา

ปี พ.ศ.2495

ได้มีการยกเลิกสัมปทานเตาเผาถ่านเนื่องจากไม้ลดจำนวนไปมาก ทางกรมจึงเข้มงวด เจ้าแก่รายใหญ่จึงเลิกกิจการ และมีการทูปเตาเผาถ่านทิ้งไปแต่มีการตัดไม้ เช่น ไม้เสาเข็ม ไม้หลา และไม้ทำโป๊ะปลา ฯลฯ ขึ้นมาแทน โดยมีเรือชื่อ ลักษณะ 1 ลักษณะ 2 ของเจ้าแก่โมทย์จากปากพนังมารับซื้อ มีกำนัน แห่ง อักษรทิพย์เป็นผู้ที่ติดต่อกับชาวบ้าน และยังมีพ่อค้ารายย่อย อีกหลายท่านเป็นผู้รับซื้อไม้ ฟืนมัดไปต้มเป็นเชื้อเพลิง “น้ำตาลจาก” ในพื้นที่อำเภอปากพนัง ขณะเดียวกันได้มีผู้คนเริ่มหลงใหลเข้ามาตัดไม้ซุงนำไม้ไปทำบ้านเรือน โดยเดินทางมาเป็นกลุ่ม ๆ เช่น นำไปท่อนซุงที่เป็นไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้หว้าหิน เสม็ดซุน ไม้แดง ไม้ขาว ฯลฯ มาผูกติดกับไม้เนื้ออ่อนที่ลอยน้ำได้ดี เช่น ไม้เตียว ไม้ทุมพระ ไม้หอม ฯลฯ ทำเป็นแพผูกเป็นกองคาราวาน ล่องไปตามกระแสน้ำขึ้น – ลง ของแม่น้ำปากพนังอยู่เนื่อง ๆ

ปี พ.ศ.2505

เกิดพายุครั้งใหญ่เป็นครั้งที่สองซึ่งระยะห่างกับครั้งแรก 20 ปี (พร้อมกับพายุแหลมตะลุมพุก) ทำให้คันไม้ในพื้นที่พรุ โคนล้มเสียหาย เป็นพื้นที่กว้างอีกครั้งปีต่อมาเกิดภาวะแห้งแล้ง ต่อมาฝนทิ้งช่วงทำให้เกิดไฟไหม้ป่าดงกลาม “ไฟกินคุด” เป็นพื้นที่กว้างเป็นเวลานานกว่า 3 เดือนตามบริเวณพื้นที่ไม่มี น้ำขัง ตามพังการต่าง ๆ เป็นครั้งที่สอง หลังจากไฟเคยไหม้ครั้งใหญ่มาแล้วครั้งหนึ่ง หลังเกิดพายุเมื่อ ปี พ.ศ.2478 ทำให้สภาพพื้นที่ป่าพรุคลองค้อที่ยังหลงเหลือความสมบูรณ์บางส่วน หลังจากเกิดพายุครั้งแรกและจากการสัมปทานเตาเผาถ่านเปลี่ยนสภาพเป็นป่าเสื่อมโทรม ไม้หว้าและไม้หว้ามีปริมาณลดลง ป่าเขียวที่เหลือเป็นเพียงพื้นที่ป่าผืนเล็ก ๆ เป็นหย่อม ๆ ตามหนอง ตามบึง มีเนื้อที่ 20-100 ไร่ของแต่ละแห่งที่มีน้ำขังอยู่ ซึ่งไฟไหม้ได้เผาไหม้ในครั้งนี้มีป่าเขียว ทอนยาง ป่าเขียวท่งนกเป็ดน้ำ ป่าเขียวท่งหัวทับควาย และป่าเขียวบางพังหมอ ส่วนป่าที่ถูกไฟไหม้พันธุ์ไม้ดั้งเดิมก็เริ่มลดลงมีต้นเสม็ดขาวและเสม็ดแดงขึ้นมาแทนที่แต่ันนั้นมา และมีการนำดินกระจุมาสู่บริเวณใกล้เคียงซึ่งเกิดจากไฟเผาไหม้มากขึ้น

พ.ศ.2518

เกิดภาวะน้ำท่วมใหญ่ทำให้พื้นที่ทำนาซึ่งเป็นพื้นที่ขอบพรุ ได้รับความเสียหายและประกอบกับเกิดหนูทำลายนาข้าว และมีน้ำท่วมนาข้าวได้รับความเสียหายเกือบทุกปี จนถึงปี พ.ศ.2513 ได้เกิดภาวะน้ำท่วมใหญ่อีกครั้ง เป็นเหตุให้ชาวบ้านบางส่วน เลิกทำนาเกิดภาวะยากลำบาก ต้องซื้อข้าวกิน มีการหาปลาในพื้นที่พรุนำไปขายที่ขึ้นด้วยวิธีการต่าง ๆ เท่าที่ทำได้ตามภูมิปัญญา เช่น การขุดบ่อล่อปลา การดักไซ ดักอวน ทงเบ็ด ฯลฯ มีการหากระจุมาทำเป็นกระสอบขายแก่พ่อค้า ส่วนชาวบ้านบาง

ส่วนต้องอพยพทั้งถิ่นฐาน ไปอยู่สถานที่อื่น บางส่วนก็ต้องออกหางานนอกพื้นที่ ทั้งงานก่อสร้าง รับจ้างเย็บผ้าที่กรุงเทพฯ โดยเฉพาะแรงงานหนุ่มสาว ส่วนกลุ่มชาวบ้านที่ยังคงอยู่ในพื้นที่รอบๆ พรุคลองค้อง มีการใช้ทรัพยากรที่พอเหลืออยู่ เพื่อให้ได้มาทุกวิถีทางที่จะทำได้มากที่สุด เพราะการดำรงคนและครอบครัวให้อยู่รอด มีชาวบ้านหลายกลุ่ม กลับตัดต้นไม้ที่มีอยู่ในพรุและป่าเขียวที่เหลืออยู่อีกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นไม้ดั้งเดิมและไม้เสม็ดขาวที่เพิ่งเกิดขึ้นมาใหม่ หลังจากสภาพพรุคลองค้องได้เปลี่ยนไป นำไปขายเป็นไม้เผาถ่าน ไม้เสาเข็ม ฯลฯ และมีการจุดไฟเผาป่าเพื่อจับสัตว์ป่าจำพวกเต่า ตะพาบน้ำ ปลาตามหนอง บึง ในฤดูแล้งมากขึ้นกว่าก่อน มีการเข้าจับจองครอบครองพื้นที่ป่าพรุคลองค้องทั้งหมดในเวลา ต่อมาป่าเขียวที่เหลืออยู่ถูกบุกรุกอย่างสิ้นเชิง

พ.ศ.2536 (การฟื้นฟูป่าพรุ จากภาครัฐ เอกชน)

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกรบ้านเนินธัมมัง หมู่ที่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ทรงทราบถึงความทุกข์ยากของราษฎร ในเรื่องน้ำท่วมขัง สภาพดินเป็นดินเปรี้ยว การประกอบอาชีพของราษฎร ไม่ได้ผล จึงทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้จัดตั้งโครงการศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังขึ้นเมื่อ พ.ศ.2537 เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ราษฎรในพื้นที่มีอาชีพเสริมและมีการอนุรักษ์พื้นที่และปลูกเสริมกระจุยไว้ให้ชาวบ้านได้เก็บหาในป่าพรุคลองค้อง มีเนื้อที่ 939 ไร่ ปี พ.ศ. 2539 ได้มีโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ โดยการปิโตเลียมแห่งประเทศไทย และสำนักงานป่าไม้เขตนครศรีธรรมราช เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณที่เสื่อมโทรม โดยนำไม้เสม็ดขาว หวาน้ำ แคน้ำ จิกน้ำ แพร หว่านิน มาปลูก แต่ก็ไม่ค่อยจะได้ผล พันธุ์ไม้ที่นำมาปลูกนอกจากต้นเสม็ดขาว ส่วนพันธุ์ไม้อื่น ๆ ปลูกไม่ค่อยจะออกเจริญเติบโตายเป็นส่วนใหญ่ และยังมีไฟไหม้เผาป่าอยู่เป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่องเกือบทุกปี

พ.ศ.2541 – พ.ศ.2546

มีโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนหมู่บ้านเป้าหมายใน โครงการปลูกป่าถาวร มีโครงการฟื้นฟูป่าพรุควนเคื่องเพื่อประชาชนและสิ่งแวดล้อม ตามโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ระยะเวลา 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ.2540 – 2544 และได้มีโครงการขุดลอกคูคลองในพื้นที่พรุ คลองค้องเป็นแนวกันไฟ พ.ศ.2545 แต่ก็ยังมีเกิดไฟไหม้ในพื้นที่พรุคลองค้องขึ้น จำนวนหลายครั้งในระยะเวลาใกล้เคียงกัน เป็นเหตุให้ทรัพยากรด้านป่าไม้เสียหายเป็นระลอก ๆ ปัจจุบันการพัฒนา การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าพรุคลองค้อง ตลอดถึงการบริหารจัดการพื้นที่ป่าพรุคลองค้อง มีการดำเนินการ โดยภาครัฐและเอกชนส่วนภาคประชาชนหรือชุมชนยังไม่มีกลุ่ม/องค์กรใดได้เข้าร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าแห่งนี้จากรูปธรรม

2. ทรัพยากรธรรมชาติการจัดการและระบบกรรมสิทธิ์

2.1 พื้นดิน

ลักษณะของพื้นดินและความเปลี่ยนแปลง

พื้นดินพรุคลองค้อง พอจะแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือพื้นดินที่เป็นบริเวณขอบพรุกับพื้นดินที่เป็น ดินพรุ

ดินขอบพรุ เป็นพื้นดินที่ความสูงกว่าระดับน้ำทะเลหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “พังการ” หรือเนินจะมีลักษณะของดินที่ประกอบด้วย หน้าดินที่เป็นดินเหนียว และดินพรุอยู่ชั้นล่างลึกจากชั้นหน้าดินประมาณ 50 ซม. ถึง 1 เมตร ขึ้นอยู่กับความสูงของเนินหรือ “พังการ” ในแต่ละชุมชน

ดินพรุ เป็นพื้นดินส่วนใหญ่ของเนื้อที่พรุคลองค้อง ซึ่งมีความสูงอยู่ในระดับเดียวกับระดับน้ำทะเล มีลักษณะเป็นโคลนคม “เป็นดินคม” เนื้อดินมีการรวมตัวกันหยาบ ๆ ประกอบด้วยวัชพืชต่าง ๆ ที่ทับถมกันอย่างเห็นได้ชัด

ปัจจุบันดินพรุมีความเปลี่ยนแปลงจากที่เคยเป็นดินโคลนคม ที่มีความลึกของโคลนคม 50 ซม. - 2 เมตร ในอดีต ปัจจุบันเนื้อดินมีการยุบตัวแน่นเป็นดินแข็งขึ้นและมีวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วพื้นที่ของดินพรุและดินมีความเปรี้ยวจัดในช่วงฤดูแล้ง

จากข้อมูลของสำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดนครศรีธรรมราช ดินพรุที่เกิดการยุบตัวเนื่องจากระดับในพื้นที่ดินพรุที่เคยท่วมขังในอดีตแห้งและไฟเผาไหม้เนื้อดิน

การใช้ประโยชน์และความเหมาะสม

การใช้ประโยชน์จากพื้นดินดินขอบพรุ แต่อดีต-ปัจจุบัน เป็นพื้นที่ตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและเป็นพื้นที่ทำการเกษตรของชุมชน เช่น การทำนา ทุ่งเลี้ยงสัตว์และปลูกพืชผัก

ดินพรุ เป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์โดยทางอ้อมของชุมชนที่สำคัญตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน คือเป็นพื้นที่ที่มีพรรณไม้และพรรณสัตว์อุดมสมบูรณ์ ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพรุในการดำรงชีวิต ตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น การใช้ประโยชน์จากพรรณไม้และพรรณสัตว์ เป็นที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อาหาร และเป็นสินค้าของชุมชน

ความเสื่อมโทรม สาเหตุและผลกระทบ

ปัจจุบันสภาพพื้นดินขอบพรุและดินพรุมีความเสื่อมโทรมลงเป็นดินเปรี้ยว ซึ่งมีสาเหตุมาจากน้ำแห้งเป็นเวลานาน สารอินทรีย์วัตถุที่มีมากในดินพรุ ทำปฏิกิริยากับอากาศทำให้ดินเป็นกรด (ข้อมูลสอบถามจากสำนักงานพัฒนาที่ดินนครศรีฯ) ซึ่งจากการเสื่อมโทรมของดินได้ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำนาต้องใช้ปุ๋ยเพิ่มมากขึ้น และน้ำมีความเปรี้ยวมากขึ้นด้วยปลาบางชนิดสูญพันธุ์

การถือครองที่ดิน, กรรมสิทธิ์

การถือครองที่ดินของพื้นที่พรุคลองค้อง คินขอบพรุซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนจะมีการถือครองที่ดินของชาวบ้านในชุมชนแต่อดีต-ปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นที่ดินมือเปล่ายังไม่กรรมสิทธิ์เป็นของตนเองถูกต้องตามกฎหมาย โดยประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ของพรุคลองค้องทั้ง 5 ชุมชน

ส่วนดินพรุอดีตเคยเป็นพื้นที่จับจองการถือครองของชาวบ้านประมาณ 60% ปัจจุบันเป็นการถือครองโดยหน่วยงานภาครัฐ เป็นเขตอนุรักษ์และเขตป่าสงวนแห่งชาติ ส่วนคนนอกชุมชนและกลุ่มนายทุนได้มีการเข้าถือครองประมาณ 30% ของพื้นที่พรุคลองค้องและมีแนวโน้มจะมีการขยายการถือครองจากบุคคลภายนอกและกลุ่มนายทุนเพิ่มมากขึ้นในอนาคต จากกระแสดความต้องการการปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดนครศรีธรรมราช

2.2 พื้นน้ำ

แหล่งน้ำ

พื้นที่พรุคลองค้องจะมีน้ำขังอยู่ร้อยละ 11-12 ของทุกปี พื้นที่พรุคลองค้องเป็นพื้นที่ลุ่มแอ่งกะทะขนาดใหญ่ของพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอีกพื้นที่หนึ่ง อดีตพรุคลองค้องเป็นแหล่งน้ำแก้มลิง เป็นที่กักเก็บน้ำในฤดูน้ำหลากไว้เต็มพื้นที่เกือบสามหมื่นไร่ และค่อยทยอยส่งน้ำออกจากพรุในฤดูแล้งลงสู่แม่น้ำปากพนังลงตามคลองสาขาซึ่งมีถึง 14 คลอง โดยพื้นที่พรุเองน้ำจะไม่ค่อยแห้งขอด เนื่องจากมีหนอง บึงธรรมชาติในพื้นที่พรุคลองค้องมากมายนั้นมีหนองบึงทั้งมีขนาดเล็กใหญ่ตระก้นไป เป็นที่อยู่อาศัยของปลานานาพันธุ์อย่างชุกชุม

การจัดการน้ำ ระบบชลประทาน

การจัดการน้ำในปัจจุบันได้มีระบบชลประทานปิดกั้นแม่น้ำปากพนังโดยมีการสร้างเขื่อนปิดเปิดประตูละบายน้ำ ณ ตำบลหูล่องอำเภอปากพนัง เพื่อป้องกันปัญหาน้ำเค็มจากทะเลอ่าวไทยขึ้นสู่แม่น้ำปากพนัง ในช่วงฤดูน้ำแล้ง ซึ่งพื้นที่แม่น้ำปากพนังส่วนที่เป็นพื้นที่ของพรุคลองค้องจะเป็นช่วงที่น้ำกร่อยในฤดูดังกล่าว ส่วนในพื้นที่คลองค้องได้มีการขุดลอกคลองทั้ง 14 คลองสาขาของแม่น้ำปากพนังที่มีปลายน้ำเข้าสู่พื้นที่พรุ ให้มีความลึกและปากคลองดังกล่าวทะลุบรรจบกันทั้งหมด ส่วนในพื้นที่ขอบพรุเป็นพื้นที่ทำนาได้มีการจัดเหมืองคลองไส้ไก่ขึ้น ณ หมู่ที่ 5 บ้านเนินธัมมังพื้นที่ส่งน้ำ 1,900 ไร่

การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ

อดีตน้ำในแม่น้ำและพื้นที่พรุชุมชนจะใช้ในการบริโภคเป็นน้ำดื่ม น้ำหุงอาหาร เมื่อขาดน้ำจากน้ำฝนจากแม่น้ำปากพนังและใช้น้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติในพรุเป็นน้ำดื่ม เวลาเข้าป่าพรุเพื่อทำ

มาหากินตามวิถีชีวิตขณะนั้น ปัจจุบันจะนำน้ำจากแม่น้ำปากพนังมาใช้ในการทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่

ความเปลี่ยนแปลง ความเสื่อมโทรม การสูญเสียและผลกระทบ

แหล่งน้ำในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ ไม่มีระบบน้ำไหลขึ้น-ลงในแม่น้ำปากพนังหนองบึงธรรมชาติในพื้นที่พรุดินเงินทั้งหมดน้ำในพื้นที่พรุแห้งขุดในฤดูแล้งติดต่อกันยาวนาน น้ำเปรี้ยว

จากการเปลี่ยนแปลงได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ของพรรณปลาในส่วนที่เป็นแหล่งอยู่อาศัยลดลง น้ำมีความเป็นกรด (น้ำเปรี้ยว) กว่อดิต (วัดค่า pH 6.00 ค่า DO ต่ำกว่า 2)

การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ

มีโครงการลอกวัชพืชในแม่น้ำปากพนังโดยกรมชลประทาน และมีการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำโครงการอาสาสมัครเฝ้าระวังคุณภาพน้ำในแม่น้ำปากพนังโดยสำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนครศรีธรรมราช และสำนักงานของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

2.3 ป่าไม้และป่าชุมชน

ขอบเขตพื้นที่, ขนาดพื้นที่, แผนที่

ขอบเขตพื้นที่ซึ่งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนคลองคือง (ฉ้อง) เนื้อที่ 29,900 ไร่

รูปแผนที่ พื้นที่ป่าสงวนคลองคือง

สภาพพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์และวิถีชีวิตชุมชนในอดีต

จากการเปิดเวทีชาวบ้านและจากการสัมภาษณ์สอบถามกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ ที่มีอายุ 60 – 80 ปี และเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พรุคลองค้อ ก่อน พ.ศ. 2505 พบว่า มีการใช้สอยประโยชน์ตามวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาในการดำรงชีพอย่างดีไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังข้อมูลที่ได้จากการศึกษากลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มหาปลา กลุ่มถอนกระชูด และกลุ่มตัดไม้ใช้สอย พบว่า

พรรณไม้และพรรณพืช เป็นป่าเขียว มีพรรณไม้ 94 ชนิดด้วยกัน

- พรรณไม้ที่อยู่บริเวณขอบพรุ เป็นพื้นที่เนินสูงหรือบริเวณพังการ มีดินยาง ดันอินทนิล ดันรัมมั่ง ดันหมั้วนา ดันมวง ดันสาธุ ดันจาก ดันจิกคลอง ดันรักคลอง ดันลำพู ดันปอ ไม้แพ ไม้หว้านา ไม้ซี่เหล็ก ดันชุมเห็ด ไม้ไทรไข่ ไม้พลับปลา ดันระกำป่า ดันยอ ส่วนเป็นไม้เนื้อแข็ง

- พรรณไม้ที่พบในป่าพรุบริเวณทั่วไป มีดินเดือว ไม้หว้าหิน พังล่า ไม้หอม ไม้ขาวดั้น ไม้หลอ ไม้หลุมพอ ไม้ชวน ไม้หลาโอน ดันค้อ ไม้จักพรุ ไม้หมากแดง (ที่กล่าวมาจะมีจำนวนมาก) และมีไม้ค้อแห้ง ไม้กระ ไม้ตะเคียน ไม้สักน้ำ ไม้ขริ ไม้จิกนา ไม้เขียด ไม้เสม็ด ชุน ไม้ดั่งข้าว ไม้แรก ไม้ดินเบ็ด ไม้เทีย ไม้ทำสา ไม้แดง ไม้หลอ ไม้กระท่อมพรุ ไม้กระท่อมนา ไม้โก้วว ไม้เนิน ไม้บาป ดันสั้มหลุมพี ดันห้วยน้ำ ดันเต้าร้าง กอกน้ำ ไม้เสม็ดชุนกราน ไม้เมาน้ำ ไม้คำเสา ไม้ทุมพระ ไม้เนียน ไม้ไทร ไม้แคน้ำ ไม้เสม็ดขาว ไม้เสม็ดแดง (ไม้เสม็ดขาวและเสม็ดแดงพบมีอยู่บริเวณพื้นที่หมู่ที่ 10 บ้านทับแขก และหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 6 ค.แม่เจ้าอยู่หัว ส่วนหมู่ที่ 5 ค.แม่เจ้าอยู่หัว และหมู่ที่ 4 ค.ชะอวด ไม่พบไม้ทั้ง 2 ชนิดในอดีต)

- พืชที่เป็นเถาวัลย์ที่พบในพื้นที่ป่าพรุในอดีต มีดินอวด ดันย่านเต่าให้ ดันห้วยลิง ย่านลิเภา ดันย่านลิเภาขี้ ดันย่านมันแดง ดันย่านปด ดันย่านลิ้นห่าน ดันห้วยน้ำ ดันย่านลำเท็ง ดันย่านเขาคัน ดันย่านหม้อข้าวหม้อแกง ดันย่านผักโขม ย่านเจ็ดหมูน

- พืชอื่น ๆ มี ดันกาฝาก ดันกล้วยไม้ป่า ดันเฟิร์น ดันผักกูด เห็ด ดันอีไค้ง ดันกระชูด ดันผักปรัง ดันหญ้ารำโพ หญ้าเปรี๊ยะ หญ้าคมบาง หญ้าถก ดันกระชูดหนู หญ้าไซ ดันเอื้อง ดันจี๊ด ดันผักกรีน หญ้าพรี หญ้าครุน หญ้าเห็บ ดันเทียนน้ำ ผักนึ่ง ดันก้างปลา หญ้าคา หญ้าห้วย หญ้าข้าวผี ดันแฝก ดันหญ้าแพรก ดันพุทธรักษา ดันเคย ดันเคยหอม ดันหญ้าเหี่ยวหมู

- พืชอยู่ในน้ำ (ตามหนอง บึง และสาหร่าย) มี ดันจอก ดันแหน ดันสาหร่าย ดันบัวขาว ดันบัวแดง

การใช้ประโยชน์พรรณไม้และพรรณพืช พบว่ามีการใช้สอยประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ตามภูมิปัญญาของชุมชนเกือบทุกด้านพอจะแบ่งประเภท ได้ดังนี้

● การใช้ประโยชน์พรรณพืช (ที่ไม่เป็นไม้ยืนต้น) ดังนี้

- (1) ใช้เป็นยาสมุนไพร มีคันทยานฉวด (ยาเลื้อย) คันทยานพาโหม (ยาขับลม) คันทยานเจ็ดหมื่น (ใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ) คันทัญญาแผด คันทัญญาเหว้หมู ยานลิพา ยานมันแดง (ยาพิษเลื้อย)
- (2) ใช้เป็นผักประกอบอาหาร มี คันทานลิมห่าน (แกงเลียง) คันท่าเท้ง คันทรง (ใช้แกงเลียง) คันทะคัน (ใช้ผลแกงส้ม) คันทานพาโหม (ผักข้าวยา) เห็ด (ใช้ผัด แกง คั่ว) คันทัก กูด (ผักเครื่องเคียงน้ำพริก) คันท้อง (แกงส้ม) คันที้ได้ (ใช้แกง, ผักเลียง) คันทักริน (แกง, ผัก) คันทักนึ่ง (แกง, ผัก) คันทัว (ใช้ทำขนม) คันทะหอม (ใช้ทำขนม)
- (3) ใช้เป็นเครื่องจักสาน มี คันทะกูด (ใช้ทำเสื่อ, กระสอบ) คันทะ (ทำกระสอบ) คันทัว (ใช้ทำเสื่อ) คันทานลิพา (ทำกระเป๋)
- (4) ใช้เป็นเครื่องประดับ (ด้านมหาแสนหนิม) คันทาผาก
- (5) ใช้เป็นอาหารสัตว์ มี สาหร่าย (สาหร่ายไฟ) ผักขี้ไก่ ผักนึ่ง (อาหารสุกร) เทียนน้ำ เขาคัน คันทัว (อาหารเต่า) คันทะ (อาหารปลา) หญาครุน หญาเห็บ หญาชน หญาปล้อง หญาหอยข้อ หญาหัวผี (เป็นอาหารวัว กระบือ)
- (6) ใช้ทำหลังคาบ้าน โรงเรือน พลับพลา มี หญากก หญาปรีอ หญาคา คันทะ
- (7) ใช้ทำเชือก ใช้สอย มี คันทานเต่าไห้ คันทานมันแดง คันทานอวด คันทัว (ทำเชือกเย็บจากมุงหลังคา และเป็นเชือกผูกค้ำจาก) คันทาขลิ้ง หยาขน้ำ
- (8) ใช้เป็นเครื่องสังเกตในการบอกฤดูกาล มีดอกชุมเห็ดใหญ่ ใช้สังเกตเป็นปริมาณน้ำฝนมากหรือน้อยในแต่ละปี
- (9) ใช้เป็นเครื่องประกอบวัดอุณูชา มี คันทะรักษา (ใช้ประกอบพิธีไหว้พระ) หญาแพรก (ใช้ในพิธีไหว้ครู)
- (10) ใช้เป็นไม้ประดับ มีคันทะมากเจ คันทะมากแดง กล้วยไม้ (คนจากชุมชนเมือง) เป็นผู้นำไปใช้โดยนำไปจากพร

พันธุ์สัตว์ในอดีต พบว่ามีปริมาณสัตว์ ชุกชุมเป็นอย่างมาก 124 ชนิดด้วยกันพอที่จะแบ่งได้ดังนี้

- ประเภทสัตว์ใหญ่ (สัตว์บก) มี ลิง ค่าง หมี เสือ หมูป่า กระซัง กวาง ชะมด (ลิงเป็นลิงลมและลิงหางยาว สัตว์ที่พบมากคือลิงและชะมด)
- ประเภทสัตว์เลื้อยคลาน มี จระเข้ พู เต่า ตะพาบน้ำ งูต่าง ๆ ซึ่งมีปริมาณมาก
- ประเภทนก มีนกอีลุ้มหัวล้าน นกอีลุ้ม นกกระสา นกเงือก นกหัวขวาน นกกระยางขาว นกกระยางหรือ นกกิ้ง นกเขา นกเป็ดน้ำ นกคุ้ม นกกระจาบ นกกระจับ นกชั้นลาย นกชั้นไขเป็ด นกชั้นปาด นกคอกบัว นกอก นกแร้ง นกอินทรี นกพิทิต นกคูด นกฮูก นกช้อนหอย นกเป็ดน้ำ นกกาน้ำ นกอีเก้ง นกคุดเหว่า นกสาธิตา นกกรง นกสั๊ก นกตีเดียวเห็ด นกพริก (นกพริกเป็นนกเพื่องอพยพมาจากทะเลน้อย ประมาณ 20 ปี ที่ผ่านมา) นกกระจอก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนกน้ำ
- ประเภทปลา ปลาอุกดำพัน (มีมาก) ปลาอุกดำ ปลาอุกเนื้ออ่อน ปลาอุกกระด้าง ปลาที่อก ปลาอีตีด ปลาหมื่น ปลาเกด ปลาชะโด ปลาชะแหยง ปลาอีตริบ ปลาไอล่อน ปลาฉลาม ปลากระดี่ ปลาหมกไทย ปลาช่อน ปลาช่อนไซ ปลาพรม หลาดุม ปลาค้างคาว ปลาเสือพ่นน้ำ ปลากระเทิงไฟ ปลาหลด ปลาทุง ปลาหางแดง ปลาจิ้ม ปลาจี่เงง ปลาไหล ปลานู ปลากริม ปลากัด ปลาหัวดัว ปลาชีว ปลาจี่ดั่ง ปลาหาง ปลาเป็นสัตว์ที่ชุกชุมมากที่สุด
- สัตว์ประเภทอื่น ๆ มี ไก่เถื่อน แมงคานา แมงเหนียง และจำพวกแมลงต่าง ๆ ผีเสื้อ ค้างคาว หนูนา หนูป่า จิ้งจอก มดแดง หอยโข่ง หอยขี้ขาว หอยขม กุ้งนา กุ้งก้ามกราม (กุ้งก้ามกรามจะมีมากในแม่น้ำและคูคลอง)

การใช้ประโยชน์จากสัตว์

- (1) ใช้เป็นอาหาร มี ปลาทุกชนิด นกเกือบทุกชนิดที่จับได้ และสัตว์อื่น ๆ เกือบทุกชนิดเช่นกัน
- (2) ใช้เป็นยาสมุนไพร มี ค่าง (ตับ) คิง คิงระเซ้ น้ำมันงูเห่า ปลาไอล่อน (ใช้เป็นยาแก้ถูกเสนห์) นกกระจอก
- (3) ประเภทสัตว์เลี้ยงเพื่อสวยงาม มี นกเขา นกกรง ปลากัด โดยเฉพาะปลากัดมีมากในพรุ

(4) ใช้เป็นเครื่องสังเวยระดับในฤดูน้ำหลาก เช่น การวางไข่ของตัวหอยโข่ง ถ้าหอยโข่งวางไข่สูงกว่าระดับน้ำมากเป็นข้อสังเกตว่าในฤดูน้ำหลากในปีนั้นน้ำท่วมสูง ชุมชนต้องเตรียมความพร้อมรับมือต่อสภาวะน้ำท่วมในปีนั้น

(5) ใช้ประโยชน์ในเรื่องเสียงร้องบอกเวลา มี นกคูด บอกเวลาน้ำขึ้น น้ำลงและใช้เวลาใกล้ค่ำ - เช้า เพื่อจะได้เตรียมตัวในการทำภารกิจในกิจวัตรประจำวัน หรือเพื่อจะเดินทางกลับที่พักหรือบ้านในขณะที่ทำมาหากินอยู่ในป่า เนื่องจากป่าเป็นป่าทึบไม่สามารถมองเห็นดวงตะวันได้ และไม่มีนาฬิกาบอกเวลาเหมือนเช่นปัจจุบัน

(6) ใช้เป็นสินค้า สัตว์เกือบทุกชนิดที่กล่าวข้างต้น จะเป็นสินค้าของชุมชนในขณะนั้น เมื่อคนในชุมชนจับได้ เหลือจากการบริโภคในครัวเรือน แล้วส่วนใหญ่จะจำหน่ายเป็นสินค้าให้แก่พ่อค้า สัตว์ที่จำหน่ายเป็นสินค้ามากที่สุดคือ ปลา ตะพาบน้ำ น้ำผึ้งป่า ตัวต่อ และประเภทหนังสัตว์ต่าง ๆ ที่จับได้ และมีอยู่อย่างชุกชุมในอดีต สัตว์เป็นสินค้าเศรษฐกิจของชุมชนพรวลคลองต้องแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยเฉพาะปลาน้ำจืด

การใช้ประโยชน์จากไม้ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบันพบว่า

ในอดีต ไม้เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของชาวบ้านชุมชนพรวลคลองต้องเป็นอย่างมาก มีการใช้สอยประโยชน์สืบทอดกันมาถึงปัจจุบันโดยพอจะแยกการใช้ประโยชน์ได้ดังนี้

- ใช้ทำอาคารบ้านเรือน โรงเรือน และเรือยานพาหนะ ซึ่งจะใช้ไม้เนื้อแข็ง ได้แก่ ไม้หว้าหิน ไม้แรก ไม้สัก ไม้ตะเคียน ไม้ยาง ไม้เสม็ดขุน (ใหญ่) การใช้ไม้ทำบ้านเรือน โรงเรือน เช่น ไม้หลาโอน ไม้คัง เนื่องจากมีปริมาณต้นไม้จำนวนมาก

- ใช้ทำพื้นเชื้อเพลิงและใช้ไม้เผาถ่าน ไม้ใช้เผาถ่าน เป็นไม้ที่มีเนื้อแข็ง และเป็นถ่านที่มีคุณภาพดี เช่น ไม้หอม ไม้หว้าหิน ไม้พังล่า ไม้ขาวด ไม้จิกแดง ซึ่งในอดีตถ่านเป็นสินค้าสำคัญอีกอย่างหนึ่งของชุมชนพรวลคลองต้อง

- ส่วนไม้ที่ใช้ทำไม้พื้นเชื้อเพลิง หุงต้มอาหาร จะเป็นไม้เนื้อแข็งเช่นเดียวกับไม้ที่ใช้เผาถ่าน ส่วนไม้พื้นที่ใช้เป็นเชื้อเพลิงไล่แมลง (ยุง รื่น) คามคอกสัตว์เลี้ยง ทำให้แห้งๆ ทุกชนิดแล้วแต่จะสะดวกหาบริเวณใกล้ๆ บ้านหรือที่อยู่อาศัย

ใช้ทำเครื่องมือการเกษตร มี ไม้หลุมพอ ไม้ยาง (ใช้ทำครกตำข้าว) ไม้เทีย ไม้หว้าหิน (ใช้ทำสากตำข้าว) ไม้หอม (ใช้ทำพื้นครอกสีข้าว) ไม้ไผ่ (ใช้ขัดทำครอกสีข้าว) และไม้เนื้อแข็ง

ดังกล่าวยังเอามาใช้เป็นแอกคันไถ ไถนาในอดีตและยังใช้ทำค้ำของเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ
มีค้ำจอม ค้ำขวาน ค้ำมิดต่าง ๆ

• ใช้เป็นยาสมุนไพร มี ไม้ขี้รี ไม้เชียด ไม้กระ ไม้กระเป๋ย โทโรไซ้ จี้เหล็ก
ลูกสะตอเบา ไม้สังแก ไม้น้ำพอง ไม้เคียวชุมพร ไม้จิกนา

การใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน

เนื่องจากพันธุ์ไม้ในปัจจุบันของพื้นที่พรุคลองค้อง ส่วนใหญ่จะเป็นดินเสม็ดขาวเสีย
ส่วนใหญ่ การใช้ประโยชน์จากพันธุ์ไม้จึงไม่ค่อยจะมีความหลากหลายอย่างเช่นในอดีต การใช้
ประโยชน์จากดินไม้จึงเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด การที่จะนำไม้(ในป่าพรุ) มาปลูกสร้างบ้านเรือน
เหมือนในอดีตแทบจะไม่พบอีกเลยป่าพรุปัจจุบัน ของชุมชนพบว่าจะนำไม้มาใช้ทำโรงเรือน
คอกสัตว์ รั้วบ้าน ไม้พื้นและเสาถ่าน การใช้ประโยชน์ดังกล่าวยังมีความจำเป็นอย่างมากของชุมชน 5
ชุมชน ของพรุคลองค้อง นอกจากนี้ก็มีบางกลุ่มซึ่งเป็นกลุ่มตัดไม้ขาย แก่พ่อค้าเพื่อใช้ทำ ไม้เสาเข็ม
ไม้นั่งร้าน ในการก่อสร้างและไม้เสาถ่าน ไม้ที่กลุ่มตัดไม้ตัดส่วนใหญ่เป็นดิน ไม้เสม็ดขาวที่อยู่
บริเวณหัวไร่ปลายนา ริมขอบพรุและในป่าพรุบ้างเล็กน้อย นำมาสมทบกับไม้ตามหัวไร่ปลายนา
นอกจากนี้ ได้มีการวิจัยการใช้ประโยชน์จากพันธุ์ไม้ในป่าพรุในด้านงานศิลปกรรมชาติ ใช้ย้อมผ้าโดย
ผศ.ดร. เปรมจิต ชะนะวงค์ ร่วมกับคุณจำนุญ พลาศด้วย ซึ่งเป็นคนหนึ่งของทีมวิจัยโครงการนี้ ได้
ทำการศึกษาพบว่า มีพันธุ์ไม้ป่าพรุคลองค้องบางชนิดสามารถให้สีสวยงามไม่แพ้กับสีเคมี เช่น ใบกระ
ให้สีในการย้อมเส้นด้ายฝ้ายเป็นสีเทา สีเหลือง ขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของน้ำยาจับสี กาบตาล
ตะไคร่น้ำให้สีน้ำตาล และ โทนสีชมพู เปลือกคันไทร ให้สีเทา และ โทนสีน้ำตาล เปลือกคันแพ ให้สี
ดำ และ โทนสีเทา เปลือกคันกดินเทพาให้โทนสีเทา และ โทนสีเหลือง ใบต้นมะกอกน้ำให้โทนสี
เหลือง ย่านต้นมันแดง ให้โทนสีเหลือง และเปลือกและเนื้อ ไม้ดินเสม็ดขาว ให้สีเทา สีที่ได้จากพันธุ์
พืชและพันธุ์ไม้ดังกล่าวมาทางคุณจำนุญ พลาศด้วย ได้นำไปย้อมเส้นด้ายและทอเป็นผ้าทอสิริธรรม
ชาติ ปัจจุบันเป็นที่สนใจของตลาดผ้าทอพื้นเมืองเป็นอย่างดี และจากโครงการวิจัยโครงการนี้
ชุมชนพรุคลองค้องต้องการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้เป็นแหล่งเลี้ยงผึ้ง ซึ่งพบว่าดอกเสม็ดขาวให้
คุณภาพดำนน้ำผึ้งป่าสูงและเป็นที่ต้องการของลูกค้า มาแต่อดีตตราบปัจจุบัน

สภาพน้ำในอดีต และการใช้ประโยชน์

- น้ำในแม่น้ำและคูคลอง โดยมีแม่น้ำปากพนัง เป็นแม่น้ำสายใหญ่ซึ่งมีคูคลองต่าง ๆ
ที่แยกสาขาจากแม่น้ำมีอยู่จำนวน สภาพน้ำในแม่น้ำและคูคลองจะเป็นน้ำจืด จะเป็นน้ำกร่อยบ้าง
ในปีที่มีฤดูแล้งติดต่อกันเป็นเวลาหลายเดือน (3-5 เดือน) น้ำจะมีระดับน้ำขึ้นลง สูง-ต่ำ ขึ้นอยู่กับ

ระดับน้ำในทะเลอ่าวไทย จะมีน้ำไหลขึ้น ไหลลงวันละ 2-4 ครั้ง ต่อวัน แต่น้ำในแม่น้ำปากพนัง จะไหลลงเขี้ยวสู่ทะเลปากพนังในฤดูน้ำหลาก ช่วงเดือน 11-12 ของทุกปี จะไม่มีน้ำไหลขึ้นในช่วงเวลานั้น และระดับจะขึ้นไหลท่วมป่าตลิ่งบริเวณพื้นที่ขอบพรุ ไหลสู่พรุอย่างต่อเนื่อง เป็นเวลาประมาณ 1 เดือน ส่วนคลองที่เป็นสาขาของแม่น้ำปากพนัง น้ำจะไหลเชี่ยวเข้าสู่พื้นที่พรุ น้ำจะหยุดไหลเมื่อถึงปลายฤดูฝน และน้ำจะค่อยๆ ไหลออกจากพรุ ตามคลองสาขาสู่มแม่น้ำปากพนังจนกว่าน้ำในแม่น้ำระดับเสมอกับระดับน้ำทะเล น้ำในแม่น้ำและคลองสาขาของพรุคลองลือ้ง จะมีน้ำไหลเวียนขึ้นลง วันละ 2-4 ครั้งเป็นปกติ (น้ำในฤดูน้ำหลากจะมีสีขุ่นแดง เป็นสีของโคลนดินแดงดินเขา)

- น้ำในพรุ น้ำในพื้นที่พรุเป็นน้ำจืดตลอดทั้งปี มีลักษณะสีดำใส ระดับจะไม่แห้งจากพื้นที่ดินพรุจะมีน้ำขังอยู่ตลอด มากน้อยขึ้นอยู่กับช่วงฤดูกาลในฤดูแล้งจะมีน้ำโดยเฉลี่ยประมาณ 30 ซม. ในฤดูฝนและฤดูน้ำหลากจะมีระดับน้ำสูงประมาณ 1-3 เมตร จะมีระดับสูงสุดในปี 2505 ปี 2518 และปี 2531 จะมีระดับสูงมากกว่าที่กล่าวมา น้ำในพื้นที่พรุจะถูกถ่ายออกตามธรรมชาติในช่วงต้นฤดูฝน น้ำจากพรุจะไหลสู่แม่น้ำเขี้ยวซึ่งจะหลุดไหลเชี่ยวเมื่อระดับน้ำในแม่น้ำสูงเสมอริม ตลิ่งบริเวณพื้นที่ขอบพรุ โดยจะมีน้ำไหลเข้าพรุในช่วงฤดูแล้งฤดูฝน และจะไหลลงสู่แม่น้ำอีกครั้งในช่วงหมดฤดูฝน

การใช้ประโยชน์จากน้ำ

การใช้ประโยชน์จากน้ำในแม่น้ำและคลองสาขา พบว่าในอดีตแม่น้ำปากพนังเป็นหัวใจสำคัญของชุมชนพรุคลองลือ้งในการ ใช้ประโยชน์ในด้านคมนาคม จากแม่น้ำปากพนังเนื่องจากในขณะนั้นยังไม่มีเส้นทางสัญจรที่เป็นถนน และประกอบด้วยพื้นที่พรุส่วนใหญ่เป็นป่าทึบ จึงใช้แม่น้ำปากพนัง เป็นเส้นทางหลักในการคมนาคมติดต่อชุมชนภายนอก เป็นเส้นทางขนถ่ายสินค้าต่างที่หาได้จากพรุ ไปสู่ตลาด คือตลาดชะอวด ตลาดปากพนัง ส่วนคลองสาขาที่มีเส้นทางไปยังพรุส่วนใหญ่จะเป็นเส้นทางสัญจรในการทำมาหากิน กินในพรุที่อยู่ลึกเข้าไปในป่าเขี้ยว ไม่ว่าจะเป็นการหาปลา หาของป่า นอกจากนั้นยังเป็นเส้นทางลากจูงต้นไม้ที่โค่นออกจากป่า มาสู่มแม่น้ำปากพนังเพื่อนำไม้ไปใช้สอยและจำหน่าย ของชุมชนพรุคลองลือ้งและชุมชนใกล้เคียง

การใช้ประโยชน์จากน้ำพบว่าเป็นเวลาน้ำในแม่น้ำยังเป็นแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ของชุมชนทุกครัวเรือน ตั้งแต่เริ่มตั้งถิ่นฐานตลอดมาเป็นระยะเวลาหลายปี ส่วนน้ำในพรุจะเป็นน้ำดื่ม และน้ำใช้ในการหุงหาอาหาร เช่นเดียวกับน้ำในแม่น้ำปากพนัง ของกลุ่มที่ใช้วิถีชีวิตทำมาหากินอยู่ในพื้นที่พรุ จะใช้น้ำในป่าพรุดังกล่าว ที่มีอยู่ตามหนอง บึง ธรรมชาติและการขุดเจาะเป็นบ่อเล็ก ๆ ด้วยมือเปล่าหรือมีคว่ำ ในฤดูแล้งเมื่อเขาหาของป่าในพรุคลองลือ้ง

ของป่า

จากการศึกษาพบว่าในอดีตมีของป่าจำนวนมากมีคุณค่าประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมาก ของป่าที่พบจะแยกเป็นประเภทได้ดังนี้

ผึ้งหลวง จะพบในป่าพรุและป่าริมแม่น้ำปากพนัง จะพบในช่วงเดือน 7- เดือน 11 ของทุกปี ซึ่งเป็นฤดูผึ้งหลวงจะอพยพมาทำรังในพื้นที่ป่าพรุเป็นประจำทุกปี ซึ่งในช่วงดังกล่าวเป็นช่วงที่ดอกไม้ในพื้นที่ป่าพรุจะออกดอก โดยเฉพาะในปัจจุบันคือดอกเสม็ดขาว

ตัวต่อ จะพบบริเวณทั่วไปในป่าพรุริมขอบพรุ และพื้นที่พังการ จะพบได้เกือบทุกๆ ฤดู หรือตลอดทั้งปี

ตะพาบน้ำ ในอดีตจะพบมากเป็นสินค้ามีราคาแพงปัจจุบันไม่พบตะพาบน้ำขนาดใหญ่พบถูกตัวเล็ก ๆ ประมาณ 10 ตัว บริเวณบางปอในต้นปี 2547

ตะกวด ตัวชะมด งูต่าง ๆ เต่า นาค พังพร ยังพบบ้างในบริเวณทั่วไปของพื้นที่พรุ คลองคือง แต่ก็ไม่มากนัก

การหาผึ้งป่า

ผึ้งในอดีตจากการสัมภาษณ์ของกลุ่มหาของป่า ในการหาผึ้งป่าหรือผึ้งหลวงในปัจจุบัน อดีตถึงปัจจุบัน มีพันธุ์ผึ้งตามชาวบ้านเรียกมี 5 ชนิดด้วยกัน คือ ผึ้งหูช้าง ผึ้งคอกวาง ผึ้งงูเหลือม ผึ้งแมงวัน ผึ้งหนอกวัว โดยผึ้งดังกล่าวมีความแตกต่างกันที่ลักษณะของการทำรังและขนาดของรังและตัวของผึ้งในบางชนิดโดยกลุ่มผู้มากผึ้งตัวซื้อตามลักษณะ การทำรังของผึ้งแต่ละชนิดที่มีลักษณะคล้ายสัตว์หรือส่วนต่างของสัตว์เช่น

- ผึ้งแมงวัน ลักษณะของตัวผึ้งมีขนาดตัวเล็ก คล้าย ๆ แมลงวันเลยตั้งชื่อว่า ผึ้งแมงวัน
- ผึ้งหูช้าง เป็นผึ้งหลวงตัวใหญ่ มีลักษณะรังที่ก่อขึ้นคล้าย ๆ กับหูช้างเลยเรียกว่า ผึ้งหูช้างซึ่งมีขนาดของรังใหญ่กว่าหูของช้างมากพอสมควร
- ผึ้งคอกวาง เป็นผึ้งหลวง เช่นเดียวกับผึ้งหูช้าง แต่ลักษณะของการทำรังมีลักษณะคล้ายกับ ส่วนของคอกวางถึงหัวของควาง เลยเรียกว่า ผึ้งคอกวาง
- ผึ้งหนอกวัว เป็นผึ้งหลวง เช่นเดียวกับผึ้งหูช้าง และคอกวาง แต่ลักษณะของ รัง เป็นรังขนาดเล็กกว่าผึ้งหูช้างและคอกวาง โดยมีลักษณะคล้ายกับหนอกของโคหรือวัว

- ส่วนผึ้งงูเหลือม เป็นผึ้งหลวงตัวใหญ่ เช่น ตัวกันเป็นผึ้งที่มีขนาดรังที่ใหญ่ที่สุดกว่าผึ้งอื่นที่กล่าวมา มีลักษณะการทำรังยาวไปตามกิ่งไม้มากทีเดียวขนาดความยาวที่กลุ่มหาผึ้งพบ มีความยาวประมาณ 4-5 เมตร มีน้ำผึ้ง ถึง 2-3 ปี๊บ

ผึ้งดังกล่าว ทั้ง 5 ลักษณะ 5 ชื่อตามที่กลุ่มหาผึ้งเรียกขาน ยังมีการพบเป็นประจำเป็น

ทุกปีเมื่อถึงฤดูกาลของผึ้งอพยพมาทำรังในพื้นที่พรุคลองค้อในช่วงเดือน กรกฎาคม – พฤศจิกายน แต่ที่พบมากที่สุด จะเป็นผึ้งหูช้าง ส่วนผึ้งงูเหลือม จะพบน้อยกว่าพันธุ์อื่นที่ได้กล่าวมา

การจัดการและการใช้ประโยชน์ของพันธุ์ผึ้งป่าหรือผึ้งหลวงดั้งเดิมชื่อเรียกข้างต้น

ที่กล่าวมาในอดีตของกลุ่มหาผึ้งทั้ง 5 ชุมชนรอบ ๆ พรุคลองค้อ การหาผึ้งและตีผึ้ง จะมีการรวมกลุ่มออกหาผึ้งพร้อม ๆ กันครั้งละหลาย ๆ คน โดยใช้วิธีหาที่เรียกตามภาษาการหาผึ้งว่าหาโดยตีป่าหาผึ้ง เมื่อพบรังผึ้งที่สามารถจะตีได้แล้ว มีน้ำผึ้งมากพอแล้วหรือที่เรียกว่าผึ้งแก่ สมาชิกกลุ่มที่ไปหาผึ้งด้วยกัน ก็จะช่วยกันหาวัสดุบริเวณใกล้ ๆ มีเศษไม้แห้ง หญ้าแห้ง มาทำเป็นเชื้อเพลิง แล้วห่อด้วยใบไม้สดที่มีขนาดใหญ่พอที่จะห่อวัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงได้ ส่วนใหญ่จะเป็นใบค้อใบพ้อ หรือเปลือกต้นเสม็ด แล้วใช้วิธีเผาวันไล่ตัวผึ้ง เมื่อตัวผึ้งออกจากรังหมดแล้วหรือตัวผึ้งเหลืออยู่ไม่มากแล้วที่รังผึ้ง ก็จะใช้ถังน้ำที่นำไปด้วยแล้วปาดหัวน้ำส่งให้สมาชิกที่รอบริมอยู่ด้านล่างแล้วจึงเอาส่วนของลูกอ่อนของผึ้งลงมา เมื่อมาถึงบ้านก็จะแบ่งน้ำผึ้ง รวงผึ้งและลูกผึ้งให้แก่สมาชิกเท่ากัน ๆ กันไม่ว่าในวันนั้นหรือครั้งนั้นจะได้รังผึ้งจำนวนเท่าไร และไม่ว่าจะเป็นผึ้งแก่ที่ได้จับ (ตี) แล้วในวันนั้นหรือผึ้งอ่อนที่ได้พบแต่ยังไม่สามารถจะจับได้ในวันนั้นก็ตาม ส่วนของรังผึ้ง ที่พบและเป็นผึ้งอ่อนทางกลุ่มผู้ที่ได้พบเป็นกลุ่มแรกจะทำเครื่องหมายความเป็นเจ้าของเอาไว้ที่เรียกว่า “ กำ ” เพื่อให้กลุ่มอื่น ๆ ได้ทราบว่ามีคนมาได้พบเจอและหวงห้ามเอาไว้แล้ว

การใช้ประโยชน์จากผึ้งในอดีต ส่วนใหญ่จะเอาไว้สำหรับเป็นส่วนประกอบ ยาสมุนไพรต่าง ๆ ไว้ใช้ในครัวเรือน น้ำผึ้งในอดีตมีน้ำผึ้งที่มีรสชาติขมและหวานขึ้นอยู่กับว่าในขณะนั้นดอกไม้จะไปถึงฤดูผลิดอกมา ดอกไม้ที่มีรสชาติขมคือ ดอกห่อม ดอกไขไต้ ฯลฯ และน้ำผึ้งที่หาได้ส่วนใหญ่ในขณะนั้นจะไม่ค่อยจะจำหน่ายเป็นสินค้า จะเอาไว้เป็นของฝากของขวัญแก่ผู้มาเยือน และญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลออกไป ส่วนลูกอ่อนของผึ้งจะนำมาเป็นอาหารส่วนผึ้งใช้ทำยา เช่น จีผึ้งทาปาก จีผึ้งทานวดแก้การถูกขมหนอน

ปัจจุบัน การจัดการและการใช้ประโยชน์จากผึ้งป่าหรือผึ้งหลวง การหาผึ้งและการใช้ประโยชน์เปลี่ยนไปบ้างในบางส่วน คือ การหาผึ้งแบบตีป่าหาหมดไป มีการหาผึ้งโดยวิธีตามตัวผึ้ง ซึ่งจะสังเกตตัวผึ้งที่หากินตามดอกไม้ในตอนเช้าว่าจะบินไปในทิศทางใดถ้าบินขึ้นสูงรังจะอยู่ไม่ไกลนักในทิศทางที่ตัวผึ้งบินไปหลังจากได้เกสรดอกไม้แล้วแต่ถ้าตัวผึ้งบินขึ้นไม่สูงนักแสดงว่ารังผึ้งที่ผึ้ง

ตัวนั้นบินกลับไปจะอยู่ไกล ส่วนการหาผึ้งปัจจุบันมีทั้งออกตามหาเป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่ม แต่ส่วนใหญ่จะออกตามหาเป็นรายบุคคลเสียมากกว่าเป็นรายกลุ่ม เมื่อพบก็จะทำเครื่องหมายแสดงความเป็นเจ้าของ (ปักกำ) เหมือนเช่นในอดีต การใช้ประโยชน์จากรวงผึ้งหรือน้ำผึ้งที่เก็บได้ในปัจจุบันจะเป็นสินค้าที่มีราคาแพงและเป็นรายได้ของผู้เก็บรวงผึ้งเป็นอย่างมาก ปัจจุบันรวงผึ้งที่เก็บไปจากป่าพรุคลองตองในแต่ละปีเฉลี่ยประมาณ รายได้ทั้ง 5 ชุมชน รอบพรุประมาณ ตั้งแต่สองแสนห้าแสนบาท รวงผึ้งจากป่าพรุคลองตองคือ เป็นที่ต้องการของตลาด มีรสชาติแตกต่างจากรวงผึ้งหรือน้ำผึ้งป่าที่อื่นและที่สำคัญในปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มหาผึ้งบางคน ได้พัฒนาการจัดการเรื่องผึ้งป่าให้ทำรังตามสถานที่ที่เขาสามารถกำหนดได้ โดยนำไปปักพาดไว้ในป่าให้ผึ้งทำรังและจะตีผึ้งหรือจับผึ้งเอาแต่น้ำผึ้งหรือรวงผึ้ง ไม่นำส่วนที่เป็นรังลูกอ่อนของผึ้งป่าออกทำให้การตีผึ้งสามารถตีได้ 2-3 ครั้ง ต่อรัง และจากงานวิจัยชุมชนบ้านเนินธัมมัง และชุมชนบ้านคงคาถ้อยได้จัดทำแผนการเพื่อต้องการเลี้ยงผึ้ง เพื่อจะได้ช่วยกันดูแลแหล่งอาหารของผึ้ง พรรณไม้ในพื้นที่พรุคลองตองต่อไป

การหาเต่าและตะพานน้ำพบว่า

ในอดีตเต่าและตะพานน้ำมีมากและมีหลากหลายพันธุ์ มีเต่าตามชื่อภาษาถิ่นที่เรียกกัน เช่น เต่าดำ เต่าขี้ผึ้ง เต่ากา เต่าคับหรือเต่าหับ และมีตะพานน้ำชนิดสายพันธุ์ที่มีขนาดใหญ่พบจับได้มีน้ำหนักถึงตัว 30 กิโลกรัมก็มี

การจัดการวิธีการหาและการใช้ประโยชน์จากเต่าและตะพานน้ำ การหาเต่าในอดีตจะนิยมหาในสองฤดู คือ ในฤดูแล้งและฤดูน้ำหลากหรือน้ำท่วม ในฤดูน้ำหลาก จะใช้เบ็ดและไซ ดักไว้บริเวณทั่วไป ในพื้นที่พรุที่มีน้ำท่วมขังโดยใช้ปลาเป็นเหยื่อล่อ ในฤดูแล้งจะเดินหาในป่าพรุตามไถลหนองน้ำ และวิธีจุดเผาป่าหาเต่า เต่าที่หาได้จะนำมาใช้เป็นอาหาร และจำหน่ายแก่พ่อค้า ส่วนของตะพานน้ำจะหาตามบริเวณสายคลองสาขาตามโพรงริมคลองที่ตะพานน้ำใช้เป็นที่อยู่อาศัยและตามหนองบึงธรรมชาติในพรุ โดยสังเกตทางเดินของตะพานน้ำและใช้สุ่มคมกลืนตามหาซึ่งในฤดูแล้งตะพานน้ำจะอยู่ในโพรงเป็นส่วนใหญ่ และจะจำศีลคล้าย ๆ กับกบกระดี่หนองหรือบึงที่ไม่มีโพรงตะพานน้ำจะจำศีลอยู่ในโคลนตม ถึกลงไปประมาณ 20-30 ซม. จะฝังตัวอยู่มีเพียงจมูกที่โผล่ขึ้นเหนือดินโคลนในบางครั้งดินโคลนคั่งก่จะแข็งตัวในฤดูแล้ง ตะพานน้ำก็จะอยู่ใต้ดินโคลนดังกล่าวจนกว่า ถึงหน้าฤดูฝนรองกว่าหน้าดินจะชุ่มน้ำและเป็นโคลนตมอีกครั้ง ตะพานน้ำจึงจะขึ้นมาจากโคลนตมออกหากินตามปกติอีกครั้ง ตะพานน้ำในอดีตจะเป็นตัวโต ๆ มีน้ำหนักมากถึง 30 กก. กลุ่มผู้หาตะพานน้ำไม่นิยมบริโภคเนื่องจากมีราคาแพงพอสมควร ตะพานที่หามาได้จะนำไปจำหน่ายให้แก่พ่อค้าในตลาดเสียเป็นส่วนใหญ่ กรณีถ้าไปหากันเป็นกลุ่ม ก็จะนำเงินที่ขายได้มาแบ่งเท่า ๆ กัน ในปัจจุบันเต่าและตะพานน้ำมีน้อยมาก จึงไม่มีกลุ่มที่มีอาชีพ หาเต่าและตะพานน้ำเหมือนเช่นในอดีต

หาสัตว์อื่น ๆ พบว่า

ส่งเป็นของป่าที่มีไม่มากนักและไม่ยึดการหาของป่าเหล่านี้เป็นอาชีพตั้งแต่เดือนอดีต ถึงปัจจุบัน มีดังนี้ การหา การหาจระเข้ การหาตัวต่อ หามดแดง หาเห็ด หาผลไม้ป่า การหาตัวชะมด การหาตัวค้างและลิง การหาควาย การหาต้นหวายน้ำ ในอดีตมีกลุ่มที่ประกอบอาชีพในการหาของป่าซึ่งเป็นผู้มีความชำนาญ เช่น

การหา เป็นกลุ่มหาที่มาจากชุมชนอื่นเป็นส่วนใหญ่ที่มีอาชีพหาเป็นอาชีพและจะหาตามในแถบพื้นที่พรุคลองค้ออยู่บ้าง ผู้ที่กลุ่มหานิยมจับไปจำหน่ายคือ งูเห่า ซึ่งจะหาในฤดูแล้ง โดยชุดตามรุคันนาส่วนในฤดูน้ำจะหาตามบริเวณคันไม้ที่สูงขึ้นไปอยู่ซึ่งจะใช้เชือกเป็นอุปกรณ์ในการจับงูและมือเปล่าบ้างแล้วแต่ละ โอกาสตามพื้นที่พบงูดังกล่าว ปัจจุบันการหาจะมีอยู่น้อยเนื่องจากมีไม่มากเหมือนในอดีตประกอบกับการเข้มงวดในการห้ามจำหน่ายสัตว์ป่าทำให้ไม่เหลือบุคคลที่มีอาชีพหาอย่างจริงจังเช่นในอดีต

- การหาจระเข้ ในพื้นที่พรุคลองค้อ ในอดีตจะมีการหาจระเข้ ตามหนองบึงขนาดใหญ่ โดยการล่ามเบ็ดที่กลุ่มหาจระเข้ประดิษฐ์ขึ้นเอง ทำด้วยเหล็กปลายแหลมต่าง ๆ เช่น ส่วนเคี้ยวของมีดบาดหญ้า และใช้วิธีจับจระเข้ด้วยมือเปล่า การล่าจระเข้ดังที่กล่าวมาจะทำกันเป็นกลุ่มหลาย ๆ คน เมื่อจับได้จะนำหนังไปจำหน่าย นำเงินแบ่งกัน ปัจจุบันการหาหรือการล่าจระเข้หมดไป เนื่องจากไม่พบจระเข้ในพรุมาเป็นเวลานาน มีการสันนิษฐานว่าจระเข้ที่เหลือจากการถูกล่าอพยพไปแหล่งอาศัยอื่นเนื่องจากพรุคลองค้อได้สมบูรณ์ดังเช่นในอดีตที่จระเข้จะอาศัยอยู่ได้

- การหาตัวต่อ ตั้งแต่ในอดีต - ปัจจุบัน ไม่มีการหาที่ยึดเป็นอาชีพ เพียงแต่หากเจอรังต่อหรือตัวต่อที่พอสั่งเกิดได้ว่าไปทิศทางใดเมื่อตามไปถึงรัง ก็จะเผาถ้ำรังนั้นใหญ่พอแล้ว โดยจะนำลูกตัวต่อที่เป็นตัวหนอนและคักเค็มมาบริโภคเป็นอาหารหรือจำหน่าย การหาตัวต่อส่วนใหญ่จะไม่นิยมหากันเป็นกลุ่ม ในปัจจุบันก็ยังมีการหาและเผาต่อเมื่อพบเห็น

- การหามดแดง จะมีการหาเป็นงานอดิเรก เพื่อนำมาบริโภค และจะมีการหาตามคันไม้ที่อยู่ใกล้กับชุมชนบริเวณพื้นที่ขอบพรุ

- การหาเห็ดและผลไม้ป่า จะมีการหาไปเป็นกลุ่มและเดี่ยว เพื่อนำเห็ดหรือผลไม้ป่ามาบริโภคเสียเป็นส่วนใหญ่ ผลไม้ป่าที่ชุมชน ในอดีตที่มีมาก คือ ส้มหลุมพี ปัจจุบันได้หมดพันธุ์ไปแล้วจากพรุคลองค้อ ส่วนเห็ดจะมีการหาในช่วงอากาศเย็นขึ้น ๆ ของฤดูฝนและฤดูแล้ง ในอดีตจะหาตามพื้นที่ขอบพรุและบริเวณฟังการ ปัจจุบันเห็ดมีน้อย นาน ๆ ครั้งกว่าจะงอกให้เห็น จึงไม่มีการยึดเป็นอาชีพ

- การล่าตัวชะมด ในอดีตจะใช้กับดักต่าง ๆ ดักตัวชะมด เพื่อนำเนื้อมาบริโภคจะทำกันทั่วไปแล้วแต่พื้นที่ใดจะพบตัวชะมดในขณะนั้นและจะ ไม่มีการทำเป็นอาชีพ

- การล่าลิง, ค่าง, กวาง ในอดีตจะมีการล่ากันมากครั้งยังมีป่าเขียวเนื่องจากสัตว์ดังกล่าวมีมากพอสมควร แต่ชาวบ้านในชุมชนก็ไม่ยึดเป็นอาชีพ นานๆ ครั้งจะมีการล่าสัตว์เหล่านี้สักครั้ง การล่าจะทำการเป็นกลุ่ม สำหรับในพื้นที่ป่าพรุจะใช้เรือเป็นยานพาหนะ ในการล่าโดยจะล้อมฝูงสัตว์เหล่านี้ไว้ โดยเฉพาะลิง ค่างที่อยู่บนต้นไม้ก็จะ โคนต้นไม้ให้ลี้ภัยเพื่อจับถึงค่างเพื่อได้มาไม่ว่าจะเป็นลิง ค่างหรือกวางก็จะแบ่งกันไปบริโภค และทำยาสมุนไพร ปัจจุบันไม่มีกลุ่มล่าสัตว์เหล่านี้แล้วเนื่องจากสัตว์ดังกล่าวไม่เหลืออยู่ให้พบเห็นสำหรับที่จะล่าอีกต่อไป

- ส่วนสัตว์อื่นๆ นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วไม่มีกลุ่มใดล่าสัตว์เหล่านั้นเป็นอาชีพหรือ บ่อย ๆ นัก จะมีบ้างก็เห็นจะเป็นนกน้ำชนิดต่าง ๆ ที่มีการล่าตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พอสมควรซึ่งจะ ดำเนินการล่าในฤดูแล้ง โดยการใช้เบ็ดทงโดยใช้ปลาเล็กเป็นเหยื่อล่อ และการดักเร็ว ดักบ่วง ในฤดูน้ำหลาก จะล่าโดยล้อมสัตว์ด้วยไม้ “ตีนก” ซึ่งทำจากต้นไม้ไผ่ ปัจจุบันการล่าก็มีไม่มาก ราย เนื่องจากนกน้ำชนิดต่าง ๆ จะมีการหวงห้ามไม่ให้มีจับไปจำหน่าย เหมือนดั่งในอดีต นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดยังมีกลุ่มหาของป่าอีกอาชีพหนึ่งคือ

- การหาหวายน้ำ ในอดีตจะนิยมหากันมากพอสมควรเนื่องจากอดีตหวายน้ำเป็นเชื้อเพลิงที่มีความสำคัญในการอุปโภค มุงหลังคาบ้านเรือนของชุมชนส่วนใหญ่ ในขณะนั้นจะมุงหลังคาด้วยจาก

พบว่าการจัดการและการใช้ประโยชน์จากปลาในอดีต

ชุมชนรอบพรุคลองคืองในอดีต ปลาเป็นทรัพยากรที่สำคัญมากในการดำรงชีพ ปลาเป็นทั้งอาหารอย่างดีในการบริโภค ในรูปแบบต่างๆ และยังเป็นสินค้าที่สำคัญยิ่งของคนในชุมชน เป็นที่รู้จักกันดีของชุมชนในละแวกใกล้เคียง เนื่องจากปลาในพรุแห่งนี้มีความชุมชุมเป็นอย่างมาก และมีรสชาติดีเป็นที่นิยมชมชอบของผู้บริโภคที่ได้ชิมลิ้มรสของเนื้อปลาซึ่งมีหลากหลายพันธุ์ปลา ด้วยกัน ทำให้คนในชุมชนขณะนั้นยึดเอาอาชีพการหาปลาจับปลาเป็นอาชีพหลักมากมายหลายคน หลายกลุ่ม และถือได้ว่าการหาปลาเป็นอาชีพของทุกครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของพรุคลองคือง ไม่เป็นอาชีพหลักก็เป็นอาชีพรองและ ได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

การจัดการในประเด็นการหาปลาวิธีการหามีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ตามความคิด ภูมิปัญญาของแต่ละคนแต่ละกลุ่ม พอจะมีรายละเอียดแยกได้ดังนี้

การหาปลา พบว่าการจับปลาในฤดูน้ำหลาก และการหาหรือการจับปลาในฤดูแล้ง ซึ่งจะใช้วิธีที่ต่างกัน

(1) การทงปลา เป็นวิธีแรกที่เริ่มของชุมชนที่ใช้วิธีนี้ในการจับปลาในพื้นที่พรุโดยใช้เบ็ดที่มีคันเบ็ดเสียบเหยื่อ ล่อปลาให้ติดเบ็ด มีการใช้เหยื่อล่อไม่เหมือนกัน ในการที่จะจับปลาในแต่ละชนิดขึ้นอยู่กับปลาชนิดนั้นจะชอบกินอาหารอะไรเป็นเหยื่อ เช่น ปลาช่อนชอบกินไส้เดือน ปลาช่อนชอบกินปลาเล็ก ๆ สัตว์เล็ก ๆ เป็นอาหารเช่นเดียวกับปลาช่อนที่ชอบกับสัตว์เล็ก ๆ วิธีการทงปลา จะใช้สำหรับการหาปลาช่อน ปลาช่อน ปลาชะโด เป็นส่วนใหญ่ ส่วนคันเบ็ดของเบ็ดทงปลาก็มีการพัฒนาแบบคันลักษณะต่าง ๆ เช่น คันคู้ (คันงวง) คันตรง ซึ่งใช้วัสดุต่าง ๆ ทำเป็นคันของเบ็ดแล้วแต่จะหาวัสดุได้ง่าย เช่น ไม้ไผ่ กิ่งไม้ ต้นหญ้า ราโพ ซึ่งวัสดุดังกล่าวช่วงของปลายต้องนิ่มยืดหยุ่นเป็นสปริง เมื่อปลามาติดเบ็ดแล้วจะไม่หลุดได้ง่าย เนื่องจากการมีการผ่อนแรงดึงไปมาได้ วิธีนี้มีการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน และส่วนใหญ่จะนิยมใช้วิธีทงปลาในฤดูน้ำหลาก

(2) การจับปลาด้วยมือเปล่า เป็นวิธีเริ่มแรกๆ พร้อม ๆ กับวิธีการจับปลาด้วยการทงปลา ซึ่งวิธีนี้จะใช้หาปลาในตามหนอง บึงธรรมชาติที่มีน้ำไม่มากนัก หรือตามบริเวณตุลคลองสาขาของแม่น้ำปากพนังที่มีขนาดลำคลองเล็ก ๆ ขณะน้ำในลำคลองนั้นลดลง ตามระดับน้ำขึ้น - ลง ของแม่น้ำปากพนัง วิธีจับปลาด้วยมือเปล่าหรือที่เรียกว่า การงมปลา เป็นการจับปลาที่ทำการเป็นกลุ่ม ๆ หลาย ๆ คน ร่วมช่วยกันทำน้ำให้ขุ่นหรือตื้น้ำให้ปลาช่อนริมขอบตลิ่ง เพื่อจะได้จับปลาได้อย่างสะดวกปลาไม่หลบหนี เมื่อได้ปลาที่จับได้ นำมาแบ่งกันหรือต่างคนต่างจับแล้วแต่มีการตกลงกัน ก่อนจะลงมือการจับปลาด้วยวิธีนี้ การจับปลาด้วยวิธีนี้จะจับเฉพาะปลาที่เจริญเต็มวัยแล้วแต่ชนิดพันธุ์ของปลา ปัจจุบันวิธีงมปลาหรือการจับปลาด้วยมือเปล่า ไม่นิยมใช้ในตามแหล่งน้ำธรรมชาติเนื่องจากมีปลาน้อยลง ไม่สามารถจับได้ครั้งละมาก ๆ ดังเช่นอดีต

(3) การดักซั้งการดักกอนหรือกัก เป็นวิธีการหาปลาโดยดักทางเดินของปลาเป็นระยะทางยาว ๆ การหาปลาโดยวิธีการกั้นซั้งและการดักกักหรืออวนในพื้นที่พรุคลองค้อ มีลักษณะที่คล้าย ๆ กัน คือ การกั้นทางเดินของปลาเพื่อให้มาติดซั้งและกัก

- การดักซั้งเป็นวิธีที่ใช้ก่อนการดักกักซึ่งเกิดขึ้นเกือบพร้อม ๆ กับวิธีทงเบ็ด แต่การดักซั้งในอดีตไม่นิยมอย่างแพร่หลายจากการสัมภาษณ์ พบว่าการดักซั้งเริ่มแรก ๆ จะใช้วัสดุที่เป็นไม้เล็ก ๆ นำมาสานด้วยเชือกเถาวัลย์ ให้เรียงต่อกันได้ความยาวมากพอที่จะกั้นทางเดินของปลาตามสายมาบ ซึ่งอยู่ระหว่างพังการ โดยเฉพาะรู ไม้เฉพาะหรือเว้นช่องไว้ให้ปลาเดินผ่านได้เฉพาะรายที่กำหนดไว้แล้วนำไซดักไว้ตามช่องทางที่เว้นไว้ปลาก็จะเข้าไปติดอยู่ในไซดังกล่าว การดักซั้งปัจจุบัน

มีการวางแนวตั้งอยู่ทั่วไปของพื้นที่พรมมีความชันยาวของการวางแนวไม่เท่ากัน ตั้งแต่ไม่กี่ร้อยเมตร ถึงพันเมตร การวางซึ่งดังกล่าวจะไม่ทำตัดหน้าซึ่งกันและกัน การตัดหน้าหมายถึง การวางระยะห่างที่ ใกล้กับแนวซ้ำของผู้อื่น การวางซึ่งต้องห่างเป็นเส้นขนานกันพอประมาณ ตั้งแต่เป็น 1,000 เมตร ขึ้น ไป ไม้ที่ใช้ทำซึ่งปัจจุบันส่วนใหญ่จะทำด้วยไม้ไผ่ที่นำมาผ่าออก เป็นอันเล็ก ๆ นำมาถักสานด้วย เชือกไนลอนหรือเชือกถาว์ลย์ ให้มีความยาวของซึ่งตามความต้องการ การดักซึ่งเป็นวิธีที่สามารถจับ ปลาได้ทุกชนิด ขึ้นอยู่กับความห่างหรือถี่ของไซที่ไต่ดัก และตัวซึ่งที่ใช้กันทางเดินของปลา การจับ ปลาด้วยวิธีนี้จะได้ปลาเมื่อมีน้ำหลากในพื้นที่พรุ และจะได้มากในช่วงต้นฤดูฝน

- การดักกักหรือการดักอวนเป็นวิธีการจับปลาดังลักษณะคล้าย ๆ กับการดัก ซึ่งคือวางแนวกักหรืออวนขวางทางเดินของปลา โดยวางแนวตัดกับทิศทางไหลของกระแสน้ำเช่น เดียวกับการดักซึ่ง ซึ่งปลาจะว่ายมาติดตามช่องตาของอวนหรือกัก การวางดักกักจับปลานี้นิยม วางในช่วงฤดูน้ำหลากในป่าพรุ และจะวางประจำที่ที่เคียวางตามแนวเก่าของตน และถือว่าแนวที่ตน เคียวางไว้ก่อนนั้นเป็นที่จับของไว้แล้วในฤดูกาลต่อไป การวางอวนดักปลาตุกและปลาหมจะไ้ครั้ง ละมาก ๆ ต่อวัน และปลาที่จะมาติดกักหรืออวนดังกล่าวในตอนกลางวันจะเป็นปลาหมอส่วนใหญ่ ส่วนตอนกลางคืนจะเป็นปลาทูก การวางกักหรืออวนดังกล่าวนี้ ยังเป็นวิธีหาปลาอย่างหนึ่งที่ยังคงใช้ อยู่ในปัจจุบันส่วนปลาที่จับ ได้เมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตแล้วจะมีความแตกต่างกันมากในอดีต ประมาณ 10-20 กก. ต่อครั้ง / วันปัจจุบันเหลือประมาณ 1-5 กก. /วัน

(4) การหาปลาด้วยการจมไซหรือดักด้วยไซ เป็นการหาปลาอีกวิธีหนึ่งทั้งในอดีต และปัจจุบัน การจับปลาด้วยการจมไซ จะดักไซไ้ตามซอกริมตลิ่งตามคูคลอง หนองบึง ปัจจุบันจะ ใช้วิธีนี้มากตามคูคลอง ในพรุคลองค้อง โดยใช้ตลอดทั้งปีไม่ว่าจะเป็นฤดูแล้งหรือในฤดูน้ำหลากก็ ตาม ปลาที่ไ้มีหลายพันธุ์ปลา วิธีดังกล่าวนี้เป็น การหาปลาต่างคนต่างหาปลาหรือจับปลาเป็นเฉพาะ รายบุคคล โดยมีการจับจองเส้นทางสายคูคลองในพรุเป็นพื้นที่ดักไซหรือจมไซของแต่ละคน วิธีนี้ไม่ สามารถจะทำได้มากคนนักในชุมชนเนื่องจากในพื้นที่พรมีคูคลองที่จำกัดซึ่งแต่ละคนมีไซเป็นจำนวน มาก เนื้อที่ในการจับปลาด้วยวิธีนี้จึงไม่เพียงพอในปัจจุบันและปลาที่มีน้อยลง จึงไม่สามารถเพิ่มผู้คน ให้จับปลาด้วยวิธีดังกล่าวได้

การดักไซหรือจมไซในอดีตมีการริเริ่มจมไซเฉพาะปลาไหลในฤดูน้ำหลาก ซึ่งจะมี การดักปลาไหลด้วยวิธีจมไซเกือบทุกครัวเรือน ทั้ง 5 ชุมชนพรุคลองค้อง ในปัจจุบันการจมไซหา ปลาไหลเปลี่ยนจากไซเป็นลันแทนเนื่องจากลันมีขนาดเล็กกว่าและง่ายต่อการประดิษฐ์ขึ้นมาใช้ เพื่อ ให้เกิดความสมดุลย์กับปริมาณปลาไหลที่ลดลง และเป็นการประหยัคเชื้อที่ใช้ล่อที่ ไม่มากเหมือนกับ ไซและลันดังกล่าวสามารถพาไปดักไ้ครั้งละมากจำนวนกระบอกกว่า ลันจึงมีความสะดวกกว่าการ ใช้ไซดักเหมือนในอดีต

(5) การจับปลาด้วยวิธีการตก เป็นวิธีเดิม ๆ อีกวิธีหนึ่งที่ใช้และประจักษ์ชัดแก่คนมาตามภูมิปัญญาของชุมชนพรวนคลองคือ การจับปลาด้วยการตกเบ็ด มีส่วนแตกต่างกันของเบ็ดในแต่ละรูปแบบขึ้นอยู่กับว่าจุดประสงค์จะประจักษ์ขึ้นเพื่อใช้จับปลาอะไร จะมีทั้งคันเบ็ดยาวที่เห็นอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน ซึ่งสามารถใช้จับปลาได้เกือบทุกชนิด ขึ้นอยู่กับขนาดของเบ็ดและเหยื่อที่ใช้ตกว่าจะตกปลาอะไร นอกจากคันเบ็ดยาวที่กล่าวแล้วในพื้นที่พรจะมีการตกเบ็ดที่มีคันเบ็ดพริ้วได้ตามรู้ คือ เบ็ดตกปลาไหล ซึ่งเป็นการจับปลาไหลที่อยู่ในรูในฤดูแล้งที่ภาษาถิ่นนี้เรียกว่า การยอนไหล การตกปลาไหลในรูเป็นความสามารถเฉพาะตัวของผู้หาปลาไหล ปัจจุบันมีอยู่ไม่มากและไม่ค่อยนิยมหาปลาไหลหรือจับปลาไหลด้วยวิธีนี้

(6) การจับปลาด้วยวิธีการขุดบ่อล่อปลาและวิดปลา การจับปลาด้วยการขุดบ่อล่อปลา ได้เริ่มประมาณ 20-30 ปีที่ผ่านมาซึ่งในขณะนั้นการหาปลาตามหนอง ตามบึงธรรมชาติมีการหาจับปลากันมากขึ้น หนองบึงธรรมชาติมีไม่เพียงพอ และไม่สามารถที่จะจับจองหนองบึงเป็นของผู้หนึ่งผู้ใดได้ จึงมีการขุดบ่อขึ้นเช่นเดียวกับ หนอง บึง ในธรรมชาติที่พรวนคลองค้อมีอยู่ และผู้ที่ขุดจะถือครอบครองบ่อที่ขุดขึ้นมานั้นเป็นเจ้าของผู้อื่นไม่สามารถจะจับปลาในบ่อนั้นได้ และถือเอาที่ดินที่ตนมีบ่ออยู่เป็นผู้ครอบครองและจะทราบทั่วกันของชุมชน ในครั้งนั้นได้มีการขุดบ่อล่อปลาขึ้นกันเป็นจำนวนมาก เพื่อแสดงเขตแนวการจับจองที่ดินในป่าพรวนคลองค้อม และเมื่อถึงฤดูแล้งน้ำในพรแห้ง ก็จะมีการวิดบ่อจับปลาในบ่อนั้นมาจำหน่าย และบริโภค ซึ่งในแต่ละปีจะได้ปลาชนิดต่างๆ เป็นจำนวนมาก การวิดบ่อในอดีตคือการเอาน้ำออกจากบ่อโดยใช้โพงตักขึ้นมาหรือที่เรียกว่า วิดบ่อซึ่งปัจจุบันจะใช้เครื่องยนต์สูบน้ำขึ้นจากบ่อแทนการวิดบ่อด้วยโพง ปัจจุบันการขุดบ่อล่อปลาไม่มีการขุดเพิ่มเติม จากที่มีอยู่แล้วเนื่องจากที่ได้ลดลงส่วนการวิดบ่อซึ่งในเครื่องยนต์ยังมีอยู่ปลาที่ได้ไม่มากนัก

(7) การเบือปลา เป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีขึ้นเกือบพร้อมๆ กับการขุดบ่อล่อปลาแต่ก็มีมีเพียงไม่กี่รายที่ใช้วิธีดังกล่าว ซึ่งใช้เป็นวิธีการจับปลาตามหนองบึง และบ่อล่อปลาของตนเองและขโมยปลาจากบ่อล่อปลาของผู้อื่นซึ่งจะได้ปลาทีละมาก ๆ ลงทุนน้อย แต่เป็นการทำลายธรรมชาติพันธุ์ปลาดังๆ ได้ตายและเสียหายเป็นจำนวนมากศาล ปัจจุบันการเบือปลาไม่มีใครกล้าใช้วิธีนี้อีกเนื่องจากผู้ที่ทำเมื่อมีใครรู้ก็จะถูกสังคมประณาม และมีการเรียกค่าเสียหายในกรณีแอบขโมยเบือปลาในบ่อล่อปลาของผู้อื่น

(8) การช้อนปลา เป็นวิธีอีกวิธีหนึ่งของการจับปลาของกลุ่มผู้หาปลาซึ่งมีการลักลอบช้อนกันมากเมื่อไม่นานมานี้ และพอจะมีการลักลอบการจับปลาด้วยวิธีใช้กระแสไฟฟ้าช้อนปลาอยู่บ้างในปัจจุบัน การช้อนปลาดังกล่าว เป็นการประจักษ์เครื่องมือขึ้นโดยอาศัยกระแสไฟฟ้าแบบเคอร์ขนาดเล็ก 6-12 โวลต์ จำนวน 2 ชุด เข้าด้วยกันแปรงกระแสไฟฟ้าจากไฟฟ้ากระแสตรงเป็นไฟฟ้า

กระแสน้ำแล้วนำลวดสายไฟไปผูกไว้กับฉนวนก เมื่อปลาเจอกระแสไฟฟ้า จะวิ่งหนีไม่ได้ จึงใช้ฉนวนกดังกล่าวแทงตัวปลา กลุ่มที่ลักลอบซื้อคปลาดังกล่าวจะไปเป็นทีมบ้าง คนเดียวบ้าง การจับปลาดังวิธีนี้เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำลายทรัพยากรปลาในพรุคลองค้อยอย่างรุนแรงในปัจจุบัน การกระทำดังกล่าวมีทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนเป็นผู้กระทำซึ่งขณะนี้ชุมชน ผู้นำชุมชน ก็พยายามรณรงค์ และประณามกลุ่มผู้หาปลาด้วยการซื้อคปลาอยู่

การใช้ประโยชน์จากปลาในอดีต

ดังที่กล่าวแล้วปลาเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่ชุมชนพรุคลองค้อยได้พึ่งพิงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน การใช้ประโยชน์จากปลาในการบริโภคในครัวเรือนในรูปแบบการแปรรูปการถนอมอาหาร และจำหน่ายเป็นสินค้าทั้งปลาสดและปลาแปรรูป เป็นรายได้หลักของครัวเรือนรอบพรุเนื่องจากในอดีตขณะนั้นการประกอบกิจการเกษตรกรรมไม่ค่อยจะประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรเกิดภัยธรรมชาติน้ำท่วม เกิดขึ้นทุกปี ผลผลิตทางการเกษตร ก็เสียหายเกือบทุกปีเช่นเดียวกัน การหาปลาจำหน่ายจึงเป็นรายได้หลัก ๆ ของครอบครัวชาวพรุคลองค้อย ทุกคนที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนของชาวพรุคลองค้อยจะสามารถจับปลาได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าวิธีใดวิธีหนึ่งดังกล่าวแล้วข้างต้น ขึ้นอยู่กับความถนัด ความสามารถของแต่ละบุคคล ปลาที่สดและปลาแปรรูปจากพรุคลองค้อย จึงเป็นที่นิยมชมชอบเป็นอย่างมากจนถึงปัจจุบัน ปลาแปรรูปที่มีชื่อเสียงได้แก่ปลาช่อนแห้ง (ปลารั่ว) ปลาตุ๋นน้ำผึ้ง ปลากระดี่เสียบ กะปิปลา ไคปลากระดี่ และไคปลาอื่น ๆ ปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากปลายังมีคุณค่าของชุมชนพรุคลองค้อย ยังพอที่จะมีบริโภคและจำหน่ายบ้างเล็กน้อย ส่วนการแปรรูปปลาที่ได้จากพรุคลองค้อยมีน้อยมาก เนื่องจากปลามีน้อย ปลาสดมีราคาแพง จำนวนที่จะนำมาบริโภคไม่เพียงพอ จึงไม่ค่อยจะแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลาน้ำจืดเท่าที่ควร

สภาพดิน - น้ำที่ปลาอาศัย บริเวณที่อาศัย ในอดีต

สภาพดิน-น้ำในอดีตจากกลุ่มผู้หาปลาจากการสัมภาษณ์พบว่า ดินและน้ำที่พบมีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากพรุคลองค้อยกลุ่มอื่น ๆ ถ้าให้ฟังดังได้กล่าวมาแล้ว ส่วนบริเวณที่พบปลาในอดีตจะมีปลาอยู่บริเวณทั่วไปของพื้นที่ป่าพรุ แต่จะมีความอุดมสมบูรณ์เป็นพิเศษในพื้นที่ที่เป็นป่าเขียวและบริเวณใกล้เคียง ส่วนปลาตุ๋นน้ำผึ้งจะพบมากในพื้นที่ป่าเขียวและในช่วงฤดูแล้ง น้ำในป่าพรุแห้งจะพบปลาตุ๋นน้ำผึ้งอยู่ตามโพรงของโคนต้นไม้เป็นจำนวนมาก ในปัจจุบันบริเวณที่พบปลาคือตามคูคลอง ในป่าพรุในช่วงฤดูแล้ง ส่วนในฤดูน้ำหลากจะพบได้ในบริเวณทั่วไปของพื้นที่พรุคลองค้อย

การจัดการและการใช้ประโยชน์จากต้นกระจุค

จากการออกสัมภาษณ์ ของทีมวิจัยพบว่า ต้นกระจุคเป็นพืชที่ชุมชนนำมาใช้สอยในรูปแบบต่างๆ เป็นเวลาช้านานแล้ว สันนิษฐานว่าทำก่อนที่จะมีการอพยพเข้ามาอยู่ผู้คนในพื้นที่พรุคลองค้อแห่งนี้ เนื่องจากมีผู้เฒ่าผู้แก่ที่สูงอายุ หลายท่าน เล่าให้ฟังว่า เห็นย่าเห็นยายของท่านนำต้นกระจุคมาสานเสื่อปูนอนตั้งแต่ท่านพอจำความได้ แต่ต้นกระจุคในพื้นที่พรุคลองค้อในขณะนั้นมีปริมาณน้อยต้องไปหาจากพรุควนเคร็ง มาทำเสื่อปูนอนและนำมาปลูกในพื้นที่พรุคลองค้อ ส่วนพื้นที่พรุคลองค้อมีต้นกระจุคอยู่บ้างบริเวณบ้านทับแขกใกล้พื้นที่พักการเกาะพืดพื้นที่ หมู่ที่ 10 บ้านทับแขก ส่วนพื้นที่อื่นไม่ค่อยจะมีต้นกระจุค ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังว่าในขณะนั้นได้นำต้นกระจุคมาปลูกไว้ในพื้นที่พรุคลองค้อหลายท่านด้วยกัน ปัจจุบันบุคคลเหล่านั้นได้ชราและเสียชีวิตไปแล้ว และตั้งแต่นั้นมานั้นมีคนนำต้นกระจุคมาปลูกในพื้นที่พรุคลองค้อมากขึ้น และมีชื่อเรียกพื้นพรุคลองค้อที่ปลูกต้นกระจุคตามชื่อของผู้ที่ปลูกเช่น พงกระจุคลุงแขก กระจุคทุ่งลุงลาย พงกระจุคจ๋วม ฯ เป็นต้น ต่อมาหลายคนได้นำต้นกระจุคมาปลูกตามหัวไร่ปลายนา ของตนซึ่งอยู่ใกล้ที่ตัวของชุมชน เพื่อง่ายและสะดวกที่จะนำต้นกระจุคมาใช้สอยพรุคลองค้อจึงมีทั่วไป ในปัจจุบัน

การจัดการเกี่ยวกับต้นกระจุคในอดีต – ปัจจุบัน พบว่ามีการจัดการทรัพยากรต้นกระจุคกันมาอย่างต่อเนื่องแต่อดีตก็จัดการในการปลูกต้นกระจุคเพิ่มอยู่เนื่อง ๆ จากต้นกระจุคที่เคยมีอยู่ในป่าเล็กห่างไกลออกไปจากชุมชนก็มีการนำมาปลูกบริเวณพื้นที่ใกล้ ๆ บริเวณหัวไร่ปลายนาของตนเอง เนื่องจากสมัยนั้น ต้นกระจุคเป็นวัตถุดิบที่มีคุณค่าของชุมชนเป็นอย่างมาก และทุกครัวเรือนมีความจำเป็นต้องพึ่งพาต้นกระจุคในการดำรงชีวิตประจำวัน คือ การนำต้นกระจุคมาทำเสื่อปูนอนทำเป็นกระสอบภาชนะ ใส่เครื่องใช้ ใส่อาหารใส่ถ่านเชื้อเพลิง เนื่องจากในขณะนั้นยังไม่มีการใช้ที่นอนฟูก เหมือนในปัจจุบัน และ ไม่มีกระสอบใยสังเคราะห์ ที่สามารถหาซื้อได้ง่าย ทุกครัวเรือนจึงมีสมาชิกของแต่ละครัวเรือนสานเสื่อและกระสอบ จากต้นกระจุคใช้กันเอง และจำหน่ายให้แก่พ่อค้าซึ่งขณะนั้นความต้องการจำพวกกระสอบที่ทำจากต้นกระจุคมีอย่างมาก หลายสิบปีติดต่อกันตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2505 เรื่อยมาถึงประมาณปี พ.ศ. 2520 ความต้องการของพ่อค้าที่รับซื้อเสื่อกระจุค กระสอบกระจุคลดลงและได้หมดไปในส่วนของการกระสอบกระจุค ทำให้กลุ่มผู้หาต้นกระจุคและผู้สานกระสอบกระจุคต้องหยุดอาชีพและหาอาชีพใหม่ ๆ ทำกันเพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัว ทดแทนรายได้ที่เคยสานกระสอบกระจุค ปัจจุบันการผลิตผลิตภัณฑ์จากต้นกระจุคได้มีการผลิตสินค้าของชุมชนพรุคลองค้อ ขึ้นอีกครั้ง ครั้นเมื่อสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้ทรงเสด็จพื้นที่บ้านเนินขั้มมัง หมู่ที่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ท่านได้มีพระราชเสาวนีย์ให้มีการส่งเสริมงานด้านหัตถกรรมงานศิลปาชีพให้แก่ราษฎรบ้านเนินขั้มมังและพื้นที่ใกล้เคียง ให้มีอาชีพเสริมหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตจากข้าว งานแปรรูปต้นกระจุคเป็นงานศิลปาชีพหัตถกรรมอาชีพหนึ่งที่พระองค์ทรงให้มีการจัด

ตั้งกลุ่มขึ้นและมีการสอนการจักสานการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากต้นกระดุมในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีคุณค่า สวยงามจนเป็นสินค้าในระดับห้าดาวของจังหวัดนครศรีธรรมราช และในขณะเดียวกันได้กำหนดมีการจัดการฟื้นฟูอนุรักษ์ต้นกระดุมขึ้นในพรุคลองค้อองจำนวนประมาณ 100 ไร่ เพื่อเป็นแหล่งของวัตถุดิบ (ต้นกระดุม) ได้ใช้สำหรับงานจักสานและแปรรูปผลิตภัณฑ์ของกระดุมจนถึงปัจจุบัน แต่ต้นกระดุมในพื้นที่ดังกล่าวเป็นต้นกระดุมที่มีขนาดของลำต้นใหญ่ไม่เป็นที่นิยมใช้ในการจักสานที่ต้องการความละเอียดปราณีต กลุ่มแปรรูปกระดุมจึงได้สั่งซื้อต้นกระดุมจากแหล่งอื่นที่มีขนาดลำต้นเล็กกว่ามาใช้ส่วนใหญ่จะสั่งซื้อมาจากพรุควยเคร็ง (บ้านควรราบ) การพัฒนาศึกษา ทดลองการเพาะปลูกให้ต้นกระดุมมีขนาดลำต้นเล็ก เป็นเรื่องที่ทำศึกษาทดลอง

การใช้ประโยชน์จากต้นกระดุมในอดีต

อดีต กระดุมมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของทุกครัวเรือนรอบๆ พรุคลองค้ออง เนื่องจากต้นกระดุมเป็นวัตถุดิบในการแปรรูปสินค้าของชุมชนชาวพรุเป็นอย่างมากและเป็นเครื่องมือสอยที่จะขาดเสียไม่ได้ของทุกครัวเรือน ที่นำต้นกระดุมมาแปรรูปในรูปแบบต่างๆ ผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากต้นกระดุม มีดังนี้

(1) เสื่อกระดุม มีทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่และความสั้นความยาวของเสื่อไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่ว่าจะสานเสื่อนั้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการใช้ว่าจะใช้สำหรับกิจกรรมใด มี

- เสื่อปูนอน ต้องมีความกว้างและยาวมากพอสมควร การเลือกต้นกระดุมมาสานเสื่อปูนอนต้องเป็นต้นกระดุมที่มีความสูงตั้งแต่ หน้าอกจนถึงเลขศรียะของผู้นอนจะไว้สำหรับสานเสื่อใช้ปูนอนของครัวเรือน และลำต้นกระดุมใช้ต้นใหญ่ ๆ

- เสื่อปูนั่ง มีขนาดความกว้างและยาวน้อยกว่าเสื่อปูนอน นิยมใช้ต้นกระดุม เล็ก ๆ มากกว่าต้นใหญ่ เพราะจะได้มีลวดลายงดงามเพื่อไว้ใช้สำหรับปูเป็นที่นั่งรับรองแขกผู้มาเยือนบ้าน

- เสื่อใช้เป็นเครื่องสังฆทาน ถวายให้วัดเพื่อใช้ในพิธีทางศาสนานิยมสานต่อกันให้เป็นผืนยาว ๆ มากกว่าเสื่อปูนอนและปูนั่ง

(2) ใช้ทำกระสอบ กระสอบที่ทำหรือแปรรูปจากต้นกระดุม จะมีลักษณะ ไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์การใช้งานเช่นกัน มีดังนี้

- กระสอบนั่ง เป็นกระสอบใช้สำหรับใส่ข้างสารที่มีขนาดเล็ก ๆ ใส่ข้าวสารได้ไม่เกิน

- กระสอบหนาด เป็นกระสอบที่จะผลิตขึ้นเพื่อจำหน่ายแก่พ่อค้าเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งพ่อค้าจะเป็นผู้กำหนดขนาดความใหญ่และความสูงของกระสอบขนาดความต้องการของพ่อค้าโดยผู้สานจะวัดขนาดจากต้นแบบของพ่อค้า หรือจากไม้วัดที่พ่อค้ากำหนดไว้เป็นขนาดมาตรฐาน แล้วผู้ทำจักสานจะใช้สอวัดเป็นขนาดว่ากี่สอก บวกกี่คืบ หรือกี่ฝ่ามือ ของคนเป็นเครื่องวัดเพื่อสะดวกในการจักสาน โดยกระสอบจะออกมาเท่า ๆ กัน ทุก ๆ คนเป็นขนาดเดียวกัน จึงมีชื่อเรียกว่า กระสอบหนาด กระสอบหนาดหรือกระสอบตามขนาดดังกล่าว

ปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากต้นกระจุต

พบว่ามีผลิตภัณฑ์รูปแบบต่าง ๆ มากมายขึ้นจากฝีมืองานหัตถกรรมจักสานและแปรรูปจากกลุ่มกระจุตจากสมาชิกศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง

- ใช้ทำเสื่อปู (เสื่อกระจุต) เป็นเสื่อกระจุตที่ไม่ย้อมสี ใช้ต้นกระจุตต้นใหญ่ และการสานลายเหมือนในอดีคือเป็นลายง่าย เช่น ลายสอง

- เสื่อชุด จะใช้กระจุตต้นเล็ก ๆ สานและย้อมสีโดยใช้ลายที่ปราณีตประภาพลายสวยงามที่ประยุกต์ขึ้นมีลายลูกแก้ว ลายดาวล้อมเดือน โดยจะนำเสื่อกระจุตจำนวน 2-3 ผืน เย็บต่อกันด้านข้าง (ด้านความยาว) ให้เป็นผืนใหม่และสามารถพับได้

- เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ประดิษฐ์อย่างปราณีต และมีลวดลายสวยงามเป็นรูปแบบต่าง ๆ เช่น หมวกแบบต่าง ๆ กระเป๋าแบบต่าง ๆ และเครื่องใช้อื่น ๆ แล้วแต่เออร์เคอร์ของพ่อค้าจะตั้งและงานการบ้านของโครงการศิลปาชีพของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ รูปแบบตามที่กำหนดให้ในแต่ละปีหรือแต่ละครั้ง ที่กำหนดให้ผู้เป็นสมาชิกกลุ่มจักสานและแปรรูปกระจุตต้องทำส่งเป็นประจำ ปัจจุบันงานจักสานกระจุตเป็นรายได้เสริมและรายได้หลักของกลุ่มแม่บ้านรอบ ๆ พรุคทองค้อง และหมู่บ้านตำบล อำเภอ ไกล่เคียง มาตั้งแต่ปี 2536 จนถึงปัจจุบัน

การนำต้นกระจุตมาใช้ทั้งในอดีต - ปัจจุบัน ก่อนที่จะนำมาแปรรูปต้องมีกระบวนการ นำต้นกระจุต มาลวกกับดินโคลนตมดินเหนียว แล้วนำไปผึ่งแดดเมื่อแห้งจึงนำไปทำให้ต้นแบนเรียบ ในอดีตใช้วิธีทำให้แบน ปัจจุบันใช้วิธีรีดให้ลำต้นแบนแล้วนำเป็นจักสาน การกระทำดังกล่าวจะเป็นการเพิ่มอายุการใช้งาน ไม่ผุง่าย ส่วนการนำต้นกระจุตออกจากต้นโดยใช้วิธีการถอนที่ลำต้นหรือที่ทะหลาย ๆ ต้นแล้วแต่ความถนัดของแต่ละคนในอดีต ส่วนปัจจุบันมีทั้งการถอนและใช้มีดเคียวตัดเสียส่วนใหญ่ (บริเวณพรุควน เคื่อง) และจำจะทำเป็นกำปำ นำขึ้นมาบริเวณบ้านแล้วมาเลือกขนาดของต้นเล็กใหญ่ออกจากกันแล้วนำมาทำเป็นกำเล็ก ๆ เพื่อใช้สำหรับจักสานดังกล่าว ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชุมชนพรุคทองค้องและพรุเคื่องมาแต่โบราณ

การฝังแคตตันกระดูก มี 3 วิธี คือ

1. ฝังแคตแยกเป็นรายคันเป็นพีคติด ๆ กัน
2. ฝังแคตแบบกึ่งวงกลมโดยมัดส่วนปลายของก้ากระดูกแล้วฝังกระจายส่วนโคนกระดูกเป็นกึ่งวงกลม
3. ฝังแคตทำเป็นขั้วยื่นคล้าย ๆ กับกระโถม

1. สภาพพรุคลองคองในอดีต

อดีตพรุคลองคองเป็นพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมากชุมชนรอบ ๆ พรุคลองคองแห่งนี้มีการพึ่งพาทรัพยากรในพื้นที่พรุในการดำรงชีพจากด้านต่าง ๆ อย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัยที่ได้เนื้อไม้มาสร้างบ้าน ได้แหล่งอาหาร ปรุดินที่สำคัญจากปลาน้ำจืดในพรุ ได้คันกระดูกเป็นสื่อปูนอน เครื่องภาชนะใช้สอยอื่น ๆ ได้พืชจากพื้นที่พรุเป็นยาสมุนไพรยามเจ็บไข้ ล้มป่วย ได้พื้นที่ทุ่งหญ้าเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์ ตลอดจนการใช้พื้นที่ขอบพรุในการทำนาและของป่าอีกหลายชนิดมาเป็นอาหารและยาสมุนไพร นอกจากนี้ทรัพยากรในพื้นที่พรุเป็นแหล่งรายได้ เป็นทรัพยากรเศรษฐกิจของชุมชน เป็นสินค้าของชุมชนที่มีคุณภาพ มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของชุมชนอื่น ๆ ในละแวกอำเภอใกล้เคียงเป็นอย่างดี เช่น ปลาน้ำจืด ในรูปผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของป่าจำพวกผึ้ง ต่อ นก ตะพาบน้ำ เต่า และผลไม้ป่า ส้มลุมพื นอกจากนี้เนื้อของไม้ชนิดต่าง ๆ เป็นเชื้อเพลิง (ถ่านไม้พิน) ที่มีคุณภาพและผลิตภัณฑ์จากคันกระดูกที่มีการจักสาน แปรรูปจำหน่ายเป็นสินค้ามาช้านาน ซึ่งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจากพรุ

จากการศึกษาในการบริหารและการจัดการพื้นที่พรุคลองคองในอดีตก่อน พ.ศ.2536 ชุมชนรอบ ๆ พรุคลองคองไม่ได้มีการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรม ไม่มีกฎระเบียบกติกาใด ๆ ที่เป็นลายลักษณ์อักษร การใช้ประโยชน์ในพื้นที่พรุคลองคองเสมือนเป็นสถานที่สาธารณะประโยชน์ของชุมชนร่วมกัน ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นคนภายในชุมชนหรือนอกชุมชน แต่พบว่าการใช้ประโยชน์มีการเคารพสิทธิซึ่งกันและกันในเรื่องของขอบเขตของสถานที่ในการใช้ประโยชน์ไม่ซับซ้อนกันและเมื่อมีผู้ใดได้พบและแสดงความจำนงค์เป็นเจ้าของและทรัพยากรบางอย่างที่พบในพรุ โดยได้ทำสัญลักษณ์ไว้ “ปักก่า” ผู้อื่นที่ไปพบเจอจะรู้กันว่าสิ่งนั้นมีผู้อื่นเป็นเจ้าของแล้ว หากผู้ใดเอาไปซึ่งสิ่งนั้น จะถูกดำเนินคดีตามกฎหมายโดยผู้เป็นเจ้าของนั้นแก่ผู้ที่ทำเครื่องหมาย “ปักก่า” หากมีพยานหลักฐาน แต่ก็ไม่เสมอไปทุกกรณี ขึ้นอยู่ที่คนกลางผู้เข้าไกล่เกลี่ยว่าจะต้องมีการชดใช้หรือเลิกแล้วกันไป การเคารพสิทธิซึ่งกันและกันในการใช้ประโยชน์ได้มีการสืบสานตกทอดถึงปัจจุบัน

สภาพดิน ในอดีตก่อน 2505 ดินส่วนใหญ่ของพื้นที่จะเป็นดิน โคลนชล เป็นดินพรุ ที่มีน้ำขังเกือบทั้งปี และมีบางส่วนเป็นเนินสูงที่ชุมชนเรียกส่วนนี้ว่า "พังการ" การใช้ประโยชน์จาก พื้นดินของพรุคลองค้ออง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่เป็นดินพังการชุมชนจะใช้เป็นที่อยู่อาศัยของ ชุมชนและใช้ในการทำการเกษตร ทำนา หุงเลียงสัตว์ รวมทั้งเป็นที่ตั้งของเตาเผาถ่าน ส่วนดินพรุ ชุมชนจะไม่ใช้ประโยชน์โดยตรงจากปี 2505 เมื่อป่าถูกทำลาย มีการเข้าจับจองพื้นที่ของคนในชุมชน รอบ ๆ พรุ และมีการใช้ประโยชน์จากดินพรุ โดยการขุดบ่อล่อปลา ปลุกคันกระชูดขึ้นในบางส่วนของพื้นที่เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของของผู้เข้าจับจองในส่วนพื้นที่ดินพรุและในบางรายมีการทะเลาะ ขัดแย้งกันถึงขั้นฆ่ากันตายจนเป็นที่กล่าวขาน และรู้จักกันโดยทั่วไปของคนในชุมชนจนปัจจุบัน เช่น หุงลับตาย หุงหน้าเคียร หุงหน้าลุงพลับ เป็นต้น ซึ่งที่ดังกล่าวปัจจุบันอยู่ในการครอบครองดูแลของป่า สงวนแห่งชาติบ้างและป่าอนุรักษ์บ้าง

สภาพน้ำ ในอดีตของพรุคลองค้อองจากคำบอกเล่าว่าน้ำในพรุขณะพื้นที่ป่าเป็นป่า เขียว น้ำในป่าพรุสามารถใช้ดื่มกินได้ น้ำมีการไหลขึ้นเข้าป่าพรุเมื่อน้ำขึ้นใหญ่ของแม่น้ำปากพนังใน รอบเดือนตามข้างขึ้น - แรมของเดือน น้ำในพรุ $\frac{3}{4}$ ของพื้นที่พรุจะไม่แห้งตลอดทั้งปี เมื่อถึงฤดูฝนช่วง เดือนพฤศจิกายน - มกราคม ของแต่ละปี น้ำเหนือจะไหลบ่าสู่พื้นที่พรุอย่างค่อเนื่องและจะ ไหลลงสู่ แม่น้ำปากพนังช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน

การใช้ประโยชน์จากน้ำจะใช้ในการค้ำกันเวลาเข้าป่า นอกจากนั้นจะเป็นการใช้ ประโยชน์ทางอ้อมเป็นส่วนใหญ่ คือเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ โดยเฉพาะปลาที่ชุมชนจับปลามาใช้ ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว

2. สภาพพรุคลองค้อองในปัจจุบัน

สภาพทางทรัพยากร ปัจจุบันสภาพพรุต่างจากคำบอกเล่า จากการศึกษาสภาพพรุ คลอง ค้อองในอดีตเป็นอย่างไรมา ความหลากหลายทางชีวภาพลดลงมา พืชพรรณที่เคยมีหลากหลายพันธุ์ ในอดีตพบเหลือเพียง 56 ชนิดในปัจจุบัน และมีเพียงชนิดเดียวที่พบมากคือ เสม็ดขาว ส่วนพืชอื่น ที่เป้นดินไม้มีน้อยมาก พรรณสัตว์ที่เคยหลากหลายและชุกชุมในอดีต ปัจจุบันลดปริมาณบางพันธุ์ได้ สูญหายไปพร้อม ๆ กับป่าเขียว บางชนิดกำลังใกล้สูญพันธุ์ซึ่งเหลืออยู่เพียง 87

สภาพของการใช้ประโยชน์จากพรุคลองค้อองปัจจุบัน

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบันพบว่า การใช้ประโยชน์จากพรุ คลองค้อองส่วนใหญ่ชุมชนจะใช้ประโยชน์โดยตรงจากทรัพยากรที่มีอยู่ พรรณพืช พรรณสัตว์

เช่น มีการนำเนื้อไม้จากต้นเสม็ดขาวที่เป็นพรรณไม้เพียงชนิดเดียวที่มีจำนวนมาก และมีแนวโน้มการขยายพันธุ์เพิ่ม มากขึ้น โดยชุมชนจะนำเนื้อไม้ต้นเสม็ดขาว มาสร้างโรงเรียน คอกสัตว์ รั้วบ้านและจำหน่าย เป็นไม้ในรูปแบบต่าง ๆ ตามความต้องการของผู้ที่เข้ามาสั่งซื้อ ส่วนพืชอื่น ๆ ที่มีอยู่ไม่พบการนำไปใช้ประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม มีสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เริ่มเข้ามาทดลองวิจัยในการใช้ประโยชน์จากพรรณพืช ด้านสิทธิธรรมชาติในการขอยืมผ้า โดย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และการทดลองการทำกระดาษสาของวิสาหกิจชุมชน

การใช้ประโยชน์จากต้นกระจุค ต้นกระจุคเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพรุดลองคือสิ่งที่เพิ่มปริมาณมากขึ้นที่เห็น ได้ชัดหลังจากปี 2505 เมื่อหลังเกิดวาคภัยและมีไฟไหม้ป่าในปีถัดมาพร้อม ๆ กับทุ่งหญ้าที่มีเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน ต้นกระจุคเป็นพรรณพืชที่ชุมชนนำมาจักสาน ตามภูมิปัญญาของชุมชนที่ใช้เป็นสื่อปูนอน กระสอบใช้สอยในลักษณะต่าง ๆ ปัจจุบันชุมชนรอบ ๆ พรุ โดยเฉพาะกลุ่มจักสานกระจุคศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง มีการนำต้นกระจุคมาจักสานและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นรายได้จากสมาชิกกลุ่มและงานฝีมือเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป มีการซื้อหาเป็นของฝากของกำนันแก่ผู้ที่นิยมชมชอบผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากวัสดุจากธรรมชาติ ต้นกระจุคในพื้นที่พรุดลองต้องสามารถพบได้โดยทั่วไปเช่นเดียวกับพืชอื่นและเสม็ดขาว

พรรณสัตว์ การใช้ประโยชน์จากพรรณสัตว์ สัตว์ในพื้นที่พรุดลองคือแต่อดีต – ปัจจุบันมีความสำคัญเป็นอย่างมากของชุมชน เป็นทั้งอาหารบริโภคของครัวเรือนทุกครัวเรือนโดยเฉพาะปลาน้ำจืดที่มีหลากหลายพันธุ์ในพื้นที่พรุ เป็นสัตว์ที่ทำรายได้แก่ชุมชน มีการจับปลาด้วยเครื่องมือต่าง ๆ ตลอดทั้งปี ในแต่ละช่วงฤดูกาล ฤดูน้ำหลากมีการจับปลาด้วยอวน ไซ เบ็ดทง ฤดูน้ำแห้งขุดพรมีการจับปลาโดยวิดน้ำตามบ่อ บึง เพื่อจับปลา นำมาใช้ประโยชน์เป็นอาหารบริโภคทั้งรูปแบบปลาสด ปลาแห้ง ปลาร้า และกะปิปลา เป็นต้น นอกจากพรรณปลาแล้วยังมีพรรณอื่นที่มีการนำมาใช้ประโยชน์เช่นกันในปัจจุบันที่พบมีนกน้ำชนิดต่าง ๆ ที่ชุมชนจะจับมาบริโภคและจำหน่ายในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน ซึ่งเป็นช่วงน้ำพยุแห้ง สามารถจับนกได้ และยังมีสัตว์จำพวกผึ้งหลวงที่กลุ่มหาผึ้งในชุมชนเอารวงผึ้งมาบริโภคและจำหน่าย ในช่วงเดือน มิถุนายน – เดือนตุลาคมของทุกปีซึ่งเป็นช่วงดอกเสม็ดจะออกดอกจะมีผึ้งหลวงมาทำรังอยู่เป็นจำนวนมาก พรรณสัตว์ในปัจจุบันมีการนำมาใช้ประโยชน์ของชุมชนอย่างขาดเสียไม่ได้ในปัจจุบัน

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดิน – น้ำ

การใช้ประโยชน์จากดิน จากในอดีตที่ชุมชนได้ทรัพยากรดิน บริเวณพื้นที่ขอบพรุที่เป็นที่เนินพังการในการประกอบอาชีพเกษตร ทำนา เลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันนอกจากการทำนา เลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ขอบพรุแล้วชุมชนเริ่มมีการนำพื้นที่ดินพรุทำการเกษตรในการปลูกปาล์มน้ำมันขึ้นในปี 2546 และมีแนวโน้มจะใช้พื้นที่พรุในการปลูกปาล์มน้ำมันเพิ่มมากขึ้นและบริเวณดินพรุซึ่งอยู่ในเขตป่า

สงวนในเขตปฏิรูปที่ดินและนอกเขตเป็นที่ต้องการของบรรดากลุ่มนายทุนที่เข้ามาตัดต่อขอซื้อจากผู้ครอบครอง เพื่อต้องการปลูกป่าล้มเนื่องจากราคาถูกกว่าพื้นที่บริเวณขอบพรุ การใช้ประโยชน์จากดินเป็นปัญหาของชุมชน ในปัจจุบัน เนื่องจากไม่มีเขตที่ชัดเจนระหว่างการครอบครองของชาวบ้านกับหน่วยงานภาครัฐ ในการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองค้อ

การใช้ประโยชน์จากน้ำ ปัจจุบันน้ำในพื้นที่พรุ มีสภาพเป็นน้ำเปรี้ยว ชุมชนไม่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำในพรุโดยตรง แต่น้ำในพื้นที่พรุมีความจำเป็นอย่างมากในการดำรงงจรชีวิตของสัตว์น้ำและบรรเทาปัญหาไปไหม้ป่าพรุได้เป็นอย่างดีและมีความจำเป็นต้องน้ำขังอยู่ในพรุ

สภาพการบริหารจัดการปัจจุบัน พื้นที่พรุคลองค้อสภาพปัจจุบันมีการบริหารจัดการอย่างเป็นทางการโดยจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งพอจะแบ่งพื้นที่ของการบริหารจัดการได้เป็น 3 โซนด้วยกัน

โซนที่ 1 เป็นเขตพื้นที่ห้ามล่า เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พันธุ์พืช

โซนที่ 2 เป็นเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองค้อ

โซนที่ 3 เป็นเขตพื้นที่ทางกรมป่าไม้มอบให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดิน

สภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชนพรุคลองค้อในปัจจุบัน

คนในชุมชนพรุคลองค้อรอบ ๆ พรุทั้ง 5 หมู่บ้าน มีวิถีในการดำเนินชีวิตที่เหมือน ๆ กัน คือ มีอาชีพหลักในด้านการทำเกษตรกรรม และจะมีอาชีพเสริมด้วยการทำมาหากินที่พึ่งพิงทรัพยากรในพื้นที่พรุต่าง ๆ ตามความถนัดของแต่ละกลุ่มคน บางคนมีความถนัดเพียงอย่างเดียว บางคนมีความถนัดทุก ๆ ด้านในการประกอบอาชีพในการทำมาหากินอยู่กับพรุที่เหมาะสมตามฤดูกาลที่จะปรับเปลี่ยนหมุนเวียนการใช้ประโยชน์จากน้ำพรุคลองค้อที่พบและเห็น ได้ชัดพอจะแยกได้ดังนี้

1. ฤดูน้ำหลาก วิถีชีวิตของชุมชนรอบ ๆ พรุจะมีการใช้สอยทรัพยากรมากที่สุดในช่วงฤดู

น้ำหลากประมาณ 70% ของชุมชนจะทำมาหากินรูปแบบต่าง ๆ ตามความถนัดของแต่ละคน

- การจับปลา ฤดูน้ำหลาก การจับปลาในฤดูนี้จะมีการจับปลามากที่สุดช่วงเดือน

พฤศจิกายน - เดือนมกราคม ของทุกคน คนในชุมชนรอบ ๆ พรุจะถึงเทศกาลจับปลาที่เป็นทางการเกือบทุกครัวเรือนจะมีการจับปลาในพื้นที่พรุด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความถนัดและภูมิปัญญาของแต่ละกลุ่ม และปลาในพื้นที่พรุจะมีความชุกชุมมากที่สุดกว่าในฤดูอื่น มีการจับปลาค้างคาวด้วยเครื่องมือต่าง ๆ หลากหลายวิธีดังนี้

● **การทวงเบ็ด** การทวงเบ็ดเป็นภูมิปัญญาของคนในชุมชนมาแต่อดีตซึ่งจากการ

สอบถามพบว่า เป็นเครื่องมือชิ้นแรก ๆ ของชุมชนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน โดยนำสายเบ็ดผูกติดคันเบ็ดที่

ประดิษฐ์ขึ้นจากคันไผ่ผาเล็ก ๆ หรือคันเบ็ดที่ทำจากคันหญ้าราโพที่มีอยู่ในป่าพรุ ยาวประมาณ 2 เมตร ปีกลงพื้นดิน ทำมุมประมาณ 45 องศา เพื่อให้เบ็ดทงมีความยืดหยุ่น เมื่อปลาติดเบ็ดจะไม่หลุดไปเสีย ส่วนเหยื่อที่ใช้มีหลายชนิดขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ความต้องการว่าจะต้องการจับปลาอะไร ถ้าต้องการจับปลาคูก เหยื่อที่ใช้ก็จะเป็นจำพวกไส้เดือน ตัวแมลงเม่าจอมปลอก ถ้าต้องการจับปลาช่อน ปลาคูก ลำพัน เหยื่อจะเป็นจำพวกปลาด้วยกันที่มีขนาดเล็ก เป็นปลากระดี่และปลาอื่น ๆ ที่มีขนาดเล็ก รวมทั้ง หอยโข่งสด เป็นต้น

● **การดักกัดหรือดักอวน** เป็นอีกวิธีหนึ่งที่นิยมกันมาก เป็นเครื่องมือใช้ในการจับปลาในฤดูน้ำหลาก มีการวางอวนหรือกักขวางกระแสน้ำ และมีระยะห่างกันพอสมควรในการกำหนดพื้นที่การวางกัก และมีสิ่งที่น่าสนใจว่าเมื่อมีผู้ใดได้วางกักไว้ในบริเวณใด โดยมีการคายเหยื่อเป็นร่องไว้แล้วจะไม่มีผู้ใดจะไปวางกัดหรืออวนขึ้นในบริเวณดังกล่าวของฤดูกาลนั้นและฤดูกาลต่อไปหากมิได้รับอนุญาตจากบุคคลที่ได้คายเหยื่อ “ถ่างร่อง” ไว้แล้วนั้น ซึ่งเป็นการเคารพสิทธิของการทำหากินตามวิถีชีวิตของชาวบ้านสืบทอดกันมาแต่อดีต – ปัจจุบัน ส่วนปลาที่จับได้จากการดักกัดมีเกือบทุกชนิด ส่วนใหญ่ตอนกลางวันจะจับปลาหมอได้มากส่วนเวลากลางคืนจะจับปลาคูกได้มาก ซึ่งชาวบ้านมีการสังเกตพบว่าปลาหมอจะว่ายไปมาเพื่อหากินในเวลากลางวันมากกว่ากลางคืน ส่วนปลาคูกจะมีการว่ายน้ำหากินในเวลากลางคืนซึ่งเช่นเดียวกับการทงเบ็ดที่จะทงในตอนกลางคืน เพื่อไม่ให้ปลาหมอกินเหยื่อหรือที่กลุ่มหาปลาเรียกว่าปลาโลนเหยื่อ

● **การดักไซหรือการจมนไซ** ไซเป็นเครื่องมือจับปลาและจับสัตว์น้ำอื่น ๆ เช่น เต่า ปูนา ไซเป็นเครื่องมือภูมิปัญญาที่ชุมชนประดิษฐ์ขึ้นในยุคแรก ๆ อีกชั้นหนึ่งในอดีตไซจะประดิษฐ์จากคันไม้ไผ่ผ่าผ่าเป็นอันเล็ก ๆ มีการจักสานเข้าด้วยกันด้วยเชือกเถาวัลย์ ปัจจุบันมีการใช้ตาข่ายในล่อนแทนซี่ ไม้ไผ่ ขนาดและงาไซเป็นสิ่งที่บ่งบอกได้ว่า ไซแต่ละลูกมีไว้สำหรับวัตถุประสงค์จะจับสัตว์น้ำชนิดใด ไซใช้จับเต่าจะมีขนาดใหญ่ งามีรูทางเข้าใหญ่ มีเหยื่อสัตว์ที่ตายโดยเฉพาะปลาตายเป็นเหยื่อล่อ ส่วนไซที่ใช้จับปลาทั่วไปจะมีขนาดใหญ่ไม่มากนักประมาณขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 30 ซม. งาไซมี 2 ชั้นป้องกันปลาที่เข้าไซแล้วออกได้ ส่วนไซที่ใช้สำหรับจับปลาไหล จะมีงา 2 ชั้นเช่น ไซดักปลาทั่วไปแต่ความละเอียดของงาที่ทำด้วยดอกไผ่มีความปราณีตมากมีช่องรูงาเล็กภายนอกจะห่อหุ้มด้วยใบจากอย่าง มิดชิดปัจจุบันไซปลาไหลไม่มีการนำมาใช้จะใช้แทนแทนในการจับปลาไหลในช่วงฤดูน้ำหลาก

● **อ้น** เป็นเครื่องมือใช้จับปลาไหลในพื้นที่ที่มีน้ำขัง นิยมใช้จับปลาไหลในฤดูน้ำหลาก โดยอ้นจะทำจากคันไผ่ที่ไม่ผ่า ใช้เหยื่อที่มีกลิ่นเหม็นหรือคาว เป็นเหยื่อล่ออ้น เป็นเครื่องมือจับปลาไหลที่ชุมชนได้ประดิษฐ์ขึ้นแทนไซจับปลาไหลประมาณปี 2535 เนื่องจากปริมาณปลาไหลลดจำนวนลง ไซจึงไม่เหมาะสำหรับจับปลาไหลอีกต่อไป

นอกจากการจับปลาและสัตว์น้ำแล้วในฤดูน้ำหลากการตัดไม้มาใช้สอยจะมีการตัดมากตั้งแต่อดีต - จนถึงปัจจุบัน ที่ชุมชนรอบ ๆ พรุและชุมชนใกล้เคียงจะเข้าตัดไม้ในพรุคลองต้องมาใช้ประโยชน์ เพราะการนำไม้ออกมาจากพื้นที่พรุจะสะดวก สามารถกระทำการชักลากได้ง่าย อดีตชุมชนต่าง ๆ หลังปี 2505 ได้เข้ามาตัดไม้ที่ลุ่มและยังไม่ลุ่มจากแรงพาญไปปลูกสร้างบ้านเรือน ปัจจุบันการตัดต้นไม้จะมีการลักลอบตัดลำเลียงมากองไว้เพื่อบรรทุกในฤดูแล้งเพื่อการใช้สอยและจำหน่าย การนำไม้ใช้สอยเป็นวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความจำเป็นในการนำไม้มาสร้างคอกสัตว์ โรงเรือน รั้วบ้าน ไม้เสาถ่าน ไม้พื้น อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ช่วงฤดูแล้ง ตั้งแต่เดือนมีนาคม - พฤษภาคม วิถีชีวิตของคนรอบ ๆ พรุจะมีการใช้ประโยชน์จากพรุที่เห็นชัดแต่อดีต และมีการสืบทอดกันมา คือ ฤดูกวลหาม คือ การหาปลาตามหนอง บึง หาเต่า ตะพาบน้ำจากพื้นที่พรุ เนื่องจากในฤดูที่น้ำในพรุมีน้อยจำพวกสัตว์น้ำจะพบมากอยู่ตามหนอง บึง นอกจากสัตว์ที่กล่าวมาแล้วเป็นฤดูกาลล่าในพรุ โดยการดักบ่วงและทงเบ็ด ปัจจุบันสัตว์บางชนิดได้สูญพันธุ์ไปวิถีชีวิตในช่วงนี้เป็นฤดูหาปลาตามบ่อปลาที่ได้ขุดไว้และมีการดักนกบ้างแต่ไม่มากนัก

2. ช่วงฤดูเริ่มต้นฤดูฝน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน - ตุลาคม เป็นของช่วงดอกเสี้ยวและดอกไม้ในพื้นที่พรุออกดอก เป็นฤดูกาลของผึ้งหลวงที่อพยพมาทำรังเก็บน้ำผึ้งจากดอกไม้ การหาผึ้งหรือการตีผึ้ง ก็เริ่มขึ้น เมื่อมีฝูงผึ้งบินผ่านชุมชนเข้าสู่ป่าพรุบ้าง ทำรังใกล้กับชุมชนบ้าง ผู้มีความชำนาญมีความถนัดในการตีผึ้งก็จะรวมตัวกันขึ้นเป็นหมู่คณะ 2 - 5 คน ออกเดินทางตามผึ้งที่มากินดอกไม้ตอนเช้าว่ามันไปในทิศทางใด ลักษณะการบินสูงหรือต่ำ ซึ่งเขาสามารถคำนวณระยะของรังผึ้งจากการบินของตัวผึ้งได้ว่าใกล้ ไกลมากน้อย และผึ้งรังกนั้นมีน้ำผึ้งแก่หรือไม่แก่ น้ำแก่คือน้ำผึ้งที่มีการสะสมจากตัวผึ้งไว้ในรังเกิน 15 วันแล้วน้ำผึ้งจะขึ้นมีคุณภาพดี

การติดตามหาผึ้งเมื่อไปถึงรังผึ้งหากน้ำผึ้งหรือรวงผึ้งยังไม่แก่พอคนที่ติดตามพบคนแรกหรือกลุ่มแรกก็จะทำเครื่องหมาย “ปักกำ” ไว้เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่ามีการพบไว้ก่อนแล้วและต้องการผึ้งรังนี้ผู้อื่นที่มาพบผึ้งและได้เห็นสัญลักษณ์ดังกล่าวจะมีการเคารพสิทธิของผู้ที่ได้ทำเครื่องหมาย “ปักกำ” นั้น โดยจะไม่ตีผึ้งของกลุ่มแรก ซึ่งเป็นการแบ่งปันการจัดการทรัพยากรร่วมกัน โดยรู้กันและเป็นที่ยอมรับจากบุคคลในชุมชนรอบ ๆ พรุ โดยทั่วไป

นอกจากที่กล่าวมาแล้วทรัพยากรในพรุอีกอย่างหนึ่งที่ชุมชนใช้ประโยชน์คือดินกระจูด การเก็บเกี่ยวหรือการถอนดินกระจูดพบว่าจะมีการถอนไม่เป็นฤดูกาลแต่อย่างไรที่เห็นชัดจะมีการถอนดินกระจูดเกือบทุกช่วงฤดูของปีขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดแต่ที่พบมากจะถอนดินกระจูดช่วงฤดูแล้ง

3. สาเหตุและการเปลี่ยนแปลงสภาพพรุคลองค็อง

จากการศึกษาสาเหตุการเปลี่ยนแปลงสภาพพรุคลองค็องในอดีต – ปัจจุบันสภาพพรุคลองค็องมีการเปลี่ยนแปลงจากพรุคที่เคยสมบูรณ์เป็นป่าเขี้ยวก่อน พ.ศ.2505 และได้มีสภาพเสื่อมโทรมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเห็นได้จาก ทรัพยากรธรรมชาติ พรรณไม้ พรรณสัตว์บางชนิดได้หมดสูญหายไปจากพื้นที่พรุคและมี ตัวบ่งชี้อื่น ๆ เช่น สภาพน้ำ สภาพดินที่มีกรด ความเปรี้ยวจัดขึ้น ล้วนแล้วมาแต่จากการเปลี่ยนแปลงสภาพของพรุคลองค็อง ซึ่งพอจะสรุป วิเคราะห์สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงได้เป็น 3 ประเด็นใหญ่ ดังนี้

3.1 เกิดจากการใช้สอยทรัพยากรจำนวนมากและต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลาที่ยาวนาน

การใช้สอยทรัพยากรของชุมชนรอบ ๆ พรุคลองค็องและชุมชนใกล้เคียงแต่อดีต – ปัจจุบันเป็นสาเหตุหนึ่งที่เป็นสาเหตุให้สภาพพรุคเปลี่ยนแปลง เนื่องจากชุมชนจะใช้ประโยชน์โดยตรงจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นพรรณไม้ พรรณสัตว์ โดยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น การใช้พื้นที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย ประกอบการเกษตร และความต้องการการครอบครองที่ดิน เมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้น การใช้ประโยชน์ก็มากขึ้นเป็นเงาตามตัว ประกอบกับชุมชนรอบ ๆ พรุคไม่ค่อยมีอาชีพหลักที่มั่นคง การพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในพรุคลองค็องจึงมีความจำเป็นอย่างมาก เป็นเหตุให้ทรัพยากรบางชนิดถูกทำลายไป เช่น ป่าไม้ที่อยู่ในที่ต้องการการครอบครองที่ดิน ทรัพยากรบางอย่างมีการเพิ่มปริมาณประชากรน้อยกว่าการนำมาใช้สอย เช่น พรรณสัตว์ต่าง ๆ โดยเฉพาะ พันธุ์ปลา มีการจับปลาคั่วยหลากหลายวิธี เพื่อให้ได้จำนวนปลาให้มาก จึงมีการจับปลาบางวิธีได้ทำลายวงจรชีวิตของปลาไปโดยปริยายอย่างเช่น การใช้ยาเบื่อ การใช้ไฟช็อต เป็นต้น ทรัพยากรจึงลดลงอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

3.2 เกิดจากภัยธรรมชาติ

ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นแต่อดีต- ปัจจุบัน เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลกระทบให้สภาพพรุคลองค็องได้เปลี่ยนแปลงไป คือภัยที่เกิดจากพายุ พ.ศ.2485 และ พ.ศ.2505 ซึ่งเป็นเหตุให้ทรัพยากร พรรณไม้ ในพรุคลองค็องโคนล้มและเกิดไฟไหม้ต้นไม้ที่โคนล้มลงได้รับความเสียหายในปีต่อมา ซึ่งเป็นยุคที่ชุมชนรอบ ๆ พรุคเข้าตัดลากไม้ออกจากพรุคลองค็องมากที่สุด และเป็นยุคที่ชุมชนเข้าไปจับจองพื้นที่กันมาก มีการแผ้ว ถางป่า ภัยธรรมชาติในครั้งนี้เป็นชนวนหรือการอำนวยความสะดวกให้มีการตัดไม้ทำลายป่าเป็นอย่างมาก ตั้งแต่นั้นมาถึงปัจจุบัน

3.3 เกิดจากงานพัฒนาของรัฐ

การพัฒนาเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้พรุคลองต้องเปลี่ยนแปลง ดังที่มีการกล่าวว่า การพัฒนาอย่างเสียอย่าง อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การพัฒนาในพื้นที่พรุคลองคือที่เป็นเหตุให้สภาพพรุเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด คือ การสร้างถนนเข้าชุมชน เช่น ถนนทุ่งขวัญแก้ว – บางคั้ง ถ.บ่อถ้ำ – บ้านตุล โดยแนวถนนดังกล่าวได้ปิดกั้นการไหลเวียนของกระแสน้ำ การขุดคลองคูคลองสาขาและการปิดเขื่อนเล็ก ๆ ของคูคลองสาขาแม่น้ำปากพนังและการปิดเขื่อนปากแม่น้ำปากพนัง เป็นเหตุหนึ่งให้น้ำในพื้นที่พรุขาดการไหลเวียนเช่นในอดีต น้ำในพรุแห้งได้รวดเร็วขึ้นจากการขุดลอกคูคลองที่ลึกและมีการขุดเชื่อมกัน การพัฒนาจึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่พรุคลองตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน

4. จากการศึกษาถึงแนวทางรูปแบบการบริหารจัดการพรุคลองโดยชุมชนพบว่า

ซึ่งจากคณะทมิววิจัยได้ศึกษาสภาพพรุในอดีต – ปัจจุบันของพื้นที่พรุของผู้คนรอบ ๆ พรุคลองต้องต่อทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ของพรุคลองต้องมีความสำคัญต่อการดำรงชีพตามวิถีชีวิตของชาวบ้านซึ่งทางคณะทมิววิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาให้ ชุมชนรอบ ๆ พรุได้ทราบและได้มีการค้นหารูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมและจากการวิเคราะห์ข้อมูลของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่โดยตรงกับตัวทรัพยากรนั้น ๆ ของชุมชนแต่อดีต – ปัจจุบัน อย่างเช่น การใช้เนื้อไม้จากทรัพยากรพรรณไม้ การจับสัตว์ต่าง ๆ มาบริโภคและจำหน่าย นั่นการที่คนในชุมชนรอบ ๆ พรุยังนำทรัพยากรมาใช้โดยตรง ในปัจจุบันความต้องการในการใช้ทรัพยากรย่อมเพิ่มปริมาณมากขึ้นตามจำนวนประชากรของชุมชน การใช้วิธีการซึ่งให้ได้มาจากตัวทรัพยากรในปริมาณมาก ๆ ให้เพียงพอกับความต้องการของชุมชน นั้นหมายถึงผู้ที่มีการประกอบอาชีพทำมาหากินในพรุย่อมมีรายได้มากขึ้น แต่ในทางกลับกันวิธีการซึ่งให้ได้มาซึ่งทรัพยากรวิธีใหม่ ๆ ย่อมส่งผลให้ก่อเกิดการทำลายระบบนิเวศน์ไปโดยปริยาย ตัวอย่างเช่น การหาปลาแบบใหม่โดยการซื้อปลา การโค่นต้นไม้ขายแก่นขายทุน การบุกรุกที่เพื่อต้องการเอาพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน เป็นต้น ซึ่งปัญหาดังกล่าว เป็นเหตุให้สภาพพรุคลองต้องและพรุพื้นที่ใกล้เคียงของพรุเครื่องถูกซ้ำเติมให้บอบช้ำอยู่อย่างต่อเนื่อง และยังมีไฟไหม้ป่าอยู่เนื่องในปัจจุบันและเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นสภาพพรุคลองต้องในปัจจุบัน คงไม่สามารถฟื้นคืนสภาพด้วยตัวของมันเองได้ ซึ่งจะมีความแตกต่างจากพื้นที่ของพรุคันธูที่ชุมชนไปดูแลซึ่งพรุคันธูก็เคยประสบปัญหาดคล้าย ๆ กับพรุคลองต้อง คือถูกทำลายด้วยภัยธรรมชาติปี 2505 เช่นเดียวกันและมีการบุกรุกเข้าครอบครองเช่นเดียวกันแต่การซ้ำเติมของพรุคันธูได้หยุดอย่างสิ้นเชิงในระยะเวลาอันสั้น หลังปี 2505 ไม่นานนักและมีการปล่อยให้สภาพพรุฟื้นคืนขึ้นเองได้ประสบความสำเร็จอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ฉะนั้นจากการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสภาพพрудล้องต้องโดยเอาสภาพพรุในอดีต –

ปัจจุบัน การใช้จากผลประโยชน์จากพรุของชุมชนในอดีต – ปัจจุบันและความจำเป็น ความต้องการในการใช้สอยผลประโยชน์ในพрудล้องต้องปัจจุบัน นำมาประมวลเพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการร่วมกันของชุมชนรอบ ๆ พรุจากการศึกษาวิจัยพบว่า การอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพрудล้องต้องจำเป็นต้องใช้กระบวนการ ความร่วมมือจาก

ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐที่ดูแลพื้นที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ภาคประชาชน ภาควิชาการ องค์กรต่าง ๆ ต้องร่วมกันในการพัฒนาส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องและจริงจังในด้านต่าง ๆ ตามสภาพปัญหาไปพร้อม ๆ กัน ส่วนของภาคประชาชนชุมชนพрудล้องต้องได้เสนอรูปแบบการจัดการจากการศึกษาวิจัยโครงการนี้เพื่อเป็นแผนแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพрудล้องต้องดังนี้

- (1) ชุมชนต้องการให้มีการส่งเสริมการศึกษา พัฒนาอาชีพทางเลือกใหม่ที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพ

พрудล้องต้องและวิถีชีวิตชุมชนรอบ ๆ พรุ อย่างเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน คือ การส่งเสริมการเลี้ยงผึ้งเพื่อเป็นอาชีพแทนการตัดไม้ของกลุ่มตัดไม้ การสร้างบ่อเพาะฟักพันธุ์ปลา การทดลองปลูกกระเจ็ดในพื้นที่ดินเหนียวเพื่อให้ต้นขนาดเล็ก การอบรมกลุ่มเยาวชนหรือจัดกิจกรรมแก่กลุ่มเยาวชนให้เห็นความสำคัญของพรุ

- (2) โดยการวางกฎ ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ข้อตกลง การบริหารจัดการร่วมกันระหว่างชุมชนและภาครัฐที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่าง ๆ ให้เป็นรูปธรรมโดยเร็ว

- (3) ให้มีการกำหนดแนวเขตที่ชัดเจนระหว่างพื้นที่ชาวบ้านกับพื้นที่ป่าอย่างยุติธรรม และให้แบ่งพื้นที่ป่าออกเป็น 3 ส่วน คือ 1.) พื้นที่ป่าดงหรือป่าสงวน / ป่าอนุรักษ์ 2.) ป่าชุมชน / ป่าใช้สอย 3.) พื้นที่ทำการเกษตร

- (4) ทำการทดลองปฏิบัติศึกษาความเป็นไปได้ในการฟื้นฟูพันธุ์ไม้ดั้งเดิม พันธุ์สัตว์โดยกำหนดเป็นแปลงสาธิต หรือพื้นที่ทำการทดลองโดยชุมชนมีส่วนร่วม หรือชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ โดย การที่สนับสนุนจากองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาชุมชนได้กำหนดรูปแบบ โครงสร้าง กลไกในการจัดหาเพื่อแก้ปัญหา : ชุมชนได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมา 1 ชุด เป็น “คณะกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพрудล้องต้องภาคประชาชน” โดยมีวัตถุประสงค์ให้คณะกรรมการดังกล่าวเป็นตัวเชื่อมความร่วมมือ การประสานงาน การปฏิบัติระหว่างกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในแต่ละกลุ่มในชุมชน รอบ ๆ พрудล้องต้อง 5 ชุมชน และระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพрудล้องต้องและจากการดำเนินโครงการวิจัยนี้ทำให้กลุ่ม บุคคลผู้ที่มีอาชีพหาปลาในพрудล้องต้องร่วมกลุ่มขึ้น มีการวางระเบียบในการหาปลาการจำกัดควาวนหาปลาให้ใหญ่ขึ้น มีการส่งเสริมให้ชุมชนมีอาชีพ

ทางเลือกใหม่ การเพาะฟักพันธุ์ปลาช่วงในฤดูปลาวางไข่ ซึ่งอยู่ในขั้นตอนของงบประมาณสนับสนุน ในการดำเนินงาน นอกจากนี้นักวิจัยได้มีบางส่วนมีแนวคิดที่เปลี่ยนอาชีพการเลี้ยงผึ้ง เป็นการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้โดยทางอ้อมแทนการนำเนื้อไม้มาใช้ประโยชน์เพียงอย่างเดียว ซึ่งได้มีการประสานงานจากภาครัฐในการทำโครงการเลี้ยงผึ้ง บ่อเพาะพันธุ์ปลา และมีการกำหนดการปลูกป่า ค้างเค็มจำนวน 20 ไร่ ขึ้นในพื้นที่พรุเพื่อทำการทดลองการปลูกไม้ค้างเค็ม ซึ่งจากแนวคิดผลการวิจัยดังกล่าว คณะทีมวิจัยได้นำเสนอต่อภาครัฐในเวทีนำเสนองานวิจัยเมื่อเดือนสิงหาคม 2548 ได้รับความสนใจจากภาครัฐและจะพร้อมให้การสนับสนุนในบางส่วนซึ่งอยู่ในขั้นดำเนินการของอบจ. นครศรีธรรมราช

ซึ่งจากการศึกษาในโครงการนี้ยังพบว่า กลุ่มบุคคลชุมชนรอบ ๆ พรุคลองคืองบาง ส่วน ได้เห็นถึงความสำคัญในการแก้ปัญหาและเริ่มตระหนักเห็นถึงคุณค่าประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในป่าพรุคลองคือง มากขึ้นเห็นได้จากการรวมกลุ่มของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากพรุ เช่นกลุ่มจับปลา

จากการศึกษาวิจัยในโครงการที่มุ่งเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นระยะ กลุ่มคนในชุมชนรอบ ๆ พรุอย่างน้อย 4 ชุมชน ได้มีความตระหนักเห็นถึงความสำคัญในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพรุคลองคืองให้คงอยู่ต่อไปสามารถใช้ประโยชน์ได้ในระยะเวลายาวนานขึ้น กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากการได้ลดการจุดไฟเผาพรุ ยกเลิกเครื่องมือบางชนิดที่จะทำลายทรัพยากร เช่น เครื่องซัดปลา นอกจากนี้ชุมชนได้เข้าใจ รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากขึ้น ให้ความสำคัญในการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันในกิจกรรมต่าง ๆ ทุก ๆ กิจกรรมที่คณะทีมวิจัยได้จัดทำกิจกรรมในแต่ละครั้งเป็นอย่างดี ซึ่งผลจากที่โครงการได้เปิดการดำเนินงานใหม่ ๆ ชุมชนจะมุ่งเน้นต้องการให้ภาครัฐช่วยเหลือการแก้ปัญหาเพียงฝ่ายเดียว แต่เมื่อโครงการได้ดำเนินงานระยะหนึ่งกลุ่มคนบางกลุ่มเริ่มมีแนวความคิดในการหาวิธีการแก้ปัญหาของตนเองอย่างเช่น กลุ่มหาปลาเกือบ 40 คน ได้ประชุมปรึกษาร่วมกับทีมวิจัยในการรวบรวมสมาชิกกลุ่มหาปลาเป็นแบบคณะกรรมการขึ้นและได้มีข้อตกลงร่วมกันในการดูแลรักษาทรัพยากรปลา โดยไม่ใช้เครื่องมือที่ทำด้วยดาบขนาดเล็กกว่า 3 ซม.เป็นต้น ซึ่งย่อมส่งผลให้พันธุ์ปลาและปริมาณปลาเพิ่มมากขึ้นในอนาคตต่อไปได้

กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลาเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมพรุคลองค้อง

ที่	ชื่อ - สกุล		ที่อยู่	ตำแหน่ง
1	นายสัญญา	ทิพย์รวม	4 ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	ประธาน
2	นายบุญฤทธิ์	นารอด	67 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	รองประธาน
3	นายสุทน	ถนนแก้ว	81/1 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	เหรัญญิก
4	นายวรรณชัย	คงเพชร	48 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	เลขานุการ
5	นายขอม	ขวัญมิ่ง	1 ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
6	นายขັນ	ถนนแก้ว	81 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
7	นายเฉลิม	มาเพ็ง	101 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
8	นายไพฑูรย์	หมื่นรินทร์	86/1 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
9	นายบุญพิน	ศรีคงแก้ว	85 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
10	นายน้อม	คงทอง	64 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
11	นายเรียง	ศรีคงแก้ว	13 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
12	นายสุธรรม	ศรีคงแก้ว	13/1 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
13	นายนอบ	คงทอง	63 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
14	นายบรรทม	ถนนแก้ว	86 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
15	นายสำราญ	คิษณะเมือง	ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
16	นายขงยุทธ	คงทอง	59 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
17	นายทรัพย์	แก้วท่าพญา	47 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
18	นายสายชล	นาคันคง	49 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
19	นายจิต	แก้วหนุนา	44 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
20	นายสุวิทย์	คงบุญ	1 ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	คณะกรรมการ
21	นายสมบูรณ์	ปรางทอง	154 ม.12 ต.การะเกด	คณะกรรมการ
22	นายสอ	ปรางทอง	27 ม.12 ต.การะเกด	คณะกรรมการ
23	นายวิเชียร	เงินดี	165 ม.5 ต.การะเกด	คณะกรรมการ

เกิดกระบวนการจัดการใหม่หรือกลไกการจัดการพื้นที่พรุคลองค้อ หลังจากคณะ ทีมวิจัยตัวแทนชุมชนได้ออกศึกษาดูงานพื้นที่พรุคันธุลี อำเภอนาทม จังหวัด สุราษฏร์ธานี เป็น เวลา 2 วัน ในการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่พรุคันธุลีว่าชุมชนรอบ ๆ พรุมีการบริหารจัดการ พื้นที่ของเขาอย่างไร จากการศึกษางานดังกล่าวพบว่าการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการ มีความจำเป็นมีความสำคัญในการหาข้อตกลงร่วมกันในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ไม่ว่าจะเป็น ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ หรือรูปแบบการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรเหล่านั้นอย่างรู้เท่า ทัน

ชุมชนในพื้นที่พรุคลองค้อจึงได้นำเอาการบริหารจัดการรูปแบบที่มีคณะกรรมการ มาใช้ในการบริหารจัดการ โดยใช้ชื่อว่า “คณะกรรมการการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรุคลองค้อภาค ประชาชน” (ตั้งรายชื่อคณะกรรมการดังแนบ) เพื่อหาวิธีการในการแก้ปัญหาพื้นที่พรุคลองค้อ

คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพทรุดตองถ้องภาคประชาชน

ที่	ชื่อ – สกุล	ที่อยู่	ตำแหน่ง
1	นายปรีชา เกื้อเพชร	35 ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	ประธาน
2	นายทวีศักดิ์ แคล้วแก้ว	41/1 ม.4 ต.ชะอวด	รองประธาน
3	นายเวียง แก้วไสพร	53 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	รองประธาน
4	นายธนพล นาพนัง	53 ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	เลขาผู้ประสานงานเครือข่าย
5	นายสำรวล จงไกรจักร	48/1 ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	เหรียญก
6	นางขนิษฐา พะหะละ	204 ม.2 ต.เกาะขันธุ์	ผู้ช่วยเหรียญก
7	นายภักดี สุขเพ็ง	1 ม.7 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	ประชาสัมพันธ์
8	นายประสิทธิ์ จันทร์ทอง	ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์
9	นายวินัย ขอดระบำ	80 ม.6 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	กรรมการ
10	นายประพันธ์ บุญแก้ว	19 ม.4 ต.ชะอวด	กรรมการ
11	นายอุดร คำจันทร์	611 ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	กรรมการ
12	นายประยงค์ ทองนอก	ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	กรรมการ
13	นายสัญญา ทิพย์รวัย	4 ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	กรรมการ
14	นายจิรศักดิ์ เทพสุทธิ์	28 ม.6 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	กรรมการ
15	นายเกษม ผาสุข	36 ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	กรรมการ
16	นายสมนึก แก้วท่าพยา	28 ม.1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	กรรมการ
17	นายวิจิต ภูสุมาน	โรงเรียนบ้านเนินธัมมัง	ที่ปรึกษา
18	นายสมยศ ชูโหม	กำนันตำบลแม่เจ้าอยู่หัว	ที่ปรึกษาอาวุโส
19	นายจรัส ขุนบุญจันทร์	ผู้ใหญ่ ม.6 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	ที่ปรึกษา

5. เกิดการเรียนรู้ของการวิจัยและผู้เกี่ยวข้องต่อการทำงานวิจัยในครั้งนี้

5.1 สิ่งที่ทำให้ทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องได้รับเพิ่มขึ้นจากผลงานการวิจัยและพัฒนาศักยภาพของคนและทีม(ข้อดี)

- จากการศึกษาวิจัยโครงการนี้ ทำให้ทีมวิจัยทุกคนได้เรียนรู้บทบาทหน้าที่ของคนในการทำงานร่วมกันในการแบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบและการทำงานเป็นทีมเกิดภาวะการเป็นผู้นำที่ดี
- ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้การแก้ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน เพื่อให้งานไปตามเป้าหมายที่วางไว้ เกิดวิธีคิดใหม่ ๆ
- ได้เรียนรู้สภาพปัญหาที่แท้จริงของกลุ่มคนและสภาพพื้นที่จริง

5.2 สิ่งใหม่ที่ทำให้ทีมงานและผู้เกี่ยวข้องอ่อนแอลง (ข้อเสีย)

- การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมต้องให้คนผู้สภาพที่ดีขึ้นต้องอาศัยหลาย ๆ ฝ่ายต้องร่วมมือร่วมใจไม่มีแนวร่วมที่เข้มแข็ง ทำให้การดำเนินให้ได้ตามเป้าหมาย เหนื่อยล้า และ อ่อนแอลง งานที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ ไม่ค่อยจะเป็นรูปธรรมที่เด่นชัด ต้องปรับเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มเล็กลงจากที่วางไว้หลาย ๆ กลุ่ม

5.3 ข้อเสนอต่อการปรับเปลี่ยนการทำงานวิจัยในลักษณะเดียวกันในครั้งต่อไปหรือเป็นบทเรียนให้กับพื้นที่อื่น ๆ

- การศึกษาในลักษณะเดียวกันเช่น โครงการนี้ควรเน้นศึกษาประเด็นที่ไม่กว้างมากนักและหากกลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษาเรียนรู้ร่วมกันให้ชัดเพื่อการดำเนินงานจะเห็นได้ชัดขึ้นว่าเกิดการพัฒนาเรื่องใหม่ ๆ ขึ้นได้ตามวัตถุประสงค์ผลที่คาดว่าจะได้รับอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 สรุปวัตถุประสงค์/ขอบเขตการศึกษา

โครงการการศึกษาสภาพพหุคลองต้องเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูโดยชุมชน มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย 3 ประการด้วยกัน

- (1) เพื่อศึกษาสภาพพหุคลองต้องอดีต – ปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร
- (2) เพื่อทำการศึกษสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของสภาพพหุคลองต้อง
- (3) เพื่อหาแนวทางรูปแบบในการบริหารจัดการที่เหมาะสม

ขอบเขตการศึกษา โดยกำหนดศึกษาวิจัย ในพื้นที่พหุคลองต้องในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 1 ตำบลแม่เจ็ยฮั่ว หมู่ที่ 5 ตำบลแม่เจ็ยฮั่ว หมู่ที่ 6 ตำบลแม่เจ็ยฮั่ว ของอำเภอเชียรใหญ่ และหมู่ที่ 4 ตำบลชะอวด อำเภอชะอวด หมู่ที่ 10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้ระยะเวลาศึกษา 1 ปี 4 เดือน

1.2 สรุปกิจกรรม/วิธีการเก็บข้อมูล

กิจกรรมที่ใช้ในกระบวนการศึกษาวิจัยมีด้วยกัน 5 กิจกรรมใหญ่ ๆ ด้วยกัน ดังนี้

- (1) จัดเวทีชาวบ้าน ซึ่งมีการจัดประชุมเป็นกลุ่มใหญ่ทั้ง 5 ชุมชนพร้อม ๆ กัน จำนวน 3 ครั้ง และประชุมเป็นกลุ่มย่อยที่ละหมู่บ้าน 5 ครั้ง โดยจัดหมู่บ้านละครั้ง และประชุมพูดคุยเฉพาะกลุ่มที่ประกอบอาชีพใช้สอยผลประโยชน์จากพหุที่เหมือนกัน 1 กลุ่ม (กลุ่มหาปลา) การจัดเวทีชาวบ้านจะมีวิธีการเก็บข้อมูลโดยพูดคุยจดบันทึก ขึ้นแผ่นชาร์ดและอัดบันทึกเทป
- (2) ออกสัมภาษณ์สอบถามชาวบ้านใน 5 ชุมชน จากกลุ่มเป้าหมายผู้ที่มีความรู้ในเรื่องประวัติตามประสบการณ์จริงของผู้ที่ถูกสัมภาษณ์ สอบถามหรือพูดคุยกับทีมวิจัยในประเด็นพรรณไม้ พรรณสัตว์ การใช้ประโยชน์ สภาพดิน – น้ำ แต่อดีต-ปัจจุบัน โดยการบันทึกเทปและจดบันทึกตลอด ถึงการจำเ้า่นนำมาเขียนตามหัวข้อตามวัตถุประสงค์
- (3) ออกสำรวจสภาพพื้นที่พหุจริงพื้นที่ 5 ชุมชน โดยการล่องเรือและเดินเท้าเก็บข้อมูลโดยการสังเกต สอบถาม

(4) ศึกษาดูงาน เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่คณะทีมวิจัยและตัวแทนชุมชนได้ร่วมกัน ศึกษาดูการบริหารจัดการในพื้นที่พรุคันธุลี อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี เก็บข้อมูลโดยพูดคุย สอบถาม จากผู้นำชุมชน สังเกต จดบันทึกและนำข้อมูลมาสรุปร่วมกันถึงแนวทางการบริหารจัดการพรุคลองค้อง และนำมาเสนอแก้ไขปรับปรุงในกิจกรรมเวทีชาวบ้านกลุ่มใหญ่อีกครั้งหนึ่ง

1.3 สรุปผลและองค์ประกอบหลัก ๆ ตามผลการวิจัย

(1) สภาพพรุคลองค้องในอดีตก่อนพ.ศ.2505 เป็นพื้นที่ที่มีพรรณไม้หลากหลาย ซึ่งส่วนใหญ่จะมีต้นขนาดใหญ่เป็นป่าชุ่มน้ำ มีน้ำท่วมขังในพรุเกือบตลอดทั้งปี ยกเว้นพื้นที่ขอบพรุที่เป็นพังการหรือเป็นเนินสูง มีสัตว์นานาชนิดอาศัยอยู่อย่างชุกชุม มีสัตว์บกซึ่งเป็นสัตว์ใหญ่ เช่น กวาง เลือ หมี ผงลิงหางขาว เป็นต้น มีสัตว์น้ำชุกชุมเป็นอย่างมากและหลากหลายพันธุ์เช่นกันที่มีมากจนจะนั้นได้แก่ปลาอุกดำฟัน ฯลฯ ส่วนสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำมีพบเห็นมากคือ ตะกวดเต่าต่าง ๆ และจระเข้ ตะพาบน้ำ เป็นต้น ส่วนสัตว์อื่น ๆ ที่มีมาก เช่น ผีเสื้อหลวง ตะกวดงู นก กบ เขียด เป็นต้น ส่วนสภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินพรุ มีความเป็นโคลนยล สภาพน้ำเป็นน้ำจืด

ชุมชน 5 ชุมชนและชุมชนภายนอกละแวกใกล้เคียงมีการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่พรุคลองค้องในรูปแบบต่าง ๆ ร่วมกันมีการแบ่งพื้นที่การทำมาหากินและเคารพสิทธิในการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากทรัพยากรโดยรู้กันตามวิถีชีวิตการดำรงชีพของคนในชุมชนซึ่งไม่มีการวางกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ที่เป็นรูปธรรม ชุมชนจะมีการพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีการทำงานกันเป็นทีมหรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เช่นการหาผึ้งกันเป็นกลุ่มแล้วนำน้ำผึ้งหรือรวงผึ้งมาแบ่งกัน การเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร (นาข้าว) โดยลงแขก เป็นต้น

สภาพพรุคลองค้องปัจจุบันพรรณไม้ พรรณสัตว์ หลายชนิดได้สูญหายและมีอีกหลายชนิด กำลังจะสูญหายเช่นเดียวกัน เช่น ตะกวดเต่าและปลาอุกดำ เป็นต้น สภาพพรุเป็นป่าเสื่อมโทรม ภาครัฐมีการพัฒนาโครงการใหม่เข้าไปในพื้นที่พรุ เช่น การขุดลอกคูคลอง ขุดดินคูแนวกันไฟ นำพันธุ์ไม้ เสนียดขาวมาปลูกในพื้นที่รกร้างว่างเปล่า วิถีชีวิตชุมชนในบางส่วนเปลี่ยนไป มีการนำวิธีการ / เครื่องมือในการประกอบอาชีพแบบใหม่มาใช้เป็นเครื่องสะตั้นคัดไม้แทนพร้าแทนขวาน ใช้เครื่องซื้อไฟฟ้าหาลา ในการประกอบอาชีพเฉกเช่นคนในชุมชนรอบ ๆ พรุ 5 ชุมชนในอดีต

ส่วนการใช้ประโยชน์ตามวิถีชีวิตของชุมชนรอบ ๆ พรุแต่อดีต-ปัจจุบันจากทรัพยากรธรรมชาติของพรุคลองค้องพอที่จะแยกเป็นส่วนการใช้ประโยชน์ดังนี้

1. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ โดยการนำเนื้อไม้ เป็นสิ่งปลูกสร้างบ้านเรือน โรงเรือน รั้วบ้าน คอกสัตว์ ไม้ฟืน ถ่าน ยาสมุนไพร และเป็นสินค้า

2. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพรรณสัตว์ ส่วนใหญ่จะใช้เป็นอาหารบริโภคและมีการจำหน่ายเป็นสินค้าแก่ชุมชนอื่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่รู้จักดีของชุมชนอื่น คือ ปลาน้ำจืด ในรูปแบบปลาสดและปลาแปรรูป เช่น ปลาร้า ปลาแห้ง กะปิปลา ไคปลา เป็นต้น

3. การใช้ประโยชน์จากพรรณพืช อดีตพันธุ์พืชหลายชนิดที่ไม่ใช่เป็นพรรณไม้ชั้นสูงมีความสำคัญมากต่อการดำรงวิถีชีวิตของชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ เป็นเครื่องยาสมุนไพร เป็นเครื่องจักสาน ประดิษฐ์เป็นภาชนะใช้สอย เช่น คั้นกระชูดใช้จักสาน สี่อุนอน กระสอบรูปแบบต่าง ๆ ข่าง เถาวัลย์ เป็นวัตถุดิบที่ใช้ประดิษฐ์ตามภูมิปัญญาให้เป็นเชือกใช้สอยต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์หรือความต้องการเพื่อประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ เช่น เป็นเชือกถ่วงวัว เชือกกรองไซ เชือกคล้องสัตว์ เป็นต้น นอกจากนี้ วัชพืชมักพอกสาหร่ายเป็นอาหารสำคัญในการเลี้ยงสุกร เป็ด ไก่ เป็นต้น และยังมีพืชที่มีความจำเป็นอีกหลายชนิด

2. สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของสภาพพрудลองค็อง พอจะสรุปได้ดังนี้

1. เกิดจากการสัมปทานป่าของนายทุนในอดีต
2. เกิดจากภัยธรรมชาติ ภาวะภัยปี 2505
3. เกิดจากการใช้สอยที่เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน
4. เกิดจากงานพัฒนาของรัฐแต่อดีต - ปัจจุบัน ถึงผลกระทบในการทำมาหากิน
5. เกิดจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจ / รู้เท่าไม่ถึงการณ์ของผู้ใช้สอยหรือคนในชุมชน
6. ขาดกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ กลุ่มบุคคลในการดูแลบริหารจัดการร่วมกันของชุมชน

รอบ ๆ พрудหว่างชุมชนกับชุมชนและระหว่างชุมชนกับภาครัฐ

3. แนวทางรูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่พрудลองค็อง

(1) ส่งเสริม ศึกษา พัฒนา อาชีพทางเลือกใหม่ที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ฟื้นฟู

ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การเลี้ยงผึ้ง การเพาะพันธุ์ปลาคิน พรุ เป็นต้น

(1) วางกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ข้อตกลง ร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมระหว่างภาครัฐกับชุมชนและระหว่างชุมชนรอบ ๆ พรุ 5 ชุมชน

(2) ให้กำหนดแนวเขต พื้นที่ออกให้ชัดเจน

(3) ทำการศึกษาทดลองการฟื้นฟูพрудไม้ดั้งเดิม พรรณสัตว์

1.4 สรุปบทเรียนสำคัญ ๆ

(1) เกิดการเรียนรู้ใหม่ของกลุ่มบุคคลในชุมชนได้มีความเข้าใจ รู้จักกับงานวิจัยมากขึ้น จากที่ชุมชนไม่เข้าใจว่าทำไมจึงต้องมีการทำวิจัยในการแก้ปัญหา ทำไมไม่ดำเนินงานพัฒนาในการแก้ปัญหา ซึ่งชุมชนได้เข้าใจผลของการวิจัยนำสู่แนวทางการแก้ปัญหาได้ตรงจุด และตรงความต้องการ

ของชุมชน ตัวอย่างที่เกิดจากโครงการนี้นอกจากกลุ่มผู้หาปลาได้เห็นความสำคัญในการดูแลรักษาพันธุ์ปลาให้คงอยู่ต่อไปในอนาคต โดยตั้งคณะกรรมการวางแผนในการที่จะนำพ่อแม่พันธุ์ปลามาผสมเทียม นำลูกปลาคืนสู่ธรรมชาติเพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณการรอดเจริญเติบโตของปลาในพรุได้มากขึ้นและการวางแผนของกลุ่มหาผึ้งและผู้มีความสนใจเรื่องผึ้งมีแนวความคิดการเลี้ยงผึ้งในพื้นที่พรุโดยไม่รบกวนกาล เก็บเกี่ยวผึ้งป่า(ผึ้งหลวง)เพียงอย่างเดียวซึ่งจะเป็นการช่วยให้มีการดูแลป่าได้มากขึ้น

(2) คณะทีมวิจัยได้เรียนรู้ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน การแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงขณะในการทำการศึกษาวิจัย เช่น การเก็บข้อมูลที่ไม่สามารถเก็บข้อใดโดยการจดบันทึกเพียงอย่างเดียวได้ ต้องอาศัยความจำ เครื่องมืออื่น ๆ เช่น เทปบันทึกเสียง การติดต่อประสานงานในการเปิดเวทีตามหมู่บ้านที่ไปตรงกับงานเทศกาลประจำปี เป็นเหตุให้การทำเวทินั้นขาดความสนใจของผู้ร่วมเวทีไปอย่างมาก เป็นต้น

(3) การขาดประสบการณ์ในการทำงานด้านวิจัยของทีมวิจัยเป็นบทเรียนที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นเหตุทำให้การดำเนินงานตามโครงการมีผลล่าช้าไม่เป็นไปตามที่กำหนดเวลาไว้ เช่น การแบ่งหน้าที่การดำเนินงานไม่ชัดเจน แบ่งหน้าที่แล้วรู้รับหน้าที่ไม่สามารถดำเนินงานได้ตามเป้าหมาย เป็นต้น

(4) เกิดกระแสความต้องการของชุมชนเปลี่ยนไปตามกระแสของภาครัฐที่ส่งผลให้เกิดความคิดเห็นขัดแย้งในชุมชนที่ดำเนินโครงการเกิดขึ้น เช่น เกิดกระแสต้องการทำการเกษตรปลูกปาล์มน้ำมันตามนโยบายรัฐเป็นเหตุให้แนวทางการปลูกป่าไม้ดั้งเดิมในตอนแรกในพื้นที่พรุลดลง ชุมชนหันมาสนใจและมีการปลูกปาล์มน้ำมันขึ้นในพื้นที่ป่าพรุมาก ส่งผลให้การวางแผนในการปลูกป่าแปลงสาธิต 20 ไร่ พื้นที่เดิมต้องล้มเลิก มีการกำหนดการปลูกป่าตามแนวคูคลองในพื้นที่ขึ้นแทนหรือต้องรอกำหนดพื้นที่ใหม่แทน

(5) รูปแบบการดำเนินงานในการพัฒนาด้านอาชีพที่มองเห็นเป็นรูปธรรม ที่ให้ห้วงเวลาสั้น ๆ ว่าจะประสบผลหรือไม่ประสบผลสำเร็จตามความคาดหวังจะได้รับความสนใจจากชุมชนมาก เช่น โครงการเลี้ยงผึ้งในพื้นที่พรุ โครงการเพาะพันธุ์ปลา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ มีการตอบรับจากชุมชนเป็นอย่างดี เนื่องจากผู้คนในชุมชนมีฐานะลำบาก ต้องการหารายได้จากอาชีพที่สามารถเห็นผลการดำเนินงานโดยเร็ว เพื่อตอบสนองความต้องการในการหารายได้จุนเจือครอบครัวจากทุก ๆ อาชีพทุกวิถี เพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัวตลอดถึงชุมชนก็ว่าได้ จากประเด็นดังกล่าว 5 ประเด็น ถือว่าเป็นบทเรียนที่สำคัญในการทำการศึกษาวิจัยในโครงการนี้

2. อภิปรายผล

2.1 งานวิจัยเกี่ยวข้องกับอะไร การขับเคลื่อนทางสังคม

- ความโดดเด่นและภาคีความร่วมมือ / ความคาดหวัง ความต้องการของนักวิจัย

โครงการวิจัยโครงการนี้เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าพรุซึ่งเป็นป่าชุ่มน้ำ เป็นที่พึ่งพาของชุมชนรอบ ๆ พรุดังที่กล่าวมาแล้ว ความเสื่อมโทรมดังกล่าวมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มที่ทำมาหากินอยู่กับทรัพยากรนั้น ๆ เช่น กลุ่มหาปลา กลุ่มหาของป่า บางคนไม่สามารถที่จะประกอบอาชีพดังเช่นอดีตได้ เนื่องจากทรัพยากรลดจำนวนลง การทำวิจัยชิ้นนี้มีความต้องการที่จะขับเคลื่อนชุมชนให้ตระหนักเห็นถึงคุณค่า คุณประโยชน์ของทรัพยากรและต้องการให้ผู้คนในชุมชนได้หันมาอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ให้คงอยู่ต่อไป การรู้เท่าทันในการทำมาหากินที่จะไม่ทำลายทรัพยากรที่มีอยู่ให้หมดไปและหาวิธีการฟื้นฟูทรัพยากรที่หมดไปและที่กำลังใกล้จะหมดไปให้ฟื้นคืนสู่พรุคลองค้ออีกครั้ง โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันกับคณะทีมวิจัย เพื่อให้แผนการดำเนินงานถูกลงตามเป้าหมายที่วางไว้

2.2 สรุปภาพรวมของประเด็นวิจัยและแนวความคิดทฤษฎี

- ประเด็นที่ได้กำหนดในการวิจัยในเรื่องเพื่อต้องการทราบข้อมูลในประเด็นของการใช้

ประโยชน์ การบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่พรุคลองค้อของกลุ่มผู้ใช้สอยแต่อดีต-ปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องเป็นสาเหตุให้สภาพพรุเปลี่ยนแปลงสภาพไปในทิศทางใด จากการศึกษาพบว่าการใช้สอยใช้ประโยชน์ทรัพยากรของชุมชนรอบ ๆ พรุคลองค้อทั้ง 5 ชุมชนแต่อดีต - ปัจจุบัน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพพรุคลองค้อสู่ความเสื่อมโทรมเป็นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับภัยธรรมชาติแล้ว จากแนวความคิดที่ให้ชุมชนได้มีการศึกษาเรียนรู้จากกระบวนการวิจัยของโครงการเพื่อให้เกิดองค์ความรู้กับกระทีมวิจัยและนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาแนวทาง แผนงานการพัฒนาหรือรูปแบบของการดำเนินงานของชุมชน กลุ่มองค์กรสู่การปฏิบัติที่มีศักยภาพสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมได้ตามแนวความคิดที่วางไว้ในอนาคต โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนในการขับเคลื่อนให้ประจักษ์เห็นจริง

2.3 ข้อจำกัดของนักวิจัยและทีมงานในการทำวิจัย (วิธีการเก็บข้อมูล)

การเก็บข้อมูลของนักวิจัยและทีมงานโครงการนี้ มีข้อจำกัดในเรื่องการจดบันทึกเป็นข้อความตามคำบอกเล่าไม่สามารถจดบันทึกได้ต้องอาศัยการบันทึกเสียงนำมาเรียบเรียงข้อมูลตามที่ต้องการ และทีมวิจัยยังขาดประสบการณ์ในการทำวิจัย เวลาวางในการทำงานไม่ตรงกัน และยังมี

ปัญหาในเรื่องฐานะความเป็นอยู่ของทีมวิจัยซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะลำบากจึงสละเวลาให้กับงานในโครงการได้ไม่เต็มที่

2.4 การเรียนรู้ของทีมวิจัย ศักยภาพที่เพิ่มขึ้น

จากการทำงานของทีมวิจัยในโครงการนี้ทีมวิจัยทุกคนได้มีการศึกษาเรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยและส่วนใหญ่จะมีความตั้งใจต้องการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางเอาไว้ ทีมวิจัยได้มีการพัฒนาระบบแนวความคิดในการทำงานร่วมกันเป็นทีมมากขึ้น เช่น มีการแบ่งภาระหน้าที่และรับผิดชอบ ต่อตนเอง ต่องาน ต่อสังคมมากขึ้นและทุกคนได้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาวิจัยที่เป็นส่วนหนึ่ง ในการขับเคลื่อนแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน มีแนวคิดใหม่ ๆ ขึ้นมาในการที่จะช่วยเหลือชุมชนในด้านต่าง ๆ ตามความสามารถของแต่ละคนมากยิ่งขึ้นกว่าเดิมที่ได้ร่วมกันศึกษาวิจัยโครงการนี้

3. ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการวิจัยและพัฒนา

3.1 ระดับบุคคล กลุ่มบุคคล

ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการวิจัยและพัฒนา ตามรูปแบบแนวทางการบริหาร จัดการ การอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรุคลองค้อง ระดับบุคคล กลุ่มบุคคลที่อาจเป็นอุปสรรคน่าจะมาจากกลุ่มบุคคลที่ไม่อยู่ในกลุ่มที่ประกอบอาชีพทำมาหากินในพรุคลองค้องในปัจจุบันส่วนหนึ่งที่ไม่เห็นถึงความสำคัญในการที่จะอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรุขึ้นมาใหม่ เนื่องจากกลุ่มบุคคลดังกล่าวมีความต้องการให้ป่าพรุอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมโดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ เพื่อคนได้เข้าครอบครองพื้นที่ในการปลูกปาล์มน้ำมันหรือต้องการเอาพื้นที่ที่ตนเข้าจับจองขายให้แก่นายทุนเข้าดำเนินการปลูกปาล์มน้ำมัน เนื่องจากปัจจุบันพื้นที่พรุคลองค้องเป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับกระแสการพัฒนาอาชีพทางการเกษตร การปลูกปาล์มน้ำมัน กลุ่มบุคคลดังกล่าวที่ต้องการครอบครองพื้นที่คงไม่ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ฟื้นฟูตามแผนพัฒนาแนวทางรูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟูพรุคลองค้อง

3.2 ระดับชุมชน สังคม

ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการวิจัยและพัฒนาระดับชุมชน สังคม ก็คงเป็นลักษณะเดียวกันระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ดังที่กล่าวแล้วข้อ 3.1 ที่จะเป็นเหตุให้การวิจัยและการพัฒนาในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรุไม่ประสบผลความสำเร็จที่ที่ได้คาดหวังไว้

3.3 ระดับนโยบาย

ระดับนโยบายอาจจะขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือของ ผลการศึกษาวิจัยที่ผู้บริหารของหน่วยงานภาครัฐอาจไม่นำผลการศึกษาไปเป็นแผนนโยบายเพราะในแต่ละหน่วยงานมีแผนงาน หรือ แผนนโยบายของตนในการดำเนินการอยู่แล้ว

4. ข้อเสนอแนะในเชิงวิจัยและการพัฒนา

4.1 การเสนอวิธีการแก้ปัญหาและอุปสรรค

วิธีการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่อความสำเร็จในการวิจัยและพัฒนาในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล ระดับชุมชนและสังคม ก็จะต้องมีมาตรการในการดูแล ไม่ให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าของชุมชน กลุ่มบุคคลต่าง ๆ อย่างเข้มงวด

- ต้องออกแนวเขตที่ชัดเจนระหว่างพื้นที่ป่ากับพื้นที่ชาวบ้าน โดยเร็ว

4.2 ช่องทางสู่ความสำเร็จและการยอมรับจนนำไปสู่การปฏิบัติจริง

การที่จะให้การศึกษาวิจัยสู่ความสำเร็จและการยอมรับไปสู่การปฏิบัติจริงนั้นต้องมีการศึกษาต่อขอคให้กระบวนการทดลองปฏิบัติร่วมกันกับชุมชน ว่าผลที่คาดหวังไว้จะเป็นจริงได้หรือไม่ เพียงใด เช่นทดลองปลูกป่าดั้งเดิมในพื้นที่แปลงกำหนด ทดลองศึกษาความเจริญงอกงามของพรรณไม้ดั้งเดิมว่าจะสามารถฟื้นฟูได้อีกหรือไม่ในสภาพปัจจุบัน และมีผลคืออย่างอื่นตามมาหรือไม่ ถ้าหากสามารถฟื้นฟูป่าดั้งเดิมได้สำเร็จ

4.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาพรุคลองค้อง

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง จากการศึกษาวิจัยโครงการนี้ที่พบว่าปัญหาความเสื่อมโทรมสภาพพรุคลองค้องส่วนใหญ่มาจากปัญหาความต้องการ ความจำเป็นของผู้คนรอบ ๆ พรุคลองค้องและพื้นที่ในละแวกใกล้เคียงมีการใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง ปริมาณมากเกินกว่าทรัพยากรเหล่านั้นจะผลิตเอาได้ทันตามธรรมชาติ นอกจากนี้ความไม่รู้เท่าทันถึงผลกระทบที่จะตามมาหลังธรรมชาติถูกทำลาย เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะความเป็นอยู่ยากจน ขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและเกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มายาวนานอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นเหตุให้สภาพพรุเสื่อมโทรมเช่นปัจจุบัน การแก้ปัญหาของคณะที่มวิจัยโครงการนี้ขอเสนอแผนยุทธศาสตร์ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ด้านอาชีพ ส่งเสริม ศึกษา พัฒนา อาชีพทางเลือกใหม่ที่เหมาะสมของชุมชนรอบพรุกับสภาพพื้นที่พรุคลองค้องในปัจจุบัน ควบคู่การ ดูแลรักษา พื้นที่สภาพพรุคลองค้อง
2. ยุทธศาสตร์ด้านการป้องกันและปราบปราม การป้องกันไฟฟ้า การป้องกันนุกรุกทำลายพื้นที่และทรัพยากร การวางกฎระเบียบ การบังคับใช้กฎหมาย การกำหนดพื้นที่ในการใช้ประโยชน์
3. ยุทธศาสตร์ด้านการอนุรักษ์พัฒนา พัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์หรือสวนน้ำ การกักกั้นน้ำในพรุ การฟื้นฟูทรัพยากรดั้งเดิม การบริหารจัดการที่มีส่วนร่วมกับชุมชน การศึกษาทดลองแปลงสาธิตพันธุ์พืชดั้งเดิมและพันธุ์พืชใหม่

ภาคผนวก

ภาคผนวก ที่ 1
รูปกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1

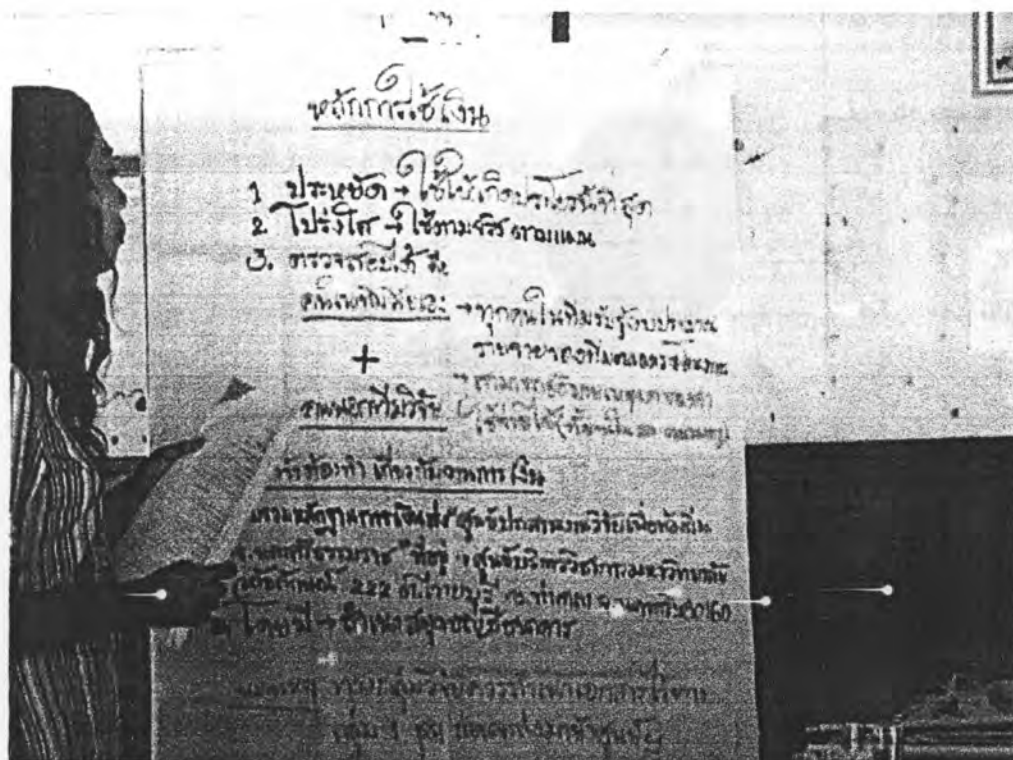
การประชุมเตรียมความพร้อมในการที่จะดำเนินการศึกษาวิจัย

ม. 5 บ้านเนินชันมั่ง ต.แม่เจ้าอยู่หัว อ.เชียรใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช

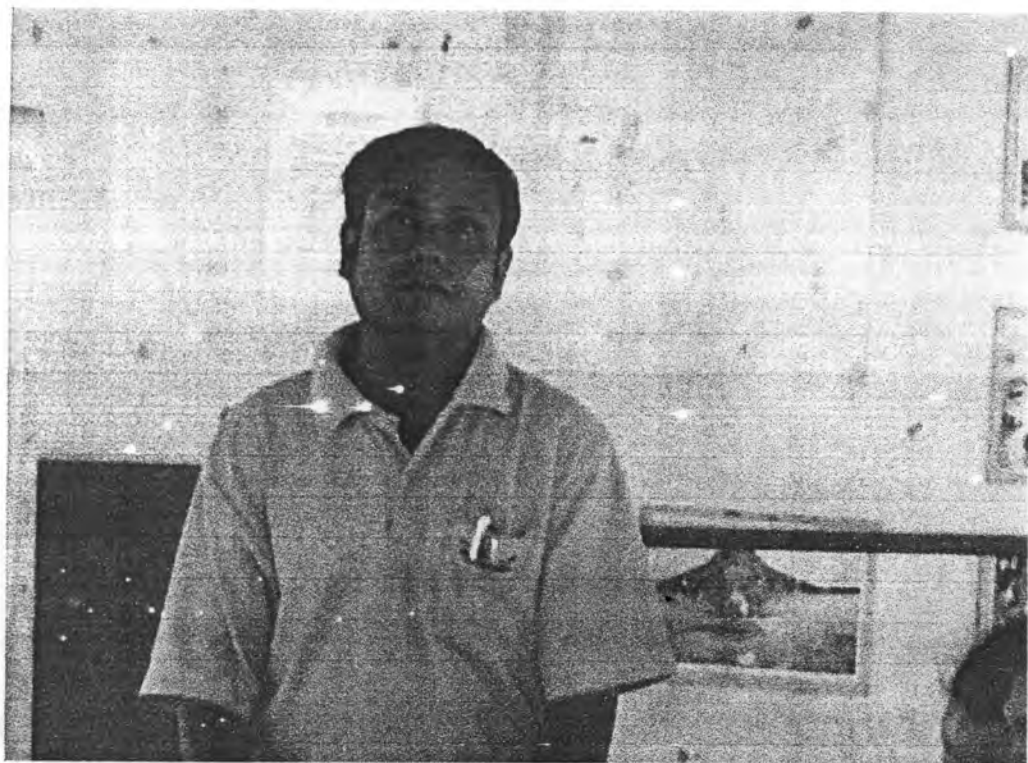
วันที่ 15 มีนาคม 2547

รูปที่ 1 ประชุมเตรียมความพร้อมงานวิจัยพร้อมทีมวิจัยและที่ปรึกษา

รูปที่ 2 ผู้ประสานงานวิจัยจาก ม.วลัยลักษณ์ แนะนำเรื่องการใช้จ่าย

รูปที่ 3 ผู้ใหญ่ชลอ เอี่ยมสุทธิ์ หัวหน้าทีมวิจัยประวัตินแม่เจ้าอยู่หัว
ให้ความรู้เกี่ยวกับประสบการณ์ทำงานวิจัย

รูปที่ 4 อ.ไว ชุมเทพ ทีมวิจัยประวัตินแม่เจ้าอยู่หัว
ให้ความรู้เกี่ยวกับประสบการณ์ทำงานวิจัย

กิจกรรมที่ 2

การประชุมเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจกับชาวบ้านเรื่องการศึกษาวิจัยตาม
โครงการ และทำการสอบถามแลกเปลี่ยนเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพ
ร
ก
ล
อ
ง
ก
ี
อ
ง
ใน
อ
ด
ี
ต
และ
ป
ั
จ
จ
ุ
บ
ั
น
จ
า
ก
ข
า
ว
บ
ั
า
n

ม.1 บ้านกงคาล้อม ต.แม่เจ้าอยู่หัว อ.เชียรใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช

วันที่ 28 มีนาคม 2547

รูปที่ 5 นายสมยศ ชูโลม กำนันตำบลแม่เจ้าอยู่หัว
เป็นประธานในการเปิดการประชุม

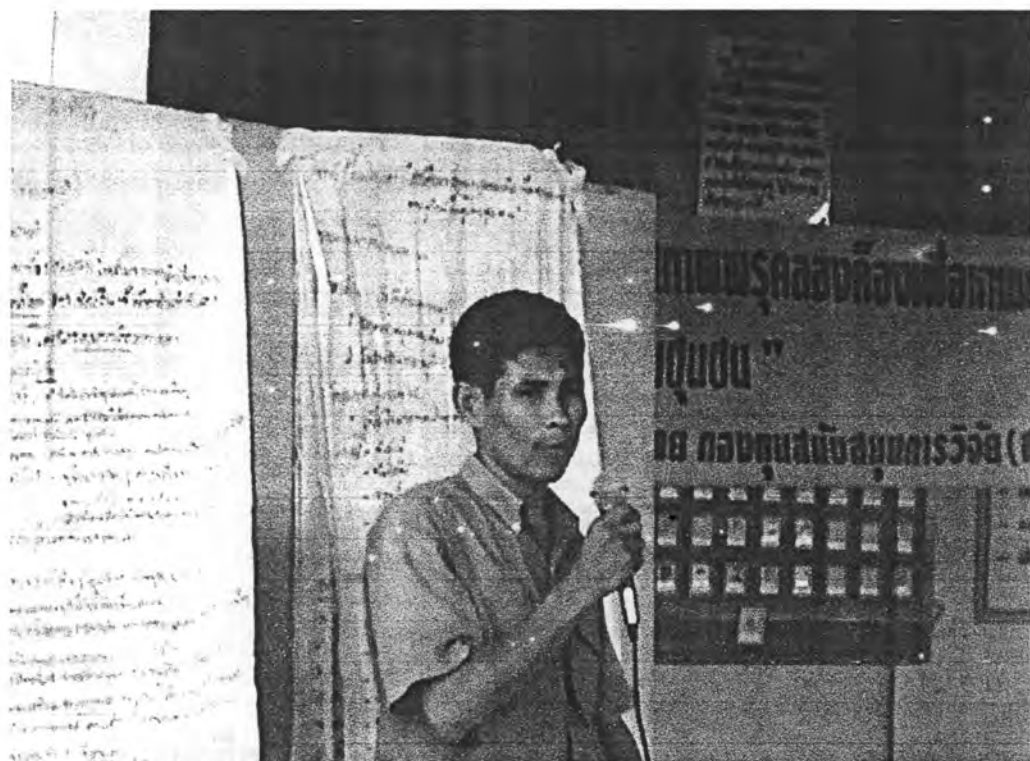
รูปที่ 6 ดร.เลิศชาย ศิริชัย อาจารย์จาก ม.วลัยลักษณ์ เป็นวิทยากร

รูปที่ 7 นายสวัสดิ์ สมครพงศ์ จากสมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง

รูปที่ 8 ดร. เปรมจิตต์ อาจารย์จาก ม.ราชภัฏนครศรีฯ เข้าร่วมการประชุมด้วย

รูปที่ 9 นายชนพล นาพนัง หัวหน้าโครงการซีแจ้งรายละเอียดในการศึกษาวิจัย

รูปที่ 10 ผู้ประสานจาก ม.วลัยลักษณ์ร่วมซีแจ้ง

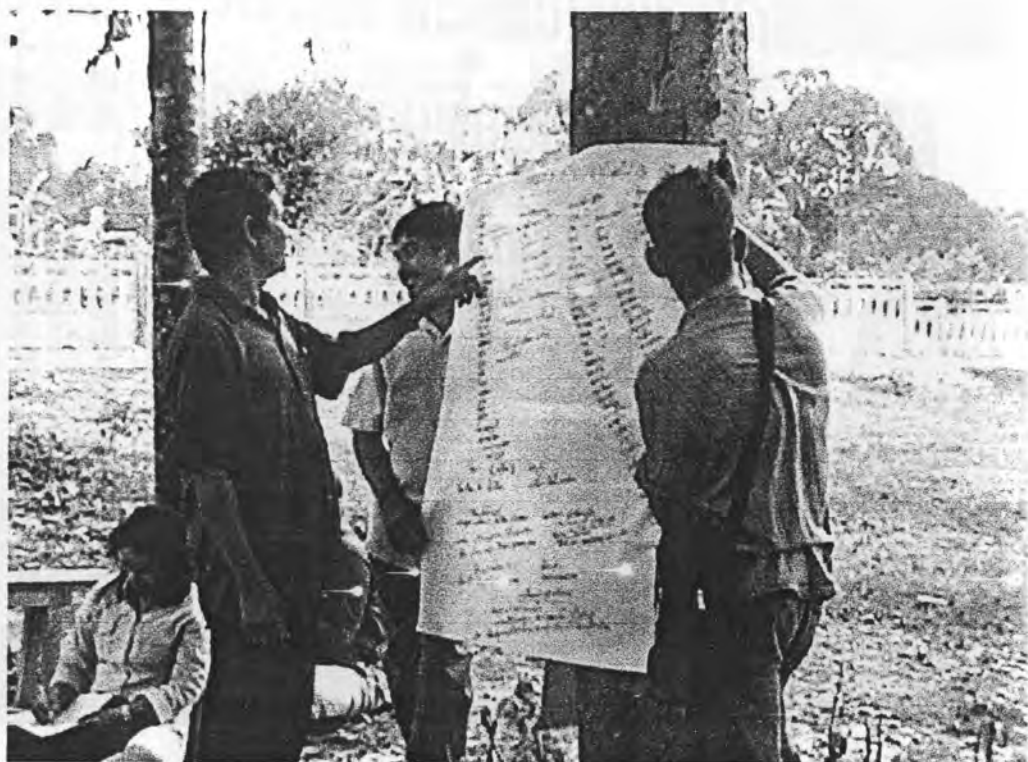
กิจกรรมที่ 3

เปิดเวทีสนทนาเก็บข้อมูลจากกลุ่มย่อย

ณ ที่ศาลาประชุม ม.4 ต.ชะอวด อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช
วันที่ 7 เมษายน 2547

รูปที่ 11 ชาวบ้านในพื้นที่ร่วมกันให้ข้อมูล

รูปที่ 12 ชาวบ้านร่วมให้ข้อมูลในเรื่องต่างๆ ตามกลุ่มที่ทีมวิจัยแบ่งให้

รูปที่ 13 ผู้วิจัยรวมถึงผู้เข้าร่วมเก็บข้อมูลจากการสรุปข้อมูลของแต่ละกลุ่ม

รูปที่ 14 มีการมอบของขวัญให้กับชาวบ้านแทนคำขอบคุณ จากทีมวิจัยและผู้ประสาน

กิจกรรมที่ 4

เปิดเวทีสนทนาเก็บข้อมูลจากกลุ่มย่อย

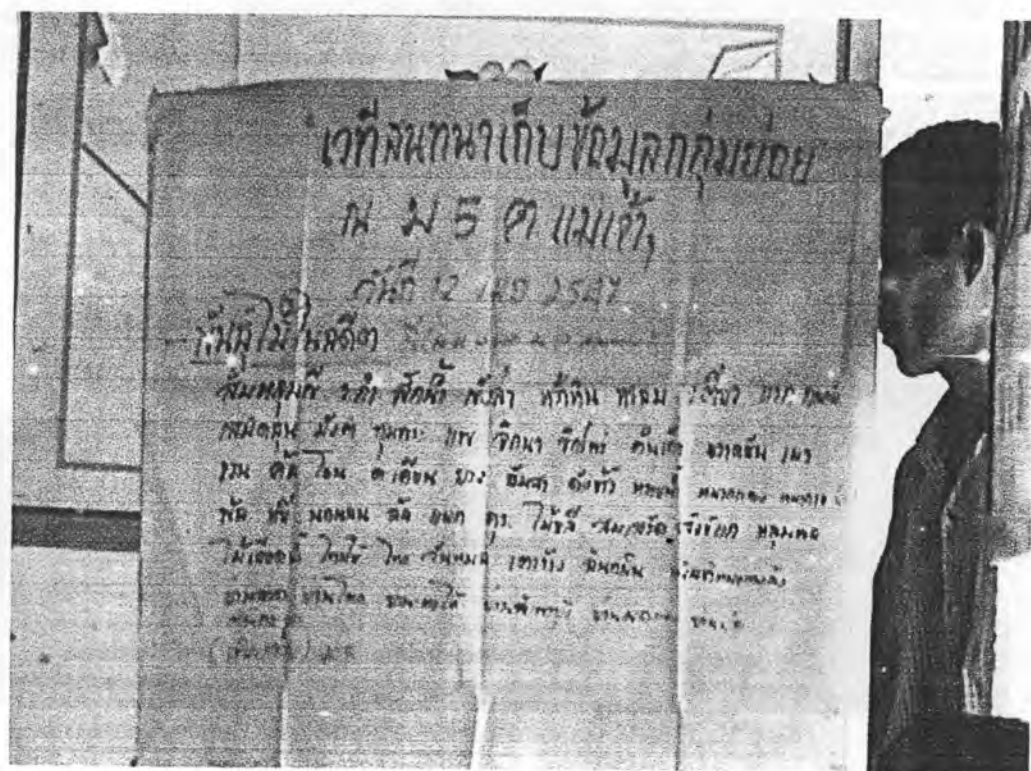
ณ ที่ศาลาประชุม ม. 5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว อ.เขียวใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช
วันที่ 12 เมษายน 2547

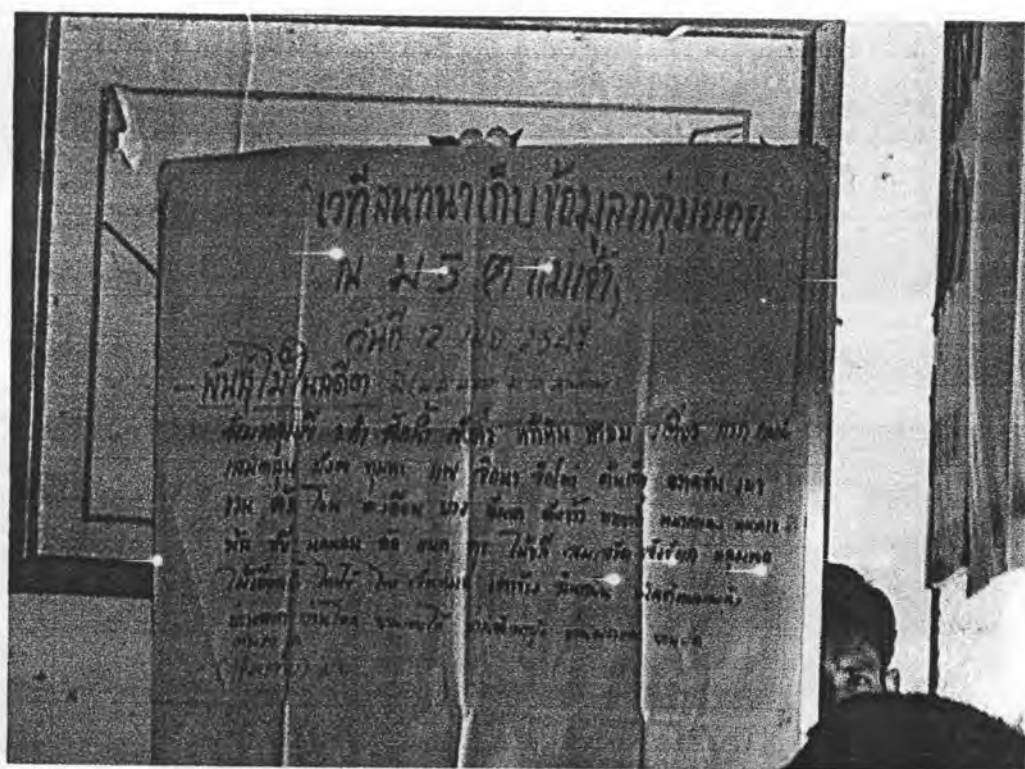
รูปที่ 15 นายปรีชา เกื้อเพชร ผู้ใหญ่หมู่ที่ 5 เป็นประธานในการประชุม

รูปที่ 16 หัวหน้าโครงการชี้แจงทำความเข้าใจกับชาวบ้านก่อนเก็บข้อมูล

รูปที่ 17 ข้อมูลที่ได้จากชาวบ้านหมู่ที่ 5

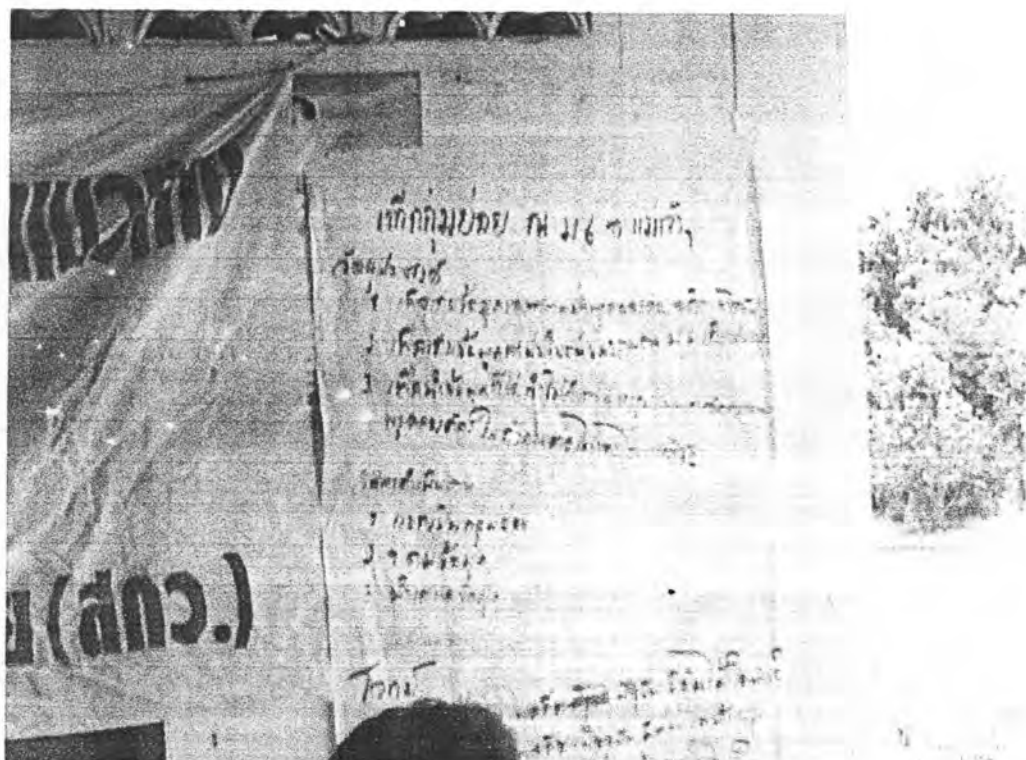
รูปที่ 18 ข้อมูลที่ได้

รูปที่ 19 นายจรัส ขุนบุญจันทร์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 เป็นประธานในที่ประชุม

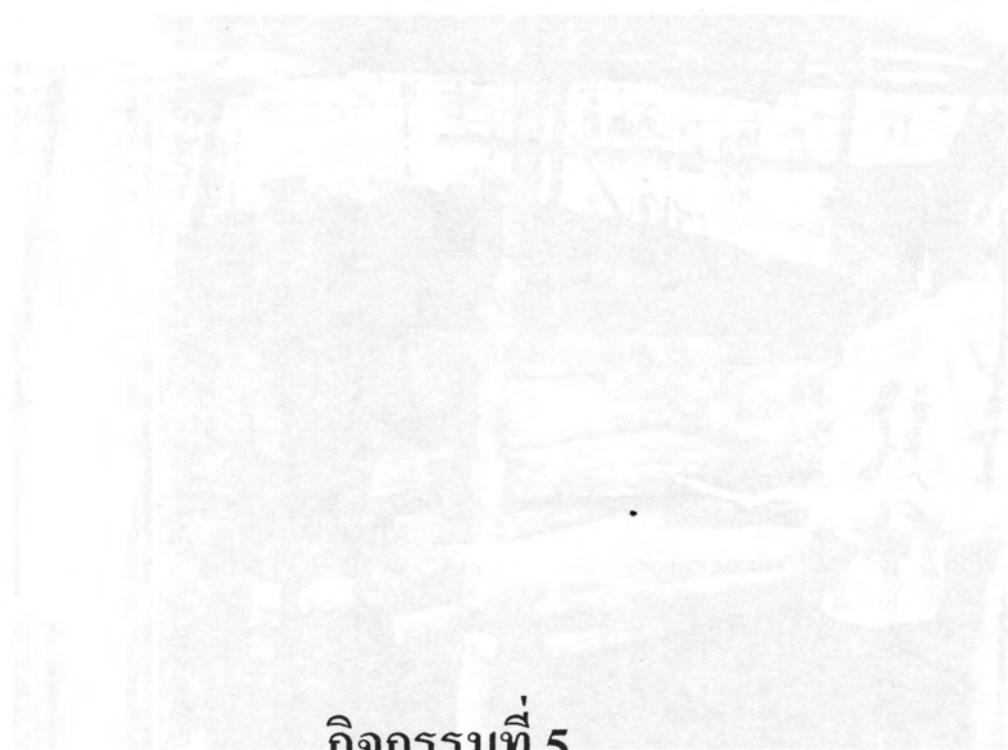
รูปที่ 20 มีการทำกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน

รูปที่ 21 ข้อมูลที่ได้จากชาวบ้านในการทำเวที

รูปที่ 22 นำเสนอข้อมูลที่ได้

กิจกรรมที่ 5

การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และดูสภาพของป่าพรุในพื้นที่จริง

รูปที่ 23 การออกสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ทำกระชูด

รูปที่ 24 บ่อโคลนสำหรับแช่กระชูด

รูปที่ 25 การตากกระจุยแบบที่ 1 (แบบกระโจม)

รูปที่ 26 การตากกระจุยแบบที่ 2

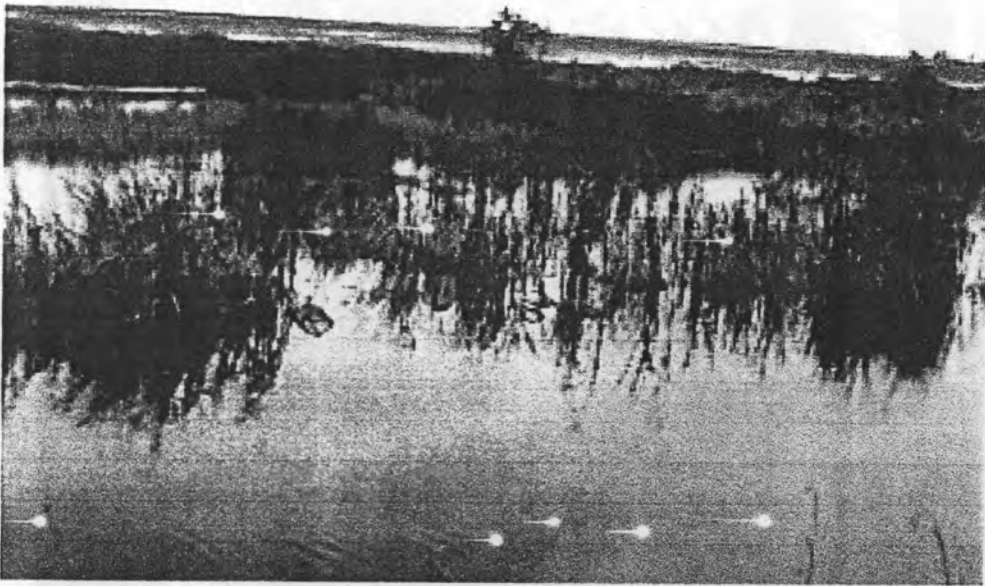
รูปที่ 27 ลงพื้นที่สำรวจวนผิง

รูปที่ 28 รังผิง

รูปที่ 29 บริเวณที่ฝั่งมาทำรัง (ยวนฝั่ง)

รูปที่ 30 สภาพของป่าพรุเคร็ง (ที่โล่ง)

รูปที่ 31 ลงเรือดูศึกษาสภาพของป่าพรุคลองค้อง

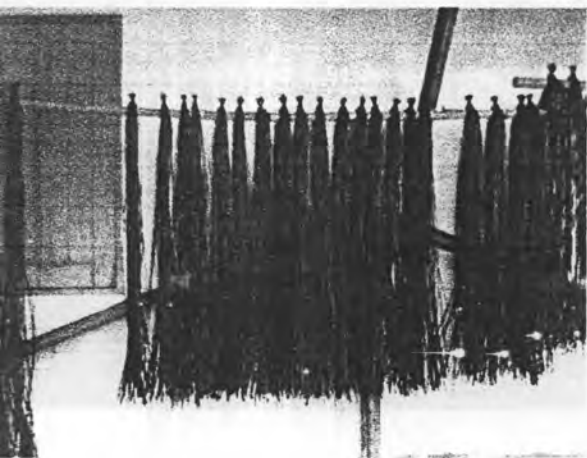

รูปที่ 32 สภาพของป่าพรุคลองค้อง

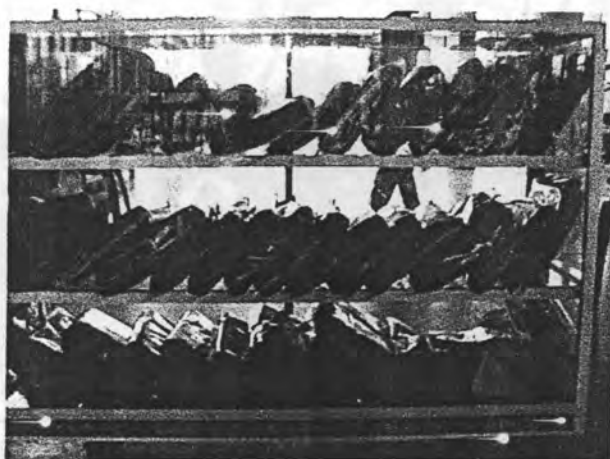
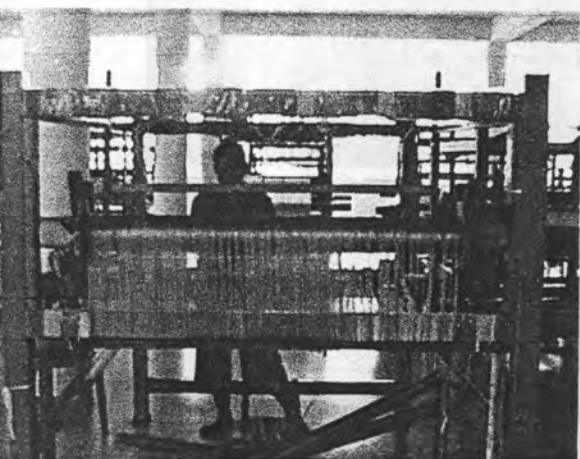
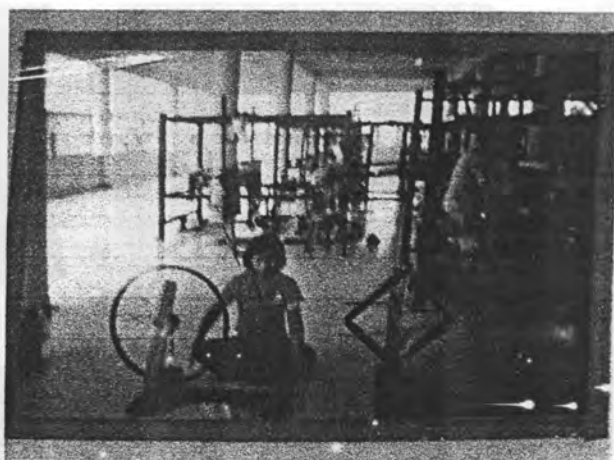
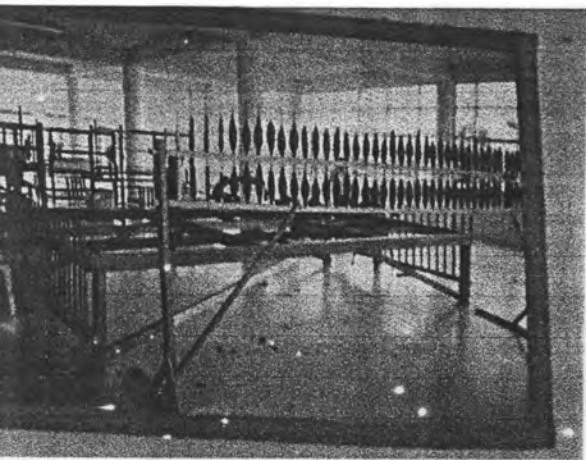
อาชีพของชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่พรุคลองค้อง

รูปที่ 33 ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง

รูปที่ 34 ผลิตภัณฑ์จากกระชูด

รูปที่ 35 ผ้าทอบ้านเนินชะมวง

รูปที่ 35 ประชุมหาทีมวิจัยและผู้ประสาน

รูปที่ 36 เข้าร่วมกิจกรรมการสังเคราะห์โครงการวิจัย

ภาคผนวก ที่ 2

รูปตาราง

X ยังมืออยู่ในปัจจุบัน O ไม่พบแล้วในปัจจุบัน

ชื่อท้องถิ่น			ชื่อท้องถิ่น		
การใช้ประโยชน์			การใช้ประโยชน์		
พืชใช้สอย			พืชใช้สอย		
X	สะเดียว	ก่อสร้างบ้านเรือน โรงเรือน ทำท่อน	O	เนี่ยน	ทำกระดาน
X	พังค้ำ	ก่อสร้างบ้าน ไม้พื้น	O	เคย	ทำขนม, ทำกระดาน
O	หว้าหิน	ก่อสร้างบ้าน(ตัวไม้)ทำเสาทำซ่าว	O	แคน้ำ	ทำกระดาน
X	เหี้ยะ	ก่อสร้างบ้าน ไม้พื้น ถ่าน	X	ดินเฝ้า	ทำกระดาน
X	ตะเคียน	ทำเรือ ทำเสาน้ำ	X	บีป	ทำกระดาน
X	สักน้ำ	ไม้พายเรือ	X	ลอกแห้ง	เผาถ่าน
X	เบรก	ก่อสร้างบ้าน ไม้พื้น	X	จันทร์พอก	ทำกระดาน
X	กอกบ้ำ	ทำไม้กระดานกันบ้าน	O	ไทร	ไม้พื้น
X	เสม็ดขุน	ทำไม้กระดานกันบ้าน	O	อินทนิล	ทำกระดาน
O	หรงม	เผาถ่าน ไม้พื้น	O	คุระ	คันทำพื้น ใบใช้หมักทำขนมลา
X	หลด	ทำท่อน(เปลือกไม้)ทำท่อนวน	O	หยี่	ไม้พื้น
X	มั่งค้ำ	เผาถ่าน ไม้พื้น	O	ปรีด	มุงหลังคาบ้าน โรงเรือน
O	แพ	ก่อสร้างบ้าน เผาถ่าน	X	สมเส็ด	ไม้พื้น
O	หว้านา	ก่อสร้างบ้าน เผาถ่าน	X	ไทรใช้	ไม้พื้น
O	หุมพะ	ใช้ทำกระดาน ท่อนแพ	X	ขลิ	แกนใช้ทำเสาบ้าน
O	จิกนา	ทำขนำ หรือที่ปักชั่วคราว	X	นกกอน	ไม้พื้น เผาถ่าน
X	จิกพรุ	กระดาน	X	อ้อ	ไม้ข้างคั่นก
O	กระจุด	ทำเสื่อ กระดาน	X	แบก	กระดาน
X	ขวา/เจ็กแดง	ไม้พื้น	O	คร้า	ตอกบิด
O	เมา	กระดาน	O	กระท่อมพรุ	กระดาน
O	ข่วน	ทำไผ่	X	ลิเพอ้ง	เป็นเชื้อเพลิง (คบไฟ)
O	คัก	ทำไผ่	X	ดั่งข้าว	เผาถ่าน
O	ยาง	ทำกระดานกันบ้าน, ต่อเรือ	X	หลุมพอก	ทำบ้าน, เรือ, ครกตำข้าว
O	หลาโกล	ทำฟากปูบ้านเรือน, ขนำ	O	เสม็ดขาว	สร้างบ้าน, โรงเรือน, รั้วบ้าน, พื้น
X	คำสา	ก่อสร้างบ้าน(เสา, ตัวไม้)	O	ย่านเถาวัลย์	เป็นเชือก จักสานเครื่องมือ(ไซ)
X	คำเสา	ก่อสร้างบ้าน(เสา, ตัวบ้าน)			
X	หวายน้ำ	ตอกบิดมุงหลังคา			
O	หื้อ	ใบห่อขนม			

ตารางที่ 1 พันธุ์พืชในอดีต - ปัจจุบันและการใช้ประโยชน์

X ยังมีอยู่ในปัจจุบัน O ไม่พบแล้วในปัจจุบัน

ชื่อท้องถิ่น		การใช้ประโยชน์	ชื่อท้องถิ่น		การใช้ประโยชน์
พืชใช้สอย			พืชใช้สอย		
O	เลียบ	ผักดอง (ขูดก่อน)	X	ฟ้าทะลายโจร	คัมภีร์แก้โรค
O	จิกนา	ผลก่อน ขูด เป็นผักจิ้มน้ำพริก	O	พาโหม	คัมภีร์แก้โรค ขับลม
O	เสม็ดขุนทราน	ขูดจิ้มน้ำพริก ผลกินเล่น	O	ขอ	ขับลม เจริญอาหาร
X	สับหมุ่	ผลแกงส้ม, ดอง	X	ข่านวด	คัมภีร์แก้โรค
O	ขี้ไค้	ดอกจิ้มน้ำพริก, ผักแกง	O	เจ็ดหมู่น	เป็นยาขับถ่าย
O	ผักกรีน	แกง, ผัด	O	ต้นหญ้าแฝก	ขำบำรุงเลือด
O	เถาตัน/ เขาคัน	ผลใช้แกงส้ม	O	ต้นหญ้าเหวหมู	ขำบำรุงเลือด
O	ปรัง	ขูดอ่อนแกงเลียง	X	ขริ	ขำบำรุงเลือด
O	ผักกูด	ขูดลวกเป็นผักจิ้ม	O	กระเป๋	โรคไต
O	บัว	สาขบัวใช้แกง, ผัด	X	น่านอง	ขำบำรุงเลือด
O	เอื้อง	ก้านลำต้นอ่อนแกง	X	เค็ดขุมพร	ขำบำรุงเลือด
O	เตาร้าง	ขูดอ่อนใช้แกงส้ม	X	ไม้สังแก	ขำบำรุงเลือด
O	พาโหม	ใบเป็นผักข้าวต้ม	O	ไทรไข่	ขำบำรุงเลือด
O	อีไถ้	ผักแกงส้ม			
O	เห็ดมัน	ผักต้ม, ผัด			
O	เห็ดนา	ผักต้ม, ผัด			
O	เห็ดเสม็ด	ผักต้ม, ผัด			
X	ขามัง	ใบอ่อนใช้ต้มจิ้มน้ำพริก			
พืชอาหารสัตว์					
O	สาหร่ายใหญ่	อาหารสุกร, เป็ด			
O	จอก แหน	อาหารปลา			
O	ผักอีไถ้	อาหารสุกร			
พืชไม้ประดับ					
X	หมากเจ	ใช้ปลูกประดับบริเวณอาคาร			
X	หมากแดง	บ้านเรือน (ส่วนใหญ่)			
O	กล้วยไม้	คนจากภายนอกเป็นผู้มาหาเก็บ			
O	พลับพลึง	คนจากภายนอกเป็นผู้มาหาเก็บ			

ตารางที่ 1 (ต่อ) พันธุ์พืชในอดีต - ปัจจุบันและการใช้ประโยชน์

X ยังมีอยู่ในปัจจุบัน O ไม่พบแล้วในปัจจุบัน

ชื่อท้องถิ่น			การใช้ประโยชน์		
สัตว์บก			ชื่อท้องถิ่น		
			X	งูปลั่งทอง	ไม่มีการใช้ประโยชน์
O	ไก่เถื่อน	เป็นอาหาร นอกเวลา	X	งูน้ำไฟ	ไม่มีการใช้ประโยชน์
O	ลิง	ไม่นิยมนำมาใช้ประโยชน์	X	งูสิง	ไม่มีการใช้ประโยชน์
O	ค่าง	ใช้คัมเป็นชาเล็คค เนื้อเป็นอาหาร	X	งูแสงห้วย	ไม่มีการใช้ประโยชน์
O	หมี	ไม่นิยมนำมาใช้ประโยชน์	X	งูเหลือมปากเปิด	เป็นเครื่องบูชา(โชคกลาง)
O	เส็ก	ไม่นิยมนำมาใช้ประโยชน์	X	หนูแปลง	ไม่นิยมใช้ประโยชน์
O	หนูป่า	เป็นอาหารบริโภค	X	หนูนา	ไม่นิยมใช้ประโยชน์
O	กระจอง	เป็นอาหารบริโภค	X	พังพอน	ไม่นิยมใช้ประโยชน์
X	กวาง	เป็นอาหารบริโภค	X	กิ้งก่า	ไม่นิยมใช้ประโยชน์
X	ชะมด	เป็นอาหารบริโภค	X	จิ้งเหลน	ไม่นิยมใช้ประโยชน์
สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำและสัตว์เลื้อยคลาน			X	กระรอก	เป็นเหยื่อคักปลา,กินเป็นอาหาร
O	ปูนา	เป็นอาหารบริโภค	สัตว์น้ำ		
X	จระเข้พรุ	จับเอาน้ำจันทาย	X	ปลาไหล	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
O	ตะกวด	เป็นอาหาร	X	ปลาอุกเนื้ออ่อน	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
O	เต่าดำ	เป็นอาหาร จันทาย	O	ปลาอุกดำ	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
O	เต่าหัว	เป็นอาหาร จันทาย	O	ปลาอุกเลา	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
O	เต่ากา	เป็นอาหาร จันทาย	X	ปลาอุกลำพัน	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
O	เต่าขี้ผึ้ง	เป็นอาหาร จันทาย	X	ปลาช่อน	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
O	เต่าหัวโต	เป็นอาหาร จันทาย	X	ปลาช่อนไซ	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
X	ตะพานน้ำลาย	เป็นอาหาร จันทาย	X	ปลาชะโด	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
X	ปริง(ตะพานเล็ก)	เป็นอาหาร จันทาย	X	ปลานู๋	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
X	งูเหลือม	ดีเป็นยาหยกคตา	X	ปลาหมอ	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
X	งูเห่า	ไม่มีการใช้ประโยชน์	X	ปลากระดี่	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
X	งูน้ำ	ไม่มีการใช้ประโยชน์	X	ปลาฉลาด	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
X	งูดิน	ไม่มีการใช้ประโยชน์	O	ปลาท็อก	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
X	งูเขียว	ไม่มีการใช้ประโยชน์	O	ปลาอีค้อ	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
X	งูสายพาน	ไม่มีการใช้ประโยชน์	O	ปลาเม่น	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
X	งูจงอาง	ไม่มีการใช้ประโยชน์	X	ปลาคดเหลือง	เป็นอาหาร, จันทายเป็นสินค้า
	งูเห่าป่า	ไม่มีการใช้ประโยชน์			

ตารางที่ 2 พันธุ์สัตว์ในอดีต – ปัจจุบันและการใช้ประโยชน์

X ยังมิอยู่ในปัจจุบัน O ไม่พบแล้วในปัจจุบัน

	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์		ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์
สัตว์น้ำ			สัตว์ประเภทนก		
X	ปลาเขยง	เป็นอาหาร, จำหน่ายเป็นสินค้า	X	นกกระยางกรอดก	ไม่นิยมจับใช้ประโยชน์
X	ปลาอีตลับ	เป็นอาหาร, จำหน่ายเป็นสินค้า	X	นกแว็ก	เป็นอาหาร, จำหน่ายเป็นสินค้า
O	ปลาไถ่ล่อน	เป็นอาหาร, จำหน่ายเป็นสินค้า	X	นกเขา	เลี้ยงสวยงาม
X	ปลาพรม	เป็นอาหาร, จำหน่ายเป็นสินค้า	X	นกเป่ล่า	ไม่นิยมจับ
O	ปลาตุ้ม	เป็นอาหาร, จำหน่ายเป็นสินค้า	O	นกคุ้ม	เป็นอาหาร
O	ปลาดำสี	เป็นอาหาร, จำหน่ายเป็นสินค้า	X	นกกระจาบ	ไม่นิยมจับ
O	ปลาเส็กพ่นน้ำ	ไม่นิยมมาบริโภค	X	นกกระจิบ	ไม่นิยมจับ
O	ปลากระทิงไฟ	ไม่นิยมมาบริโภค	X	นกชันลาช	เป็นอาหาร, จำหน่ายเป็นสินค้า
O	ปลาหลด	ไม่นิยมมาบริโภค	X	นกชันไข่เป็ด	เป็นอาหาร, จำหน่ายเป็นสินค้า
O	ปลาทุง	ไม่นิยมมาบริโภค	X	นกชันปาด	เป็นอาหาร, จำหน่ายเป็นสินค้า
O	ปลาหางแดง	เป็นอาหาร, เป็นเหยื่อตกปลา	X	นกดอกบัว	เป็นอาหาร, จำหน่ายเป็นสินค้า
X	ปลาเข็ม	เป็นอาหาร, เป็นเหยื่อตกปลา	O	นกแร้ง	ไม่นิยมจับ
O	ปลาซีแก้ง	เป็นอาหาร	X	นกอินทรี	ไม่นิยมจับ
X	ปลาปึกเป้า เบอร์ 8	จำหน่าย	O	นกพิทิต	ไม่นิยมจับ
X	ปลาปึกเป้าใหญ่	ไม่จับใช้ประโยชน์	X	นกูด	เลี้ยงร้องบอกเวลา
X	ปลากริม	เป็นเหยื่อตกนกน้ำ	O	นกช้อนหอย/นกปากหาง	ไม่นิยมจับ
X	ปลากัด	เป็นเหยื่อตกนกน้ำ, เลี้ยงสวยงาม	X	นกเป็ดน้ำ	ไม่นิยมจับ
X	ปลาหัวถั่ว	เป็นเหยื่อตกนกน้ำ	X	นกกาน้ำ	ไม่นิยมจับ
X	ปลาชีว	เป็นเหยื่อตกนกน้ำ	X	นกอีเกดดำ	ไม่นิยมจับ
O	ปลาหาง	เป็นอาหาร	X	นกดูเหว่า	ไม่นิยมจับ
X	กึ่งกราม	เป็นอาหาร, เป็นเหยื่อตกปลา	O	นกสาริกา	ไม่นิยมจับ
X	กึ่งนา	เป็นอาหาร, ทำกะปิ, เป็นเหยื่อนก	X	นกกรง	เลี้ยงสวยงาม
สัตว์ประเภทนก			X	นกตีเตียวเห็ด	
O	นกอีคุ้มหัวล้าน	เป็นอาหาร, จำหน่ายเป็นสินค้า	X	นกสีก	ไม่นิยมจับ
X	นกอีคุ้ม	เป็นอาหาร, จำหน่ายเป็นสินค้า	X	นกพริก/อีโก้ง	ไม่นิยมจับ
X	นกกระสา	ไม่นิยมจับใช้ประโยชน์			
O	นกเงือก	ไม่นิยมจับใช้ประโยชน์			
O	นกหัวขวาน	ไม่นิยมจับใช้ประโยชน์			
X	นกกระยางขาว	ไม่นิยมจับใช้ประโยชน์			

ตารางที่ 2(ต่อ) พันธุ์ในอดีต - ปัจจุบันและการใช้ประโยชน์

X ยังมีอยู่ในปัจจุบัน O ไม่พบแล้วในปัจจุบัน

ชื่อท้องถิ่น			การใช้ประโยชน์		
ประเภทแมลง					
X	ผึ้งหูช้าง	รวงผึ้งทำยาสมุนไพร			
X	ผึ้งหนอกัว	และจำหน่าย ตลอดจนเป็นของฝาก			
X	ผึ้งแมงวัน	แก่ผู้มาเยือน			
X	ผึ้งงูเหล็กม				
X	ผึ้งคอกกวาง				
X	ผึ้งโพรงไทย				
X	ตัวคอก	เป็นอาหาร, จำหน่ายเป็นสินค้า			
X	แมงดามา	เป็นอาหาร, จำหน่ายเป็นสินค้า			
X	ตั๊กแตน	เป็นเหยื่อตกปลา			
X	มดแดง	ใช้รักษาประทาน, จำหน่าย			
สัตว์ประเภทหอย					
X	หอยโข่ง	เป็นเหยื่อตกปลา, เป็นอาหาร			
X	หอยขม	เป็นอาหาร			
X	หอยข้าว	ไม่นิยมใช้ประโยชน์			
X	หอยเชอรี่	ไม่นิยมใช้ประโยชน์			
O	หอยกาบ	เป็นอาหาร			
O	หอยเค็มหมี่	เป็นอาหาร			

ตารางที่ 2 (ต่อ) พันธุ์สัตว์ในอดีต - ปัจจุบันและการใช้ประโยชน์

ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
พรรณพืช			พรรณสัตว์		
หว่านหิน	ไม่พบการนำไปใช้ประโยชน์	ต้นขนาดเล็ก	หะมด	ไม่ใช้ประโยชน์	มีน้อยมาก
คะเคียน	ไม่พบการนำไปใช้ประโยชน์	ต้นขนาดเล็ก	กระรอก	เป็นอาหาร	
หรงกน	ไม่พบการนำไปใช้ประโยชน์	ต้นขนาดเล็ก	ตะกวด	เป็นอาหาร	
แพ	สร้างบ้าน / กินผล		เต่า	เป็นอาหาร	
หว่านน้ำ	สร้างบ้าน / กินผล		งูต่าง ๆ	ไม่นิยมใช้ประโยชน์	
ทุมพรุ	ไม่ใช้ประโยชน์	มีน้อย	หนู	ไม่ใช้ประโยชน์	
จิกนา	ไม่ใช้ประโยชน์	มีน้อย	พังพอน	ไม่ใช้ประโยชน์	
กระจูด	งานหัตถกรรมต่าง ๆ	มีมาก	กิ้งก่า	ไม่ใช้ประโยชน์	
เมา	ไม่ใช้ประโยชน์	ต้นเล็ก	จิ้งเหลน	ไม่ใช้ประโยชน์	
ค้อ	ไม่ใช้ประโยชน์	มีน้อย	ปูนา	เป็นเหยื่อปลาไหล	
หลาโอน	ทำเสาโรงเรียน	มีน้อย	ปลาไหล	เป็นอาหาร	
ฟ้อ	ใบห่อขนมมัด		ปลาตุกเนื้ออ่อน	เป็นอาหาร	
เนียน	ไม่ใช้ประโยชน์	มีน้อย	ปลาช่อน	เป็นอาหาร	
แคน้ำ	ทำกระดานปูบ้าน		ปลาช่อนไซ (ปลากระตง)	เป็นอาหาร	
ไทร	เป็นที่ฝังหลวงทำรัง		ปลานู๋	เป็นอาหาร	
อินพิน	ไม่ใช้ประโยชน์	มีน้อย	ปลาหมก	เป็นอาหาร	
คุระ	ไม่ใช้ประโยชน์		ปลากระดี่	เป็นอาหาร	
คร้า	ตอกบิวด(มุงหลังคา)		ปลาฉลาม	เป็นอาหาร	
เสม็ดขาว	โรงเรียน, รั้วบ้าน, ไม้ฟืน, ถ่าน	มีมาก	ปลากด	เป็นอาหาร	
เถาว์ลย์	ใช้เป็นเชือก		ปลาเกี๋ยง	เป็นอาหาร	
คันเลียบ	ไม่ใช้ประโยชน์	มีน้อยมาก	กิ้ง	เป็นอาหาร	
จีใต้	เป็นผักเครื่องเคียง		นกอี๊ด	เป็นอาหาร	
ผักกรีน	แกง, ผัด		นกกระสา	ไม่นิยมจับ	
เถาคับ	ผลใช้แกงส้ม		นกกระยาง	ไม่นิยมจับ	
กระท่อม	ไม่ใช้ประโยชน์	มีน้อย	นกแก้ว	เป็นอาหาร	
ปรีอ	มุงหลังคาโรงเรียน		นกเขา	ไม่นิยมจับ	
ปรง	ยอดแกงเลียง		นกเป็ด	ไม่นิยมจับ	
ผักกูดพรุ	ไม่นิยมใช้ประโยชน์		นกกระจาบ	ไม่นิยมจับ	
บัว	ต้นใช้แกงเลียง		นกขมิ้น	เป็นอาหาร	
เตาร้าง	ไม่นิยมใช้ประโยชน์		นกขมิ้นไข่เป็ด	เป็นอาหาร	

ตารางที่ 3 พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และการใช้ประโยชน์ (ปัจจุบันที่พบ)

ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
พรรณพืช			พรรณสัตว์		
อีไถ่	แกงส้ม		นกพันคอลขาว	เป็นอาหาร	
สาหร่าย	ไม่นิยมใช้ทำประโยชน์		นกอินทรี	ไม่นิยมจับ	
จอก, แหน	ไม่ใช้ประโยชน์		นกคูด	ไม่นิยมจับ	
ประเภทหญ้าต่าง ๆ	ใช้เลี้ยงวัว, กระบือ		นกเป็ดน้ำ	ไม่นิยมจับ	
ต้นหญ้าเหี่ยวหมู	ยาสมุนไพร		นกกาน้ำ	ไม่นิยมจับ	
กระเทียม	ยาสมุนไพร		กิ้งก่า	ไม่นิยมจับ	
ไทรไข่	ยาสมุนไพร		นกดูเหว่า	ไม่นิยมจับ	
อีไถ่	แกงส้ม		นกกรง	ไม่นิยมจับ	
สาหร่าย	ไม่นิยมใช้ทำประโยชน์		นกสีก	เป็นอาหาร	
จอก, แหน	ไม่ใช้ประโยชน์		นกพริก	ไม่นิยมจับ	
ประเภทหญ้าต่าง ๆ	ใช้เลี้ยงวัว, กระบือ		นกขันคอกขาว	เป็นอาหาร	
			นกอินทรี	ไม่นิยมจับ	

ตารางที่ 3(ต่อ) พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และการใช้ประโยชน์ (ปัจจุบันที่พบ)

ตารางที่ 3 เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนาหาคินในป่าพรุ
การใช้ประโยชน์ ☒ ยังมีการใช้อยู่ ☒ ไม่มีการใช้แล้ว

	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์
×	เรือ (โกลน 1 ชุด)	เป็นยานพาหนะเดินทาง
✓	เรือ (ค่อ)	เป็นยานพาหนะเดินทาง
✓	ไม้ค้ำอ่	เป็นอุปกรณ์ค้ำยันให้เรือแล่น
✓	ไม้พายเรือ	เป็นอุปกรณ์ค้ำยันให้เรือแล่น
✓	เครื่องชนค้ (หางขาว)	เป็นอุปกรณ์ค้ำยันให้เรือแล่น
✓	ลัน	เครื่องมือคัดปลาไหล
×	ไซ (ห่อด้วยใบจาก)	เครื่องมือคัดปลาไหล
×	ไซจมน้ำ	เป็นไซขนาดใหญ่ใช้คัดปลาในฤดูน้ำหลาก
✓	ไซคัดปลา	เป็นเครื่องมือคัดปลาชนิดต่างๆ
×	ซ็อน	เป็นเครื่องมือคัดสัตว์น้ำได้เกือบทุกชนิด ใช้คัดตามทางน้ำไหลและบริเวณน้ำตื้นๆ
✓	ซั้ง	เป็นเครื่องมือคัดกั้นทางเดินของสัตว์น้ำ
✓	กัก / อวน	เป็นเครื่องมือคัดปลา
✓	แห	เป็นเครื่องมือจับปลา , กุ้งก้ามกราม
×	ตุ้ม	เป็นเครื่องมือจับปลา
✓	ฉมวก	เป็นเครื่องมือจับปลา , กุ้งก้ามกราม
×	แพลน	เป็นเครื่องมือจับปลา , กุ้งก้ามกราม
✓	เบ็ดทอง	เป็นเครื่องมือจับปลา และนกน้ำ
✓	เบ็ดลอย	เป็นเครื่องมือจับปลา
✓	เบ็ดราว	เป็นเครื่องมือจับปลา , กุ้งก้ามกราม
✓	เบ็ดคก	เป็นเครื่องมือจับปลา
✓	เบ็ดลำน	เป็นเครื่องมือจับปลา
✓	เบ็ดขอน	เป็นเครื่องมือจับปลา (ปลาไหลในฤดูแล้ง)
✓	โพง	เครื่องมือวัดน้ำ (ตามหนอง บึง บ่อ)
✓	เจีย	เป็นเครื่องมือคัดปลา
✓	คบหินไฟ	เครื่องมืออุปกรณ์ในการตีผึ้ง
✓	คบไฟ	เครื่องมือตีตัวต่อ
✓	บ่อล่อปลา	เป็นเครื่องมือที่ขุดให้ปลาอยู่อาศัยเพื่อจับในฤดูแล้ง
✓	ไซทอน	อุปกรณ์ใช้ใส่ปลา

[illegible]

ภาคผนวก ที่ 3

กิจกรรม

ภาคผนวกกิจกรรมที่ 1

โครงการ “การศึกษาศาพพรุดองท้องเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูโดยชุมชน”

สรุปรายงาน กิจกรรมที่ 1

15 มีนาคม 2547 ถึงวันที่ 17 มีนาคม 2547

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของทีมวิจัย
2. เพื่อเตรียมความพร้อมในภาระหน้าที่ของทีมวิจัยและการวางแผนการดำเนินงาน
3. เพื่อหาข้อสรุปจากทีมวิจัยในการออกแบบเครื่องมือ
4. เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนมีการประชุมในเวทีต่อไป

รายละเอียดผลการดำเนินงานของโครงการตามแผนงานโดยสรุป

กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
1. เตรียมความพร้อมในการดำเนินงานการศึกษาวิจัย	- ช่วยให้ทีมงานวิจัยได้มีองค์ความรู้ดียิ่งขึ้น - ทีมวิจัยจะ ได้มีความพร้อมและรู้ถึงภาระหน้าที่ของงาน	- ทีมวิจัยได้มีความรู้มากขึ้นจากการบรรยายของวิทยากร 2 ท่านและจากผู้ประสานงาน (สกว.)	ตามรายละเอียดเอกสารที่แนบ
2. การเตรียมความพร้อมและเตรียมงานก่อนการจัดประชุมชาวบ้าน (ครั้งที่ 1)	- จะได้เครื่องมือในการค้นคว้าข้อมูล - จะได้มีความพร้อมในการจัดเวทีต่อไป	- ได้แบ่งภาระหน้าที่ของทีมวิจัยให้รับผิดชอบ - ได้เครื่องมือในการค้นคว้าหาข้อมูล - ทีมวิจัยมีความพร้อมในการจัดเวทีประชุมชาวบ้าน (ครั้งที่1) เป็นอย่างดี	

รายละเอียดผลการดำเนินงาน (ตามกิจกรรมที่ 1) ของโครงการ (ประชุมทีมงานวิจัย) โดยแบ่งกิจกรรมย่อยเป็น 2 กิจกรรมด้วยกัน

(1) กิจกรรมเตรียมความพร้อมในการที่จะดำเนินการศึกษาวิจัยตามโครงการ

- วัตถุประสงค์
 1. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของทีมวิจัย
 2. เพื่อเตรียมความพร้อมในการระดมทุนของทีมวิจัยและการวางแผนการดำเนินงาน
- ระยะเวลาที่ดำเนินงาน 2 วัน คือในวันที่ 15 มีนาคม 2547 และ 17 มีนาคม 2547
- โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม 17 คน (รายละเอียดตามเอกสารลงทะเบียน)
- ผลที่คาดว่าจะได้รับในกิจกรรมย่อยที่หัวข้อที่ (1)
 1. ช่วยให้ทีมงานวิจัยได้มีองค์ความรู้ยิ่งขึ้นในการทำวิจัย
 2. ทีมวิจัยจะได้มีความพร้อมและรู้ถึงภาระหน้าที่ของตนในการทำการศึกษาวิจัย
- ผลการดำเนินงาน
 1. ทีมวิจัยได้มีความรู้ในการทำวิจัยยิ่งขึ้น จากการบรรยายของวิทยากรจากนักวิจัยท้องถิ่นทั้ง

2 ท่าน พอจะสรุปได้ดังนี้

- การทำวิจัยต้องทำเป็นทีม
- ต้องมีการเสาะสละของทีมงานทุกคน โดยเฉพาะเรื่องเวลาเป็นเรื่องสำคัญ
- ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างต่อเนื่อง
- ต้องมีใจรักในการศึกษาวิจัย
- รู้หน้าที่ของตน

2. การเงินการบัญชี/ทบทวนโครงการ โดยทีมผู้ประสานงานจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- ผลการดำเนินงาน ทำให้ทีมวิจัยได้มีความรู้ในการทำเอกสารเกี่ยวกับการเงินการบัญชีได้ดียิ่งขึ้นมาก

3. ทีมที่ปรึกษา/ผู้นำชุมชน ได้เพิ่มเติมกระบวนการศึกษาวิจัยในการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้มีการประสานงานกับผู้นำชุมชนเพื่อให้ผู้นำชุมชนได้ประสานกับชาวบ้านเพื่อเข้าร่วมประชุม

4. ได้แบ่งหน้าที่ของทีมงานวิจัยในการดำเนินงานตามโครงการ ดังนี้

1. หัวหน้าทีม เป็นผู้ประสานงาน สรุป/เขียนงาน
2. เลขา (คุณชนิษฐา พะพะละ) บันทึกข้อมูลเวทีประชุม
3. เพรียญญิก (คุณธวัชชัย มาเพ็ง) การเงิน การบัญชี
4. ทุกคนในทีม 9 คน เป็นทีมเก็บข้อมูลอื่น ๆ สังเคราะห์ข้อมูล ประมวลข้อมูล ร่วมกันทุกคน และอื่น ๆ แล้วแต่กิจกรรมนั้น ๆ

(2) กิจกรรมย่อย การเตรียมงานก่อนจัดประชุมชาวบ้าน (ครั้งที่ 1)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อหาข้อสรุปจากทีมงานวิจัยในการออกแบบเครื่องมือ/วิธีการหาข้อมูลและชี้แจงข้อมูล
2. เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนมีการประชุม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. จะได้เครื่องมือ/วิธีการ ในการเก็บข้อมูลและการชี้แจงข้อมูลในตัวโครงการให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมได้รับทราบ
2. จะได้มีความพร้อมในการจัดเวที/เก็บข้อมูลในกิจกรรมต่อไป

ผลการดำเนินงาน

1. ผลสรุปของทีมงานวิจัยในการดำเนินการของการหาวิธีการหาข้อมูลและชี้แจงข้อมูลในเวทีชี้แจงทำความเข้าใจ ของกิจกรรมที่ 2 โดยกำหนดออกเป็น 2 ช่วง

ช่วงที่ 1 ให้หัวหน้าโครงการ ชี้แจงตัวโครงการให้ที่ประชุมเพิ่มเติม ตัวโครงการ

ช่วงที่ 2 เปิดเวทีระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาของป่าพรุคลองค้อง ร่วมกับชุมชนโดยรูปแบบประชุม “เสวนา”

2. ได้ความพร้อมในการที่จะจัดเวทีเรื่อง สถานที่ รูปแบบ อาคาร และผู้รับผิดชอบ ในการติดต่อประสานงานผู้เข้าร่วมประชุม

สรุปผลการดำเนินงานในกิจกรรมที่ 1

- มีผลเป็นไปตามแผนในกิจกรรมที่วางไว้ตามโครงการ ในประเด็นผลที่คาดว่าจะได้รับของโครงการ
- มีอุปสรรคในเรื่องระยะเวลา คือ ใช้เวลามากกว่า ที่กำหนดไว้ในโครงการ 1 วัน ในการหาข้อสรุป และเรื่องค่าใช้จ่ายมากกว่าที่กำหนดไว้ ตามแบบเสนอโครงการในเรื่องอาหาร

๐๘๘/๒๕๖๓ ๑๖/๑๐/๒๕๖๓ ๑๖/๑๐/๒๕๖๓ ๑๖/๑๐/๒๕๖๓ ๑๖/๑๐/๒๕๖๓ ๑๖/๑๐/๒๕๖๓ ๑๖/๑๐/๒๕๖๓ ๑๖/๑๐/๒๕๖๓ ๑๖/๑๐/๒๕๖๓ ๑๖/๑๐/๒๕๖๓

ภาคผนวกกิจกรรมที่ 2

สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรมที่ 2

เวทีชี้แจงทำความเข้าใจชาวบ้านการศึกษาวิจัย
ณ ที่ศาลาที่ประชุม ที่ทำการกำนัน ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่
วันที่ 28 มีนาคม 2547

1. วัตถุประสงค์

1. เพื่อทำความเข้าใจกับชาวบ้านในพื้นที่เขตการศึกษาวิจัย เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบถึงวัตถุประสงค์ของโครงการ
2. เพื่อปรึกษาหารือ ทบทวนแนวทางในการวิจัยตามตัวโครงการ
3. เพื่อระดมแนวคิด และหาข้อมูลในภาพกว้าง ๆ ของกรอบแนวทางการศึกษาตามที่กำหนดในโครงการ

2. ผู้เข้าร่วม

1. ทีมงานวิจัย	จำนวน	8	คน	(รายละเอียดตามเอกสารแนบ)
2. ทีมที่ปรึกษา	จำนวน	7	คน	(บัญชีรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม)
3. ผู้นำชุมชน 5 ชุมชน	จำนวน	9	คน	
4. ตัวแทนชาวบ้าน 5 ชุมชน	จำนวน	75	คน	
5. พี่เลี้ยง / ผู้ประสานงาน	จำนวน	4	คน	
6. นักศึกษาปริญญาโท/ผู้ร่วมสังเกตการณ์จากสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช	จำนวน	10	คน	

3. กระบวนการ / ขั้นตอนการดำเนินงาน

ช่วงเช้า	1. 09.00 น. – 10.00 น.	-	ลงทะเบียนของผู้เข้าร่วมประชุม
	2. 10.00 น. – 10.15 น.	-	เปิดงาน “เวทีชี้แจง” โดยกำนันสมยศ ชูโสม
	3. 10.15 น. – 11.00 น.	-	บรรยายเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดย/ดร.เลิศชัย ศิริชัย
ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีฯ
	4. 11.00 น. – 11.50 น.	-	ชี้แจงความเข้าใจกับชาวบ้านผู้เข้าร่วมประชุม ถึงโครงการศึกษาวิจัย เพื่อที่ประชุมทราบในกระบวนการดำเนินงานของโครงการ โดยหัวหน้าทีม / หัวหน้าโครงการ
	5. 11.50 น. – 12.10 น.	-	ให้แง่คิดการศึกษาวิจัยกับผู้เข้าร่วมประชุม โดยอาจารย์ ตัวแทน นักศึกษาปริญญาโทจากสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

- ช่วงบ่าย 6. 13.00 น. - 13.30 น. - แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำการศึกษาวิจัย ในประเด็น
สิ่งแวดล้อม โดยผู้ประสานงาน สวท.ภาคใต้ตอนล่าง
- ทบทวนตัวโครงการ โดย Nade สวท.นครศรีธรรมราช
7. 13.30 น. - 15.00 น. - จัดวงล้อมจับเข้าพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการใช้ชีวิต
ชีวิต ของชาวบ้านผู้ร่วมประชุมในอดีต - ปัจจุบัน ว่าเคยพบเห็น
อะไรมาบ้าง / การใช้ประโยชน์/ การดูแลรักษา ในภาพกว้าง ๆ
โดยการนำพูดคุยโดยทีมที่ปรึกษาโครงการ / ผู้นำชุมชน
8. 15.00 น. - 15.30 น. - สรุปประเด็นผลการประชุมในการจัดประชุม “เวทีชี้แจงทำ
ความเข้าใจ” โดยทีมวิจัย .
9. 15.30 น. - ปิดการประชุมโดย หัวหน้าโครงการ

4. สิ่งที่ได้จากการพูดคุยจากการจัดเวที

1. ผู้เข้าร่วมประชุมได้รู้ รับทราบการดำเนินงาน การศึกษาวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามกระบวนการของ
กองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สวท.) ซึ่งมีการสนับสนุนการวิจัย มีแนวคิดในการแก้ปัญหาโครง
สร้างในระดับท้องถิ่น ผนึกกำลังในการแก้ปัญหาของคนภายในชุมชน ในแต่ละเรื่อง ที่ชุมชนต้องการแก้
ปัญหา เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ถึงปัญหาของตนเอง ว่าปัญหาคืออะไร จะแก้ปัญหานั้นอย่างไร โดยมี
กระบวนการศึกษาวิเคราะห์ร่วมกับชุมชน โดยคนในชุมชนเพื่อประสานความสามัคคี รวมตัวอย่างเป็นปึก
แผ่น เรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหาโดยต้องตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาและการแก้ปัญหา ซึ่งถือว่าเป็น
หัวใจสำคัญของการศึกษาวิจัย (โดยสรุปจากการบรรยาย ของอาจารย์เลิศชัย ศิริชัย)

2. ผลจากการชี้แจงการศึกษาวิจัยตามตัวโครงการและได้จากการพูดคุยกับชาวบ้านในเวทีนี้ เห็นได้
ว่า คนในชุมชนทั้งหมดมีความต้องการที่ทำให้สภาพป่าพรุคลองต้องกลับสู่ความอุดมสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้ง
โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมหลายคน ได้แสดงความคิดเห็นในการจัดการดูแลพรุคลองต้องให้กลับสู่คำว่า “ ป่าเขียว ”
ซึ่งหมายถึง ความสมบูรณ์ของพรุแห่งนี้ในอดีต ที่มีต้นไม้หลากหลายพันธุ์ มีพันธุ์สัตว์นานาชนิด ที่เขาได้
พบเห็นในอดีต และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของพรุคลองต้องแห่งนี้อย่างพอเพียงกับความต้องการของ
ชุมชน แต่ปัจจุบันพื้นที่ที่พวกเขาพบเห็น เป็น 20 - 30 ชนิด ได้สูญหายจากพรุแห่งนี้ สัตว์บางชนิดก็
หมดไป อย่างเช่น ปลาตำพัน ตะพาน้ำที่เคยชุกชุมได้หมดไป ส่วนปลาอื่น ๆ และสัตว์อื่น ๆ ก็มีไม่มาก
ไม่เพียงพอต่อความต้องการของชุมชน ในการที่จะทำมาหากินเลี้ยงชีพเหมือนดังแต่ก่อน ซึ่งสังเกตดังกล่าว
เกิดจากไม่มีการจัดการที่ดี ไม่มีแผนการจัดการของชุมชนในอดีตทำให้ทรัพยากรถูกทำลายไป โดยคนใน
ชุมชนเองบ้าง นายทุนบ้าง จากภัยธรรมชาติบ้าง ทำให้สภาพพรุคลองต้อง ในอดีตที่เคยสมบูรณ์เป็นที่พึ่ง
พิงของพวกเขา สู่ยุคของความเสื่อมโทรม อย่างเช่นปัจจุบัน

ปัจจุบันสภาพปัญหาที่พบจากการพูดคุย พบว่านอกจากทรัพยากรบางชนิดได้สูญหายไปแล้วยังเกิดปัญหาของสภาพดินและน้ำที่เป็นกรดมีความเปรี้ยวจัดของน้ำและดินในฤดูแล้งเกิดขึ้นทุกปี ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมได้ให้ข้อมูลว่า เมื่อก่อนตอนที่ป่าพรุสมบูรณ์ไม่เคยเกิดปัญหาความเป็นกรด ดินเปรี้ยว น้ำเปรี้ยว มาก่อนเลย โดยหลายท่านจากผู้เข้าร่วมประชุมได้ยืนยันว่า เขาสามารถนำน้ำในป่าพรุแห่งนี้ใช้ดื่มเป็นประจำ เวลาที่เข้าออกมาหาของป่าในพรุแห่งนี้ โดยไม่ต้องนำน้ำดื่มมาจากบ้านแต่อย่างใด ปัญหาของความเป็นกรดของน้ำและดิน ส่วนหนึ่งชาวบ้านเชื่อว่า เกิดจากหน่วยงานภาครัฐ ที่ได้ลงพัฒนาพื้นที่พรุแห่งนี้โดยนำดินแฉะดินเข้ามาปลูกและการขุดลอกคู คลอง ในพื้นที่ป่าพรุทำให้เกิดน้ำในพรุแห้งได้เร็วกว่าแต่เดิม ทำให้ไฟไหม้ป่าพรุได้ง่ายและเกิดภาวะน้ำเปรี้ยวจัดทุกครั้งเมื่อเกิดไฟไหม้ขึ้นมารั้งใด เมื่อถึงฤดูฝนเมื่อมีน้ำหลาก น้ำในพื้นที่พรุ ที่เป็นน้ำเปรี้ยวจะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทำการเกษตรกรรมของชาวบ้านรอบ ๆ พรุ และน้ำเปรี้ยวดังกล่าวยังไหลสู่แม่น้ำปากพนัง ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของพรุแห่งนี้ ได้เกิดน้ำเปรี้ยวและน้ำเสียไปด้วย ทำให้ปลาและสัตว์น้ำบางชนิดที่ทนความเป็นกรดของน้ำไม่ได้ ได้ตายและสูญหายไปจากแม่น้ำปากพนัง

แนวทางการแก้ปัญหาของผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอแนวความคิดพอที่จะสรุปได้ว่า ให้มีการฟื้นฟูสภาพพรุคลองต้องขึ้นมาใหม่อีกครั้ง โดยให้มีการฟื้นฟูปลูกพันธุ์ไม้ดั้งเดิม ที่เคยมีอยู่ในอดีตโดยมีการทดลองการปลูกเป็นแปลงสาธิตขึ้นมาก่อน ให้แบ่งพื้นที่พรุให้กับชาวบ้านและมีเขตแนวที่แน่นอน โดยไม่ให้พื้นที่ชาวบ้านกับพื้นที่เขตของรัฐซ้ำซ้อน ให้มีการส่งเสริมอาชีพให้เหมาะสมกับพื้นที่ ให้มีน้ำหมุนเวียนในพื้นที่พรุอย่างเป็นระบบ โดยนำน้ำจากอื่นเข้ามาทดแทน น้ำเสีย / น้ำเปรี้ยว ไม่ควรปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้นอีกและให้เจ้าหน้าที่รัฐมีความเข้มงวดในการอนุญาตการตัดต้นไม้ของนายทุน และที่สำคัญชาวบ้านมีความต้องการมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการดูแลป่าพรุคลองต้องแห่งนี้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม

5. ปัญหาอุปสรรคในการจัดการประชุมครั้งนี้ตามกระบวนการ (ของกิจกรรมที่ 2)

1. ขาดตัวแทนชาวบ้านของหมู่ที่ 10 ตำบล สวนหลวง อำเภอ เฉลิมพระเกียรติ ไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมครั้งนี้ เนื่องจากผู้นำขาดความเข้าใจถึงโครงการศึกษาวิจัย โดยคิดว่าเป็นเรื่องปลูกป่าชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนชาวบ้านในหมู่ 10 ขาดรายได้จากการที่ภาครัฐจ้างปลูกป่าอยู่แล้วบางส่วนของพื้นที่

2. ผู้ร่วมประชุมบางคนคิดว่าการศึกษาวิจัย คือการที่หน่วยงาน เข้ามานำงบประมาณลงมาพัฒนาพื้นที่พรุโดยตรง ทำให้การเสนอแนวความคิดขอให้ทีมวิจัยต้องรับว่าจะต้องได้โครงการตามที่เสนอขออย่างเป็นรูปธรรม

6. วิเคราะห์/ประเมินผลการจัดกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมเป็นไปตามคาดหวัง 80% ขาดเพียงบางชุมชน ถือว่ายังไม่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงานของโครงการ เนื่องจากยังที่จะสามารถพูดคุยทำความเข้าใจกับชุมชนนั้นได้ ในการจัดประชุมเวทีย่อยในชุมชนหมู่ 10 อีกครั้งหนึ่ง

2. เนื้อหาที่ได้จากการจัดกิจกรรมนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการในโครงการนี้อย่างดี ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่พอที่จะเข้าใจของการศึกษาวิจัย และพอจับประเด็นกว้าง ๆ ในการจัดประชุมนี้ นำไปศึกษาเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้เป็นอย่างดีและสามารถรู้แหล่งข้อมูลที่จะไปเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยตามโครงการ

ภาคผนวกกิจกรรมที่ 3

กิจกรรมที่ 3

เปิดเวทีสนทนาเก็บข้อมูลจากกลุ่มย่อย

1. วัตถุประสงค์ ใ้กิจกรรมที่ 3.1,3.2

- 1) เพื่อเก็บข้อมูลที่จะต้องศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากชุมชนรอบพรุคลองค็อง
- 2) เพื่อสร้างความร่วมมือในการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันของคนในแต่ละหมู่บ้าน และรูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟู

กิจกรรมที่ 3.1 เปิดเวทีสนทนาเก็บข้อมูลจากกลุ่มย่อย ณ ที่ศาลาประชุมชนหมู่ที่ 4

ตำบลชะอวด อำเภอชะอวด วันที่ 7 เมษายน 2547

2. ผู้เข้าร่วมการประชุม

1. ทีมงานวิจัย 7 คน

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	ตำแหน่ง
1.	นายชนพล นาพั่น	35 ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	หัวหน้าโครงการ
2.	ชนิษฐา ทะทะเล	204 ม.2 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	ทีมวิจัย
3.	นายศักดิ์ สุขเพ็ง	1 ม. 7 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	ทีมวิจัย
4.	นายสมบุรณ์ ทิพย์รว	4 ม. 5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	ทีมวิจัย
5.	นายเกษม ผาสุก	36 ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	ทีมวิจัย
6.	นายปรีชา เกื้อเพชร	75 ม. 5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	ทีมวิจัย
7.	นายจำนญ พลายค้วง	55/1 ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว	ทีมวิจัย

2. พี่เลี้ยง / ผู้ประสานงาน 2 คน

1. นางสาวกัญญา เกสรแยม ศูนย์ประสานงานวิจัยท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ Node
2. คุณจันทร์จิรา แท่นสกุล ม.วลัยลักษณ์ (สกว)

3. ผู้นำชุมชน

1. นายทวีศักดิ์ แคล้วแก้ว ม.4 ต.ชะอวด ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายเชษฐ จันทรทองนิ่ม 12 ม.4 ต.ชะอวด อบต.

4. ค้าแทนชาวบ้าน จำนวน 29 คน

1.	จิตร	ขันติวงศ์	20/1	ม. 4 ต.ชะอวด
2.	นางอิน	บุญอ่อน		ม. 4 ต.ชะอวด
3.	นางราย	บุญอ่อน		ม. 4 ต.ชะอวด
4.	นางลำยอง	ทวีทอง	16	ม. 4 ต.ชะอวด
5.	นางสวน	ถนันทิพย์	60	ม. 4 ต.ชะอวด
6.	นางวิไล	ช่วยเขาบาท	23	ม. 4 ต.ชะอวด
7.	นางอิน	สุขราช	31	ม. 4 ต.ชะอวด
8.	นางอารมย์	บ่างทอง	32	ม. 4 ต.ชะอวด
9.	นางส้อย	บุญศรี	56	ม. 4 ต.ชะอวด
10.	นางเพ็ญศรี	บุญอ่อน	9/2	ม. 4 ต.ชะอวด
11.	นางคำนึ่ง	ทองนก	30	ม. 4 ต.ชะอวด
12.	นางจำปา	ทองนก	30	ม. 4 ต.ชะอวด
13.	นางปรีดา	บุญศรี	56/1	ม. 4 ต.ชะอวด
14.	นางลำยอง		45	ม. 4 ต.ชะอวด
15.	นายนเชษฐ์	จันทร์นัม	12	ม. 4 ต.ชะอวด
16.	ค.ต.วิเชียร	กาญจนา		สายตรวจ ต.ชะอวด
17.	นายวิสุทธิ์	หนูเดช	3	ม. 4 ต.ชะอวด
18.	นายอภิเชษฐ	หนูแป้น	20	ม. 4 ต.ชะอวด
19.	นายเสริม	สุขบาล	49/1	ม. 4 ต.ชะอวด
20.	นางอาภาภรณ์	อินทร์ศร	39/1	ม. 4 ต.ชะอวด
21.	เขาวรัตน์	แคล้วแก้ว	20	ม. 4 ต.ชะอวด
22.	นายอะมุล	บุญช่วงค์	27	ม. 4 ต.ชะอวด
23.	นายประพันธ์	บุญแก้ว	19	ม. 4 ต.ชะอวด
24.	นายวิรัตน์	แคล้วแก้ว	43	ม. 4 ต.ชะอวด
25.	นางหนูเอิก	พุกษาวานิช	68	ม. 4 ต.ชะอวด
26.	นางยม	รักษ์ทอง	10	ม. 4 ต.ชะอวด
27.	นางคำนึ่ง	จันทร์ทองนัม	18	ม. 4 ต.ชะอวด

28. นายแอบ	ชาวเรือ	49	ม. 4 ต.ชะอวด
29. นางอุบล	หนูเดช	4	ม. 4 ต.ชะอวด

3) กระบวนการ / ขั้นตอนดำเนินงาน

ช่วงเช้า 10.00 น.

- ลงทะเบียน
- ชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการจัดประชุมเวทีย่อย โดยหัวหน้าโครงการ (นายธนพล นาพั่น) และแนะนำทีมงานวิจัย
- ระดมความคิดเกี่ยวกับการเก็บข้อมูล ของสภาพป่าพรุคลองค้อ โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อย เป็น 4 กลุ่ม จากผู้เข้าร่วมประชุม โดยให้ทีมงานวิจัย และที่ปรึกษา ร่วมกับชาวบ้าน ในการศึกษาข้อมูลในประเด็น ดังนี้
 - 1) ประเด็น พันธุ์ไม้ มีอะไรบ้าง ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน
 - 2) พันธุ์สัตว์ มีอะไรบ้าง ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน
 - 3) การใช้ประโยชน์ และการจัดการบริหารป่าพรุในอดีต - ปัจจุบัน
 - 4) สภาพน้ำ และสภาพดินที่ผู้เข้าร่วมประชุมพบ ลักษณะเป็นอย่างไรบ้าง ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน

ช่วงบ่าย 13.00 น.

- ตัวแทนของแต่ละกลุ่มนำเสนอข้อมูล ที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลในช่วงเช้า
- เพิ่มเติมแก้ไขข้อมูลซักถามจากข้อมูลในประเด็นทั้ง 4 ข้อ
- สรุปการประชุมเวทีกลุ่มย่อย หมู่ที่ 4 ต.ชะอวด โดยหัวหน้าโครงการ
- ปิดประชุม โดยผู้ใหญ่วัยบ้านหมู่ที่ 4

15.00 น.

4) สิ่งที่ได้จากการพูดคุยและระดมกลุ่มย่อย ม.4 ได้ข้อมูลได้นี้
กลุ่มที่ 1 พันธุ์ไม้ในอดีตที่กลุ่มที่ 1 ได้รวบรวมนำเสนอ มีดังนี้

พันธุ์ไม้ (อดีต)

ไม้เคียน, ไม้สัก, ไม้พังกา, ไม้หว้าหิน, ไม้แรก, ไม้กอกน้ำ, ไม้เสม็ดขุน, ไม้หลอ,
ไม้พังกา, ไม้ทุมพร, ไม้แพ, ไม้สังเคียรคิ, ไม้จิกบาท, ไม้เหี้ย, ไม้เมา, ไม้ยวน, ไม้ค้อ,
ไม้อาโอน, ไม้ตะเคียน, ไม้ยาง, ไม้ทำสา, ไม้ดงข้าว, ต้นส้มหลุมพี, ต้นหวายน้ำ, ต้นหมากแดง,
ต้นหมากเจ, ต้นพ้อ

พันธุ์ไม้ (ปัจจุบัน) จากข้อมูลของกลุ่มที่ 1 มีพันธุ์ไม้ดังต่อไปนี้

1. ไม้เสม็ดขาว มีจำนวนมาก ไม้จิก ไม้ทุมพร มีจำนวนเล็กน้อย

พันธุ์สัตว์ในอดีต มีดังนี้

ไก่เถื่อน, เสือ, จระเข้, ชะมด, เหี้ย, หังทอน, งูเห่ล้อม, ลิง, หมี, ค่าง, ชะนี, ลิงลม,
เม่น, กระเจิง, ลิ่น, นกกระยาง, นกชัน, นกกวก, นกอีหลุม, นกชันแดง, นกเป็ดน้ำ, กาน้ำ,
นกพริก, นกแร้ง, นกกา, นกคู้เหว้า, นกเหยี่ยว, นกหัวขวาน, นกสูก, นกกะปูด, นกเงือก,
ปลาลำพัน, ปลาซ่อน, ปลาตุก, ปลาหมอ, ปลาดี, ปลาเกือ, ปลาที่อก, ปลาหมร, ปลาจก,
ปลาเม่น, ปลาหาง, ปลากระทิงไฟ, ปลาเต้า, ปลาชะโด, ปลาฉลาม, ปลาซ่อนไซ, ปลาหง,
ปลาหลด, ปลาตะเพียน, ปลาสลิด, ปลาบู่ทอง, เต่า, สะพานน้ำ, กบ, ฟริม, ปลาเสือ, ปลาไอล่อน

พันธุ์สัตว์ในปัจจุบัน

ปลาหมอ, ปลาซ่อน, ปลาตุก, ปลาซ่อนไซ, ปลาชะโด, ปลาไหล, ปลาฉลาม, ปลาบู่,
ปลาทิงไฟ, ปลาหลด, นกยาง, นกชัน, นกกวก, นกชันแดง, นกเป็ดน้ำ, กาน้ำ, นกกา,
นกอีหลุม, นกพริก, กบ

การใช้ประโยชน์ และการจัดการบริหารป่าพรุ

ในอดีต

1. หาต้นกระชูด ทำเสื่อ, กระสอบ
2. หาปลา เอามาขาย มาบริโภคในครัวเรือน
3. หาของของป่า ฝั่, ค้อ, ทำยา, มาดอง และขาย

ในปัจจุบัน

1. หาค้นกระจัด ในปัจจุบันนำแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น กระเป่า หมวก, เสื้อ, กล่องบรรจุภัณฑ์, (กล่องกระดาษใส่ทิชชู) และอื่น ๆ ฯลฯ
2. หาลา จำนวนปลามีน้อย ไม่พอกิน
3. หาของป่าฝั่งต่อ หามาขาย ไม่มีการเลี้ยง

สภาพน้ำและสภาพดิน ลักษณะเป็นอย่างไร

สภาพน้ำ ในอดีต มีลักษณะน้ำใส ดำและใช้ดื่มกินบริโภคได้ และมีน้ำขัง ตามหนอง, บึง ตลอดทั้งปี

สภาพน้ำ ในปัจจุบัน น้ำเปรี้ยว มีกลิ่นเหม็น ไม่สามารถนำมาใช้บริโภคได้

สภาพดินในอดีต มีลักษณะดินโคลนตม เป็นผล

สภาพดินในปัจจุบัน มีลักษณะแข็งขึ้นกว่าในดินและดินเปรี้ยว

รูปแบบการฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าพรุ

1. สร้างจิตสำนึกให้ชุมชน
2. หาทันธุ์ไม้มาปลูก และนำสัตว์มาเพาะขยายพันธุ์ในพื้นที่ป่าพรุ (สัตว์ในอดีตที่หมดไป)

กลุ่มที่ 2 พันธุ์ไม้ในอดีตที่กลุ่มที่ 2 ได้รวบรวมและนำเสนอ มีดังนี้

พันธุ์ไม้ในอดีต

ไม้เตยว, ไม้เสม็ดขุน, ไม้หว้าหิน, ไม้จิกนา, ไม้หลอ, ไม้เทีย, ไม้สักน้ำ, ไม้ตะเคียน, ไม้หลุมพอ, ไม้ทำสา, ไม้ทุ้มพระ, ไม้แรก, ไม้หยี, ไม้เอิบค, ไม้ขวาดซัด, ไม้ดั่งขาว, ไม้พังอ่า, ไม้อาโอน, ไม้ขวน, ไม้ไทรป่า, ไม้กาบแดง, ไม้หล่อ, ไม้ส้มเสริค, ไม้ไทรไ้, ไม้จี้, ไม้ทนอน, ย่านลิเภา เถาวัลย์ ไม้้อ, ไมู้ระ, ไม้แบล, ไม้อินทนิ

พันธุ์ไม้ในปัจจุบัน

ไม้เตยว, ไม้เสม็ดขุน, ไม้หว้าหิน, ไม้จิกนา, ไม้หลอ, ไม้สักน้ำ, ไม้ทำสา, ไม้ทุ้มพระ, ไม้เอิบค, ไม้ดั่งขาว, ไม้พังล่า, ไม้ไทรไ้, ไม้จี้, ย่านลิเภา (เถาวัลย์), ไมู้ระ

พันธุ์สัตว์ในอดีต มีดังนี้

กระรอก, ลิง, นก, ค่าง, ตะกวด, ชะมด, นิ่ม, เต่า, ตะพาบน้ำ, จระเข้, ปลาควกดำ, ปลาควกเนื้ออ่อน, ปลาลำพัน, ปลาคือ, ปลาไช้ว่อน, ปลาเม่น, ปลาไหล

พันธุ์สัตว์ในปัจจุบัน

กระรอก, นก, ตะกวด, ชะมด, เต่า, ตะพาบน้ำ, ปลาควกดำ, ปลาควกเนื้ออ่อน, ปลาไหล

การใช้ประโยชน์ในป่าพรุ

1. หาปลา
2. หาไม้
3. หากระดูก
4. หานก

สภาพน้ำในอดีต

ใช้ดื่มกิน, บริโภคได้ ปลาสามารถวางไข่ในน้ำได้ดี

สภาพน้ำในปัจจุบัน

น้ำเปรี้ยว ปลาตายเมื่อถึงฤดูหน้าฝน (จับพวกปลาไหล)

สภาพดินในอดีต

สามารถปลูกพืชผักได้ผลผลิตดี

สภาพดินในปัจจุบัน

ปลูกพืช, ผัก ไม่ค่อยจะได้ผลเท่าที่ควร

สาเหตุของป่าไม้ที่หมดไป

กลุ่มที่ 2

1. เกิดไฟไหม้ป่า
2. ชาวบ้านตัดไม้มาใช้สอย
3. ไม่มีการปลูกไม้ทดแทนจากกลุ่มชาวบ้านที่ไปตัดไม้มาใช้สอย

กลุ่มที่ 3 พันธุ์ไม้ในอดีตที่ กลุ่มที่ 3 ได้รวบรวมและนำเสนอมีดังนี้

พันธุ์ไม้ในอดีต

ไม้เตยว, ไม้แรก, ไม้ข่าน, ไม้ลาโอน, ไม้กาบแดง, ไม้หว้าหิน, ไม้เสม็ดขุน, ไม้พังล่า, ไม้หลอม, ไม้เทีย, ไม้เล็กแดง, ไม้ขวาดชัน, ไม้หล่อ, ไม้จันทร์พอ, ไม้กอกน้ำ, ไม้จักน้ำ, ไม้แรก, ไม้ตะเคียน, ไม้ยาง, ไม้คำสา, ต้นเต่าร้าง

พันธุ์ไม้ในอดีตและการใช้ประโยชน์ของพันธุ์ไม้

1. ใช้ทำบ้านเรือน เช่น ไม้หว้าหิน, ไม้เสม็ดขุน, ไม้เตยว, (ทำเสาบ้าน)
ไม้ทุมพระ, ไม้กอกน้ำ, ไม้จันทร์พอ (ทำฝายบ้าน)
2. ใช้ทำเรือยานพาหนะ ไม้หว้าหิน, ไม้เตยว
3. ใช้ทำคอปไฟ (ทำได้) ไม้เต่าร้าง, ไม้ยาง
4. ใช้ทำฟืน, ทำถ่าน ไม้เกือบทุกชนิดเอาทำไม้ฟืนและถ่าน

ประเภทเอววัลย์

ย่านมันแดง หวายน้า/ หม้อข้าวหม้อแกงลิง
ใช้ทำจักสานอุปกรณ์เครื่องมือหาปลา (ย่านมัน หวายน้า)
หม้อข้าวหม้อแกงลิง ใช้ใส่ข้าวเหนียวนึ่งกิน
ย่านเตาให้ ใช้ทำเชือกในการกรองไซ
ย่านคูก ใช้ทำเชือกวัว
ย่านอวด ใช้ทำเชือกในการชักพระในอดีต
ย่านนาง ใช้ทำยาเลือด และแกงเลียง
ผ่านมคแดง ใช้ทำยาแก้ริบ

สัตว์ป่าในอดีต

ลิง, เสือ, ค่างหางดำ, ค่างหน้าขาว, นกจ๊ก, นกเงือก, เต่า, ตะพาบน้ำ, ตะกวด, กระรอก, นกเป็ดน้ำ, ค้างคาว, ลิงลม, บ่าง, แม่น, ไก่เถื่อน, กระจง, มูฮ้างหอม, มูฮ้างย่านเชือก, มูฮ้างเสือปลา, พังพอน, งูเห่ล้อม, งูจงอาง, งูเห่า, งูปล้องทอง, งูคิน, งูเห่าป่า

การใช้ประโยชน์ของสัตว์ป่า ของกลุ่มที่ 3

1. ใช้เป็นอาหาร
2. ขาย
3. ใช้ทำยาสมุนไพร เช่น ค่างดำ ใช้ทำยาเลือด (ต้ม, กระจาย) ลิ่น ใช้ทำยาเลือด (เกล็ด, กระจาย, หาง)

งูคิเหลื่อ (คิ) ใช้ทำยาหยอดตา โดยผสมน้ำผึ้งป่า

กระดูกไก่เถื่อน ใช้แขวนเอว แก้พิษผุ

กระดูกงูเหลือม ใช้แขวนเอว แก้เจ็บเอว เจ็บหลัง ผึ้ง, ต่อ

ผึ้ง, แมลงวัน ใช้ทำยาร้อยแปดชนิด

ผึ้งหลวง (ตัวใหญ่) ขายน้ำผึ้ง และเป็นอาหาร

ต่อโพรง อาศัยอยู่ในโพรง

ต่อพบบนน้ำ อยู่ผิวผิวน้ำ

การใช้ประโยชน์ในป่าพรุ

1. หาปลา
2. หากระดูก
3. สัตว์ป่า ผึ้ง, ต่อ

เครื่องมือที่ใช้ในการหาปลาในอดีต

ไซ, เบ็ด, แห, ขวาก, แหสน, จับปลาด้วยมือเปล่า (ช่วงฤดูน้ำแห้ง)

สภาพน้ำในอดีต

น้ำมีการไหลเวียน คัมบริโลกได้

สภาพน้ำในปัจจุบัน

น้ำไม่มีการไหลเวียน น้ำเปรี้ยว

กลุ่มที่ 4 พันธุ์ไม้ในอดีต ที่ได้รวบรวมและนำเสนอ มีดังนี้

พันธุ์ไม้ในอดีต

ไม้หว้าหิน, ไม้เตียว, ไม้เสม็ดขุน, ไม้แรก , ไม้หอมทอ, ไม้สักน้ำ, ไม้หอม, ไม้จิกนา, ไม้แพ, ไม้ไทร, ไม้จู่ระ, ไม้อินทนิล, ไม้ลาโอน, ต้นส้มหอมทิ, ต้นหวาน้ำ, ไม้จิกนม

พันธุ์ไม้ในปัจจุบัน

ไม้จิก, ไม้ไทร, ไม้อินทนิล, ไม้จู่ระ, ไม้หลอม, ไม้เสม็ดขาว , ไม้แพ

พันธุ์สัตว์ในอดีต

เต่า, ตะพาบน้ำ, ลิ่น, ค่าง, ปลาตุ๊กตาพัน, ปลาจลาตล ปลาชะโด, นาค, ปลาซ่อน, ปลาซ่อนไซ, ปลาโอน, ปลาหมอ, ปลากระตี่, ปลาเค็ง, ปลาแม่, หอยโข่ง, หอยขม, หนู, ตะกวด, ปลาไหล, ปลาตุ๊ก

พันธุ์สัตว์ในปัจจุบันที่ไม่พบ

มีปลาเค็ง, ปลาลำพัน, ลิง, ค่าง

สภาพดินในอดีต

ดินใบไม้เป็นโคลนขลือก และเป็นแอ่งกะทะ ดินที่นาในอดีตในฤดูแล้งดินแห้งสามารถทำนาได้

สภาพดินในปัจจุบัน

ดินไม่แห้ง น้ำขัง ทำนาไม่ได้

สภาพน้ำในอดีต

น้ำไม่เปรี้ยว สภาพน้ำไหลเวียน

สภาพน้ำในปัจจุบัน

น้ำเสีย และเปรี้ยว น้ำไม่มีการไหลเวียน

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสภาพป่าพรุในอดีต- ปัจจุบัน

1. ความต้องการใช้ไม้มากขึ้น
2. ไฟไหม้ป่าพรุ
3. น้ำไม่ไหลเวียน
4. มีการขุดคุ้ย คลอง จากภาครัฐ
5. เกิดภัยธรรมชาติ พายุ เมื่อปี พ.ศ. 2505

การใช้ประโยชน์ในอดีต – ปัจจุบัน

1. ถอนกระจุย ทำเลื้อย, สอบ อดีต การใช้วิธีการการถอนกระจุย แต่ปัจจุบันใช้วิธีการตัด (จากบุคคลภายนอกชุมชน)
2. หาปลา อดีต ใช้การหาปลาโดยทงเบ็ด จับด้วยมือเปล่า แต่ปัจจุบัน ใช้วิธีการลอยกัก ทงเบ็ด คักไซ (การจับด้วยมือเปล่าหมดไป)
3. ตัดไม้ อดีต ใช้ทำบ้านเรือน, ใช้ทำไม้หลา, ไม้แจ่ม, ไม้ฟัน แต่ปัจจุบัน ใช้ทำรั้ว ใช้ทำฟืน และขาย

กิจกรรมที่ 3.2 เปิดเวทีสนทนาเก็บข้อมูลจากกลุ่มย่อย
ณ ศาลาที่ประชุม หมู่ที่ 10 ตำบลสวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
วันที่ 10 เมษายน 2547

1) วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อเก็บข้อมูลที่จะต้องศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จวกลุ่มชนรอบพรุกลองค้อง
- 2) เพื่อสร้างความร่วมมือในการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันของคนในแต่ละหมู่บ้าน และรูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟู

2) ผู้เข้าร่วมการประชุม

1. ทีมวิจัย 7 คน

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่
1	ขนิษฐา พะทะละ	204 ม.2 ต.เกาะจันทร์
2	นายชนพล นาพั่น	53 ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว
3	นายปรีชา เกื้อเพชร	75 ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว
4	นายเกษม ผาสุก	36 ม. 5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว
5	นายสมบุรณ์ ทิพย์รวย	4 ม. 5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว
6	นายจำนุญ พลายค้วง	55/1 ม. 5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว
7	นายประสิทธิ์ จันทรทอง	26/1 ม. 1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว

2. พี่เลี้ยง/ ผู้ประสานงาน 2 คน

1. นางสาวกัญญา เกสรแย้ม	ศูนย์ประสานงานวิจัยท้องถิ่น
2. นางสาวกนกวรรณ อินนุเดช	ศูนย์ประสานงานวิจัยท้องถิ่น

3. ผู้นำชุมชน 1 คน

นายสมใจ มิ่งวัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 10

4. ตัวแทนชาวบ้าน

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่
1.	นางนุปลา เปรี๊ยพลอด	68 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
2.	นางเมตตา คิษฐ์รักษ์	71 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
3.	นางประภาพร สัสดี	46/1 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
4.	นางกัญญา มิ่งวัน	27 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
5.	นางวรรณณา มิ่งวัน	28/1 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
6.	นางวรรณณา ชัยเครื่อง	48/2 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
7.	นางจรวช ไข่แก้ว	62 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
8.	นางจ่าย มิ่งวัน	28 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
9.	นางภักดี มิ่งวัน	3 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
10.	นางสมจิตร ชัยสุวรรณ	
11.	นางกระบวน พลอดคำ	
12.	นายประเสริฐ มิ่งวัน	50 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
13.	นางรัตนา ค้างเรือ	48 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
14.	นางแจ่ม แก้วพลอด	46 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
15.	นางสุณี ชัยเครื่อง	48/3 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
16.	นางสุกัญญา รักชู	44 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
17.	นางจำรัส มิ่งวัน	21 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
18.	นางละอาย มิ่งวัน	44/1 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
19.	นางจ่าย ชัยเครื่อง	47 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
20.	นายวิลาศ มิ่งวัน	39 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
21.	นางสมศรี มิ่งวัน	64 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
22.	นางเทียบ เขียวอ่อน	11 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
23.	นางกัญญา ศรีสุก	
24.	นางสาวสุณี รักชู	70 ม.10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ

25.	นางยอง	สังข์เกลี้ยง	61/1	ม.10	ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
26.	นางหนูดาว	มิ่งวัน	7	ม.10	ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
27.	นางสมพงศ์	หิ่่นมี	38	ม.10	ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
28.	นางยีนดี	ขวัญนาค	35	ม.10	ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
29.	อุบลรัตน์	ศรียัง	55	ม.10	ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
30.	เสาวภา	ทองมาก	17	ม.10	ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
31.	สมชาติ	ศรีชู	33/1	ม.10	ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
32.	นารีรัตน์	ทองคำ	8	ม.10	ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
33.	จิ้น	เกียงจันทร์	45	ม.10	ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
34.	ลาย	มิ่งวัน	27/1	ม.10	ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
35.	มัน	มิ่งวัน	8	ม.10	ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
36.	สง่า	เกลี้ยงจันทร์	5	ม.10	ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ
37.	ชม	คงอินทร์		ม.10	ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ

3) กระบวนการ / ขั้นตอนดำเนินการ

ช่วงเช้า 10.00 น.

- ลงทะเบียน
- ชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการจัดประชุมเวทีย่อย โดยหัวหน้าโครงการ (นายชนพล นาพ้ง) และ แนะนำทีมงานวิจัย
- ระดมความคิดเกี่ยวกับการเก็บข้อมูล ของสภาพป่าพรุคลองค้อ โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อย เป็น 3 กลุ่ม จากผู้เข้าร่วมประชุม โดยให้ทีมงานวิจัย และที่ปรึกษา ร่วมกับชาวบ้าน ในการศึกษาข้อมูลในประเด็น ดังนี้
 - 1) ประเด็น พันธุ์ไม้ มีอะไรบ้าง ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
 - 2) พันธุ์สัตว์ มีอะไรบ้าง ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
 - 3) การใช้ประโยชน์ และการจัดการบริหารป่าพรุ ในอดีต – ปัจจุบัน

- 4) สภาพน้ำ และสภาพดินที่ผู้เข้าร่วมประชุมพบ
ลักษณะเป็นอย่างไรบ้าง ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
- 5) สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของสภาพน้ำ
 - ตัวแทนของแต่ละกลุ่มนำเสนอข้อมูล ที่ได้จากการรวบรวมข้อมูล
 - เพิ่มเติมแก้ไขข้อมูลซักถามจากข้อมูลในประเด็นทั้ง 4 ข้อ
 - สรุปการประชุมเวทีกลุ่มย่อย หมู่ที่ 10 โดยหัวหน้าโครงการ (นายชนพล นาพั่น)

12.00 น.

- 4) สิ่งที่ได้จากการพูดคุยเวทีสนทนากลุ่มย่อย หมู่ที่ 10

พันธุ์ไม้ในอดีต จากข้อมูลกลุ่มที่ 1

ไม้เตี้ย ไม้สงล่า ไม้หว้าหิน

พันธุ์ไม้ปัจจุบัน

ไม้จิก ไม้ท่อม

พันธุ์สัตว์ในอดีต

ลิง, ลิ่น, เต่า, แตน, ตะพาบน้ำ, จระเข้, นก, ปลาช่อน, ปลาหมอ, ปลาคูก, ปลาลำพัน,

พันธุ์สัตว์ในปัจจุบัน

ลิง, แตน, เต่า, ปลาคูก, ปลาช่อน, ปลาหมอ, ปลากระดี่

สภาพน้ำในอดีต

น้ำจืด คืมบริโภคได้

สภาพน้ำในปัจจุบัน

น้ำเปรี้ยว

สภาพดินในอดีต

อุดมสมบูรณ์

สภาพดินในปัจจุบัน

ดินเปรี้ยว (ลึกประมาณ 50 เซนติเมตร)

การใช้ประโยชน์

1. หาปลา
2. ดอนกระจุค
3. หาเต่า
4. จมไข

สาเหตุการเปลี่ยนแปลง

1. ไฟไหม้ หลัง 2505

พันธุ์สัตว์ในอดีต จากข้อมูลกลุ่มที่ 2

ไม้หว้า, ไม้ท่อม, ลาโอน , ไม้จิก, ไม้หนามจันทน์, ไม้เตียว, ไม้เทีย, ไม้หว้าหิน, ไม้พังล่า, ไม้เสม็ดขาว

พันธุ์ไม้ในปัจจุบัน

ไม้เสม็ด, ไม้จิก, ไม้ท่อม, ไม้เฒ่า

พันธุ์สัตว์ในอดีต

ชะมด, นก, ลิง (มีมาก), หนูเดือน, แม่น, หมี, เต่า, ตะพาบน้ำ, ผึ้ง, ต่อ, กระจง, นกอีลุ้ม, นกเงือก, นกจ๊ก, นกกระสา, นกสูก, ปลาลำพัน, ปลาช่อน, ปลาหมอ, จระเข้, ปลาอีตลับ

พันธุ์สัตว์ในปัจจุบัน

ปลาช่อน, ปลาหมอ, กระจอก, อีตลับ, ชะมด, นก, ปลาไหล, เต่า, ผึ้ง, ต่อ

สภาพน้ำในอดีต

น้ำจืด ดื่มนได้

สภาพน้ำในปัจจุบัน

น้ำเปรี้ยว และน้ำน้อยกว่าเดิม หลังเกิดพายุ 2505

สภาพดินในอดีต

ดินเป็นผล

สภาพดินในปัจจุบัน

ดินแข็งขึ้น ดินเปรี้ยว

การใช้ประโยชน์ อดีต - ปัจจุบัน

1. ถอนคันกระชูด
2. หาบปลา
3. คัดไม้ มาสร้างเป็นบ้านเรือน, รั้ว
4. หาผืนหาค่อ

กลุ่มที่ 3

พันธุ์ไม้/พืช ในอดีต

ไม้พังกา, ไม้หว้าหิน, ไม้เสม็ดขุน, จาโจน, ไม้เตียว, ต้นกาบแดง, ไม้จิก, ไม้สักน้ำ, ไม้ค้อ, ไม้ทอไร, ไม้เหี้ย, ย่านลำเพ็ง, กระชูด, จาโพ, ผักกูด, พาโหม, ผักกรีน, บัว, ผักอีโกง, ผักขี้ไต้, ผักเอื้อง, ผักกอก, เถาวัลย์, เขาคัน, ปลง, ลั่นหวน, หวายน้ำ, ย่านขลิ, เจ็ดหมุน, ลิเกา, ชุมเห็ดใหญ่, ขี้เหล็ก, เสม็ดขาว

พันธุ์สัตว์

ปลาลำพัน, ปลาหมอ, ปลาคูก, ปลาช่อน, ปลาโตน, ปลาสด, ปลาอีเต็ง, ปลาอีตลับ, ปลาจี่เกง, เต่า, ตะพาบน้ำ, พรุน, ปลาไหล, ปลาบู๋, ปลาก้าง, ปลากด, ปลาคูกเลา, ปลาโพง, ปลาชีว, ปลาโงด, ปลาจี่ขาว, ปลาจี่ขม, ปลากริม, นกยาง, นกอีดื้อ, นกชันปรือ, นกกวก, นกกระสา, นกเงือก, นกฮูก, นกพิทิส, นกชันแดง, นกชันปาด, นกชันน้ำ, นกเป็ด, นกเขา, นกกะคิเกี้ยวเว็ด, นกมังก่า, แมงคานา, แลน, จระเข้, ชะมด, พังพอน, ลิง, นาค, เสือ, เลี้ย, กระรอก, หมูเถื่อน, หมู, แม่น, กวาง, งูเห่, งูปลา, งูปลากว้าง, งูจงอาง (ทองหลา), งูสิง, งูน้ำ, งูลาดยาง, งูปล้องทอง, งูเห่าป่า, งูคิน, งูเห่าช่อน, งูเขียว, นกพริก, ปลาหวด, ปลาทั้งไฟ, กุ้งยิง, นกคบบุ้ง, กาน้ำ, หอยโข่ง, หอยข้าว, หนู

พันธุ์ไม้ในปัจจุบัน และพืชปัจจุบัน

ผักกูด, จูค, ลำเพ็ง, พาโหม, บัว, ผักขี้เือง, เขาคัน, ปรง, ลิ้นหาญ, หวายลิง, ลิพา, ชุมเห็ดใหญ่, จั๊กเหล็ก (พันธุ์ไม้) เสม็ดขาว (มาก)

พันธุ์สัตว์ในปัจจุบัน

มดสัง, นาก, พังพอน, กระรอก, เลื้อย, งูเห่า (มาก) งูปากกว้าง, งูสิงห์, งูน้ำ, งูลาดยาง, ปล้องทอง, งูเห่าป่า, งูแสงหวัน, งูดิน, งูเขียว, นกพริก, นกคบบุ้ง, กาน้ำดำ, หอยโข่ง, หอยข้าว, นกอีดุ่ม, นกกวก, นกกระสา, นกคูด, นกชั้นแดง, นกปลา, เป็ดน้ำ, นกเขา, คีตะเคียวเจ็ด, แลน, ปลากริม, ปลาเกด, ปลาไหล (มาก) อีตลับ, ปลาช่อน, ปลาหมอ, ปลาดุก

การใช้ประโยชน์ในอดีต- ปัจจุบัน

1. หาปลาเพื่อบริโภคและขาย
2. หานก
3. หาไม้ทำบ้านและใช้สอย, ขาย

สภาพดินในอดีต

- ดินยล
- ทำนาได้ ปลูกผักได้

สภาพดินในปัจจุบัน

- ดินแข็ง

สภาพน้ำในอดีต

- น้ำจืด คื้บบริโภคได้

สภาพน้ำในปัจจุบัน

- น้ำเปรี้ยว
- ทำนาไม่ได้แล้ว

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง

1. ไฟไหม้
2. คนทำลาย

5) ปัญหาอุปสรรคในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ (กิจกรรมที่ 3)

- (3.1, 3.2)

ปัญหาอุปสรรคของกิจกรรม 3.1 ไม่พบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานในกิจกรรมที่พอจะเป็นอุปสรรคขัดขวางในการดำเนินงาน

ปัญหาอุปสรรคของ กิจกรรม 3.2 (การประชุมเก็บข้อมูลย่อย หมู่ที่ 10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ มีปัญหาอุปสรรค) ดังนี้

1. วัน เวลา ในการประชุม (วันที่ 10 เมษายน) ตรงกับวันการจัดงานประเพณีอาบน้ำผู้สูงอายุของหมู่บ้าน ทำให้กระบวนการดำเนินการในการประชุมเก็บข้อมูลดังกล่าว ต้องใช้ระยะเวลาสั้น จึงได้นำเสนอข้อมูลของตัวแทนกลุ่มทั้ง 3 กลุ่ม ได้นำเสนอในภาพรวมเพียงบุคคลเดียว

2. การจัดประชุมสนทนาก็มีบรรยากาศไม่เป็นกันเองของผู้เข้าร่วมประชุม ส่วนใหญ่ถามเป้าหมายที่ทีมงานวิจัยคาดหวังไว้

6) วิเคราะห์/ประเมินผลการจัดกิจกรรม เวทีกลุ่มย่อย หมู่ที่ 4 ต.ชะอวด อ.ชะอวด และ หมู่ที่ 10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ

1. ผู้เข้าร่วมประชุม

- บุคคล มีความหลากหลายทางอาชีพหลายกลุ่มด้วยกัน มีผู้นำชุมชน ที่เป็นผู้นำโดยทางการและเป็นผู้นำตามธรรมชาติ เข้ามาให้ความสำคัญและมีความสนใจในการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของสภาพพรุคลองค็อง ร่วมกับตัวแทนกลุ่มอาชีพผู้ใช้ประโยชน์โดยตรงจากพรุ มีกลุ่มผู้หาปลา กลุ่มถอนกระชูด กลุ่มหาของป่า และกลุ่มผู้เฒ่า ผู้แก่ ได้ร่วมกันให้ข้อมูลของสภาพป่าพรุคลองค็องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนการใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ จากป่าพรุคลองค็อง และทรัพยากรของป่าพรุ

เห็นได้ว่า กลุ่มบุคคลที่ได้เข้าร่วมประชุมในเวทีสนทนามีความตระหนักในปัญหาและการแก้ปัญหาของสภาพป่าพรุคลองค็องอย่างจริงจัง

2. เนื้อหาที่ได้จากการจัดกิจกรรมนี้ (กิจกรรม 3.1, 3.2)

พอจะทราบได้ว่า สภาพป่าพรุคลองค็องในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพด้านพืชพันธุ์และพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ รวมทั้งสภาพน้ำและดินที่มีความเกี่ยวข้องเป็นลูกโซ่ ของป่าพรุคลองค็อง โดยสรุปได้ดังนี้

มีพันธุ์ไม้ดั้งเดิมในอดีต ก่อน พ.ศ. 2505 ที่มีบริเวณขอบพรุ ริมแม่น้ำปากพนัง
ลึกลงไปทางทิศเหนือของแม่น้ำ มีดังนี้

อดีต

1. ไม้เตยว (4,10)	25. ต้นหวานน้ำ (4,10)
2. ไม้สัก (4,10)	26. หมาแดง (4,10)
3. ไม้พังกา (4,10)	27. หมาเจ (4)
4. ไม้หว้าหิน (4,10)	28. ห้อ (4)
5. ไม้แรก (4)	29. ไม้หลอม (4)
6. ไม้กอกน้ำ (4)	30. จันทร์พอ (4)
7. ไม้เสม็ดขุน (4,10)	31. เค้าร้าง (4)
8. ไม้หลอ (4)	32. ไม้ไทร (4)
9. ไม้มั่งค่า (4)	33. ไม้คูระ (4)
10. ไม้ทุ้มพระ (4)	34. ไม้อินทนิล (4)
11. ไม้แพ (4)	35. ไม้หิ (4)
12. ไม้สังเกียรติ (4)	36. ไม้เขียด (4)
13. ไม้จิกนา (4,10)	37. ไม้สมเสรีด (4)
14. ไม้เทีย (4, 10)	38. ไม้ไทรไข (4,10)
15. ไม้ขาวดชัน (4)	39. ไม้ขี้ (4)
16. ไม้เมา (4)	40. ไม้กนออน (4)
17. ไม้ข่วน (4)	41. ไม้ฮ้อ (4)
18. ไม้ค้อ (4,10)	42. ไม้แบก (4)
19. ไม้ตะเคียน (4,10)	43. ไม้เมาว (10)
20. ไม้ผาง (4)	44. ไม้ท่อม (10)
21. ไม้ลาโอน (4,10)	45. ไม้ดั่งข้าว (4)
22. ไม้หว้า (10)	46. ไม้หลุมพอ (4,10)
23. ไม้ทำสา (4)	47. จำปา (4)

24. ไม้สับหลุมพี (4)

48. เสมี่คขาว (10)

หมายเหตุ (4,10) หมายถึง พบในพื้นที่หมู่ 4 ต.ชะอวด และหมู่ 10 ต.สวนหลวง

(4) หมายถึง พบในพื้นที่หมู่ที่ 4 ต.ชะอวด

(10) หมายถึง พบในพื้นที่หมู่ที่ 10 ต.สวนหลวง

พันธุ์ไม้ในปัจจุบัน มีดังนี้

1. ไม้จักนา	(4,10)
2. ไม้เสมี่คขาว	(4,10)
3. ไม้ม้าว	(4,10)
4. ไม้ไทร	(4)
5. ไม้ทุ้มพระ	(4)
6. ไม้แพ	(4)
7. ไม้อินทนิล	(4)

นอกจากต้นไม้เสมี่คขาว พันธุ์ไม้ดังกล่าวข้างต้นมีเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่มีบริเวณป่าทอนยาง

- มีพันธุ์สัควาโนอ็ค และปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

อดีต

1. ปลาลำพัน (4,10)
2. ปลาหมอ (4,10)
3. ปลาคูก (4,10)
4. ปลาซ่อน (4,10)
5. ปลาโตน (4,10)
6. ปลาอีเต็ง (4,10)
7. ปลาไหล (4,10)
8. ปลากดขาว (4,10)
9. ปลานู๋ (4,10)
10. ปลาคูก (เลา), ค่ำ,คูกเนื้ออ่อน (4,10)
11. ปลาซี้เกง (4,10)
12. ปลาโสด (4,10)
13. ปลาชะโด (4,10)
14. ปลาซ่อนไซ (4,10)
15. ปลาคือ (4,10)
16. ปลาพรม (4,10)
17. ปลาแม่่น (4,10)
18. ปลาหาง (4,10)
19. ปลาปีกเป้า (4,10)
20. ปลากระทิงไฟ (4,10)
21. ปลาหลด (4,10)
22. ปลากระดี่ (4,10)
23. ปลาที่อก (4,10)
24. ปลาฉลาม (4,10)
25. ปลาซี้ขาว (4,10)
26. ปลาซี้ขม (4,10)
27. ปลาไ้ก่ริง (4,10)
28. ปลาเสือดอ (4,10)

29. ปลาเสือพ่นน้ำ	(4,10)
30. ปลาจดหนวดยาว (เหลือง)	(4,10)
31. ปลาไ้ส้ฉอน	(4,10)

(อดีต) นก

1. นกกระสา	(4,10)
2. นกพิทิต	(4,10)
3. นกเหยี่ยว	(4,10)
4. นกแร้ง	(4,10)
5. นกเงือก	(4,10)
6. นกยาง	(4,10)
7. นกกาติ	(4,10)
8. นกกาน้ำ	(4,10)
9. นกเป็ดน้ำ	(4,10)
10. นกคู้เหว่า	(4,10)
11. นกหัวขวาน	(4,10)
12. นกกดตาแดง	(4,10)

13. นกทูค	(4,10)
14. นกทูค	(4,10)
15. นกเค้าแมว	(4,10)
16. นกสั๊ก	(4,10)
17. นกช้อนหอย	(4,10)
18. นกอีลุ้ม	(4,10)
19. นกกวัก	(4,10)
20. นกพริก	(4,10)
21. นกชัน	(4,10)
22. นกกะติเตียวเว็ด	(4,10)
23. นกตบยุง	(4,10)
24. นกเขา	(4,10)
25. นกเป้ล่า	(4,10)
26. นกกรงหัวจุก	(4,10)
27. นกบินหลาแดง	(4,10)

สัตว์อื่น ๆ ที่พบ (อดีต)

1. หมู	(4,10)
2. เลื้อย	(4,10)
3. จระเข้	(4,10)
4. ชะมด	(4,10)
5. พังพอน	(4,10)
6. เขี้ย	(4,10)
7. ลิง	(4,10)
8. ค่าง	(4,10)
9. หมูเถื่อน	(4,10)
10. เม่น	(4,10)
11. กระซัง	(4,10)
12. ไก่เถื่อน	(4,10)
13. เต่า	(4,10)

14. กบ	(4,10)
15. ปริง	(4,10)
16. กระรอก	(4,10)
17. นาค	(4,10)
18. ลิ่น	(4,10)
19. หนู	(4,10)
20. งู	(4,10)
21. หอยโข่ง	(4,10)
22. ค้างคาว	(4,10)
23. ผึ้ง	(4,10)
24. คอ	(4,10)

พันธุ์สัตว์ปัจจุบัน

1. ปลาช่อน
2. ปลาหมอ
3. ปลาคูก
4. ปลาเสลิด
5. ปลากระดี่
6. ปลาไหล
7. ปลาเอี๋ยบ
8. ปลานู๋
9. ปลาชะโด
10. ปลาเทค
11. ปลาเงลาด
12. ปลาซิว

ประเภทนก ในปัจจุบัน

1. นกกระสา
2. นกเขา
3. นกยาง
4. นกขัณฑ์
5. นกกวัก
6. นกคูด
7. นกพริก
8. นกเป็ดน้ำ
9. นกเป็ดน้ำ
10. นกกาดำ
11. นกกาน้ำ
12. นกกะตือเตี้ยวเว็ด
13. นกคุดเหว่า
14. นกบินหลาแดง
15. นกสั๊ก

สัตว์อื่นๆ

1. ลิง
2. เต่า
3. เขียด
4. ชะมด
5. กระรอก
6. ผึ้ง
7. คอ
8. งู
9. นก
10. กบ
11. หอยโข่ง
12. หนู

3. การใช้ประโยชน์จากป่าพรุการเก็บรวบรวมข้อมูลเวทิสันทน่าย่อย หมู่ที่ 4 ต.ชะอวด อ.ชะอวด และ หมู่ที่ 10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.นครศรีธรรมราชพบว่าชุมชนทั้ง 2 ชุมชนมีการใช้ประโยชน์ที่เหมือนกัน โดยการนำทรัพยากรธรรมชาติของพรุคลองค้องมาใช้บริโภคโดยตรง และจำหน่ายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ขึ้นอยู่ตามฤดูกาลในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้น ซึ่งรวบรวมได้ดังนี้

(1) หาปลา (ในอดีต) การหาปลาในอดีตจากการรวบรวมข้อมูล กลุ่มหาปลาส่วนใหญ่จะหาและจับปลาโดยผลิตเครื่องมือในการจับปลาตามภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น ดักไซ ทงเบ็ด การยกยอ และจับปลาด้วยมือเปล่าในฤดูแล้ง เนื่องจากปลาในอดีตมีจำนวนมาก ทำให้การหาปลาจากการบอกกล่าวมีจำนวนเพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนและสามารถจำหน่ายแลกเปลี่ยนปัจจัยที่จำเป็นมาใช้ และมีการประยุกต์เครื่องมือในการหาปลาในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบันมีเครื่องมือดังนี้ ดักอวน , แห ดบวก , ชั่ง ก้นทางเดินปลา

(2) ดอนต้นกระจุค (ในอดีต) เพื่อใช้ในการทำเสื่อปูนอน และกระสอบ เพื่อใช้ในครัวเรือน และจำหน่าย ต่อมาในปัจจุบันมีการใช้ต้นกระจุคมาแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ในงานกลุ่มจักสานศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ในโครงการพระราชเสาวนีย์ในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

(3) ด้งไม้ ในอดีต เพื่อนำมาใช้สอย เช่น ทำฟืนหุงต้ม เผาถ่าน, ใช้ปลูกสร้างบ้านเรือน โรงเรียน รั้วบ้าน ทำเป็นเรือ ขายพาหนะ และจำหน่าย ปัจจุบัน ได้นำไม้มาใช้สอย ทำโรงเรียน, รั้วบ้าน และจำหน่ายเป็นไม้เสาเข็มให้แก่พ่อค้ากลุ่มผู้รับเหมาก่อสร้าง

(4) หางของป่า ในอดีต จะหางของป่าจำพวกผลไม้ป่า เช่น ส้มหลุมพี ลูกเตียว ต้นหวาย น้ำ และผ่านเถาวัลย์ นำมาใช้บริโภคเป็นอาหารและใช้สอย และหางของป่าจำพวกสัตว์ป่า เช่น เต่า, ตะพาบน้ำ, รวงผึ้ง, ตัวต่อ และสัตว์อื่น ๆ ใช้บริโภค และจำหน่าย และนำพืชบางชนิดมาใช้เป็นยาสมุนไพรรักษาโรค ปัจจุบันการหางของป่ามีการหารวงผึ้งและตัวต่อใช้บริโภคและจำหน่าย

4. สภาพน้ำและสภาพดิน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากการรวบรวมข้อมูลเวทีสนทนากลุ่มย่อย หมู่ที่ 4 ต.ชะอวด อ.ชะอวด และหมู่ที่ 10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ

- สภาพน้ำในอดีตในป่าพรุทั้ง 2 หมู่บ้าน มีการไหลเวียนของน้ำตามระบบน้ำขึ้นน้ำลงของแม่น้ำปากพนัง สามารถนำน้ำมาใช้ดื่มกินและบริโภคได้ และมีน้ำขังตามหนอง บึง ในป่าพรุตลอดทั้งปี สภาพน้ำในปัจจุบัน น้ำมีรสเปรี้ยวไม่สามารถใช้ดื่มกินได้ระบบไหลเวียนของน้ำถูกปิดกั้น และน้ำในหนอง บึง ธรรมชาติแห้งคอกในฤดูแล้ง

- สภาพดินในอดีต เป็นดินโคลนขด มีความลึกเฉลี่ย 50-100 เซนติเมตร โดยมียางไม้ใหญ่ ๆ แผ่ขยายอยู่บริเวณผิวดิน เกือบตลอดพื้นที่ป่าพรุ ปัจจุบันสภาพดินมีความแข็งตัวขึ้นไม่ เป็นโคลนขด ดินเปรี้ยว เป็นอุปสรรคในการทำเกษตรของกลุ่มเกษตรกรทั้ง 2 ชุมชน

4. สาเหตุการเปลี่ยนแปลงของสภาพพรุจากการสนทนา เวทีกลุ่มย่อย หมู่ที่ 4 ต.ชะอวด อ.ชะอวด และหมู่ที่ 10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ

(1) จากภัยธรรมชาติ เกิดพายุถล่ม (ปี 2505) ทำให้ต้นไม้นอนล้มทั้งในพื้นที่หมู่ที่ 4 และ 10

ไฟป่า ประมาณปี พ.ศ. 2506-2507 บริเวณพื้นที่ หมู่ที่ 10 เป็นระยะเวลาสั้น

- (2) เกิดจากการตัดไม้ เพื่อนำไปใช้สอยต่าง ๆ ที่ความต้องการเป็นปริมาณมากในขณะนั้นของชุมชนพรุคลองค้อ และชุมชนรอบนอก
- (3) การพัฒนาของภาครัฐ ในการสร้างถนนหนทางในการปิดกั้นการไหลเวียนของน้ำ และจากการขุดคู คลอง ต่าง ๆ ในพื้นที่พรุ

ข้อเสนอแนะรูปแบบการจัดการพรุคลองค้อของชุมชน หมู่ที่ 4 ต.ชะอวด อ.ชะอวด และหมู่ที่ 10 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ จากการพูดคุยเวทีสนทนากลุ่มย่อย

- (1) ต้องการปลูกพันธุ์ไม้ดั้งเดิมขึ้นมาอีกครั้ง โดยทำแปลงสาธิตขึ้นในชุมชนแบบไม้เสม็ดขาวบางส่วน
- (2) ให้ความรู้ ปลูกจิตสำนึก พัฒนาคนขึ้นมาก่อน
- (3) หาพันธุ์ปลาและพันธุ์สัตว์ดั้งเดิมมาเลี้ยง
- (4) แบ่งเขตพื้นที่พรุให้ชัดเจน ระหว่างพื้นที่ชุมชนกับพื้นที่รัฐ โดยทำเขื่อน หรือกันกั้นน้ำล้น กันกันไฟ
- (5) ให้มีข้อตกลง กฎระเบียบ ในการใช้ประโยชน์จากพรุร่วมกัน

กิจกรรมที่ 3.3-3.5 ในการศึกษาข้อมูล โดยการเปิดเวทีกลุ่มย่อย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บข้อมูลที่จะต้องศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากชุมชนพหุคลองคือง
2. เพื่อสร้างความร่วมมือในการศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน ของคนแต่ละหมู่บ้าน และรูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟู

กิจกรรมที่ 3.3 เปิดเวทีสนทนาเก็บข้อมูลจากกลุ่มย่อย

ณ ศาลาที่ประชุม หมู่ที่ 5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว อ.เขยริใหญ่

วันที่ 12 เมษายน 2547

2. ผู้เข้าร่วมประชุม

1. ทีมวิจัย	จำนวน	8 คน
2. เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยท้องถิ่น		2 คน
3. ผู้ร่วมเข้าประชุม (ตัวแทนชาวบ้าน)		35 คน

3. กระบวนการ / ขั้นตอนการดำเนินงาน

โดยคณะทีมวิจัยได้จัดประชุมพร้อมกับการประชุมประจำเดือน ของหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 เมื่อสิ้นเสร็จจากการประชุมของผู้ใหญ่บ้าน

ช่วงเช้า	ผู้เข้าร่วมประชุมลงทะเบียน
ชี้แจงวัตถุประสงค์เวทีย่อยให้ผู้ประชุมรับทราบ
แยกกลุ่มย่อยออกเป็น 3 กลุ่ม เพื่อศึกษาข้อมูล
ตามวัตถุประสงค์โครงการ
ช่วงบ่าย	ตัวแทนผู้เข้าร่วมประชุม แต่ละกลุ่มนำเสนอข้อมูล

4. สิ่งที่ได้จากการพูดคุย และจากการศึกษาข้อมูลโดยชาวบ้าน หมู่ที่ 5 ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม สรุปข้อมูลได้ดังนี้

ประเด็นพันธุ์ไม้ ในอดีต – ปัจจุบัน พบว่า

พันธุ์ไม้ในอดีต ของหมู่ที่ 5 มีดังนี้

ส้มหลุมพี, ระกำ, สักน้ำ, พังคำ, หักหิน, หอม, เตย, แรก, หอกน้ำ, เสม็ดชุน, มังคำ, ทุมพระ, แพ, จิกนา, จิกพง, ต้นเทีย, หวาคัน, เมก, ข่วน, ค้อ, โอน, ตะเคียน, ยาง, รัมสา, ดังข้าว, หวายน้า, หมาแดง, หมาเล, ไม่เชยต้นน้ำ, ไทรไข่, ไทร, จันทมอ, เค้าร้าง, อินทนิล, หม้อข้าวหม้อแกงลิง, ย่านธวง, ย่านลิเภา, ย่านมดแดง, ย่านปลด, ต้นกระจุค, ชุมเห็ดใหญ่, ไข่เจียว, หนามเสื่อ, ค้าง, คีปสี, หลุมนก, ดังยาน, ปีบ, นน

ปัจจุบันมีพันธุ์ไม้ที่มี

จิกนา ไทรไข่ ไทร คุระ เสม็ดขาว แพ

- ประเด็นพันธุ์สัตว์ที่พบในอดีต - ปัจจุบันของหมู่ที่ 5 มีดังนี้

พันธุ์สัตว์ในอดีต

หมี, ค่าง, ชะมด, เสือ, แม่น, กระจง, ชะนี, ไก่เถื่อน, พังพอน, ลิง ตะกวด, หมูเถื่อน, จระเข้, เต่า, ตะพานน้ำ, กระรอก, นาค, ลิ่น, ค้างคาว, ตัวบาง, กบ, อึ่งอ่าง, เขียด, งูเห่า, งูจงอาง, งูเห่า, ผึ้ง, คอ

ปลา ปลาดำพัน ปลาตุก ปลาหมอ ปลากระดี ปลาตื้อ ปลาโอน ปลากรด ปลาพรหม ปลาเม่น ปลาหาง ปลากระทิง ปลาไฟ ปลาหลด ปลาชะโด ปลาฉลาม ปลาที่อก ปลาไธลอน ปลาเสือ ปลาโศต ปลาอืดัง ปลาไหล ปลาแย ปลาซ่อน ปลาซ่อนไซ ปลาปักเป้า ปลาขแยง

นก นกหัวขวาน นกฮูก นกขัน นกเงือก นกกวัก นกเง้ง นกอีดุ่ม นกกาน้ำ นกเป็ดน้ำ นกคู้หว้า นกพริก นกกระยาง นกเง้ง นกเป็ด นกกระปูด นกกระสา นกเขียด นกข่อน หอย

พันธุ์สัตว์ปัจจุบัน มีดังนี้

พังพอน ตะกวด เต่า ตะพานน้ำ กระรอก นาค ปลาซ่อน ปลาตุก ปลาหมอ ปลากระดี ปลาไหล ปลาซ่อนไซ

นกขัน (มีหลายชนิดเหลืออยู่) นกกวัก นกอีดุ่ม นกกาน้ำ นกเป็ดน้ำ นกพริก นกคู้หว้า นกกระยาง นกเป็ด นกกระสา

กบ ผึ้ง อึ่งอ่าง คอ ตะกวด งูต่าง ๆ อีกหลายชนิด

สภาพดินในอดีต

เป็นโคลนยล มีดินไม้หนาแน่น รากไม้และวัชพืชทับถม ดินเป็นที่ลุ่ม แอ่งกระทะ และ
สันเนิน (พังกาน) อยู่เป็นบางส่วนของพื้นที่ในป่าพรุ

สภาพดินในปัจจุบัน

ดินไม่ค่อยมีน้ำท่วมขัง เป็นแอ่ง ๆ เหมือนในอดีต สภาพดินแข็งขึ้น

สภาพน้ำในอดีต

จะมีระดับน้ำสูงมากในฤดูน้ำหลากและจะมีน้ำท่วมขังอยู่ ตามหนอง บึง หรือแอ่งน้ำ
ธรรมชาติตลอดทั้งปี น้ำสามารถใช้ดื่มกินได้ ไม่มีรสเปรี้ยว

สภาพน้ำในปัจจุบัน

น้ำจะไม่มีตามแอ่งธรรมชาติตลอดทั้งปี เหมือนในอดีต ในฤดูแล้ง ยกเว้นแต่ตาม หนอง
คลอง ที่ขุดลอกขึ้นมาใหม่จากหน่วยงานภาครัฐ และน้ำดื่มกินไม่ได้ มีรสชาติเปรี้ยว และมีสนิม
ระบบน้ำถูกปิดกั้นไม่ไหลเวียน

การใช้ประโยชน์และบริหารจัดการป่าพรุ

- นำทรัพยากรมาใช้เป็นวัตถุดิบในงานจักสานได้ นำต้นกระจูด ต้นทรายน้ำ ย่านลิเภา
ย่านมดแดง ย่านเต้าไห่ ย่านอวด
- ประเภที่ใช้เป็นสมุนไพร ถูดำ คิงู ใช้ล่าสัตว์เป็นยาเบื่อ
- ประเภที่ใช้วัสดุก่อสร้างบ้านเรือน โรงเรือน เช่น ไม้ขน ทำวงกบประตู

กิจกรรมที่ 3.4 เปิดเวทีสนทนาเก็บข้อมูลจากกลุ่มย่อย
ณ ศาลาที่ประชุม หมู่ที่ 1 ต.แม่เจ้าอยู่หัว อ.เชียรใหญ่
วันที่ 16 เมษายน 2547

2. ผู้เข้าร่วมประชุม

1. ทีมวิจัย	8	คน
2. ผู้เข้าร่วมประชุม(ตัวแทนชาวบ้าน)	75	คน

3. กระบวนการ /ขั้นตอนดำเนินงาน

โดยคณะทีมวิจัย ได้จัดประชุม พร้อมกับการประชุมประจำเดือนของ หมู่บ้าน หมู่ที่ 1

ช่วงเช้า	ผู้เข้าร่วมประชุมลงทะเบียน ชี้แจงวัตถุประสงค์ เวทีย่อย โดยจัดให้ผู้เข้าร่วม ประชุมแบ่งกลุ่ม 4 กลุ่มให้ข้อมูลกับทีมวิจัย ใน ประเด็นพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ สภาพดิน การใช้ ประโยชน์ ตั้งแต่ในอดีต จนถึงปัจจุบันของ แต่ละกลุ่ม
ช่วงบ่าย	ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอข้อมูลของแต่ละกลุ่ม

4. สิ่งที่ได้จากการเปิดเวทีสนทนา หมู่ที่ 1 ให้ข้อมูลทั้ง 4 กลุ่ม สรุปได้ดังนี้

ประเด็นพันธุ์ไม้ในอดีต

ไม้เตยว ไม้เสม็ดชุม ไม้จิกนา ไม้ลาโอน ไม้ข่วน ไม้เฒา ไม้มัน ไม้หลอม ไม้หวาด
ชัน ไม้สักน้ำ ไม้แดง ไม้ปาด ไม้หว้า ไม้แพ ไม้สะแบก ไม้ทุ้มพระ ไม้คันทึง ไม้ตะเคียน
ไม้กอกน้ำ ไม้ชะมวง ไม้กำซา ไม้ท่อม ไม้ไทร ไม้ค้อแห้ง ไม้รัก ไม้โอด ไม้มังกา ไม้โศก
ไม้ดุกบ้าง ไม้หลุมบก ไม้คำเสา ไม้ค้อ ไม้ครุระ ไม้ดงข้าว ไม้ขน ไม้หนามเสือ ไม้ลิ้นแดง
ไม้แค ไม้แรก ไม้กบ ส้มหลุมพื ไม้ข่วน ไม้เลียบ ไม้ลำพู ไม้เนียน ไม้ทุ้มพระ ไม้ชะมวง
ไม้กุน ไม้กำ ไม้เสม็ดชุม ไม้หวาดแดง ไม้เช็ดแดง ไม้ปิบ ไม้หูแหร้ง ไม้กนออน ไม้มะเขือ
ไม้ดงข้าว ไม้คนทา ไม้หนอง ไม้เชือก

พันธุ์ไม้ปัจจุบัน

ไม้เสม็ด ไม้กระท่อม ไม้จิก ไม้กำชำ ไม้ไทร ไม้ค้อ

พันธุ์สัตว์ในอดีต

หมูเถื่อน ลิง เสือ ค่าง หมี นกแร้ง นกเหยี่ยว แม่น กวาง กระเจง นกจอก นกจิ้ง
นกเงือก นกทูก นกคบบุง นกกระสา นกเป็ดน้ำ นกยาง นกเค้าแมว นกพริก นกชัน นกเป็ดน้ำ
นกแว่น นกดีเดี้ยวเห็ด นกกด นกขาไกร นกอีลุ่ม นกออก นกลาม นกบินหลา นกกรงหัวจุก
นกหน้านวล นกกาค้า ไก่เถื่อน นกหัวหวาน นกซ้อนหอย .

ปลาซ่อน ปลาเม่น ปลาท็อก ปลาค้อ ปลาเป่า ปลาชะโด ปลาซ่อนไซ ปลาโอน
ปลาอีเต็ง ปลาขี้ม ปลาขี้เกว ปลาพรม ปลาคุ้ม ปลาปล้ำพัน ปลาหลด ปลาทิงไฟ ปลาบู๋
ปลาจลาต ปลาทราย ปลากระดี่ ปลากระบอก ปลาตุก ปลากริม ปลากัด ปลาชีว ปลาหมอ
ปลาไหล ปลาแยง ปลาเสือ ปลาโสด ปลาสร้อย ปลากด ปลากดขี้ลิง ปลาโทง กุ้งก้ามกราม

พันธุ์สัตว์ในปัจจุบัน

ปลาซ่อน ปลาชะโด ปลาจลาต ปลาอีตลับ ปลาตุก ปลาหมอ ปลากระดี่ ปลาวัด
ปลาไหล ปลาชีว ปลาตุก เต่า นกกระสา นกเป็ดน้ำ ผึ้ง คอ นกอีลุ่ม นกกรงหัวจุก นกจอก
นกชัน บินหลา นกกวัก นกยาง นกพริก นกขาไกร นกคาน้ำ นาค ชะมด ตะกวด งูต่าง ๆ
หนู กระรอก

สภาพดินในอดีต

โคลนขล

สภาพดินในปัจจุบัน

ดินแข็งตัวขึ้น

สภาพน้ำในอดีต

น้ำจืด น้ำมีการไหลเวียน ในช่วงเดือนยี่และเดือนสาม น้ำจะแห้งเหลือ เดือนห้าถึงเดือน

สิบ

สภาพน้ำปัจจุบัน

น้ำเปรี้ยว

การใช้ประโยชน์

1. การหาปลา
2. ถอนกระดูก
3. ตัดไม้
4. หาของป่า
5. ใช้พืชเป็นสมุนไพร และอาหาร
6. ใช้ก่อสร้าง บ้านเรือน โรงเรียน ร้ว

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสภาพป่าพรุ หมู่ที่ 1

1. เกิดพายุ 2505 ทำให้ดินไม้โคนล้ม
2506/2507 ไฟไหม้ป่าพรุ

กิจกรรมที่ 3.5 เป็ควที่สนทนาเก็บข้อมูล จากกลุ่มย่อย หมู่ที่ 6 ต.แม่เจ้าอุหัว

อ.เชิรใหญ่ ณ ศาลาที่ประชุมประจำหมู่บ้าน

เมื่อวันที่ เดือน พ.ศ. 2547

1. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อเก็บข้อมูลที่จะต้องศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากชุมชนรอบพหุคลองค้อง
- 2) เพื่อสร้างความร่วมมือในการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันของคนในแต่ละหมู่บ้าน และรูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟู

2. ผู้เข้าร่วมประชุม	๕๒	จำนวน	62	คน
2.1 ทีมวิจัย			9	คน
2.2 ผู้นำชุมชน			5	คน
2.3 ผู้ประสานงาน			2	คน
2.4 ตัวแทนชาวบ้านจากกลุ่มต่าง ๆ			46	คน

3. กระบวนการขั้นตอนการดำเนินงาน

ช่วงเช้า

- ผู้เข้าร่วมประชุมลงทะเบียน
- หัวหน้าโครงการชี้แจงวัตถุประสงค์ ของกิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินงานของกิจกรรมนี้ โดยแบ่งกลุ่ม ตัวแทนชาวบ้านออกเป็น 3 กลุ่ม ให้ชาวบ้านในแต่ละคนที่มีความรู้ในแต่ละเรื่องแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ด้วยกัน คือ กลุ่มผู้รู้พันธุ์ไม้ในอดีตของป่าพรุ กลุ่มผู้รู้เรื่องสัตว์ต่าง ๆ ในป่าพรุ และกลุ่มผู้รู้เรื่องสภาพน้ำ - สภาพดินในป่าพรุ ได้ระดมให้ข้อมูลแก่ทีมวิจัยเป็นผู้จดบันทึกและคอยซักถามจากตัวแทนชาวบ้านในแต่ละกลุ่ม ว่ามีอะไรบ้างและมีการใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นอย่างไรบ้าง

4. สิ่งที่ได้จากการเปิดเวที มีรายละเอียด ดังนี้

4.1 พันธุ์ไม้ของป่าพรุตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน มีดังนี้

- พันธุ์ไม้ในอดีต มี ไม้เตยว, หลาโอน, พังลา, หวายหิน, ไม้แวก ส้มหลุมพี ไม้เทย ไม้ขวน ไม้หลุมพอน้ำ ใจิก ไม้แค เสม็ดขุน ไม้ขาวคั่น ไม้หอนไก่ ไม้ตะเคียน ไม้ขน ใจินม ไม้กุน ไม้พังแก ไม้แบก ไม้พลัม ไม้ค้อ ไม้โลด ไม้หว่า ไม้ป ตะบบ ไม้ไทร อินทนิล ไม้แซ ไม้ลอแห้ง ไม้ชีกว้าง คั่นพ้อ หวายน้ำ หวายนม ไม้คมแมว ไม้ส้าน ไม้มิ่ง ขอ ไม้ยมกวาง ไม้คูกโก ไม้ไหลเผือก ไม้คำเสา ไม้สะเคา หุ้งฟ้า ตีเป็ด จี่เหล็ก ชุมเห็ด ไม้กุ่ม ไม้ไผ ไม้ยาง ไม้กอกน้ำ นม มะม่วงพัทธ คาลโคนค ไม้เทียค ไม้หนาน สาวเหล้า สาวหุด เตาร้าง

- พันธุ์ไม้ในปัจจุบัน ไม้เสม็ดขาว ไม้เสม็ดแดง ไม้ค้อ ไม้โลด คั่นหว่า ไม้ไทร

การใช้ประโยชน์ของพันธุ์ไม้ในอดีต

- ทำบ้านเรือน โรงเรือน ร้วบ้าน ไม้พินหุงต้ม ไม้พินผิงไฟสคว์ เชื้อเพลิงไต้ยุง
- เครื่องมือทำการเกษตร คันไถ แอก ค้ำขวาน ค้ำมิด ค้ำพรว้า ค้ำค้อนตีตาปู ค้ำจอบ คันโพง
- เป็นสมุนไพร มี ไม้คูกโก ไม้ส้มป่อย ไม้ไทรค้อ ไม้เขียดผู้ ไม้เขียดเมีย ต้นเข็มแดง ต้นเข็มขาว คั่นหอดำ คั่นหอมแดง คั่นอ้อยช้าง (ชะเอมเทศ) คั่นเฉียงพรว้าคำ คั่นเถาว์ลย์เตียง คั่นย่านเ็น คั่นย่านทาง คั่นลำเท็ง คั่นปร่งช้าง เคียวชุมพร คั่นย่านลิพา คั่นอวด เป็นยาเลือก ใช้บำรุงสตรีที่มีเลือดจาง
- ใช้ประกอบเป็นอาหาร มี ลำเท็ง (ใช้แกงเลียง) หนอปุด (ใช้แกงป่า) ชุมเห็ดเล็ก บัว บัวบกน้ำ
- ใช้ในด้านความเชื่อ มี แก่นเมื่อย (กันสุนัขกัด) แผลให้เป็นสิ่งเพิ่มเสน่ห์ในด้านความรักของหนุ่ม ๆ

4.2 พันธุ์สัตว์

- สัตว์ที่เคยมีในอดีต ประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา มีดังนี้

ไก่ป่า กระงะ ชะมด เสือ ลิง ค่าง นกแว็ก นกเป็ดน้ำ นกฮูก นกกรง หมูป่า
 กระรอก ลิ่น ตะกวด เต่า งูจงอาง งูเห่า งูเหลือม ตะพาบน้ำ จระเข้ ปลาอึ่งตึง ปลาฉลาม ปลาฉลาม
 ปลาหมอค ปลาช่อน ปลาช่อนไซ ปลากระดี่ ปลาท็อก ปลาอีตลับ ปลาฉลาม ปลากริม ปลากัด
 ฟังพอน หนู นกกระยาง นกอีด้อม นกหัวขวาน นกชัน (หลายชนิด) นกพริก นกแร้ง
 นกคาค่า นกกาน้ำ นกออก นกเงือก นกเหยี่ยว นกอีด้อมหัวล้าน นกสีก นกคุ้ม นกคู้เหว
 นกจอกนา นกจาบ นกเป็ดน้ำ นาค ปลาไหล งูเห่า งูน้ำ งูกะปะ นกโทอง นกสา นกพิทิต
 นกเขา นกแมงค้ำ นกแฝก นกบินหลา ค้างคาวหนู ค้างคาวแม่ไก่ นกแก้ว นกขุนทอง
 นกสาธิต กวาง

- พันธุ์สัตว์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน

นกเป็ดน้ำ กระรอก ตะกวด เต่า ปลาฉลาม ปลาหมอค ปลาช่อนไซ ปลากระดี่
 ปลาอีตลับ ปลาฉลาม ปลากริม ปลากัด ฟังพอน หนู นกกระยาง นกอีด้อม นกหัวขวาน นกชัน
 นกพริก นกคาค่า นกกาน้ำ นกสีก นกคุ้ม นกคู้เหว นกกระจอกนา นกจาบ นกเป็ดน้ำ นาค
 ปลาไหล งูเห่า งูน้ำ งูกะปะ นกสา นกเขา นกแมงค้ำ นกแฝก นกบินหลา ค้างคาวหนู

4.3 สภาพดินและสภาพน้ำ

- ในอดีต สภาพดิน เป็นดินพรุ มีโคลนเป็นขลือก เป็นส่วนใหญ่ โดยมีดินพังการซึ่ง
 เป็นดินแข็ง มี พังการงูเหลือม พังการเกาะยาง พังการสร้างเอน
- ในปัจจุบัน มีสภาพดิน ที่เคยเป็นดินพรุ โคลนขลแข็งตัวไม่เป็นโคลนขล เป็นดิน
 เปี้ยว

การใช้ประโยชน์จากสภาพดินในอดีต

- ดินที่เป็นโคลนขล เป็นแหล่งหาปลาและสัตว์น้ำอื่น ๆ ส่วนดินที่เป็นพังการ ใช้
 สำหรับเป็นที่ทำการเกษตร เป็นที่ปลูกที่อยู่อาศัย เป็นที่เลี้ยงสัตว์ (โค กระบือ)
- สภาพน้ำในอดีต น้ำสามารถใช้บริโภค และอุปโภคได้ตลอดทั้งปี น้ำมีการไหล
 หมุนเวียน จากลำคลองเข้าสู่พรุได้ตามธรรมชาติ โดยมีคูคลองธรรมชาติ ดังนี้ บางสมพู
 บางชาน บางขอนแก่น บางปากเหมือง (เป็นสายน้ำแยกออกจากคลองค้อง)

ภาคผนวกกิจกรรมที่ 4

กิจกรรมที่ 4 การสัมภาษณ์ในเชิงลึกกลุ่มย่อย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเก็บข้อมูลในเรื่องพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ที่กลุ่มผู้หาปลาได้พบเห็นในอดีต-ปัจจุบัน ว่ามีพันธุ์ปลาใดบ้าง สภาพน้ำเป็นอย่างไร การใช้ประโยชน์อย่างไร และการจัดการทรัพยากรในเรื่องปลา เป็นอย่างไร
2. เพื่อศึกษาเก็บข้อมูล ในเรื่องต้นกระจุค การใช้ประโยชน์จากต้นกระจุค ในอดีต-ปัจจุบัน เป็นอย่างไร การจัดการเป็นอย่างไร สภาพดิน-น้ำเป็นอย่างไร จากกลุ่มผู้ถอนกระจุค
3. เพื่อศึกษาเก็บข้อมูลในเรื่องของป่า จากกลุ่มผู้หาของป่า ว่าของป่าที่กลุ่มหาของป่าพบมีอะไรบ้าง การใช้ประโยชน์การจัดการเป็นอย่างไร สภาพดิน น้ำเป็นอย่างไร ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน
4. เพื่อศึกษาเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ในเรื่องพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ สภาพดิน - สภาพน้ำ ในอดีตเป็นอย่างไร การใช้ประโยชน์และการจัดการของชุมชนในเรื่องข้างต้นจัดการอย่างไร
5. เพื่อศึกษาเก็บข้อมูล จากกลุ่มตัดไม้หรือกลุ่มผู้นำไม้ไปใช้สอย ในประเด็นการใช้ประโยชน์การจัดการเป็นอย่างไร
6. เพื่อศึกษาเก็บข้อมูลจากกลุ่มเยาวชนในปัจจุบัน ถึงความรู้ความสำนึกเกี่ยวกับทรัพยากรชนิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะเรื่องป่าพรุ ในอดีตเป็นอย่างไร
7. เพื่อนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาประมวลเพื่อหาแนวทางรูปแบบการจัดการพื้นที่ป่าพรุในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ต่อไป

วิธีดำเนินงาน กิจกรรมที่ 4

โดยทางทีมวิจัยออกเดินสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลจากกลุ่มต่าง ๆ ทุกหมู่บ้านที่อยู่ขอบเขตพื้นที่ของโครงการที่ได้กำหนดไว้ โดยใช้เวลาหมู่บ้านละ 2 วัน รวม 10 วัน โดยใช้การจดบันทึกข้อมูล ถ่ายภาพ สังเกต และการอัดเทป เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ โดยสัมภาษณ์จากกลุ่มที่กำหนดไว้ 6 กลุ่ม

ผู้เข้าร่วมดำเนินงาน

โดยมีทีมวิจัยในโครงการนี้ 9 คน เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมโดยสัมภาษณ์จากกลุ่มต่าง ๆ ใช้ผู้ให้ข้อมูลตามที่กำหนดของโครงการ

งบประมาณที่ใช้

- ค่าเอกสาร
- ค่าน้ำมันรถ
- ค่าอาหาร
- ค่าสมุด
- ค่าติดต่องาน
- ค่าม้วนเทป
- ค่าฟิล์มและค่าอัดรูป

รวมงบประมาณที่ใช้.....บาท

สิ่งที่ได้จากการพูดคุยสัมภาษณ์เก็บข้อมูลตามกิจกรรมนี้ พอที่จะประมวลได้โดยแบ่งแยกออกเป็นกลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ ในประเด็นพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ สภาพดิน - น้ำ ในอดีต การใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นพบว่า

วิธี → 1.1 พันธุ์ไม้ในอดีต มีดังนี้

- พันธุ์ไม้ที่อยู่บริเวณขอบพรุไม่ค่อยจะพบในบริเวณพรุลึกมีต้นยาง ต้นอินทนิล ต้นธัมมิง ต้นหมั้วนา ต้นมวง ต้นสาธุ ต้นจาก ต้นจิกคลอง ต้นรักคลอง ต้นลำพู ต้นปอ ไม้แพ ไม้หว้า ไม้ขี้เหล็ก ต้นชุมเห็ด ไม้โทไร่ ไม้พลับพลา ต้นระกำป่า ต้นขย

- พันธุ์ไม้ที่พบในป่าพรุบริเวณทั่วไป มีต้นเตย ไม้หว้าหิน พังล่า ไม้หอม ไม้ขาวดั้น ไม้หลอ ไม้หลุมพอ ไม้ขวน ไม้หลาโอน ต้นค้อ ไม้จักพรุ ไม้หมากแดง (ที่กล่าวมาจะมีจำนวนมาก) และมีไม้คอแห้ง ไม้กระ ไม้ตะเคียน ไม้สักน้ำ ไม้ขริ ไม้จิกนา

ไม้เซียด ไม้เสม็ดขุน ไม้ดงข้าว ไม้แรก ไม้ดินเป็ด ไม้เทีย ไม้ท่าสา ไม้แดง ไม้หลอ
ไม้กระท่อมพรุ ไม้กระท่อมนา ไม้โก้วว ไม้เนิน ไม้บาป คันทัมหมพิ คันทวยน้ำ
คันท่าร้าง กอกน้ำ ไม้เสม็ดขุนคราน ไม้เมาน้ำ ไม้คำเสา ไม้ทุมพระ ไม้เนียน ไม้ไทร
ไม้แคน้ำ ไม้เสม็ดขาว ไม้เสม็ดแดง (ไม้เสม็ดขาวและเสม็ดแดงพบมีอยู่บริเวณพื้นที่หมู่ที่
10 บ้านทับแขก และหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 6 ต.แม่เจ้าอยู่หัว ส่วนหมู่ที่ 5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว และหมู่ที่
4 ต.ชะอวด ไม่พบไม้ทั้ง 2 ชนิดในอดีต)

- พืชที่เป็นเถาวัลย์ที่พบในพื้นที่ป่าพรุในอดีต มีต้นอวด คันท่านเต่าให้
คันทวยลิง ย่านลิเภา คันท่านลิเภาอยู่ คันท่านมันแดง คันท่านปด คันท่านลิ้นห่าน
คันทวยน้ำ คันท่านลำเท้ง คันท่านเขากัน คันท่านหม้อข้าวหม้อแกง คันท่านผักโขม
ย่านเจ็ดหมูน

- พืชอื่น ๆ มี ต้นกาฝาก ต้นกล้วยไม้ป่า ต้นเฟิร์น ต้นผักกูด เห็ด ต้นอีไค้ง
ต้นกระจุค ต้นผักปรัง ต้นหญ้ารำไพ หญ้าเปรี้ย หญ้าคมบาง หญ้าอก ต้นกระจุคหนู
หญ้าไซ ต้นเอื้อง ต้นจี่ใต้ ต้นผักกรีน หญ้าพริ หญ้าครุน หญ้าเห็บ ต้นเทียนน้ำ ผักบั้ง
ต้นก้างปลา หญ้าคา หญ้าหวย หญ้าข้าวผี ต้นแฝก ต้นหญ้าแพรก ต้นพุทธรักษา ต้นเคย
ต้นเคยหอม ต้นหญ้าเหว้าหมู

- พืชอยู่ในน้ำ (ตามหนอง บึง และสาขน้ำ) มี ต้นจอก ต้นแหน ต้นสาหร่าย
ต้นบัวขาว ต้นบัวแดง

การใช้ประโยชน์พันธุ์ไม้และพันธุ์พืช แบ่งประเภทได้ดังนี้

- การใช้ประโยชน์จากพันธุ์ไม้ (มีรายละเอียดจากการใช้ประโยชน์จากพันธุ์ไม้
ของการสัมพันธ กลุ่มผู้ตัดไม้และนำต้นไม้ใช้สอย)

- การใช้ประโยชน์พันธุ์พืชและเถาวัลย์มีดังนี้

(1) ใช้เป็นยาสมุนไพร มีต้นขานวด (ยาเลือด) คันท่านพาโหม (ยาขับลม) คันท่าน
เจ็ดหมูน (ใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ) คันท่านแฝก คันท่านเหว้าหมู ย่านลิเภา ย่านมันแดง

(2) ใช้เป็นผักประกอบอาหาร มี ต้นย่านลิหมห่าน (แกงเลียง) ต้นลำเท็ง ต้นปรง (ใช้แกงเลียง) ต้นเขาคัน (ใช้ผลแกงส้ม) ต้นย่านพาโหม (ผักข้าวยา) เห็ด (ใช้ผัด แกง ต้มยำ) ต้นผักกูด (ผักเครื่องเคียงน้ำพริก) ต้นเอื้อง (แกงส้ม) ต้นขี้ไต้ (ใช้แกง , ผักเลียง) ต้นผักกรีน (แกง, ผัด) ต้นผักบุ้ง (แกง, ผัด) ต้นบัว (ใช้ทำขนม) ต้นเคยหอม (ใช้ทำขนม)

(3) ใช้เป็นเครื่องจักสาน มี ต้นกระจูด (ใช้ทำเสื่อ, กระสอบ) ต้นเคย (ทำกระสอบ) ต้นคร่ำ (ใช้ทำเสื่อ) ต้นย่านลิเภา (ทำกระเป๋า)

(4) ใช้เป็นเครื่องประดับ (ค่านมหาเสน่ห์หนิยม) ต้นกาฝาก

(5) ใช้เป็นอาหารสัตว์ มี สาหร่าย (สาหร่ายไฟ) ผักขี้ไถ้ ผักบุ้ง (อาหารสุกร) เทียนน้ำ เขาคัน ต้นบัว (อาหารเต่า) ต้นแหน (อาหารปลา) หญ้าครุน หญ้าเห็บ หญ้าขน หญ้าปล้อง หญ้าหวายข้อ หญ้าหัวผี (เป็นอาหารวัว กระบือ)

(6) ใช้ทำหลังคาบ้าน โรงเรือน หลับปลา มี หญ้ากก หญ้าปรือ หญ้าคา ต้นแฝก

(7) ใช้ทำเชือก ใช้สอย มี ต้นย่านเต่าไห้ ต้นย่านมันแดง ต้นย่านอวด ต้นคร่ำ (ทำเชือกเย็บจากมุงหลังคา และเป็นเชือกผูกคั้บจาก) ต้นหวายลิง หวาน้ำ

(8) ใช้เป็นเครื่องสังเกตในการบอกฤดูกาลต่าง ๆ มีดอกชุมเห็ดใหญ่ บอกว่าฤดูฝนจะสิ้นสุดหรือไม่ และดอกไม้อื่น ๆ ฯลฯ

(9) ใช้เป็นเครื่องประกอบวัตถุบูชา มี ต้นพุทธรักษา (ใช้ประกอบพิธีไหว้พระ) หญ้าแพรก (ใช้ในพิธีไหว้ครู)

(10) ใช้เป็นไม้ประดับ มีต้นหมากเจ ต้นหมากแดง กล้วยไม้ (คนจากชุมชนเมือง) เป็นผู้นำไปใช้โดยนำไปจากพร

1.2) พันธุ์สัตว์ในอดีต พอที่จะแบ่งได้ดังนี้

- ประเภทสัตว์ใหญ่ (สัตว์บก) มี ลิง ค่าง หมี เส่่ง หมูป่า กระเจง กวาง ชะมด (ลิงเป็นลิงลมและลิงหางยาว)

- ประเภทสัตว์เลื้อยคลาน มี จระเข้ หู เต่า ตะพาบน้ำ งูต่าง ๆ
- ประเภทน้ำและนกทั่วไป มีนกอีลุ้มหัวล้าน นกอีลุ้ม นกกระสา นกเงือก นกหัวขวาน นกกระยางขาว นกกระยางหรือ นกกิ้ง นกเขา นกเป็ด นกคุ้ม นกกระจาบ นกกระจับ นกชั้นลาย นกชั้นไขเปิด นกชั้นปาด นกดอกบัว นกอก นกแร้ง นกอินทรี นกพิทิต นกคูด นกชุก นกช้อนหอย นกเป็ดน้ำ นกกาน้ำ นกอีเกศา นกคู้เหว่า นกสาธิกา นกกรง นกลัก นกตีเดียวเห็ด นกพริก (นกพริกเป็นนกเพิงอพยพมาจากทะเลน้อย ประมาณ 20 ปี ที่ผ่านมา) นกกระจอก

- ประเภทปลา ปลาตุลาคำพัน (มีมาก) ปลากุคคำ ปลาเนื้ออ่อน ปลากระด้าง ปลาตอก ปลาอีตีด ปลาเม่น ปลาจืด ปลาชะโด ปลาชะแหยง ปลาอีตีด ปลาไอล่อน ปลาฉลาม ปลากระดี่ ปลาหมอไทย ปลาช่อน ปลาช่อนไซ ปลาหมอบ หลาตุ่ม ปลาคำลี ปลาเสือพ่นน้ำ ปลากระเทิงไฟ ปลาหลด ปลาทุง ปลาหางแดง ปลาเข็ม ปลาเข็ม ปลาไหล ปลาบู ปลากริม ปลากัด ปลาหัวลัว ปลาชีว ปลาชีตัง ปลาหาง

- สัตว์ประเภทอื่น ๆ มี ไก่เถื่อน แมงคานา แมงเหินยง และแมลงต่าง ๆ
- ผึ้ง ตัวต่อ หนูนา หนูป่า ค้างคาว มดแดง หอยโข่ง หอยขี้ขาว หอยขม กุ้งนา กุ้งก้ามกราม (กุ้งก้ามกรามจะมีมากในแม่น้ำและคูคลอง)

การใช้ประโยชน์จากสัตว์ของกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่

- (1) ใช้เป็นอาหาร มี ปลาทุกชนิด นกเกือบทุกชนิดที่จับได้ และสัตว์อื่น ๆ เกือบทุกชนิดเช่นกัน (ยาเห็บ หนู งู ต่าง ๆ ไม่ค่อยนิยมบริโภค)
- (2) ใช้เป็นยาสมุนไพร มี ค่าง (คืบ) ดีงู ดีจระเข้ น้ำมันงูเห่า ปลาไอล่อน (ใช้เป็นยาแก้ถูกเสนห) นกกระจอก
- (3) ประเภทสัตว์เลี้ยงสวยงาม มี นกเขา นกกรง ปลากัด
- (4) ใช้เป็นเครื่องสังเวยระดับในฤดูน้ำหลาก มี การวางไข่ของตัวหอยโข่ง ถ้าหอยโข่งวางไข่สูงกว่าระดับน้ำมากเป็นข้อสังเกตว่าในฤดูน้ำหลากในปีนั้นน้ำท่วมสูง

2) กลุ่มตัดไม้และกลุ่มผู้นำไปใช้สอย จากการสัมภาษณ์พบว่าประเด็นการนำไม้ใช้ประโยชน์ และการจัดการ พืชที่จะแยกได้ดังนี้

2.1 การใช้ประโยชน์จากไม้ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน แยกประเภทการใช้ประโยชน์จากไม้

- ในอดีต แยกเป็นประเภทของการใช้ประโยชน์พอจะได้ดังนี้ (พันธุ์ไม้ที่พบเช่นเดียวกับกรณีการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้เฒ่า)

(1) ใช้ทำอาคารบ้านเรือน โรงเรือน และเรือยานพาหนะ ไม้หว้าหิน ไม้แรก ไม้สัก ไม้ตะเคียน ไม้ยาง ไม้เสม็ดขุน (ใหญ่) การใช้ไม้ทำบ้านเรือน โรงเรือนในอดีตจะนำไม้เฉพาะไม้เนื้อแข็งเป็นส่วนใหญ่ และนำไม้ที่มีเปลือกแข็งทำเป็นฟากฟูกบ้าน (ส่วนที่เป็นห้องครัว) เช่น ไม้หลาโอน ไม้คัง

(2) ใช้ทำพื้นเชื้อเพลิงและใช้ไม้เผาถ่าน

- ไม้ใช้เผาถ่าน เป็นไม้ที่มีเนื้อแข็ง และเป็นถ่านที่มีคุณภาพดี เช่น ไม้หอม ไม้หว้าหิน ไม้ทังล่า ไม้ขาวด ไม้จิกแดง

- ส่วนไม้ที่ใช้ทำไม้พื้นเชื้อเพลิง หุงต้มอาหาร จะเป็นไม้เนื้อแข็งเช่นเดียวกับไม้ที่ใช้เผาถ่าน ส่วนไม้พื้นที่ใช้เป็นเชื้อเพลิงไล่แมลง (ยุง รื่น) คามคอกสัตว์เลี้ยง ทำให้แห้งๆ ทุกชนิดแล้วแต่จะสะดวกหาบริเวณใกล้ ๆ บ้านหรือที่อยู่อาศัย

หมายเหตุ ไม้เนื้อแข็ง ดังที่กล่าวมาแล้วนั้นชุมชนในอดีตจะนำจำหน่ายเป็น ไม้พื้นมัด ไม้หลา ให้แก่พ่อค้าเป็นจำนวนมากอีกด้วย

(3) ใช้ทำเครื่องมือการเกษตร มี ไม้หลุมพอ ไม้ยาง (ใช้ทำครกตำข้าว) ไม้เทีย ไม้หว้าหิน (ใช้ทำสากตำข้าว) ไม้หอม (ใช้ทำพื้นครอกสัตว์) ไม้ไผ่ (ใช้ขัดทำครอกสัตว์) และไม้เนื้อแข็งดังกล่าวยังเอามาใช้เป็นแอกคันไถ ไถนาในอดีตและยังใช้ทำค้ำของ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ มีค้ำจอม ค้ำขวาน ค้ำมิดต่าง ๆ

(4) ใช้เป็นยาสมุนไพร มี ไม้ขี้ ไม้เชือก ไม้กระ ไม้กระเปาะ โทโรไซ ขี้เหล็ก ลูกสะตอเบา ไม้สังแก ไม้หน้าพอง ไม้เคียวชุมพร ไม้จิกนา

(5) ใช้ประโยชน์ในเรื่องเสียงร้องบอกเวลา มี นกคูด บอกเวลาน้ำขึ้น น้ำลงและใช้เวลาใกล้ค่ำ - เช้า เพื่อจะได้เตรียมตัวในการทำภารกิจในกิจวัตรประจำวัน หรือเพื่อจะเดินทางกลับที่พักหรือบ้านในขณะที่ทำมาหากินอยู่ในป่า เนื่องจากป่าเป็นป่าทึบไม่สามารถมองเห็นดวงตะวันได้ และไม่มีนาฬิกาบอกเวลาเหมือนเช่นปัจจุบัน

(6) ใช้เป็นสินค้า สัตว์เกือบทุกชนิดที่กล่าวข้างต้น จะเป็นสินค้าของชุมชนในขณะนั้น เมื่อคนในชุมชนจับได้ เมื่อเหลือจากการบริโภคในครัวเรือน และส่วนใหญ่จะจำหน่ายเป็นสินค้าให้แก่พ่อค้า สัตว์ที่จำหน่ายเป็นสินค้ามากที่สุดคือ ปลาเกือบทุกชนิด ตะพาบน้ำ (ชุมชนไม่นิยมบริโภคเนื่องจากจำหน่ายได้ราคาจะจำหน่ายเป็นสินค้าเป็นส่วนใหญ่)

1.3 สภาพดิน-สภาพน้ำในอดีต และการใช้ประโยชน์

- สภาพดิน แบ่งได้เป็น ดินบริเวณขอบพรุ ดินพรุ และดินพังการ

(1) ดินขอบพรุ คือ ดินที่อยู่บริเวณติดกับแม่น้ำปากพอง จะมีสภาพดินเป็นดินเหนียวชั้นหน้าดินลึกลงไปจากชั้นหน้าดินประมาณ 50-100 ซม. จะเป็นดินพรุ ซึ่งมีลักษณะเป็นเนื้อดินเศษต้นไม้ทับถมกันเนื้อดินหยาบ ๆ ลึกลงไปอีกประมาณ 3.5 เมตร จะเป็นดินทรายอ่อน ๆ สีดำ ดินขอบพรุจะมีอาณาบริเวณประมาณ 500 เมตร จากระดับแม่น้ำไปยังป่าพรุ

(2) ดินพรุ เป็นดินที่เป็นโคลนเป็นขลสีกประมาณ 50-100 ซม. มีวัชพืชจำพวก หญ้าและวัชพืชอื่น ๆ ขึ้นคลุม มีต้นไม้ขึ้นงอกอยู่เป็นจำนวนมากเรียกว่า ป่าเขียว ซึ่งลักษณะดินดังกล่าว จะเป็นลักษณะดินทั่วไปปกติ ของพรุคลองค้อง และลักษณะเดิมดังกล่าวนี้จะมีมากกว่าสภาพดินที่เป็นขอบพรุและดินพังการ เป็นร้อยเท่า

(3) ดินพังการ จะเป็นสภาพดินที่เป็นเนินสูง หน้าดินเป็นดินดำ บ้างเป็นดินเหนียว บ้างเป็นดินที่ลักษณะ คล้ายพื้นที่สันเนิน เป็นพื้นสมเป็นเล็กบ้างใหญ่บ้าง และมีพื้นที่ดินพรุอยู่รอบ ๆ

3) กลุ่มหาของป่าจากการสัมภาษณ์พอจะแบ่งหมวดหมู่ดังนี้

3.1 ของป่าที่พบกลุ่มหาของป่าในอดีต มีประเภทสัตว์ กับพืช

- สัตว์ที่พบในอดีต มีมากมายหลากหลายชนิด หลายพันธุ์ และมีความชุกชุมเป็นอย่างมากซึ่งสัตว์ที่พบส่วนใหญ่จะพบในบริเวณป่าเขื่อนมากกว่าพื้นที่บริเวณขอบพรุ และพังการ สัตว์ที่พบในอดีตมีพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ เช่นเดียวกับพันธุ์สัตว์ที่กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ บอกเล่า (รายละเอียดตามหัวข้อ 1.2)

- สัตว์ที่พบในปัจจุบัน มีพันธุ์นกน้ำต่าง ๆ และพันธุ์ปลาที่มีอยู่มากพอสมควร ส่วนสัตว์อื่น ๆ ไม่ค่อยจะพบเห็น พอจะมีรายละเอียดพันธุ์สัตว์และชื่อพันธุ์สัตว์ ดังนี้

- ประเภทนก มี นกอีตุ้ม นกพริก นกกิ้ง นกชันหรือ นกชันไขเป็ด นกกระยาง นกเป็ดน้ำ นกสั๊ก นกคุ้ม นกคอกบัว นกกระสา นกกาน้ำ (นกที่กล่าวมาเป็น นกน้ำและเป็นนกประจำถิ่นของพื้นที่พรุคลองค้อง) ส่วนนกไม่ประจำถิ่นพบมี อยู่ทั่วไปและพบในพื้นที่พรุคลองค้อง มี นกเขา นกกระเจิบ นกกระจาบ นกอินทรี นกคู้เหว้า กาค นกหัวขวาน นกเป็ดน้ำ นกมังกา (นกที่พบว่าเป็นนกไม่ประจำถิ่นเนื่องจากพบได้บริเวณทั่วไปในพื้นที่พรุและพื้นที่ขอบพรุหรือสถานที่อื่น ๆ เป็นนกที่อาศัยอยู่ตามคันไม้ จะอาศัยลูกผลไม้ ผลพืชต่างๆ และแมลงสัตว์เป็นอาหาร ส่วนนกน้ำหรือนกประจำถิ่นจะกินลูกปลาเล็ก ๆ พืชและสัตว์เล็ก ๆ เป็นอาหารเป็นส่วนใหญ่)

- ประเภทปลา ที่พบในปัจจุบันมี ปลาช่อน ปลาดุก ปลาหมอค ปลากระดี่ ปลาชะโด ปลาฉลาม ปลาอีตลับ ปลาช่อนไซ ปลาไหล ปลานู ปลากด แต่ปลาดังกล่าวมีพบไม่ชุกชุมเหมือนเช่นในอดีต พื้นที่พบปลาจะพบทั่วไป ตามแหล่งน้ำในป่าพรุ ส่วนปลาลำพันพบครั้งหลังสุด เมื่อประมาณคันปี 2547 จำนวน ตัว โดยนายประพันธ์ ชาวบ้านหมู่ที่ 4 ค.ชะอวด พบบริเวณพื้นที่บางทอนหว้าหิน ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าเขียวป่าสุดท้ายของพรุคลองค้อง

- สัตว์อื่น ๆ ที่พบ

(1) ผีเสื้อหลวง จะพบในป่าพรุและป่าริมแม่น้ำปากพนัง จะพบในช่วงเดือน 7-เดือน 11 ของทุกปี ซึ่งเป็นฤดูผีเสื้อหลวงจะอพยพมาทำรังในพื้นที่ป่าพรุเป็นประจำทุกปี ในช่วงดังกล่าวเป็นช่วงที่ดอกไม้ในพื้นที่ป่าพรุจะออกดอก โดยเฉพาะในปัจจุบันคือดอกเสม็ดขาว

(2) หัวค้อ จะพบบริเวณทั่วไปในป่าพรุริมขอบพรุ และพื้นที่พังการ จะพบได้เกือบทุกๆ ฤดู หรือตลอดทั้งปี

(3) ส่วนตะพานน้ำ พบลูกตัวเล็ก ๆ ประมาณ 10 ตัว บริเวณบางปอในคันปี 2547

(4) ส่วนตะกวด ตัวชะมด หนูต่าง ๆ เต่า นาค พังพร ยังพบบ้างในบริเวณทั่วไปของพื้นที่พรุคลองค้อง แต่ก็ไม่มากนัก

● พืชที่พบในอดีต มีความหลากหลายพันธุ์พืช ไม่ว่าจะเป็นพืชชั้นสูง พืชชั้นกลาง และพืชชั้นต่ำ (รายละเอียดชื่อพันธุ์ไม้และพันธุ์พืชที่พบดังรายละเอียดตามหัวข้อ 1.1) ของกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ที่กล่าวไว้แล้ว)

● ปัจจุบันพันธุ์ไม้ที่พบมีไม่หลากหลายมากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นไม้เสม็ดขาว และพันธุ์ไม้อื่น ๆ ต้นเล็ก ๆ ปะปนอยู่เล็กน้อย มีต้นกระท่อม ต้นจิก ต้นครุระ ต้นหว้าหิน ต้นเคียว ต้นหว้า ต้นแพ ต้นเมา

- การใช้ประโยชน์ จากพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ มีรายละเอียดเช่นเดียวกับ กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่บอกเล่า รายละเอียดการใช้ประโยชน์มากพันธุ์ไม้ดังรายละเอียดการใช้ประโยชน์ของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่และนำมาใช้สอย ส่วนเรื่องการใช้ประโยชน์จากพันธุ์ปลา เช่นเดียวกับกลุ่มผู้หาปลา

- การจัดการในเรื่องกลุ่มหาของป่าจะพบในเรื่องพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ การจัดการเรื่องของพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ในอดีต ปัจจุบัน มีการจัดการในประเด็นวิธีการหาของป่า โดยเฉพาะเรื่องของสัตว์ป่า มีความแตกต่างแล้วแต่ชนิดของพันธุ์สัตว์ที่กลุ่มผู้หาของป่าจะทำการหาในพื้นที่ป่าพรุ ตามวิถีชีวิตของชุมชนรอบพรุ ในอดีต พอจะมีดังนี้

(1) การหาผึ้งป่า ผึ้งในอดีตกจากการสัมภาษณ์ของกลุ่มหาของป่าที่มีอาชีพเสริมในการหาผึ้งป่าหรือผึ้งหลวงในปัจจุบัน พบว่า ผึ้งป่าหรือผึ้งหลวงในอดีตถึงปัจจุบัน มี 5 ชนิดด้วยกัน คือ ผึ้งหูช้าง ผึ้งคอควาง ผึ้งงูเหลือม ผึ้งแมงวัน ผึ้งหนอกว้าว โดยผึ้งดังกล่าวมี

ความแตกต่างกันที่ลักษณะของการทำรังและขนาดของรังและตัวของผึ้งในบางชนิด โดยกลุ่มผู้มากผึ้งตัวซื้อตามลักษณะ การทำรังของผึ้งแต่ละชนิดที่มีลักษณะคล้ายสัตว์หรือส่วนต่างของสัตว์ เช่น

- ผึ้งแมงวัน ลักษณะของตัวผึ้งมีขนาดเล็ก คล้าย ๆ แมลงวันเลยตั้งชื่อว่า ผึ้งแมงวัน
- ผึ้งหูช้าง เป็นผึ้งหลวงตัวใหญ่ มีลักษณะรังที่ก่อสร้างคล้าย ๆ กับหูช้างเลยเรียกว่า ผึ้งหูช้างซึ่งมีขนาดของรังใหญ่กว่าหูของช้างมากพอสมควร
- ผึ้งคอกวาง เป็นผึ้งหลวง เช่นเดียวกับผึ้งหูช้าง แต่ลักษณะของการทำรังมีลักษณะคล้ายกับ ส่วนของคอกวางถึงหัวของคอกวาง เลยเรียกว่า ผึ้งคอกวาง
- ผึ้งหนอกว้า เป็นผึ้งหลวง เช่นเดียวกับผึ้งหูช้าง และคอกวาง แต่ลักษณะของรังเป็นรังขนาดเล็กกว่าผึ้งหูช้างและคอกวาง โดยมีลักษณะคล้ายกับหนอกของโคหรือวัว
- ส่วนผึ้งงูเหลือม เป็นผึ้งหลวงตัวใหญ่ เช่น ตัวกันเป็นผึ้งที่มีขนาดรังที่ใหญ่ที่สุดกว่าผึ้งอื่นที่กล่าวมา มีลักษณะการทำรังยาวไปตามกิ่งไม้มากทีเดียวขนาดความยาวที่กลุ่มหาผึ้งพบ มีความยาวประมาณ 4-5 เมตร มีน้ำผึ้ง ถึง 2-3 ปีบ

ผึ้งดังกล่าว ทั้ง 5 ลักษณะ 5 ชื่อตามที่กลุ่มหาผึ้งเรียกขาน ยังมีการพบเป็นประจำ เป็นทุกปีเมื่อถึงฤดูกาลของผึ้งอพยพมาทำรังในพื้นที่ที่พรุกลงค้องในช่วงเดือน กรกฎาคม – พฤศจิกายน แต่ที่พบมากที่สุด จะเป็นผึ้งหูช้าง ส่วนผึ้งงูเหลือม จะพบน้อยกว่าพันธุ์อื่นที่ได้กล่าวมา

- การจัดการและการใช้ประโยชน์ของพันธุ์ผึ้งป่าหรือผึ้งหลวงในชนิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาในอดีตของกลุ่มหาผึ้งทั้ง 5 ชุมชนรวมพรุกลงค้อง จะมีการรวมกลุ่มออกหาผึ้งพร้อม ๆ กันครั้งละหลาย ๆ คน โดยใช้วิธีหาที่เรียกตามภาษาการหาผึ้งว่าหาโดยตีป่าหาผึ้ง เมื่อพบรังผึ้งที่สามารถจะตีได้แล้ว มีน้ำผึ้งมากพอแล้วหรือที่เรียกว่าผึ้งแก่ สมาชิกกลุ่มที่ไปหาผึ้งด้วยกัน ก็จะช่วยกันหาวัสดุบริเวณใกล้ ๆ มีเศษไม้แห้ง หญ้าแห้ง มาทำเป็นเชื้อเพลิง แล้วห่อด้วยใบไม้สดที่มีขนาดใหญ่พอที่จะห่อวัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงได้ ส่วนใหญ่จะเป็นใบค้อใบพ้อ หรือเปลือกต้นเสม็ด แล้วใช้วิธีเป่าควันไล่ตัวผึ้ง เมื่อตัวผึ้งออกจากรังหมดแล้วหรือตัวผึ้งเหลืออยู่ไม่มากแล้วที่รังผึ้ง ก็จะใช้ถังน้ำที่นำไปด้วยแล้วปาดหัวน้ำส่งให้สมาชิกที่รอบริมอยู่ด้านล่างแล้วจึงเอาส่วนของลูกอ่อนของผึ้งลงมา เมื่อมาถึงบ้านก็จะแบ่งน้ำผึ้ง

รวงผึ้งและลูกผึ้งให้แก่สมาชิกเท่านั้น ๆ กันไม่ว่าในวันนั้นหรือครั้งนั้นจะได้รังผึ้งจำนวนเท่าไร และไม่ว่าจะเป็นผึ้งแก่ที่ได้จับ (ตี) แล้วในวันนั้นหรือผึ้งอ่อนที่ได้พบแต่ยังไม่สามารถจะจับได้ในวันนั้นก็ตาม ส่วนของรังผึ้งที่พบและเป็นผึ้งอ่อนทางกลุ่มผู้ที่ได้พบเป็นกลุ่มแรกจะทำเครื่องหมายความเป็นเจ้าของเอาไว้ที่เรียกว่า กำ เพื่อให้กลุ่มอื่น ๆ ได้ทราบว่ามีคนมาได้พบเจอและหวงห้ามเอาไว้แล้ว

การใช้ประโยชน์จากผึ้งในอดีต ส่วนใหญ่จะเอาไว้สำหรับเป็นส่วนประกอบ ยาสมุนไพรต่าง ๆ ไว้ใช้ในครัวเรือน น้ำผึ้งในอดีตมีน้ำผึ้งที่มีรสชาติขมและหวานขึ้นอยู่กับในขณะนั้นดอกไม้จะไปถึงฤดูผลิดอกมา ดอกไม้ที่มีรสชาติขมคือ ดอกหอม ดอกไซโล้ ฯลฯ และน้ำผึ้งที่หาได้ส่วนใหญ่ในขณะนั้นจะไม่ค่อยจะจำหน่ายเป็นสินค้า จะเอาไว้เป็นของฝากของขวัญแก่ผู้มาเยือน และญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลออกไป ส่วนลูกอ่อนของผึ้งจะนำมาเป็นอาหารส่วนขี้ผึ้งใช้ทำยา เช่น ขี้ผึ้งทาปาก ขี้ผึ้งทาวนค้ำแก่การถูกขยันทอน

ปัจจุบัน การจัดการและการใช้ประโยชน์จากผึ้งป่าหรือผึ้งหลวง การหาผึ้งและการใช้ประโยชน์เปลี่ยนไปบ้างในบางส่วน คือ การหาผึ้งแบบตีป่าหาหมดไปจะมีการหาผึ้งโดยวิธีตามตัวผึ้งซึ่งจะสังเกตตัวผึ้งที่หากินตามดอกไม้ในตอนเช้าว่าจะบินไปในทิศทางใดถ้าบินขึ้นสูงรังจะอยู่ไม่ไกลนักในทิศทางที่ตัวผึ้งบินไปหลังจากได้เกสรดอกไม้แล้วแต่ถ้าตัวผึ้งบินขึ้นไม่สูงนักแสดงว่ารังผึ้งที่ผึ้งตัวนั้นบินกลับไปจะอยู่ใกล้หน่อย ส่วนการหาผึ้งจะมีทั้งออกตามหาเป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่ม แต่ส่วนใหญ่จะออกตามหาเป็นรายบุคคลมากกว่าเป็นรายกลุ่ม เมื่อพบก็จะทำเครื่องหมายแสดงความเป็นเจ้าของ (ปักกำ) เหมือนเช่นในอดีต ส่วนการใช้ประโยชน์จากรวงผึ้งหรือน้ำผึ้งที่เก็บได้จะเป็นสินค้าที่มีราคาแพงและเป็นรายได้ของผู้เก็บรวงผึ้งเป็นอย่างมาก ปัจจุบันรวงผึ้งที่เก็บไปจากป่าพรุคลองค้อในแต่ละปีเฉลี่ยประมาณ รายได้ทั้ง 5 ชุมชน รอบพรุประมาณ ตั้งแต่สองแสน – ห้าแสนบาท รวงผึ้งจากป่าพรุคลองค้อ เป็นที่ต้องการของตลาด มีรสชาติแตกต่างจากรวงผึ้งหรือน้ำผึ้งป่าที่อื่นและที่สำคัญในปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มหาผึ้งบางคน ได้พัฒนาการจัดการเรื่องผึ้งป่าให้ทำรังตามสถานที่ที่เขาสามารถกำหนดได้ โดยนำไปปักพวกไว้ในป่าให้ผึ้งทำรังและจะตีผึ้งหรือจับผึ้งเอาแต่หัวน้ำผึ้งหรือรวงผึ้ง ไม่นำส่วนที่เป็นรังลูกอ่อนของผึ้งป่าออกทำให้การตีผึ้งสามารถตีได้ 2-3 ครั้ง ต่อรัง

2) การหาเต่าและตะพานน้ำ

ในอดีเต่าและตะพานน้ำมีมากและมีหลากหลายพันธุ์ มีเต่าพันธุ์ เต่าดำ เต่าขี้ผึ้ง เต่ากา เต่าคืบ และมีตะพานน้ำชนิดสายพันธุ์ตัวขนาดใหญ่ และปล้นซึ่งเป็นตะพานน้ำตัวเล็ก

การจัดการวิธีการหาและการใช้ประโยชน์จากเต่าและตะพานน้ำ การหาเต่าในอดีตจะนิยมหาในสองฤดู คือ ในฤดูแล้งและฤดูน้ำหลากหรือน้ำท่วม ในฤดูน้ำหลาก จะใช้เบ็ดและไซ ดักไว้บริเวณทั่วไป ในพื้นที่พรุที่มีน้ำท่วมขังโดยใช้ปลาเป็นเหยื่อล่อ ในฤดูแล้งจะเดินหาในป่าพรุตามไถล้นของน้ำ และวิธีจุดเผาป่าหาเต่า . เต่าที่หาได้จะนำมาใช้เป็นอาหารและจำหน่ายแก่พ่อค้า ส่วนของตะพานน้ำจะหาตามบริเวณสายคลองสาขาตามโพรงริมคลองที่ตะพานน้ำใช้เป็นที่อยู่อาศัยและตามหนองบึงธรรมชาติในพรุ โดยสังเกตทางเดินของตะพานน้ำและใช้สุ่มคมกลิ้งตามหาซึ่งในฤดูแล้งตะพานน้ำจะอยู่ในโพรงเป็นส่วนใหญ่ และจะจำศีลคล้าย ๆ กับกบกรณีนองหรือบึงที่ไม่มีโพรงตะพานน้ำจะจำศีลอยู่ในโคลนตม ลึกลงไปประมาณ 20-30 ซม. จะฝังตัวอยู่มีเพียงจมูกที่โผล่ขึ้นเหนือดินโคลนในบางครั้งดินโคลนดังกล่าวจะแข็งตัวในฤดูแล้ง ตะพานน้ำก็จะอยู่ใต้ดินโคลนดังกล่าวจนกว่า ถึงหน้าฤดูฝน รอนจนกว่าหน้าดินจะชุ่มน้ำและเป็นโคลนตมอีกครั้ง ตะพานน้ำจึงจะขึ้นมาจากโคลนตมออกหากินตามปกติอีกครั้ง ตะพานน้ำในอดีตจะเป็นตัวโต ๆ มีน้ำหนักมากถึง 30 กก. กลุ่มผู้หาตะพานน้ำไม่นิยมบริโภคเนื่องจากมีราคาแพงพอสมควร ตะพานที่หามาได้จะนำไปจำหน่ายให้แก่พ่อค้าในตลาดเสียบเป็นส่วนใหญ่ กรณีถ้าไปหากันเป็นกลุ่ม ก็จะนำเงินที่ขายได้มาแบ่งเท่า ๆ กัน ในปัจจุบันเต่าและตะพานน้ำมีน้อยมาก จึงไม่มีกลุ่มที่มีอาชีพ หาเต่าและตะพานน้ำเหมือนเช่นในอดีต

3) หาสัตว์อื่น ๆ ส่งเป็นของป่าที่มีไม่มากนักและไม่ยึดการหาของป่าเหล่านี้เป็นอาชีพตั้งแต่เดือนอดีต-ปัจจุบัน มีดังนี้ การหาปู การหาจระเข้พรุ การหาตัวต่อ หามดแดง หาเห็ด หาผลไม้ป่า การหาตัวชะมด การหาตัวค้างและลิง การหาควาง การหาต้นหวายน้ำ

- การหาปู เป็นกลุ่มหาปูที่มาจากชุมชนอื่นเป็นส่วนใหญ่ที่มีอาชีพหาปูเป็นอาชีพและจะหาปูในแถบพื้นที่พรุคลองก้องอยู่ข้าง ภูที่กลุ่มหาปูนิยมจับไปจำหน่ายคือ ภูเท่าง ซึ่งจะหาในฤดูแล้ง โดยขุดตามรูคันนาส่วนในฤดูน้ำจะหาตามบริเวณคันไม้ที่งูขึ้นไปอยู่ซึ่งจะใช้เชือกเป็นอุปกรณ์ในการจับปู และมือเปล่าบ้างแล้วแต่โอกาสตามพื้นที่พบงูดังกล่าว ปัจจุบัน

การหาจะมีอยู่น้อยเนื่องจากภูมิไม่มากเหมือนในอดีตประกอบกับการเข้มงวดในการห้ามจำหน่ายสัตว์ป่าทำให้ไม่เหลือบุคคลที่มีอาชีพหาอย่างจริงจังเช่นในอดีต

- การหาจะเข้าไปในพื้นที่พรุคลองค้อ ในอดีตจะมีการหาจะเข้ ตามหนองบึงขนาดใหญ่ โดยการล่ามเบ็ดที่กลุ่มหาจะเข้ประดิษฐ์ขึ้นเอง ทำด้วยเหล็กปลายแหลมต่าง ๆ เช่น ส่วนเคียวของมีดบาดหญ้า และใช้วิธีจับจะเข้ด้วยมือเปล่า การล่าจะเข้ดังที่กล่าวมาจะทำให้เป็นกลุ่มหลาย ๆ คน เมื่อจับได้จะนำหนังไปจำหน่าย นำเงินแบ่งกัน ปัจจุบันการหาหรือการล่าจะเข้หมดไป เนื่องจากไม่พบจะเข้ในพรุเหมือนอดีต

- การหาตัวต่อ ตั้งแต่ในอดีต - ปัจจุบัน ไม่มีการหาที่ยึดเป็นอาชีพ เพียงแต่หากเจอรังต่อหรือตัวต่อที่พอสังเกตได้ว่าไปทิศทางใดเมื่อตามไปถึงรัง ก็จะเผาล้างรังนั้นใหญ่พอแล้ว โดยจะนำลูกตัวต่อที่เป็นตัวหนอนและดักแด้มาบริโภคเป็นอาหารหรือจำหน่าย การหาตัวต่อส่วนใหญ่จะไม่นิยมหากันเป็นกลุ่ม ในปัจจุบันก็ยังมีกรหาและเผารังเมื่อพบเห็น

- การหาแมงจะมีการหาเป็นงานอดิเรก เพื่อนำมาบริโภค และจะมีการหาตามต้นไม้ที่อยู่ใกล้กับชุมชนบริเวณพื้นที่ขอบพรุ

- การหาเห็ดและผลไม้ป่า จะมีการหาไปเป็นกลุ่มและเดี่ยว เพื่อนำเห็ดหรือผลไม้ป่ามาบริโภคเสียเป็นส่วนใหญ่ ผลไม้ป่าที่ชุมชน หากคือ ส้มหลุมพี ปัจจุบันได้หมดพันธุ์ไปแล้วจากพรุคลองค้อ ส่วนเห็ดจะมีการหาในช่วงอากาศเย็นต้น ๆ ของฤดูฝนและฤดูแล้ง ในอดีตจะหาตามพื้นที่ขอบพรุและบริเวณพังการ ปัจจุบันเห็ดมีน้อย นาน ๆ ครั้งกว่าจะงอกให้เห็น จึงไม่มีการยึดเป็นอาชีพ

- การล่าตัวชะมด ในอดีตจะใช้กับดักต่าง ๆ ดักตัวชะมด เพื่อนำเนื้อมาบริโภคจะทำกันทั่วไปแล้วแต่พื้นที่ใดจะพบตัวชะมดในขณะนั้นและจะไม่มีการทำเป็นอาชีพ

- การล่าลิง, ค่าง , กวาง ในอดีตจะมีการล่ากันมากครั้งยังมีป่าเขียวเนื่องจากสัตว์ดังกล่าวมีมากพอสมควร แต่ชาวบ้านในชุมชนก็ไม่ยึดเป็นอาชีพ นาน ๆ ครั้งจะมีการล่าสัตว์

เหล่านี้สักครั้ง การล่าจะทำกันเป็นกลุ่ม สำหรับในพื้นที่ป่าพรุจะใช้เรือเป็นยานพาหนะ ในการล่าโดยจะล้อมฝูงสัตว์เหล่านี้ไว้ โดยเฉพาะลิง ค้างที่อยู่บนต้นไม้ก็จะไต่ต้นไม้ให้ล้ม เพื่อจับลิงค้างเพื่อได้มาไม่ว่าจะเป็นลิง ค้างหรือกวางก็จะแบ่งกันไปบริโภค และทำยาสมุนไพร ปัจจุบันไม่มีกลุ่มล่าสัตว์เหล่านี้แล้วเนื่องจากสัตว์ดังกล่าวไม่เหลืออยู่ให้พบเห็น สำหรับที่จะล่าอีกต่อไป

- ส่วนสัตว์อื่นๆ นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วไม่มีกลุ่มใดล่าสัตว์เหล่านั้นเป็นอาชีพ หรือบ่อย ๆ นัก จะมีบ้างก็เห็นจะเป็นนกน้ำชนิดต่าง ๆ ที่มีการล่าตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พอสสมควรซึ่งจะดำเนินการในฤดูแล้ง โดยการใช้เบ็ดทงโดยใช้ปลาเล็กเป็นเหยื่อล่อ นอกจากนี้ก็มีการดักแร้ง ดักบ่วง ในฤดูน้ำหลาก จะล่านกโดยล้อมติดด้วยไม้ “คีนก” ซึ่งทำจากต้นไม้ไผ่ ปัจจุบันการล่านกมีไม่มากราย เนื่องจากนกน้ำชนิดต่าง ๆ จะมีการหวงห้ามไม่ให้มีจับไปจำหน่าย เหมือนคับในอดีต นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดยังมีกลุ่มหาของป่าอีกอาชีพหนึ่งคือ

- การหาหาวยน้ำ จะนิยมหากันมากพอสมควรในอดีตเพื่อใช้ในการเย็บใบลานทำแหง

4) กรณีสัมภาษณ์ กลุ่มผู้หาปลา ในประเด็นพันธุ์ปลาที่พบในพรุคลองค้องในอดีต - ปัจจุบัน การจัดการและการใช้ประโยชน์จากปลา สภาพดินและน้ำที่ปลาอาศัย พบว่าจะแบ่งได้ดังนี้

(4.1) พันธุ์ปลาที่พบในอดีตของกลุ่มนี้ มีรายละเอียดเหมือนกับที่กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่บอกเล่าซึ่งมีมากกว่า 30 ชนิด ปัจจุบันพันธุ์ปลาที่พบจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้หาปลา มีพันธุ์ปลา ไม่หลากหลายเหมือนเช่นอดีตและปลาที่พบก็ไม่ชุกชุม เหมือนดังอดีต พันธุ์ปลาที่พบมี ปลาช่อน ปลาช่อนไซ ปลาตุก เนื้ออ่อน (ตุกอุย) ปลาตุกค้าง ปลาหมอบ ปลากระดี่ ปลาชะโด ปลากด ปลาอีครีป ปลากระดี่ ปลาขี้ขม ปลาสลิด (ปลาสลิดเพิ่งพบหลังจากได้มีโครงการเลี้ยงปลาสลิดอันเนื่องมาจากโครงการพระราชเสาวนีย์ในสมเด็จพระนางเจ้าพระ

บรมราชินีนารถ เมื่อ ปี 2541) และปลาไหล ส่วนปลาประเภทปลาสาขพันธุ์ปลาเล็ก ๆ มี ปลาจิ๋ว ปลากริม ปลาแก้ว ปลาเก็ด และมีอีกหลายชนิดที่ไม่มีชื่อเรียก

(4.2) การจัดการและการใช้ประโยชน์จากปลาในอดีต - ปัจจุบัน ชุมชนรอบพรุคลองค้อในอดีต ปลาเป็นทรัพยากรที่สำคัญมากในการดำรงชีพ ปลาเป็นทั้งอาหารอย่างดีในการบริโภค ในรูปแบบต่างๆ และยังเป็นสินค้าที่สำคัญยิ่งของคนในชุมชน เป็นที่รู้จักกันดีของชุมชนในละแวกใกล้เคียง เนื่องจากปลาในพรุแห่งนี้มีความชุกชุมเป็นอย่างมาก และมีรสชาติดีเป็นที่นิยมชมชอบของผู้บริโภคที่ได้ชิมลิ้มรสของเนื้อปลาซึ่งมีหลากหลายพันธุ์ปลาด้วยกัน ทำให้คนในชุมชนขณะนั้นยึดเอาอาชีพการหาปลาจับปลาเป็นอาชีพหลักมากมายหลายคน หลายกลุ่ม และถือได้ว่าการหาปลาเป็นอาชีพของทุกคนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของพรุคลองค้อ ไม่เป็นอาชีพหลักก็เป็นอาชีพรองและได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

(4.2.1) แต่การจัดการในประเด็นการหาปลาวิธีการหามีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ตามความคิด ภูมิปัญญาของแต่ละคนแต่ละกลุ่ม พอจะมีรายละเอียดแยกได้ดังนี้

- การหาปลาในฤดูน้ำหลาก และการหาหรือการจับปลาในฤดูแล้ง ซึ่งจะใช้วิธีที่ต่างกัน

(1) การทงปลา เป็นวิธีแรกที่เริ่มของชุมชนที่ใช้วิธีนี้ในการจับปลาในพื้นที่พรุโดยใช้เบ็ดที่มีคันเบ็ดเสียบเหยื่อ ล่อปลาให้ติดเบ็ด มีการใช้เหยื่อล่อไม่เหมือนกัน ในการที่จะจับปลาในแต่ละชนิดขึ้นอยู่กับว่าปลาชนิดนั้นจะชอบกินอาหารอะไรเป็นเหยื่อ เช่น ปลาตุ๊กชอบกินไส้เดือน ปลาช่อนชอบกินปลาเล็ก ๆ สัตว์เล็ก ๆ เป็นอาหารเช่นเดียวกับปลาตุ๊ก ลำคันที่ชอบกับสัตว์เล็ก ๆ วิธีการทงปลา จะใช้สำหรับการหาปลาตุ๊กลำพัน ปลาช่อน ปลาชะโด เป็นส่วนใหญ่ ส่วนคันเบ็ดของเบ็ดทงปลาก็มีการพัฒนาแบบคันลักษณะต่าง ๆ เช่น คันคู่ (คันวง) คันตรง ซึ่งใช้วัสดุต่าง ๆ ทำเป็นคันของเบ็ดแล้วแต่จะหาวัสดุได้ง่าย เช่น ไม้ไผ่ กิ่งไม้ คันหญ้า ราโท ซึ่งวัสดุดังกล่าวช่วงของปลายต้องโน้มยึดหยุ่นเป็นสปริง เมื่อปลามาติดเบ็ดแล้วจะไม่หลุดได้ง่าย เนื่องจากการมีการผ่อนแรงดึงไปมาได้ วิธีนี้มีการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน และส่วนใหญ่จะนิยมใช้วิธีทงปลาในฤดูน้ำหลาก

(2) การจับปลาด้วยมือเปล่า เป็นวิธีเริ่มแรกๆ พร้อม ๆ กับวิธีการจับปลาด้วยการทงปลา ซึ่งวิธีนี้จะใช้หาปลาในตามหนอง บึงธรรมชาติที่มีน้ำไม่มากนัก หรือตามบริเวณคลองสาขาของแม่น้ำปากพนังที่มีขนาดลำคลองเล็ก ๆ ขณะน้ำในลำคลองนั้นลดลงตามระดับน้ำขึ้น-ลง ของแม่น้ำปากพนัง วิธีจับปลาด้วยมือเปล่าหรือที่เรียกว่า การงมปลา เป็นการจับปลาที่ทำการเป็นกลุ่ม ๆ หลาย ๆ คน ร่วมช่วยกันทำน้ำให้ขุ่นหรือตื้นน้ำให้ปลาซ่อนริมขอบตลิ่ง เพื่อจะได้จับปลาได้อย่างสะดวกปลาไม่หลบหนี เมื่อได้ปลาที่จับได้ นำมาแบ่งกันหรือต่างคนต่างจับแล้วแต่มีการตกลงกัน ก่อนจะลงมือการจับปลาด้วยวิธีนี้ การจับปลาด้วยวิธีนี้จะจับเฉพาะปลาที่เจริญเต็มวัยแล้วแต่ชนิดพันธุ์ของปลาปัจจุบัน วิธีงมปลาหรือการจับปลาด้วยมือเปล่า ไม่นิยมใช้ในตามแหล่งน้ำธรรมชาติเนื่องจากมีปลาน้อยลง ไม่สามารถจับได้ครั้งละมาก ๆ ดังเช่นอดีต

หมายเหตุ วิธีงมปลาหรือจับปลาด้วยมือเปล่าสามารถจับปลาได้ทุกชนิด แล้วแต่พันธุ์ปลาที่จะพบในขณะนั้น

(3) การดักขังการดักอวนหรือกัก เป็นวิธีการหาปลาโดยดักทางเดินของปลาเป็นระยะทางยาว ๆ การหาปลาโดยวิธีการดักขังและการดักกักหรืออวนในพื้นที่พрудคลอง ก่อ มีลักษณะที่คล้าย ๆ กัน คือ การกั้นทางเดินของปลาเพื่อให้มาติดขังและกัก

- การดักขังเป็นวิธีที่ใช้ก่อนการดักกักซึ่งเกิดขึ้นเกือบพร้อม ๆ กับวิธีทงเบ็ด แต่การดักขังในอดีตไม่นิยมอย่างแพร่หลายจากการสัมภาษณ์ พบว่าการดักขังเริ่มแรก ๆ จะใช้วัสดุที่เป็นไม้เล็ก ๆ นำมาสานด้วยเชือกเถาวัลย์ ให้เรียงต่อกันได้ความยาวมากพอที่จะกั้นทางเดินของปลาตามสายมาบ ซึ่งอยู่ระหว่างหังการ โดยเจาะรูไว้เฉพาะหรือเว้นช่องไว้ให้ปลาเดินผ่านได้เฉพาะรายที่กำหนดไว้แล้วนำไชดักไว้ตามช่องทางที่เว้นไว้ปลาที่จะเข้าไปติดอยู่ในไชดังกล่าว การดักขังปัจจุบันมีการวางแผนซึ่งอยู่ทั่วไปของพื้นที่ที่มีความสั้นยาวของการวางแผนไม่เท่ากัน ตั้งแต่ไม่กี่ร้อยเมตร ถึงพันเมตร การวางแผนดังกล่าวจะไม่ทำคดหน้าซึ่งกันและกัน การคดหน้าหมายถึง การวางแผนห่างที่ใกล้กับแนวซ้ำของผู้อื่น การวางแผนต้องห่างเป็นเส้นขนานกันพอประมาณ ตั้งแต่เป็น 1,000 เมตร ขึ้นไป ไม้ที่ใช้ทำขังปัจจุบันส่วนใหญ่จะทำด้วยไม้ไผ่ที่นำมาผ่าออก เป็นอันเล็ก ๆ นำมาถักสานด้วยเชือกไนลอนหรือ

เชือกาวลัย ให้มีความยาวของข้งตามความต้องการ การดักข้งเป็นวิธีที่สามารถจับปลาได้ทุกชนิด ขึ้นอยู่กับความห่างหรือถี่ของไซที่ได้ดัก และตัวข้งที่ใช้กันทางเดินของปลา การจับปลาค้วยวิธีนี้จะได้ปลาเมื่อมีน้ำหลากในพื้นที่พรุ และจะได้มากในช่วงต้นฤดูฝน

- การดักกัศหรือการดักอวนเป็นวิธีการจับปลาลักษณะคล้าย ๆ กับการดักข้ง คือวางแนวกัศหรืออวนขวางทางเดินของปลา โดยวางแนวตัดกับทิศทางไหลของกระแสน้ำ เช่นเดียวกับการดักข้ง ซึ่งปลาจะว่ายมาติดตามช่องตาของเนื้ออวนหรือกัศ การวางดักกัศจับปลานี้นิยมวางในช่วงฤดูน้ำหลากในป่าพรุ และจะวางประจำที่ที่เคยวางตามแนวเก่าของคน และถือว่าแนวที่ตนเคยวางไว้ก่อนนั้นเป็นที่จับของไว้แล้วในฤดูกาลต่อไป การวางอวนดักปลาควกและปลาหมจะได้ครั้งละมาก ๆ ต่อวัน และปลาที่จะมาติดกัศหรืออวนดังกล่าวในตอนกลางวันจะเป็นปลาหมอส่วนใหญ่ ส่วนตอนกลางคืนจะเป็นปลาควก การวางกัศหรืออวนดังกล่าวนี้ ยังเป็นวิธีหาปลาอย่างหนึ่งที่ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบันส่วนปลาที่จับได้เมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตแล้วจะมีความแตกต่างกันมากในอดีตประมาณ 10-20 กก. ต่อครั้ง / วัน ปัจจุบันเหลือประมาณ 1-5 กก. /วัน

(4) การหาปลาด้วยการจมไซหรือดักด้วยไซ เป็นการหาปลาอีกวิธีหนึ่งทั้งในอดีตและปัจจุบัน การจับปลาด้วยการจมไซ จะดักไซไว้ตามซอกริมตลิ่งตามคูคลอง หนอง บึง ปัจจุบันจะใช้วิธีนี้มากตามคูคลอง ในพรุคลองค้อง โดยใช้ตลอดทั้งปีไม่ว่าจะเป็นฤดูแล้งหรือในฤดูน้ำหลากก็ตาม ปลาที่ได้มีหลายพันธุ์ปลา วิธีดังกล่าวนี้เป็นการหาปลาต่างคนต่างหาปลาหรือจับปลาเป็นเฉพาะรายบุคคล โดยมีการจับจองเส้นทางสายคูคลองในพรุเป็นพื้นที่ดักไซหรือจมไซของแต่ละคน วิธีนี้ไม่สามารถจะทำได้มากคนนักในชุมชนเนื่องจากในพื้นที่พรุมีคูคลองที่จำกัดซึ่งแต่ละคนมีไซเป็นจำนวนมาก เนื้อที่ในการจับปลาค้วยวิธีนี้จึงไม่เพียงพอในปัจจุบันและปลาก็มีน้อยลง จึงไม่สามารถเพิ่มผู้คนให้จับปลาค้วยวิธีดังกล่าวได้

การดักไซหรือจมไซในอดีตมีการริเริ่มจมไซเฉพาะปลาไหลในฤดูน้ำหลาก ซึ่งจะมีการดักปลาไหลด้วยวิธีจมไซเกือบทุกครัวเรือน ทั้ง 5 ชุมชนพรุคลองค้อง ในปัจจุบันการจมไซหาปลาไหลเปลี่ยนจากไซเป็นลันแทนเนื่องจากลันมีขนาดเล็กกว่าและง่ายต่อการประดิษฐ์ขึ้นมาใช้ เพื่อให้เกิดความสมดุลกับปริมาณปลาไหลที่ลดลง และเป็นการประหยัด

เยื่อที่ใช้ล่อที่ไม่มากเหมือนกับไซและลันดังกล่าวสามารถพาไปดักได้ครั้งละมากจำนวน กระบอกกว่า ลันจึงมีความสะดวกกว่าการใช้ไซดักเหมือนในอดีต

(5) การจับปลาด้วยวิธีการตก เป็นวิธีเดิม ๆ อีกวิธีหนึ่งที่ใช้และประติษฐาน เบ็ดตกขึ้นตามภูมิปัญญาของชุมชนพรวกคลองค้อง การจับปลาด้วยการตกเบ็ด มีส่วนแตกต่างกันของเบ็ดในแต่ละรูปแบบขึ้นอยู่กับว่าจุดประสงค์จะประติษฐานขึ้นเพื่อใช้จับปลาอะไร จะมีทั้งคันเบ็ดยาวที่เห็นอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน ซึ่งสามารถใช้จับปลาได้เกือบทุกชนิด ขึ้นอยู่กับขนาดของเบ็ดและเหยื่อที่ใช้ตกว่าจะตกปลาอะไร นอกจากคันเบ็ดยาวที่กล่าวแล้วในพื้นที่พรจะมีการตกเบ็ดที่มีคันเบ็ดพริ้วได้ตามรู้ คือ เบ็ดตกปลาไหล ซึ่งเป็นการจับปลาไหลที่อยู่ในรูในฤดูแล้งที่ภาษาถิ่นนี้เรียกว่า การยอนไหล การตกปลาไหลในรูเป็นความสามารถเฉพาะตัวของผู้หาปลาไหล ปัจจุบันมีอยู่ไม่มากและไม่ค่อยนิยมหาปลาไหลหรือจับปลาไหลด้วยวิธีนี้

(6) การจับปลาด้วยวิธีการขุดบ่อล่อปลาและวิดปลา การจับปลาด้วยการขุดบ่อล่อปลา ได้เริ่มประมาณ 20-30 ปีที่ผ่านมาซึ่งในขณะนั้นการหาปลาตามหนอง ตามบึงธรรมชาติมีการหาจับปลากันมากขึ้น หนองบึงธรรมชาติมีไม่เพียงพอ และไม่สามารถที่จะจับของหนองบึงเป็นของผู้หนึ่งผู้ใดได้ จึงมีการขุดบ่อขึ้นเช่นเดียวกับ หนอง บึง ในธรรมชาติที่พรวกคลองค้องมีอยู่ และผู้ที่ขุดจะถือครอบครองบ่อที่ขุดขึ้นมานั้นเป็นเจ้าของผู้อื่นไม่สามารถจะจับปลาในบ่อนั้นได้ และถือเอาที่ดินที่ตนมีบ่ออยู่เป็นผู้ครอบครองและจะทราบทั่วกันของชุมชน ในครั้งนั้นได้มีการขุดบ่อล่อปลาขึ้นกันเป็นจำนวนมาก เพื่อแสดงเขตแนวการจับของที่ดินในป่าพรวกคลองค้อง และเมื่อถึงฤดูแล้งน้ำในพรแห้ง ก็จะมีการวิดบ่อจับปลาในบ่อนั้นมาจำหน่าย และบริโภค ซึ่งในแต่ละปีจะได้ปลาชนิดต่างๆ เป็นจำนวนมาก การวิดบ่อในอดีตคือการเอาน้ำออกจากบ่อโดยใช้โพงตักขึ้นมาหรือที่เรียกว่า วิดบ่อซึ่งปัจจุบันจะใช้เครื่องยนต์สูบน้ำขึ้นจากบ่อแทนการวิดบ่อด้วยโพง ปัจจุบันการขุดบ่อล่อปลาไม่มีการขุดเพิ่มเติม จากที่มีอยู่แล้วเนื่องจากที่ได้ลดลงส่วนการวิดบ่อซึ่งในเครื่องยนต์ยังมียูบปลาที่ได้ไม่มากนัก

(7) การเบือปลา เป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีขึ้นเกือบพร้อมๆ กับการขุดบ่อล่อปลา แต่ก็มีมีเพียงไม่กี่รายที่ใช้วิธีดังกล่าว ซึ่งใช้เป็นวิธีการจับปลาตามหนองบึง และบ่อล่อปลาของตนเองและขโมยปลาจากบ่อล่อปลาของผู้อื่นซึ่งจะได้ปลาทีละมาก ๆ ลงทุนน้อย แต่เป็นการทำลายธรรมชาติพันธุ์ปลาต่างๆ ได้ตายและเสียหายเป็นจำนวนมหาศาล ปัจจุบันการเบือปลาไม่มีใครกล้าใช้วิธีนี้อีกเนื่องจากผู้คนที่ทำเมื่อมีใครรู้ก็จะถูกสังคมประณาม และมีการเรียกค่าเสียหายในกรณีแอบขโมยเบือปลาในบ่อล่อปลาของผู้อื่น

(8) การช็อตปลา เป็นวิธีอีกวิธีหนึ่งของการจับปลาของกลุ่มผู้หาปลาซึ่งมีการลักลอบช็อตกันมากเมื่อไม่นานที่ปี และพอยังมีการลักลอบการจับปลาด้วยวิธีใช้กระแสไฟฟ้าช็อตปลาอยู่บ้างในปัจจุบัน การช็อตปลาดังกล่าว เป็นการประดิษฐ์เครื่องมือขึ้นโดยอาศัยกระแสไฟฟ้าแบตเตอรี่ ขนาดเล็ก 6-12 โวลต์ จำนวน 2 ชุด เข้าด้วยกันแปลงกระแสไฟฟ้าจากไฟฟ้ากระแสตรงเป็นไฟฟ้ากระแสสลับ แล้วนำลวดสายไฟไปผูกไว้กับฉมวก เมื่อปลาเจอกระแสไฟฟ้า จะวิ่งหนีไม่ได้ จึงใช้ฉมวกดังกล่าวแทงตัวปลา กลุ่มที่ลักลอบช็อตปลาดังกล่าวจะไปเป็นทีมบ้าง คนเดียวบ้าง การจับปลาด้วยวิธีนี้เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำลายทรัพยากรปลาในพрудคลองค่อนข้างรุนแรงในปัจจุบัน การกระทำความผิดนี้มีทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนเป็นผู้กระทำความผิดซึ่งขณะนี้ชุมชน ผู้นำชุมชน ก็พยายามณรงค์ และประณามกลุ่มผู้หาปลาด้วยการช็อตปลาอยู่

(4.2.2) การใช้ประโยชน์จากปลาในอดีต – ปัจจุบัน ดังที่กล่าวแล้วปลาเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่ชุมชนพрудคลองต้องได้พึ่งพิงจากอดีตจนถึงตราปัจจุบัน การใช้ประโยชน์จากปลาในการบริโภคในครัวเรือนในรูปแบบการแปรรูปการถนอมอาหาร และจำหน่ายเป็นสินค้าทั้งปลาสดและปลาแปรรูป เป็นรายได้หลักของครัวเรือนรอบพрудเนื่องจากในอดีตขณะนั้นการประกอบกิจการเกษตรกรรมไม่ค่อยจะประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรเกิดภัยธรรมชาติน้ำท่วม เกิดขึ้นทุกปี ผลผลิตทางการเกษตร ก็เสียหายเกือบทุปีเช่นเดียวกัน การหาปลาจำหน่ายจึงเป็นรายได้หลัก ๆ ของครอบครัวชาวพрудคลองต้อง ทุกคนที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนของชาวพрудคลองจะสามารถจับปลาได้เป็นอย่างดี ไม่วิธีใดก็วิธีหนึ่งดังกล่าวแล้วข้างต้น ขึ้นอยู่กับความถนัดความสามารถของแต่ละบุคคล ปลาที่สดและปลาแปรรูปจากพрудคลองจึงเป็นที่นิยมชมชอบเป็นอย่างมากจนถึงปัจจุบัน ปลาแปรรูปที่มีชื่อเสียงได้แก่

ปลาซ่อนแห้ง (ปลารั่ว) ปลาคร่าอาบน้ำผึ้ง ปลากระดี่เสียบ กะปิปลา ไตปลากระดี่ และไตปลาอื่น ๆ ปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากปลายังมีคุณค่าของชุมชนพุดลองค้อง ยังพอที่จะมีบริโภคและจำหน่ายบ้างเล็กน้อย ส่วนการแปรรูปปลาที่ได้จากพุดลองค้องมีน้อยมาก เนื่องจากปลามีน้อย ปลาสดมีราคาแพง จำนวนที่จะนำมาบริโภคไม่เพียงพอ จึงไม่ค่อยจะแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลาน้ำจืดเท่าที่ควร

5) สภาพดิน - น้ำที่ปลาอาศัย บริเวณที่อาศัย ในอดีต - ปัจจุบัน

สภาพดิน-น้ำในอดีตจากกลุ่มผู้หาปลาจากการสัมภาษณ์พบว่า ดินและน้ำที่พบมีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากพุดลองค้องกลุ่มอื่น ๆ เล่าให้ฟังดังได้กล่าวมาแล้ว ส่วนบริเวณที่พบปลาในอดีตจะมีปลาอยู่บริเวณทั่วไปของพื้นที่ป่าพรุ แต่จะมีความชุ่มชื้นเป็นพิเศษในพื้นที่ที่เป็นป่าเขียวและบริเวณใกล้เคียง ส่วนปลาคูกลำตันจะพบมากในพื้นที่ป่าเขียวและในช่วงฤดูแล้งน้ำในป่าพรุแห้งจะพบปลาคูกลำตันอยู่ตามโพรงของโคนต้นไม้เป็นจำนวนมาก ในปัจจุบันบริเวณที่พบปลาคือตามลูกลอง ในป่าพรุในช่วงฤดูแล้ง ส่วนในฤดูน้ำหลากจะพบได้ในบริเวณทั่วไปของพื้นที่พุดลองค้อง

(5) กรณีศึกษาสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ลดต้นกระดุด ในประเด็น การจัดการและการใช้ประโยชน์จากต้นกระดุด สภาพดิน-น้ำ จากการออกสัมภาษณ์ ของทีมวิจัยพบว่า ต้นกระดุดเป็นพืชที่ชุมชนนำมาใช้สอยในรูปแบบต่างๆ เป็นเวลาช้านานแล้ว อาจสันนิษฐานว่าทำก่อนที่จะมีการอพยพเข้ามาอยู่ผู้คนในพื้นที่พุดลองค้องแห่งนี้ เนื่องจากมีผู้เฒ่าผู้แก่ที่สูงอายุ หลายท่าน เล่าให้ฟังว่า เห็นย่าเห็นยายของท่านนำต้นกระดุดมาสานเสื่อปูนอนตั้งแต่ท่านพอจำความได้ แต่ต้นกระดุดในพื้นที่พุดลองค้องในขณะนั้นไม่ค่อยจะมีต้องไปหาจากพุดควนเคื่อง มาทำเสื่อปูนอนและนำมาปลูกในพื้นที่พุดลองค้อง ส่วนพื้นที่พุดลองค้องจะมีอยู่บ้างบริเวณบ้านทับแขกใกล้พื้นที่ทางการเกาะท้อพื้นที่ หมู่ที่ 10 บ้านทับแขก ส่วนพื้นที่อื่นไม่ค่อยจะมีต้นกระดุด ผู้เฒ่าผู้แก่ในขณะนั้นได้นำต้นกระดุดมาปลูกไว้ในพื้นที่พุดลองค้องหลายท่านด้วยกัน ปัจจุบันบุคคลเหล่านั้นได้ชราและเสียชีวิตไปแล้ว และตั้งแต่ค่อนจากนั้นมามีคนนำต้นกระดุดมาปลูกในพื้นที่พุดลองค้องมากขึ้น และมีชื่อเรียกพื้นที่ปลูกต้นกระดุดตามชื่อของผู้ที่ปลูกเช่น พุดจูดลงแขก พุดจูดลงลาย พุดจูดจวบ เป็นต้น ต่อมาหลายคนได้

นำดินกระดูกมาปลูกตามหัวไร่ปลายนา ของคนมากขึ้น เพื่อง่ายและสะดวกที่จะนำดินกระดูก มาใช้สอยขุดพรวนคลองค้องจึงมีทั่วไป

การจัดการเกี่ยวกับดินกระดูกในอดีต – ปัจจุบัน พบว่ามีการจัดการทรัพยากรดิน กระดูกกันมาอย่างต่อเนื่องแต่อดีตก็จัดการในการปลูกดินกระดูกเพิ่มอยู่เนือง ๆ จากดิน กระดูกที่เคยมีอยู่ในป่าลึกห่างไกลออกไปจากชุมชนก็มีการนำมาปลูกบริเวณพื้นที่ใกล้ ๆ บริเวณหัวไร่ปลายนาของตนเอง เนื่องจากสมัยนั้น ดินกระดูกเป็นวัตถุดิบที่มีคุณค่าของชุมชน เป็นอย่างมาก และทุกครัวเรือนมีความจำเป็นต้องพึ่งพาดินกระดูกในการดำรงชีวิตประจำวัน คือ การนำดินกระดูกมาทำเสื่อปูนอน ทำเป็นกระสอบภาชนะ ใส่เครื่องใช้ ใส่อาหารใส่ ถ่านเชื้อเพลิง เนื่องจากในขณะนั้นยังไม่มีการใช้หินอ่อนฟูก เหมือนในปัจจุบัน และไม่มี กระสอบใบสังเคราะห์ ทุกครัวเรือนจึงมีสมาชิกของแต่ละครัวเรือนสานเสื่อและกระสอบ จากดินกระดูกใช้กันเอง และจำหน่ายให้แก่พ่อค้าซึ่งขณะนั้นความต้องการจำพวกกระสอบที่ ทำจากดินกระดูกมีอย่างมาก หลายสิบปีติดต่อกันตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2505 เรื่อยมาถึงประมาณ ปี พ.ศ. 2520 ความต้องการของพ่อค้าที่รับซื้อเสื่อกระดูก กระสอบกระดูกลดลงและได้หมด ไปในส่วนของกระสอบกระดูก ทำให้กลุ่มผู้หาดินกระดูกและผู้สานกระสอบกระดูกต้อง หายุดาชีพและหาอาชีพใหม่ ๆ ทำกันเพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัว ทดแทนรายได้ที่เคยสาน กระสอบกระดูกปัจจุบันการผลิตผลิตภัณฑ์จากดินกระดูกได้มีการผลิตสินค้าของชุมชนพรวน คลองค้อง ขึ้นอีกครั้ง ครั้นเมื่อสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้ทรงเสด็จพื้นที่บ้าน เนินธัมมัง หมู่ที่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ท่านได้มีพระราชเสาวนีย์ให้มีการส่งเสริมงานด้านหัตถกรรมงานศิลปาชีพให้แก่ราษฎรบ้านเนินธัมมังและพื้นที่ใกล้เคียง ให้มี อาชีพเสริมหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตจากข้าว งานแปรรูปดินกระดูกเป็นงานศิลปาชีพ หัตถกรรมอาชีพหนึ่งที่พระองค์ทรงให้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นและมีการสอนการจัดสานการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากดินกระดูกในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีคุณค่า สวยงามจนเป็นสินค้าในระดับ ฟ้าดาวของจังหวัดนครศรีธรรมราช และในขณะเดียวกันได้กำหนดมีการจัดการฟื้นฟู อนุรักษ์ดินกระดูกขึ้นในพรวนคลองค้องจำนวนประมาณ 100 ไร่ เพื่อเป็นแหล่งของวัตถุดิบ (ดินกระดูก) ได้ใช้สำหรับงานจักสานและแปรรูปผลิตภัณฑ์ของกระดูกจนถึงปัจจุบัน แต่ ดินกระดูกในพื้นที่ดังกล่าวเป็นดินกระดูกลำดับใหญ่ไม่เป็นที่นิยมใช้ในการจักสานที่ต้องการ ความละเอียดปราณีต กลุ่มแปรรูปกระดูกจึงได้สั่งซื้อดินกระดูกจากแหล่งอื่นที่มีขนาดลำดับ

เล็กกว่ามาใช้ส่วนใหญ่จะสั่งซื้อมาจากพรุควยเคร็ง (บ้านควรราบ) และเมื่อวันที่ 8-12 สิงหาคม กลุ่มชุมชนบ้านปากบางกลมได้มีการปลูกต้นกระจุคขึ้นในพื้นที่พรุคลองค้องขึ้นอีกประมาณ 50 ไร่ เพื่อเป็นการฟื้นฟูต้นกระจุคให้มีมากยิ่งขึ้นในพื้นที่พรุคลองค้อง

- การใช้ประโยชน์จากต้นกระจุคในอดีต - ปัจจุบัน

อดีต กระจุคมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของทุกครัวเรือนรอบๆ พรุคลองค้อง เนื่องจากต้นกระจุคเป็นวัตถุดิบในการแปรรูปสินค้าของชุมชนชาวพรุเป็นอย่างมากและเป็นเครื่องใช้สอยที่จะขาดเสียไม่ได้ของทุกครัวเรือน ที่นำต้นกระจุคมาแปรรูปในรูปแบบต่างๆ ผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากต้นกระจุค มีดังนี้

(1) เสื่อกระจุค มีทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่และความสั้นความยาวของเสื่อไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่ว่าจะสานเสื่อนั้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการใช้ว่าจะใช้สำหรับกิจกรรมใด มี

- เสื่อปูนอน ต้องมีความกว้างและยาวมากพอสมควร การเลือกต้นกระจุคมาสานเสื่อปูนอนต้องเป็นต้นกระจุคที่มีความสูงตั้งแต่ หน้าอกจนถึงเอวสรีระของผู้นอนจะไว้สำหรับสานเสื่อใช้ปูนอนของครัวเรือน และลำต้นกระจุคใช้คันใหญ่ ๆ

- เสื่อปูนั่ง มีขนาดความกว้างและชว้นน้อยกว่าเสื่อปูนอน นิยมใช้คันกระจุคเล็ก ๆ มากกว่าคันใหญ่ เพราะจะได้มีลวดลายงดงามเพื่อไว้ใช้สำหรับปูเป็นที่นั่งรับรองแขกผู้มาเยือนบ้าน

- เสื่อใช้เป็นเครื่องสังฆทาน ถวายให้วัดเพื่อใช้ในพิธีทางศาสนานิยมสานต่อกันให้เป็นผืนยาว ๆ มากกว่าเสื่อปูนอนและปูนั่ง

(2) ใช้ทำกระสอบ กระสอบที่ทำหรือแปรรูปจากต้นกระจุค จะมีลักษณะไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์การใช้งานเช่นกัน มีดังนี้

- กระสอบนั่ง เป็นกระสอบใช้สำหรับใส่ข้างสาวที่มีขนาดเล็ก ๆ ใส่ข้างสาวได้ไม่เกิน 1 ถัง

- กระสอบหนาด เป็นกระสอบที่จะผลิตขึ้นเพื่อจำหน่ายแก่พ่อค้าเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งพ่อค้าจะเป็นผู้กำหนดขนาดความใหญ่และความสูงของกระสอบซึ่งอยู่ประมาณ กว้าง ๗๗ ซม. สูงประมาณ ๗๗ ซม. เป็นขนาดความต้องการของพ่อค้าโดยผู้สานจะวัดขนาดจาก

ต้นแบบของพ่อค้า หรือจากไม้วัดที่พ่อค้ากำหนดไว้เป็นขนาดมาตรฐาน แล้วผู้สานจะใช้ สอกวัดเป็นขนาดว่าก็สอก บวกก็คืบ หรือก็ฝ่ามือ ของตนเป็นเครื่องวัดเพื่อสะดวกในการจัก สานโดยกระسوبจะออกมาเท่า ๆ กัน ทุก ๆ คนเป็นขนาดเดียวกัน จึงมีชื่อเรียกว่า กระسوب หนด กระسوبขนาดดังกล่าวพ่อค้าจะนำส่งให้แก่พ่อค้าเกลือ พ่อค้ากะปิ พ่อค้าไม้ฉาน และข้าวสาร เพื่อใช้ใส่สินค้าดังกล่าวนั้น ซึ่งขนาดจะไม่เท่ากันแล้วแต่พ่อค้าคนกลางจะ กำหนดมาให้

ปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากต้นกระจุค มีดังนี้.

- ใช้ทำเสื่อปู (เสื่อกระจุค) เป็นเสื่อกระจุคที่ไม่ยอมสี ใช้ต้นกระจุคต้นใหญ่ และการสานลายเหมือนในอคิตถือเป็นลายง่าย เช่น ลายสอง

- เสื่อชุด จะใช้กระจุคต้นเล็ก ๆ สานและยอมสีโดยใช้ลายที่ปราณีตประเภท ลายสวยงามที่ประยุคขึ้นมีลายลูกแก้ว ลายดาวล้อมเดือน โดยจะนำเสื่อกระจุคจำนวน 2-3 ผืน เย็บต่อกันด้านข้าง (ด้านความยาว) ให้เป็นผืนใหม่และสามารถพับได้

- เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ประดิษฐ์อย่างปราณีต และมีลวดลายสวยงามเป็นรูปแบบ ต่าง ๆ เช่น หมวกแบบต่าง ๆ กระเป๋าแบบต่าง ๆ และเครื่องใช้อื่น ๆ แล้วแต่ออร์เคอร์ของ พ่อค้าจะสั่งและงานการบ้านของโครงการศิลปาชีพของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินี นาด รูปแบบตามที่กำหนดไว้ในแต่ละปีหรือแต่ละครั้ง ที่กำหนดให้ผู้เป็นสมาชิกกลุ่มจัก สานและแปรรูปกระจุคต้องทำส่งเป็นประจำ ปัจจุบันงานจักสานกระจุคเป็นรายได้เสริมและ รายได้หลักของกลุ่มแม่บ้านรอบ ๆ พรุคดองค้อง และหมู่บ้านจำบล อำเภอ ไก้เตี๋ย มาตั้ง แต่ปี 2536 จนถึงปัจจุบัน

สภาพดิน - น้ำ บริเวณที่มีต้นกระจุค ในอคิต - ปัจจุบัน ต้นกระจุคจะอยู่บริเวณ ที่มีน้ำท่วมขังหรือมีน้ำอยู่ตลอด ต้นกระจุคจึงจะมีความสมบูรณ์ส่วนสภาพดินต้นกระจุคจะ งอกได้ทั้งดินโคลนพรุ และดินหน้าดินแข็ง ๆ แต่ดินที่เป็นดินแข็งจะมีขนาดของต้นเล็กกว่า ต้นกระจุคที่อยู่ที่ดินเป็นโคลน พรุที่มีน้ำท่วมขังตลอด ส่วนน้ำที่มีความเปรี้ยวหรือพื้นที่ดิน เปรี้ยวจัด จะมีต้นกระจุคหนูงอกเจริญโตได้ดี (กระจุคใหญ่ไม่มีการนำไปใช้ประโยชน์ในการ จักสานเนื่องจากลำต้นผุง่ายไม่มีความคงทน)

การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติฟรุคลองคอง

การใช้ประโยชน์จากพรรณพืช

การใช้ประโยชน์จากพรรณพืช ตามวิถีชีวิตของชุมชนรอบพรแห่งนี้ จากอดีตถึงปัจจุบัน มีการใช้ประโยชน์จากเนื้อไม้ทั้งเพื่อก่อสร้างบ้านเรือน โรงเรือน และการทำเรือพาหนะโดย ใช้ประเภทไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้หุมพอ ไม้ตะเคียน ไม้ยาง ไม้หว้าหินคันใหญ่ ๆ ที่อยู่ไม่ห่างไกล จากบริเวณตั้งชุมชนมากนัก เนื่องจากในอดีตป่ายังเป็นป่าเขียวอยู่ มีต้นไม้คันใหญ่ มาก จึงนิยมตัดไม้ท่อนซุง มาใช้สอย โดยเฉพาะในช่วงฤดูน้ำหลาก เพื่อง่ายต่อการชักลากท่อนไม้ เนื่องจากน้ำในพื้นที่ยังมีระดับน้ำสูง ซึ่งจะนำท่อนไม้มาตามร่องน้ำในพื้นที่พรออกสู่แม่น้ำปากพนังจนมีสายลำบางยาวขึ้น และบางที่เกิดขึ้นจำนวนหลายสายก็เกิดจากการลากจูงไม้ สายลำบางทุกสายน้ำล้วนแต่เป็นเส้นทางลากจูงไม้ในอดีตเกือบแทบทั้งสิ้น ซึ่งยานพาหนะที่สำคัญที่ใช้ลากจูงไม้ คือ เรือ ทุกบ้าน ทุกครัวเรือนของชุมชนรอบพรจะมีเรือเพื่อเป็นยานพาหนะในการเก็บเกี่ยวทรัพยากรในพรในฤดูน้ำหลาก (ในช่วงเดือน 11 ถึง เดือนธันวาคม) เรือสมัยนั้นจะเป็นเรือที่ขุดจากต้นไม้ทั้งท่อนขึ้นเป็นลำเรือ โดยนิยมนำไม้คันตะเคียนเนื่องจากคงทนไม่ผุง่าย การทำเรือเจ้าของเรือจะวานนายช่างหลาย ๆ คนช่วยกัน “โกน” และขุดเจาะเป็นลำเรือ ซึ่งต้องใช้เวลานานหลายวันถึงเป็นเดือนก็มี แล้วแต่น้ำของท่อนไม้ที่หามาได้จากพรว่ามีความใหญ่ คันแถมากหรือน้อย ซึ่งถ้าต้นไม้แก่ (อายุ) มากย่อมใช้เวลาในการขุดเจาะหรือทำเรื่อนั้นทน แต่เรือที่ขุดขึ้นมาได้จะมีอายุในการใช้งานได้มากกว่าไม้อ่อน ปัจจุบันการทำเรือหรือต่อเรือ ต้องซื้อไม้แผ่นที่อื่นและจ้างนายช่างเป็นผู้ต่อเรือ และเนื่องจากไม้ดั้งเดิมหมดไป การใช้เนื้อไม้เข้ามาใช้สอย ในปัจจุบันจะเป็นต้นเสม็ดขาว เกือบแทบทั้งสิ้น เช่น สร้างบ้านเรือน โรงเรือน คอกสัตว์ รั้วบ้าน ขนั้ ไม้เสาถ่าน ไม้พื้น ฯลฯ

การใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ไม่เพียงแต่นำเนื้อไม้มาใช้สอยเท่านั้น ส่วนของเปลือกไม้ ใบไม้ รากไม้ ก็มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพตามวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชน เช่น นำมาเป็นพืชยาสมุนไพร ยามเจ็บไข้ได้ป่วยซึ่งมีส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้และพรรณพืชแต่ละชนิดเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องยาต้นหรือยาหม้อของหมอพื้นบ้าน ที่จะใช้รักษาโรคภัยไข้เจ็บผู้คนในชุมชนเจ็บไข้ นอกจากนี้พรรณพืชยังเป็นเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ในการทำเครื่องมือจับสัตว์ไม่ว่าจะเป็นสัตว์บก สัตว์น้ำ เช่น การใช้ข่านเตาให้ ข่านมันแดง ข่านอวด เป็นเชือก สำหรับกรองไขชนิดต่างๆ ในการดักปลาที่มีรูปแบบและขนาดของไขแตกต่างกันไป ตามวัตถุประสงค์ในการใช้งานและยังมีพรรณพืชอื่น ๆ อีกหลายชนิดที่คนในชุมชนนำมาใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้มา

แต่อดีตและได้ตกทอดภูมิปัญญา มาตราบปัจจุบัน เช่น การจักสาน คันกระชูดทำเป็นเสื่อไว้ปูนอน การแปรรูปเป็นเครื่องใช้จำเป็นอย่างอื่น ๆ เช่น กระสอบ ในรูปแบบต่าง ๆ มาตั้งแต่ในอดีต ปัจจุบันมีการประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้อย่างสวยงามมีคุณค่า เป็นที่นิยมชมชอบของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จนเป็นสินค้าโอท็อป ระดับห้าดาวของประเทศ เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนเป็นอย่างมาก

นอกจากที่ได้กล่าวถึงพรรณพืชในการใช้ประโยชน์ การใช้สอยมาแล้วข้างต้น การใช้ประโยชน์จากพรรณพืชตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พรรณพืชในพрудลองค็องยังเป็นพืชพรรณอาหารของคนที่ยึดเหนี่ยวมาบริโภคนานในชีวิตประจำวันสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน บางชนิดของพรรณพืชจะพบมากในพื้นที่พрудลองค็องเท่านั้น เช่น ต้นขี้ได้ ซึ่งเป็นพืชผักที่ใช้เป็นผัก “เหนาะ” ผักแกง ในอดีตจะนิยมใช้บริโภคคู่กับมันปูนา สัมเขากันสำหรับใช้สับแกงซึ่งคู่กับปลาน้ำจืดทำให้รสชาติของแกงเข้มข้นเข้ากับเนื้อปลา เช่น แกงส้มเขากันกับปลาเกล็ดเหลืองหรือปลาหมอ ซึ่งยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวมาบริโภคนานมาถึงปัจจุบัน พืชผักบางชนิดที่เคยนำมาบริโภค ได้สูญหายไปพร้อมกับความเสื่อมโทรมของพื้นที่พрудลองค็อง เช่น ยอดคันเลียบ ที่เคยเป็นผักของบริโภค และเป็นพรรณพืช พันธุ์เป็นต้นไม้ผลัดใบเพียงชนิดเดียวที่ศึกษาพบในพื้นที่พрудลองค็องว่าเป็นไม้ชนิดผลัดใบ ปัจจุบันเหลืออยู่เพียงต้นเดียว อยู่ในพื้นที่ของหมู่ที่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว นอกจากจะนำพืชพันธุ์ชนิดต่าง ๆ มาบริโภคแล้ว พืชพรรณอีกหลายชนิดยังเป็นพืชพรรณสำหรับเป็นอาหารเลี้ยงสัตว์ ของชุมชนรอบๆ พрудลองค็อง ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน แม้ปัจจุบันพันธุ์พืชดังกล่าวไม่นิยมนำมาใช้เป็นอาหารสัตว์เหมือนในอดีต เนื่องจากมีอาหารสำเร็จรูป หาได้ง่าย เช่น สาหร่ายใหญ่ที่มีมากในแหล่งน้ำของพื้นที่พрудลองค็อง โดยเฉพาะในแม่น้ำปากพองค็อง คลอง สาขาและตามหนอง บึง ในพื้นที่พุด ที่ผู้เลี้ยงสุกร เลี้ยงเป็ด นำมาหั่นผสมกับรำสด ให้กินเป็นอาหาร และหญ้าชนิดต่าง ๆ ที่เป็นอาหารของวัว ควาย

การใช้ประโยชน์จากพันธุ์สัตว์

ในอดีตพันธุ์สัตว์ในพื้นที่พрудลองค็องมีอยู่อย่างชุมชม ไม่ว่าจะเป็นสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เป็นแหล่งอาหารในการบริโภค และเป็นแหล่งรายได้หลัก ๆ ของชุมชนรอบ ๆ พрудลองค็อง มาเป็นเวลานาน ปัจจุบันพันธุ์สัตว์ได้ลดน้อยหรือหลงบางชนิดก็ได้สูญหายไปพร้อมกับ “ป่าเขียว” ในพื้นที่พุด วิถีชีวิตของคนรอบๆ พрудลองค็องมีความผูกพันกันจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะพันธุ์ปลานานาชนิด ที่เป็นแหล่งอาหารโปรตีน เป็นรายได้เป็นสินค้า

ที่คนแถบละแวกพื้นที่ใกล้เคียง รู้จักและนิยมรสชาติของปลาจากพรุคลองต้องไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบผลิตภัณฑ์ ปลาสด ปลาแห้ง ปลาร้า กะปิปลา รวมทั้งไข่ปลา โดยเฉพาะไข่ปลากระดี่ ปลาตุกร้าทับน้ำผึ้ง ปลาช่อนรื้อ เห็นได้ว่าเนื่องจากปลาในพื้นที่พรุคลองต้อง มีความชุกชุมเป็นอย่างมาก เครื่องมือการจับปลาตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้คิดค้นขึ้นมากมายหลายวิธี และตกทอดถึงปัจจุบัน เช่น เบ็ดทง ไซ้ลัดปลา ช้างคักปลา อวน แห บ่อล่อปลา ฯลฯ ซึ่งเครื่องมือต่าง ๆ จะใช้จับปลาในแต่ฤดูกาลและพื้นที่จับปลาเป็นตัวกำหนดว่าควรจะใช้เครื่องมือใดที่เหมาะสมตลอดปีในการจับหาปลาในอควิด เช่น ไซ้เบ็ดทง จมถัน คักกัดหรืออวน ในฤดูน้ำหลากพรุ จับปลาจากบ่อล่อปลาในฤดูแล้ง ฯลฯ แต่เนื่องจากความต้องการให้สามารถหาปลาได้ครั้งละมาก ๆ ไม่ยุ่งยากในการต้องเตรียมเครื่องมือหลังจากเกิดภาวะทำนาไม่ได้ผลจากปี พ.ศ.2518 - ปัจจุบัน เป็นเหตุให้กลุ่มผู้หาปลา บางคนใช้เครื่องมือในการจับปลาที่ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรปลา เป็นสาเหตุหนึ่งให้พันธุ์ปลาและจำนวนปลาลดน้อยลง เช่น การใช้ยาเบื่อปลา ใช้กระแสไฟฟ้าช็อตปลา ทำให้ปลาเป็นหมัน และปลาตัวเล็ก ๆ ที่ไม่ต้องการจะจับตายไป

พันธุ์สัตว์ในพื้นที่พรุคลองต้องนอกจากมีปลาอยู่ชุกชุมแล้วในอควิดสัตว์อื่น ๆ ก็มีหลากหลายชนิด เช่น กวาง กระเจิง หมูป่า หมี เสือ ฯลฯ ที่เป็นสัตว์พบมากในพื้นที่สันเนิน “พังการ” ตามคันไม้ยังมี ผึ้งลิง ค่าง นกต่าง ๆ และยังมีตะพาบน้ำ เต่าชนิดต่าง ๆ จระเข้ และสัตว์อื่น ๆ อีกมาก ปัจจุบันสัตว์ป่าได้สูญหายไปหลายชนิด เช่น กวาง กระเจิง หมี เสือ จระเข้ ปลาตุกร้าพันธุ์ ฯลฯ

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุ์สัตว์ป่าในพื้นที่พรุคลองต้องนอกจากสัตว์ป่าจะเป็นอาหารบริโภคของชุมชน แล้วมีความเชื่อว่าอวัยวะของสัตว์ป่าบางชนิดเป็นยารักษาโรค จึงนำมาใช้ในการรักษาโรค เช่น ตับค่างเป็นยา “แก้เลือดขึ้น” คีสัตว์ป่าใช้หยอดตา น้ำมันสัตว์ ใช้ใส่แผล ทาแผล กระดูกงูเห่าลมแหวนสะเอว แก้ปวด ฟันจระเข้ใช้กวาดลิ้นเด็กที่เป็นขาง ในปัจจุบันพันธุ์สัตว์ต่างๆ มีจำนวนลดลงเป็นอย่างมากเป็นห่วง บางชนิดสูญหายไปพร้อม ๆ กับป่าเขียวที่ได้กล่าวมาแล้ว และระบบการไหลเวียนของน้ำที่เปลี่ยนไปจากอดีต (รายละเอียดตามตารางของการใช้ประโยชน์พันธุ์สัตว์)

ระบบการจัดการการใช้ประโยชน์จากพื้นที่พรุคลองคือง

จากการศึกษาระบบการจัดการในการใช้ประโยชน์ของชุมชนรอบพรุคลองคือง จากกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่พรุตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แม้ชุมชนยังไม่มีกฎเกณฑ์ระเบียบข้อปฏิบัติร่วมกันในการจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่พรุแต่พบว่าความเข้าใจในสิทธิพึงมี พึงได้ของการพึงพึงทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ ผู้ใช้ประโยชน์ยังมีความเคารพในสิทธิซึ่งกันและกันในการทำมาหากินของแต่ละกลุ่มอาชีพ โดยรู้จักกันโดยปริยาย

การใช้ประโยชน์ในพื้นที่พรุจะเป็นลักษณะของการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะประโยชน์ แต่ชุมชนจะมีการจัดการด้วยกลไกทางสังคมที่ซับซ้อน เช่น การแบ่งบริเวณพื้นที่หาปลาของกลุ่มหาปลาจะเป็นที่รับรู้กันของชุมชนว่า พื้นที่ไหนใคร เป็นผู้ใช้ประโยชน์อยู่ จะไม่มีการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่นั้นทับซ้อนกันอีก กลุ่มหาของป่า การหาของป่า การหาผึ้ง ตัวต่อ เมื่อมีใครไปพบเจอ รังผึ้งหรือตัวต่อกันจะมีการทำเครื่องหมายไว้ “การปักถั่ว” ซึ่งเป็นเครื่องหมายแสดงว่ามีเจ้าของแล้ว หรือได้มีผู้พบเห็นไว้ก่อนแล้วผู้คนที่ไปเจอหลังจะไม่ตีผึ้ง และต่อนั้น ถ้าหากผู้ใดแอบเอาไปจะถูกตำหนิติเตียนจากสังคม ว่าเป็นพวกหัวขโมย และไม่มีผู้คนคบหาสมาคมด้วย ระหว่างกลุ่มผู้ที่หาของป่าด้วยกันและจะไม่ไว้เนื้อเชื่อใจของสังคม ส่วนในเรื่องของพันธุ์ไม้ก็เช่นกัน ดินไม้ที่งอกอยู่ตามหัวไร่ปลายนา ของผู้ใดถือว่าเป็นสิทธิของเจ้าของพื้นที่นั้น ๆ แม้ว่าหัวไร่ปลายนาดังกล่าวจะไม่มีเอกสารสิทธิ์เป็นพื้นที่เขตป่าสงวนก็ตาม หากผู้ใดต้องการตัดโค่นนำไปใช้สอย ต้องบอกกล่าว “ขอ” จากเจ้าของพื้นที่ไร่นั้นก่อน จึงพบว่าป่าไม้บริเวณหัวไร่ปลายนาจะมีความหนาแน่นของดินไม้และขนาดของต้นไม้โตกว่าพื้นที่ในส่วนอื่น ๆ ของพื้นที่พรุในปัจจุบัน (ไม้เสม็ดขาว) อยู่พอสมควร

การจัดการโดยทั่วไปของพื้นที่พรุในปัจจุบัน ภาครัฐจะเป็นผู้ดำเนินงานในการบริหารจัดการ โดยมีสำนักงานสำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 19 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นผู้กำกับดูแลพื้นที่พรุคลองคือง และพื้นที่พรุอื่น ๆ ในพื้นที่พรุเครื่องทั้งหมด

การวิเคราะห์ประเมินผลของกิจกรรมนี้

จากการได้ดำเนินกิจกรรมนี้ พบว่า พื้นที่พรุคลองค้อง ในอดีตเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติหลากหลายชนิด หลากหลายสายพันธุ์ ก่อน พ.ศ. 2505 ผืนป่าพรุคลองค้องยังคงสภาพที่ป่าเขียว เต็มเกือบพื้นที่พรุผู้คนยังเข้ามาอยู่อาศัยน้อยอยู่ การดำรงชีพของผู้คนรอบพรุในขณะนั้นมีการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัยที่นำไม้จากพรุที่มีอยู่มากมายหลากหลายชนิดมีทั้งไม้เนื้อแข็ง ไม้เนื้ออ่อน โดยนำไม้ต้นขนาดใหญ่และความคงทนมาปลูกสร้างเป็นอาคารบ้านเรือน โรงเรือน คอกสัตว์ รั้วบ้าน ตลอดจนการนำไม้เหล่านั้นมาเป็นเชื้อเพลิงในการหุงหาอาหารในรูปของไม้ฟืน ถ่าน และสามารถนำมาประดิษฐ์เป็นอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในงานด้านการเกษตรในรูปแบบต่างๆ และพาหนะจำเป็นที่สุดของชาวพรุนั้นคือเรือ ก็ตามโดยอาศัยทรัพยากรจากพรุทั้งสิ้น ส่วนในด้านอาหารที่นำมาบริโภคในชีวิตประจำวันก็ได้จากพรุเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างชุกชุมเป็นอย่างมาก พืชผักต่างๆ นำมาเป็นอาหารอย่างเหียงพอและเหลือสามารถนำจำหน่ายให้แก่ชุมชนอื่น ๆ ในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ไม่สามารถที่ประเมินราคาได้ ในปัจจุบัน และทรัพยากรในป่าพรุยังเป็นตัวยาต่าง ๆ ในการใช้รักษาโรคต่าง ๆ ของผู้คนรอบ ๆ พรุแห่งนี้ในยามเจ็บป่วย เห็นได้จากการให้ข้อมูลของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากพรุ พรุคลองค้องแห่งนี้มีความหลากหลายทางชีวภาพ สูงมาก คงเนื่องมาจากมีระบบนิเวศที่ดีของระบบธรรมชาติในพื้นที่พรุมีความสมดุลของกระบวนการทางธรรมชาติ ที่ธรรมชาติเป็นผู้กำหนดไว้ตั้งแต่ต้นก่อนจะถูกบุกรุกจากมนุษย์ และมนุษย์เข้าไปจัดการในรูปแบบต่างๆ อย่างมากมาย ผนวกกับภัยธรรมชาติเข้ามีส่วนเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่พรุคลองค้องแห่งนี้ต้องหมดสภาพความอุดมสมบูรณ์ ในอดีต ที่เปรียบพรุเสมือนซูเปอร์มาร์เก็ต หรือเสมอเหมือนเป็นศูนย์รวมของสิ่งมีชีวิตขนาดใหญ่ที่มีสรรพสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ นานา ๆ อาศัยอยู่ร่วมกันพึ่งพาซึ่งกันและกัน ยากที่จะอธิบายได้ มนุษย์เปรียบเสมือนข้าศึกเข้าไปรุกรานและมีการใช้สรรพสิ่งเหล่านั้นเหมือนทาสบริวารหรือเหมือนเชลยศึกที่ดีแต่ใช้ยามเจ็บไข้ไม่รักษาเป็นเหตุให้สังคมนั้นถึงกาลเวลารอวันสิ้นสลาย เช่นดังป่าพรุคลองค้องในทุกวันนี้ ที่รอให้เจ้านายเมตตาช่วยร่วมกันเยียวยา

พุดคลองค้องในสภาพปัจจุบันจึงเป็นพื้นที่กำลังเสื่อมโทรมเป็นอย่างมากเมื่อเทียบกับอดีต ทรัพยากรธรรมชาติร้อยละยี่สิบถึงบางชนิดก็สูญพันธุ์ไปก็มากมาย ชุมชนที่เคยพึ่งพิงพุดแห่งนี้ ในการดำรงชีพตามวิถีชีวิตในอดีต ก็แทบหมดหายไปเช่นกัน ไม่สามารถยึดอาชีพบางอย่างที่เคยสืบทอดมาตั้งแต่สมัยก่อนเอาไว้ได้ส่วนที่เหลือในบางอาชีพจากที่เคยเป็นอาชีพของชุมชนรอบ ๆ พุดมาเป็นอาชีพหรือไม้ก็ป็นงานอดิเรกไป เช่น การจับปลาที่เคยมีชุมชน ปัจจุบันแม้จะนำมาบริโภคก็ไม่เพียงพอ อาชีพต่างๆ ที่เคยมีมาไม่สามารถกทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันได้ ดูจากวัยแรงงานปัจจุบันในพื้นที่พุดคลองค้อง แทบจะไม่มีให้เห็น วัยหนุ่มสาวจะหางานนอกบ้านทำเป็นส่วนใหญ่ ทรัพยากรที่เหลืออยู่ในพุดคลองค้องในสภาพปัจจุบัน ยังมีความจำเป็นและมีความต้องการในการที่จะนำมาใช้ประโยชน์อย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นพันธุ์ไม้ ที่ชุมชนรอบ ๆ พุดมีความจำเป็นนำมาเป็นโรงเรือนต่างๆ คอกสัตว์ หรือรั้วบ้าน ซึ่งสังเกตได้ทั่วไป ที่มีการใช้อยู่ในปัจจุบัน ส่วนในเรื่องพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ โดยเฉพาะปลาก็ยังมีความต้องการที่จะนำมาบริโภคเป็นอาหารเช่นในอดีต ส่วนเรื่องของป่าก็ยังมีกลุ่มที่หาเพื่อจำหน่าย เช่น รวงผึ้ง ที่ยังเป็นรายได้ของชุมชนในปีหนึ่งนับเป็นแสน ๆ บาททีเดียว

ปัจจุบันมีบางอาชีพที่สามารถกลับฟื้นขึ้นมาใหม่ได้ ด้วยอาศัยพระบารมีน้ำพระทัยของพระแม่ของแผ่นดิน สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่ได้มีพระราชเสาวนีย์ ให้มีการส่งเสริมอาชีพและอนุรักษ์วัตถุดิบนั้นไว้คืออาชีพจักสาน ดันกระจุยที่เคยมีมาในอดีตนำมาแปรรูป ประยุกต์ คิดค้นรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมาจนเป็นสินค้าโอท็อป เพิ่มอาชีพของกลุ่มแม่บ้านในปัจจุบัน

- สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงพุดคลองค้อง พอที่จะสรุปได้สองประการใหญ่

1. เกิดจากธรรมชาติ มีภัยธรรมชาติที่มีส่วนให้อุณหภูมิพุดคลองค้องเปลี่ยนสภาพในการเสื่อมโทรมเร็วขึ้น ดังเช่นภัยที่เกิดจากพายุเมื่อปี 2505 ซึ่งโดยเฉพาะคันพันธุ์ไม้ที่ถูกโค่นล้มลงเป็นจำนวนมาก และเกิดความแห้งแล้ง ในปีต่อมาจนมีไฟไหม้ป่าอยู่เนืองนับเดือน ๆ จนถึงฤดูฝนกว่าไฟจะดับลงได้ ภัยธรรมชาติในครั้งนั้นเพิ่มปัจจัยส่งผลให้พื้นที่พุดคลองค้องเปลี่ยนสภาพอย่างรวดเร็ว ทรัพยากรถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก

2. เกิดจากการจัดการ ที่ในอดีตพอจะสรุปได้ว่าไม่มีการจัดการในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่ค้ำพองทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน เนื่องจากภาคประชาชนรอบ ๆ พื้นที่พหุขาดความเข้าใจในการจัดการ การอนุรักษ์ทรัพยากรต่าง ๆ ขาดการดูแล การเอาใจใส่จากภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยังไปไม่ทั่วถึง ในการใช้ข้อบังคับการให้ความรู้ และไม่มีแนวเขตบ่งบอกให้ประชาชนทราบอย่างชัดเจน และผนวกกับความต้องการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพหุมากขึ้นเนื่องจากมีผู้คนเพิ่มมากขึ้นและเกี่ยวกับการจัดการในด้านงานพัฒนาของภาครัฐในระยะต่อมาที่มีการสร้างถนนปิดกั้นทางน้ำ ปิดกั้นคลองสาขาแม่น้ำปากพนัง และแม่น้ำปากพนังในการไหลเวียนของน้ำ และเกิดจากชุดล่อถ่วงต่าง ๆ ของพื้นที่พหุคลองค้องซึ่งที่กล่าวมาแล้วล้วนเป็นเหตุที่พอจะสรุปได้จากกิจกรรมนี้

ปัญหาและอุปสรรคของกิจกรรมนี้

(1) ปัญหาในเรื่องเครื่องมือที่ลงจัดเก็บข้อมูล ที่ใช้การจดบันทึกโดยการสัมภาษณ์ สอบถามและสังเกต ไม่สามารถเก็บได้ถี่ถ้วนตามคำบอกเล่าผู้ในสัมภาษณ์ในระยะแรก ๆ จึงได้ขอสนับสนุนเครื่องอัดเทปมาใช้แทนการจดบันทึกเพียงอย่างเดียว

(2) ปัญหาในเรื่องเวลาที่ทีมวิจัยมีเวลาไม่ตรงกันไม่สามารถลงเก็บข้อมูลได้พร้อม ๆ กันทั้งหมดของทีมวิจัย และเรื่องเวลาที่ขอขยายเวลาในการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ออกไปเป็นเวลาหนึ่งเดือน กว่า ๆ เนื่องจาก สมาชิกทีมวิจัยและหัวหน้าโครงการได้ลงสมัครรับเลือกตั้งการเมืองท้องถิ่น จึงเห็นว่าจะเป็นการไม่เหมาะสมที่จะดำเนินงานในกิจกรรมนี้ในช่วงระยะของการหาเสียงเลือกตั้งดังกล่าว

ภาคผนวกกิจกรรมที่ 5

กิจกรรมที่ 5 การออกสำรวจพื้นที่พรุคลองค้อง

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. เพื่อเก็บข้อมูลของสภาพพรุคลองค้องในปัจจุบันในประเด็นพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ที่พบและมือผู้มีอะไรบ้าง
2. เพื่อศึกษาและเก็บข้อมูลในการใช้ประโยชน์ตามวิถีของกลุ่มอาชีพที่ทำมาหากินในป่าพรุคลองค้อง
3. เพื่อเช็คตัวอย่างสภาพดิน - น้ำ ในป่าพรุปัจจุบัน
4. เพื่อทำแผนที่ในการใช้ประโยชน์จากป่าพรุคลองค้อง

ระยะเวลาที่ใช้

ผู้เข้าร่วม ประกอบด้วย

- (1) ทีมวิจัย
- (2) ตัวแทนชาวบ้าน

วิธีดำเนินงาน

- (1) ระยะเวลาในการสำรวจ พื้นที่พรุหมู่ที่ 1 จำนวน 1 วัน หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 10 1 วัน และหมู่ที่ 4 อ.ชะอวด 1 วัน
- (2) การสำรวจโดยใช้วิธีลงเรือและเดินป่าด้วยเท้า
- (3) เครื่องมือที่ใช้เก็บ การจดบันทึก ถ่ายภาพ สังเกต สอบถามจากกลุ่มอาชีพที่พบ และการจัดทำแผนที่ น้ำยาวัดค่า PH

งบประมาณที่ใช้

- ค่าเอกสาร
- ค่าภาพถ่าย
- ค่าอาหาร
- ค่าเชื้อเรือ

รวมงบประมาณที่ใช้

บาท

สิ่งที่ได้จากการสำรวจพบ

(1) พันธุ์ไม้ที่พบมีต้นเสม็ดขาวมีอยู่ทั่วไป ในพรุคลองค้องทั้ง 5 ชุมชน มี ขนาดต้นเล็กต้นใหญ่ ประปนอยู่ มีความหนาแน่นของต้นเสม็ดในแต่ละพื้นที่ต่าง ๆ กัน ต้นขนาดใหญ่ที่เคยมีในอดีตซึ่งหมู่ที่ 1,6 และ 10 เคยมีนั้นไม่พบขนาดดังกล่าวซึ่งได้สอบถามจากชาวบ้านผู้เข้าร่วมสำรวจ ส่วนในพื้นที่ของหมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 4 ชะอวด ที่ไม่เคยมีต้นเสม็ดงอกอยู่ (ก่อน 2505) สิ่งที่พบเห็นคือมีต้นเสม็ดงอกอยู่เต็มเหมือนกับพื้นที่อื่น ๆ ของพรุคลองค้องส่วนพันธุ์ไม้ดั้งเดิมที่เคยมีในอดีตนั้นพบมีอยู่พอสมควร 2 จุดด้วยกัน คือ บริเวณเมไฟหมู่ที่ 1 ประมาณ 10 ไร่ และบริเวณป่าเขียวทอนห้วยหิน หมู่ที่ 4 ต.ชะอวด ประมาณ 100 ไร่ แต่ต้นไม้มีขนาดต้น เล็ก ๆ อายุประมาณ 10-30 ปี และมีความหนาแน่นของต้นไม้ไม่มาก และมีไม่กี่ชนิด ซึ่งมีต้นคือ ต้นแพ ต้นหว้า ต้นกระ ต้นกระท้อนรอก ต้นหลุมบก ต้นนอง ต้นเฟริน ถั่วฝักยาว ต้นส้มเสี้ยว ต้นไม้พลอง ต้นชะมวง ต้นย่านหาวาลิง ต้นเหม ต้นพ้อ ซึ่งที่กล่าวมาเป็นพันธุ์ไม้ที่พบบริเวณเมไฟหมู่ที่ 1 ส่วนป่าเขียวหมู่ที่ 4 พบพันธุ์ไม้ มี ต้นไม้หอม ต้นกระ ไม้กุม ไทรไข่ ไม้ลำพู ไม้จ๊กคอง ไม้เฒ่า ไม้รัก ไม้มัน ต้นอินทนิล ไม้ขวน ไม้เสม็ดขุน ไม้เหือด ต้นพ้อ เสม็ดขุนใหญ่ ไม้ทุ้มพระ ไม้เตียว ไม้ขลิ ไม้กระท่อม ขี้หนู ไม้ขวน และมีย่านเถาวัลย์ชนิดต่าง ๆ ปกคลุมบริเวณป่าเขียวทอนห้วยหินแห่งนี้ และมี ต้นไม้ไค้โคนล้มอยู่ประมาณ 10-20 ต้น สอบถามจากตัวแทนชาวบ้านทราบว่าเกิดไฟไหม้เมื่อปีที่แล้ว (2546) ส่วนพันธุ์ไม้ของพื้นที่อื่น ๆ ของพรุคลองค้อง จากการสำรวจส่วนใหญ่พบต้นเสม็ดขาวจะมีต้นไม้อื่นปะปนอยู่น้อยมาก งอกขึ้นอยู่หนาแน่น และระหว่างการสำรวจพบ ต้นกระจุคมากที่สุดในพื้นที่เขตวงล้อมอนุรักษ์ต้นกระจุคในโครงการสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถในเนื้อที่ประมาณ 100 ไร่ ส่วนที่บริเวณอื่น ๆ พบบ้างประปราย และมีร่องรอยการถูกไฟไหม้มีอยู่ทั่วไปของพื้นที่พรุและพบมีต้นไม้ที่ได้นำไปปลูกเป็นต้นเสม็ดขาวบริเวณหมู่ที่ 4 ส่วนใหญ่ต้นจะตายใบเหี่ยวเฉา และยังพบต้นไม้ซึ่งเป็นต้นกล้า จำนวนหนึ่งถูกทิ้งไว้ เป็นมัด ๆ แห้งเฉาอยู่ในบริเวณแปลงปลูก

(3) พันธุ์สัตว์ที่พบจากการออกสำรวจพรุ จะพบสัตว์จำพวกนกต่าง ๆ ที่พบมาก มีนกระยาง มีการรวมกลุ่มหากินเป็นฝูงในบริเวณทุ่งหญ้าที่มีร่องรอยการถูกไฟไหม้บริเวณกว้าง และพบนกเป็ดน้ำ นกกาน้ำ นกอินทรี นกกระสา นกกาน้ำ นกมั่งค่า นกชัน เป็นจำนวนหนึ่งซึ่งพบทั่วไปในพื้นที่พรุเป็นระยะ ๆ ส่วนพันธุ์ที่พบบริเวณตลาดปลาในพรุ ซึ่งได้จาก

การจับปลาของกลุ่ม ผู้หาปลาเป็นกลุ่มคักปลาด้วยไซ ตามบริเวณคลังของคูคลองในป่าพรุ มีปลาช่อน เป็นส่วนมาก และจะมีปลาอื่น ๆ บ้างประปราย ดังนี้ มีปลาฉุนเนื้ออ่อน ปลาชะโด ปลาจลาค ปลาอีตลับ ปลาไหล ปลาหมอ ปลากระดี่ และสัตว์อื่นมีลูกเต่า ตัวเล็ก ๆ และหอยโข่งอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งได้ทำการสอบถามพ่อค้าผู้ซื้อปลาและผู้หาปลากำลังนำปลาขายแก่พ่อค้า ณ ที่นั้นได้ข้อมูลว่า พ่อค้าจะมารับซื้อปลาบริเวณดังกล่าวทุกวัน ซึ่งจุดบริเวณดังกล่าวจะอยู่ห่างจากถนนสายบ้านตุล – บ่อล้อ ประมาณ 4 กิโลเมตร ปลาที่ผู้หาปลานำมาขายมากที่สุดคือ ปลาช่อน ตกเฉลี่ยประมาณวันละ 30-100 กิโลกรัม จากผู้หาปลาประมาณ 10 กว่าคน โดยจะมีปลาจับได้มากในช่วงฤดูฝน – ฤดูน้ำหลาก และในฤดูน้ำหลากจะมีคนหาปลามากขึ้น โดยวิธีคักไซ ลอยกัก ทงเบ็ด และนอกจากพบสัตว์ดังที่กล่าวมาแล้วทีมงานยังได้พบผึ้งหลวงจำนวน 1 รัง บริเวณป่าทอนห้วยหิน ซึ่งจากการสอบถามชาวบ้านผู้ร่วมเดินทางออกสำรวจป่า ทราบว่าเป็นผึ้งหูช้าง ซึ่งจะเป็นผึ้งที่จะพบมากที่สุดในพื้นที่พรุคลองค้อง แห่งนี้เป็นประจำทุกปี เมื่อถึงฤดูนี้ (เดือนสิงหาคม – พฤศจิกายน)

และการออกสำรวจข้อมูลพรุในครั้งนี้ พบการใช้วิถีชีวิตของชุมชนกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากพรุ นอกจากกลุ่มผู้หาปลาที่พบมากแล้วยังได้พบกลุ่มกลุ่มถอนคันกระจุกจำนวนประมาณ 10 น และพบกลุ่มผู้หาผึ้งอีกประมาณ 2-3 คน โดยกำลังเดินตามผึ้งไปตามที่ฟังการของผึ้งบริเวณป่าทอนห้วยหิน จากการสอบถามชาวบ้านที่หาผึ้งได้บอกว่าจะมีผึ้งหลวงมาทำรังที่ฟังการเก่าเป็นประจำทุกปีในช่วงเดือน 7 – เดือน 11 และต่อจากได้ลงสำรวจพื้นที่พรุคลองค้องทางคณะที่มิวิจัยได้ไปติดตามในเรื่องของผึ้งหลวงไปยังขวนผึ้งที่อยู่ติดต่อกับพรุคลองค้องคือ ที่ หมู่ที่ 4 ตำบลเคร้ง ซึ่งเป็นพื้นที่ของพรุควนเคร้งได้ไปดูการจัดการขวนผึ้งทราบว่าขวนผึ้งหมู่ที่มีอยู่ 2 แห่ง ด้วยกัน ซึ่งผึ้งจะมาทำรังเป็นประจำบริเวณป่าคันยางประมาณ ปีละ 20-100 รัง โดยผึ้งจะมาทำรังในช่วงเดือนมีนาคม – สิงหาคม และจะทิ้งรังในช่วงเดือนสิงหาคม อพยพไปอยู่ที่อื่น จึงเป็นไปได้ว่าผึ้งที่อพยพมาทำรังบริเวณป่าพรุคลองค้องเป็นผึ้งที่มาจากขวนผึ้งพรุควนเคร้งดังกล่าวเพราะผึ้งจะมาทำรังในช่วงดอกไม้ในพรุคลองค้องออกดอกระหว่างเดือนสิงหาคม – พฤศจิกายน ซึ่งจะเป็นวงจรชีวิตของผึ้งหลวง และทีมงานไปดูกลุ่มกระจุกของพรุควนเคร้ง ต่อเนื่องจากการออกสัมภาษณ์ของทีมวิจัยพบว่าคันกระจุกที่มีอยู่ในพรุคลองค้องส่วนใหญ่เป็นคันกระจุกที่นำมาจากพรุควนเคร้ง มาปลูกจากการไปสำรวจแหล่งพื้นที่คันกระจุกพบว่าคันกระจุกออกขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก บริเวณ

บ้านหัวถนนของพรควนเคื่อง และคันกระชูดมีขนาดลำต้นเล็กๆ กว่าคันกระชูดในพื้นที่พรควนคลองค้อ และจากการสัมภาษณ์กลุ่มที่ถอนคันกระชูดทราบว่า คันกระชูดในพรควนเคื่องมีมาตั้งแต่ในอดีตแล้ว ส่วนลำต้นที่มีขนาดเล็กเนื่องจากลักษณะดินของพรควนเคื่องแข็งตัวมากขึ้น ในอดีตขนาดลำต้นมีขนาดลำต้นใหญ่ ในขณะที่ดินเป็นพรุโคลนเลน คันกระชูดเปลี่ยนเป็นต้นเล็กแคะแคะลง ตามสภาพของดินส่วนในการจัดการเกี่ยวกับคันกระชูดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันก็มีมากเช่นเดียวกับพรควนคลองค้อ

สภาพดิน - น้ำในพรควนคลองค้อปัจจุบันจากการสำรวจพบว่า

สภาพดินในปัจจุบัน ดินในบริเวณขอบพรุ ดินพรุ ดินพังการ ดังนี้

(1) ดินขอบพรุในปัจจุบัน เป็นดินที่มีบริเวณหน้าดินเป็นดินเหนียว มีชั้นความหนาประมาณ 50 ซม. ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชน และเป็นที่ทำการเกษตรของชุมชน ของกลุ่มอาชีพด้านต่าง ๆ มีการทำนา ปลูกผัก ปลูกไม้ผลต่าง ๆ เป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา ปลูกปาล์มน้ำมัน ฯฯ ถ้าหากขุดลึกลงไปเกินความหนาของชั้นดิน 50 ซม. จะมีดินเปรี้ยวและลักษณะดินเป็นดินใบไม้สีมีเนื้อหยาบ ๆ เมื่อดินดังกล่าวแห้งสนิท จะมีน้ำนักเบามากสามารถลอยน้ำและจุดติดได้ ส่วนลึกลงไปอีกประมาณ 2-5 เมตร จะเป็นดินทรายอ่อน ๆ เนื้อดินจะแน่นมาก (จากการสังเกตดูบ่อที่ได้ขุดไว้ของกลุ่มชาวบ้านผู้เลี้ยงปลาและการขุดบ่อปล่อยปลา)

(2) ดินพรุเป็นดินที่อยู่ติดต่อบริเวณขอบพรุหรือดินที่อยู่ติดกับพื้นที่หัวไร่ปลายนาของชุมชนรอบ ๆ พรุควนคลองค้อ เป็นลักษณะดินที่มีชั้นของดินเหนียวน้อย และมีลักษณะดินส่วนใหญ่ของพื้นที่เป็นดินเนื้อดินหยาบ ๆ ลักษณะอย่างเดียวกัน กับชั้นที่ 2 ของพื้นที่ดินของบริเวณดินขอบพรุ

(3) ดินพังการเป็นสภาพดินเป็นลักษณะบริเวณที่มีระดับพื้นดินเป็นที่สูง คล้าย ๆ กับสันเนิน ขนาดกว้างของพื้นที่พังการไม่เท่ากัน มีตั้งแต่ไม่กี่ร้อยไร่ ถึงเป็นพัน ๆ ไร่ ปัจจุบันพื้นที่พังการจะเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชน และเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์บ้าง และเป็นที่ทุ่งหญ้า ในอดีตที่พังการดังกล่าวนี้จากการสอบถามผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง ๆ ที่พังการนั้นทราบว่า

ที่ทำการเปรียบเสมือนสถานที่อพยพสัตว์บกขึ้นมาอาศัยอยู่บริเวณทำการเหล่านี้นั้น เมื่อถึงฤดูแล้งสัตว์เหล่านี้นั้นก็จะอพยพหากินบริเวณพื้นทั่วไปของพรุคลองตอง ทำการที่ว่ามีดังนี้ ทำการลูงปาน ทำการแรก ทำการลูงหวาน ทำการลูงล่อง ทำการหญาหวาย ซึ่งอยู่ในบริเวณพื้นที่หมู่ที่ 1 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว ทำการคังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็นทุ่งหญ้า มีต้นไม้ขึ้นอย่างประปรายไม่หนาแน่นนักและส่วนใหญ่จะเป็นต้นเสม็ดขาว ส่วนทำการเกาะพ้ออยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 10 ตำบลเฉลิมพระเกียรติ เดิมทำการแห่งนี้จะมีต้นพ้อขึ้นอยู่หนาแน่น ส่วนหมู่หมู่ที่ 6 ตำบลสวนหลวง จะมีทำการลูงเหลื่อม ทำการทุ่งขวัญแก้ว ทำการสร้านเอน ปัจจุบันทำการจะเป็นที่อยู่อาศัยปลูกสร้างบ้านเรือนและทำการเกษตรของชุมชนหมู่ที่ 6 ส่วนทำการทุ่งหัวทับควาย และทำการเนินนกเงือก อยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 4 ตำบลชะอวด ส่วนหมู่ที่ 5 ไม่พบพื้นดินที่เป็นลักษณะพื้นดินทำการ ทำการต่าง ๆ ที่พบชื่อของทำการจะนิยมเรียกตามคนที่เข้าไปครอบครองในอดีต เช่น ทำการลูงหวาน ทำการลูงปาน ทำการลูงล่อง และมีการเรียกชื่อทำการตามลักษณะของการใช้ประโยชน์ มีทำการทุ่งทับควาย เป็นทำการสำหรับเป็นสถานที่เลี้ยงควายในอดีต ปัจจุบันไม่มีการเลี้ยงควายในบริเวณคังกล่าว อีกส่วนหนึ่งจะเรียกชื่อทำการตามลักษณะของพืชพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ ที่อยู่ในบริเวณทำการ เช่น ทำการเกาะพ้อ มีต้นพ้อมาก ทำการทุ่งหญ้าหวาย ซึ่งมีหญ้าหวายมาก เป็นต้น

สภาพน้ำที่พบจากการสำรวจ

- ระดับน้ำในพรุคลองตองที่ออกสำรวจตั้งแต่เดือน กรกฎาคม – สิงหาคม น้ำบริเวณขอบพรุระดับต่ำกว่าระดับพื้นดินประมาณ 20-30 ซม. ส่วนระดับน้ำบริเวณที่ทำการระดับต่ำกว่าพื้นดินประมาณ 20-100 ซม. ซึ่งพบได้จากการสังเกตและวัดจากระดับน้ำในตุลลอง เส้นทางสำรวจส่วนพื้นที่ดินพรุระดับน้ำอยู่ระดับตลิ่ง และมีบางจุดระดับสูงกว่าพื้นดินประมาณ 10-20 ซม.

- ความเป็นกรดเป็นด่างของน้ำอยู่ในระดับ 7.0-7.3 โดยใช้น้ำยาวัดอ่านค่าโดยน้ำ 1 ลูกบาศก์เซนติเมตร ต่อน้ำยา 4 หยด

- สีของน้ำจะเป็นสีขุ่นแดงดำเป็นส่วนใหญ่ของพื้นที่ในคูคลอง ส่วนบนตลิ่งสีน้ำค่อนข้างใส มีมากจุดจะมีสีขุ่นแดงพบในบริเวณใกล้ ๆ สำนักงานเขตอนุรักษ์ป่าพรุเคร็ง ม.10 ตำบลสวนหลวง บ้านทับแขก

- วัชพืชในคูคลองพรุคลองต้องจะมีจำพวกสาหร่าย หางกระรอก สาหร่ายไฟ ต้นจอก ต้นบัวน้ำ ขึ้นอยู่หนาแน่น

- การไหลเวียนของน้ำในพรุและคูคลองที่สำรวจ จะมีน้ำไหลออกจากพรุบริเวณคูคลองบางปอ คูคลองทวนหัวหิน คูคลองทวนยาง

- คูคลองที่ออกสำรวจ มี คูคลองบางปอ คูคลองทอนหญ้าครุน คูคลองทอนหัวหิน ซึ่งใช้เรือล่องสำรวจตลอดลำคลอง ส่วนคูคลองบางทั้งหมด คูคลองบางเตย คูคลองทอนขง คูคลองบางไต้แสง สำรวจโดยเดินเท้าพบคูคลองติดกันการไหลเวียนของน้ำ รายละเอียดผังแผนที่การสำรวจพรุ

ภาคผนวกกิจกรรมที่ 6

กิจกรรมที่ 6

เวทีแลกเปลี่ยนเพิ่มเติม แก้ไขปรับปรุงข้อมูล

1. วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อนำผลการเก็บข้อมูลในกิจกรรมที่ 3 – 5 เสนอต่อชุมชน
- (2) เพื่อปรับปรุง เพิ่มเติม แก้ไขข้อมูลโดยชุมชน
- (3) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างทีมวิจัยและชุมชนรอบ ๆ พรุ

2. สถานที่ดำเนินกิจกรรม

ณ ศาลาที่ประชุม ม.1 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีฯ

3. ผู้เข้าร่วมประชุม

- ทีมวิจัย	8	คน
- ผู้ประสานงาน	3	คน
- ตัวแทนชุมชน 5 ชุมชน	70	คน
- ผู้นำชุมชน	6	คน

4. วิธีดำเนินกิจกรรม

โดยแบ่งกิจกรรมในเวทีเป็น 2 ช่วง

- ช่วงเช้า ทีมวิจัยนำผลการศึกษาจากการเก็บข้อมูลในกิจกรรมที่ 3 – 5 นำเสนอต่อที่ประชุม
- ช่วงบ่าย เป็นการแลกเปลี่ยนเพิ่มเติมข้อมูล จากผู้เข้าร่วมประชุม

5. ผลการดำเนินกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมประชุมได้เพิ่มเติม แก้ไขข้อมูล ในประเด็นประวัติชุมชน สภาพพรุคลองคืองแต่อดิศ – ปัจจุบัน ซึ่งคณะทีมวิจัยได้นำผลการประชุมมาสรุปเรียบเรียงดังรายละเอียดตามเอกสารกิจกรรมที่ 6 นี้

ประวัติชุมชนพรุคลองค้อง

ทรัพยากรธรรมชาติ มีป่าไม้ มีสัตว์ต่าง ๆ มากมาย ดินมีความสมบูรณ์ปลูกข้าวนาปีได้ดี พื้นที่บ้านคลองค้องเป็นพื้นที่แรก ๆ ที่มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน และมีผู้คนบางกลุ่ม บางคนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพราะหนีการจับกุมของเจ้าหน้าที่เนื่องจากในอดีตพื้นที่พรุคลองค้องแห่งนี้เป็นที่ป่าแน่นทึบเส้นทางสัญจรคมนาคมไม่สะดวก มีการใช้ทางน้ำเป็นหลัก จึงเหมาะแก่การหลบซ่อนตัวหรือหลบหนีเข้ามาอยู่ ผู้คนที่อพยพส่วนใหญ่จะมาจาก ต.เกาะเกด อ.เข็ญใหญ่ อ.หัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช และจากพื้นที่อื่น ๆ อีกที่มีพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งรู้จักหรือเป็นญาติของกลุ่มที่อพยพมาในช่วงแรก ๆ และมีความผูกพันกันอยู่

อดีตสภาพพื้นที่พรุคลองค้องมีความอุดมสมบูรณ์ มีพรรณไม้ พันธุ์สัตว์นานาชนิดและนานาสายพันธุ์ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ป่าเขียว” ส่วนพื้นที่เป็นเนินสูง น้ำท่วมไม่ค่อยจะถึงเรียกว่า “ป่าสูง” หรือ “พังการ” ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ป่าเขียว หรือ พังการ จะมีความสมบูรณ์มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง

ยุคแรก ๆ ซึ่งเป็นยุคตั้งถิ่นฐานและบุกเบิกที่ทำกิน (ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2)

หรือ ก่อนพ.ศ. 2478

เป็นยุคเริ่มมีการอพยพจากพื้นที่ต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้น เพื่อเข้าจับจองพื้นที่ทำกิน ทำการบุกเบิกพื้นที่ป่าบริเวณใกล้ ๆ ริมแม่น้ำปากพนังหรือพื้นที่ขอบพรุ เพื่อทำนา เลี้ยงสัตว์ เก็บหาของป่า ตัดไม้เพื่อทำที่อยู่อาศัย ทำเรือยานพาหนะ เครื่องมือทำการเกษตร เช่น ครกตำข้าว แอ็ก ไร่ ซึ่งจะนำไม้ประเภทไม้เนื้อแข็งมาทำ และมีการจับสัตว์น้ำ จำพวกปลาน้ำจืด กุ้งก้ามกราม ที่มีอยู่อย่างชุกชุมมาก ๆ ในขณะนั้นเป็นอาหารบริโภค มีการนำดินกระจุคมาจากพรุควนเคร็ง จากพรุท่าช้างข้าม มาทำเลื้อปูนอน เนื่องจากดินกระจุคในพรุคลองค้องยังไม่ค่อยจะมีน้ก เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ยังเป็นป่าเขียว และสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่เป็นป่าทึบพรรณไม้ที่พบมีหลากหลายชนิด เช่น ตะเคียน หลุมพอ ยาง ไม้เตย ไม้หว้าหิน ไม้หروب ไม้กลัก ไม้แดง ไม้พังล่า ไม้หิ ไม้มา ไม้กระพ้อ ไม้ค้อ ไม้จิก ไม้ท่อม ฯลฯ และมีพรรณพืชอื่น ๆ อีกหลายชนิด ส่วนสัตว์ในพื้นที่พรุมีทั้งสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น เสือ กวาง กระจง ลิง ค่าง จระเข้ เต่า ตะพาบน้ำ นกน้ำ และปลาพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ปลาช่อน ปลาไหล ปลาหมอ ปลาชุก ปลาช่อน ปลาที่อด ปลาอีเต็ง ฯลฯ การเดินทางจะใช้เรือแจว หรือพาย และเดินเท้า ในการเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างหมู่บ้าน และนำสินค้าแลกเปลี่ยนกันระหว่างชุมชน อำเภอใกล้เคียง เช่น นำกุ้งก้ามกรามคั้นน้ำผึ้งจาก

ไปแลกข้าวเปลือกกับชาวปากพนัง ชาวหัวไทร ตลาดของสินค้าที่สำคัญของชุมชน คือ ตลาดชะอวด อำเภอชะอวด สินค้าที่ขึ้นชื่อของชุมชนรอบพรุ คือ ปลาน้ำจืด กุ้งก้ามกรามที่มีอยู่อย่างชุกชุมในพื้นที่พรุและลำน้ำ

พ.ศ. 2478

เกิดพายุใหญ่พัดถล่มพื้นที่พรุคลองค้อ ต้นไม้โค่นล้มเสียหายเป็นพื้นที่กว้าง ทำให้สภาพป่าเริ่มเสื่อมโทรมลง แต่ก็ยังเหลือพื้นที่ป่าที่ยังคงสมบูรณ์เป็นป่าเขียวอยู่พอสมควร การบุกเบิกที่ทำมาหากินมีอย่างต่อเนื่อง

พ.ศ. 2485 – 2531 เป็นยุคสัมปทานเผาถ่านและป่าถูกทำลายมาก

ปี พ.ศ. 2485

มีการทำสัมปทานเผาถ่าน และก่อสร้างเตาเผาถ่านกันอย่างแพร่หลาย โดยจะทำเตาเผาถ่านอยู่บริเวณเนินสูงบริเวณใกล้ ๆ แม่น้ำปากพนัง และตามหังการ เช่น หังการสูงปาน หังการสูงหวาน โดยนำเอาจอมปลวกชุดเป็นเตาถ่าน ขนาดเล็ก ๆ ส่วนเตาถ่านขนาดใหญ่จะนำเอาก้อนอิฐแดงมาก่อเป็นเตาถ่าน ซึ่งเป็นของเจ้าแก่งจากนอกพื้นที่เข้ามาทำเตาถ่านขนาดใหญ่ถึง 9 เตา (เจ้าแก่งฤกษ์ แม่ฮ้วน จากปากพนัง) บริเวณพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านคงคล้าล้อมในปัจจุบัน (เป็นพื้นที่ของนายจิตร แก้วหนูนา) เจ้าแก่งฤกษ์ได้มีคนงานทั้งไทยและจีนทำหน้าที่เผาถ่าน (ปัจจุบันยังมีพื้นที่หนึ่งในพรุคลองค้อที่เรียกว่า แพรกจีนร้อง ซึ่งเล่ากันว่าเป็นบริเวณที่คนงานจีนเข้าทำเตาเผาถ่าน และไปหาของป่าและปลาตอนกลางคืนแล้วถูกผีหลอกบริเวณนั้น) การสัมปทานเตาเผาถ่านสามารถตัดไม้ได้ทุกชนิด ยกเว้นไม้ตะเคียน ไม้หลุมพอง และไม้ยาง ไม้ที่นิยมตัดมาเผาถ่าน ได้แก่ ไม้กัลลิก ไม้หว้าหิน ไม้แดง พังล้า หยิ ไม้หอม และไม้เตี้ยะ ราคาไม้ขายในขณะนั้นหลาละ 7 บาท (ตันละ 7 บาท) ซึ่งส่วนใหญ่จะตัดไม้ในพื้นที่หมู่ที่ 1 และ หมู่ที่ 6 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัวในปัจจุบัน นอกจากมีการทำไม้เผาถ่านแล้ว ยังมีการรับซื้อไม้ไปทำฟืนซึ่งมีการตัดไม้บริเวณบ้านปากกลม ขายให้กับพ่อค้าจากตลาดชะอวด ซึ่งนิยมตัดไม้พันธุ์เดียวกัน ไม้เผาถ่านดังที่กล่าวมา

พ.ศ. 2495

ได้มีการยกเลิกสัมปทานเตาเผาถ่านเนื่องจากไม้ลดจำนวนไปมากทางการจึงเข้มงวด
 เค้าแก่รายใหญ่จึงเลิกกิจการ และมีการทุบเตาเผาถ่านทิ้งไป แต่มีการตัดไม้ เช่น ไม้เสาเข็ม
 ไม้หลา และไม้ทำโป๊ะปลา ฯลฯ ขึ้นมาแทนที่ โดยมีเรือชื่อ ลักษณะ ๑ ลักษณะ ๒ ของ
 เจ้าแก้มทองจากปากพนัง มารับซื้อ มีกำนัน เหง้า อักษรทิพย์ และอีกหลายท่านเป็นผู้รับซื้อไม้
 ฟืนไปคัมน้ำตาลจากในพื้นที่อำเภอปากพนัง และขณะเดียวกันได้มีผู้คนหลังไหลเข้ามา
 ไม้ไปทำบ้านเรือน โดยเดินทางมาเป็นกลุ่มๆ เช่น กลุ่มชาวชานจากอำเภอหัวไทร นำไปท่อน
 ชุงที่ เป็นไม้เนื้อแข็งซึ่งจะจมน้ำเนื่องจากมีความหนาแน่นของเนื้อไม้มาก เช่น ไม้หว้าหิน
 เสม็ดขุน ไม้แดง ไม้หวาด ฯลฯ มาผูกติดกับ ไม้เนื้ออ่อนที่ลอยน้ำได้ดี เช่น ไม้เตย ไม้
 ทุมพระ ไม้หอม ฯลฯ ทำเป็นแพผูกเป็นกองคาราวาน ล่องไปตามกระแสน้ำ ลง ของแม่น้ำ
 ปากพนังไปยังอำเภอหัวไทร

พ.ศ. 2505

เกิดพายุครั้งใหญ่เป็นครั้งที่สองซึ่งระยะห่างกับครั้งแรก 20 ปี (พร้อมกับพายุแหลม
 ตะลุมพุก) ทำให้คันไม้ในพื้นที่พรุ โคนล้มเสียหาย เป็นพื้นที่กว้างอีกครั้ง ต่อมาฝนทิ้งช่วงทำให้
 เกิดภาวะแห้งแล้งจึงเกิดไฟไหม้ลุกลาม “ไฟกินคุด” เป็นพื้นที่กว้างเป็นเวลานานกว่า 3 เดือน
 ตามพื้นที่บริเวณที่ไม่มีน้ำขัง ตามทุ่งการต่าง ๆ เป็นครั้งที่สอง หลังจากไฟเคยไหม้ครั้งใหญ่มา
 แล้วครั้งใหญ่มาแล้วครั้งหนึ่ง หลักเกิดพายุเมื่อปี พ.ศ. 2478 ทำให้สภาพพื้นที่ป่าพรุคลองค้องที่
 ยังหลงเหลือตามความสมบูรณ์บางส่วน หลังจากเกิดพายุครั้งแรกและจากการสัมปทานเผาถ่าน
 เปลี่ยนสภาพเป็นป่าเสื่อมโทรม สัตว์ป่าและสัตว์น้ำมีปริมาณลดลงเป็นจำนวนมาก ป่าเขียวที่
 เหลือเป็นเพียงพื้นที่ป่าผืนเล็ก ๆ เป็นหย่อม ๆ ที่เป็นหนอง เป็นบึง มีเนื้อที่ 20-100 ไร่ ของแต่
 ละแห่งที่มีน้ำขังอยู่ ซึ่งไฟไม่ได้เผาไหม้ ในครั้งนี้ มีป่าเขียว ทอนยาง ป่าเขียวทุ่งนกเป็ดน้ำ
 ป่าเขียวทุ่งหัวทับควาย และป่าเขียวบางทั้งหมด ส่วนป่าที่ถูกไฟไหม้พันธุ์ไม้ดั้งเดิมก็หมดไป
 มีต้นเสม็ดขาว และเสม็ดแดงขึ้นมาแทนที่

พ.ศ. 2518

เกิดภาวะน้ำท่วมใหญ่ทำให้พื้นที่ทำนาซึ่งเป็นพื้นที่ขอบพรุได้รับความเสียหายและประกอบกับเกิดหนูทำลายนาข้าว และมีน้ำท่วมนาข้าวได้รับความเสียหายเกือบทุกปี จนถึงปี พ.ศ. 2531 ได้เกิดภาวะน้ำท่วมใหญ่อีกครั้ง เป็นเหตุให้ชาวบ้านบางส่วน เลิกทำนาไป เกิดภาวะขาดแคลนมาก ต้องซื้อข้าวกิน ทำให้มีการหาปลาในพื้นที่พรุนำไปขายถึขึ้นด้วยวิธีการต่าง ๆ เท่าที่ทำได้ตามภูมิปัญญา เช่น การขุดบ่อล่อปลา การดักไซ ดักอวน ทงเบ็ด ฯลฯ มีการหากระดูกมาทำเป็นกระสอบขายแก่พ่อค้า ส่วนชาวบ้านบางส่วนต้องอพยพทิ้งถิ่นฐานไปอยู่สถานที่อื่น บางส่วนก็ต้องออกหางานนอกพื้นที่ ทั้งงานก่อสร้าง รับจ้างเย็บผ้าที่กรุงเทพฯ โดยเฉพาะแรงงานหนุ่มสาว ส่วนกลุ่มชาวบ้านที่ยังคงอยู่ในพื้นที่รอบ ๆ พรุคลองค้อ มีการใช้ทรัพยากรที่พอเหลืออยู่ เพื่อให้ได้มาทุกวิถีทางที่จะทำได้มากที่สุด เพื่อการดำรงคนและครอบครัวให้อยู่รอด มีชาวบ้านหลายกลุ่ม กลับตัดต้นไม้ที่มีอยู่ในพรุและป่าเขียวที่เหลืออยู่อีกครั้งไม่ว่าจะเป็นไม้ดงเดิม และไม้เสม็ดขาว ที่เพิ่งเกิดขึ้นมาใหม่ หลังจากสภาพพรุคลองค้อได้เปลี่ยนไป นำไปขายเป็นไม้เผาถ่าน ไม้เสาเข็ม ฯลฯ และมีการจุดไฟเผาป่าเพื่อจับสัตว์ป่า จำพวกเต่า ตะพาบน้ำ ปลาตามหนอง บึง ในฤดูแล้งมากขึ้น มีการเข้าจับจองครอบครองพื้นที่ป่าพรุคลองค้อทั้งหมดในเวลาต่อมา ป่าเขียวที่เหลืออยู่ถูกทำลายลงเหลือป่าเขียวทอนบางเพียงแห่งเดียว

พ.ศ. 2536 (การฟื้นฟูป่าพรุ จากภาครัฐ เอกชน)

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกรบ้านเนินธัมมัง หมู่ที่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ทรงทราบถึงความทุกข์ยากของราษฎร ในเรื่องน้ำท่วมขัง สภาพดินเป็นดินเปรี้ยว การประกอบอาชีพของราษฎร ไม่ได้ผลจึงทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้จัดตั้งโครงการศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2537 เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ราษฎรในพื้นที่มีอาชีพเสริมและมีการอนุรักษ์พื้นที่และปลูกเสริมกระดูกไว้ให้ชาวบ้านได้เก็บหาในพรุคลองค้อ มีเนื้อที่ 939 ไร่ ปี พ.ศ. 2539 ได้มีโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ โดยการปีโตรเลียมแห่งประเทศไทย และสำนักงานป่าไม้เขตนครศรีธรรมราช เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณที่เสื่อมโทรม โดยนำไม้เสม็ดขาว หวาน้ำ แคน้ำ จิกน้ำ แพ หว่าหิน มามาปลูก แต่ก็ไม่ค่อยจะได้ผล พันธุ์ไม้ที่นำมาปลูกนอกจากคัน

เสม็ดขาว แล้วพันธุ์ไม้อื่น ๆ ปลุกไม่ค่อยจะงอกงามนัก และยังมีไฟไหม้เผาป่าอยู่เป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่องเกือบทุกปีเมื่อถึงฤดูแล้ง ทำให้ต้นไม้ที่ปลุกได้รับความเสียหายอยู่เป็นประจำ

พ.ศ. 2541 – ถึงปัจจุบัน

มีโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนหมู่บ้านเป้าหมายในโครงการปลูกป่าถาวร ๆ มีโครงการฟื้นฟูป่าพรุควนเคร้งเพื่อประชาชนและสิ่งแวดล้อม ตามโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ระยะเวลา 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 – 2544 และได้มีโครงการขุดลอกคลองในพื้นที่พรุคลองต้องเป็นแนวกันไฟ พ.ศ. 2545 ได้เกิดไฟไหม้ในพื้นที่พรุคลองต้องขึ้นจำนวนหลายครั้งในระยะเวลาไล่เลี่ยกัน เป็นเหตุให้ทรัพยากรด้านป่าไม้เสียหายอีกระลอกหนึ่ง ปัจจุบันการพัฒนา การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าพรุคลองต้อง ตลอดจนการบริหารจัดการพื้นที่ป่าพรุคลองต้อง มีการดำเนินการโดยภาครัฐ และเอกชน ส่วนภาคประชาชนหรือชุมชน ยังไม่มีกลุ่ม / องค์กรใดได้เข้าร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าแห่งนี้อย่างเป็นทางการ

สถานภาพทรัพยากร การใช้ประโยชน์และการบริหารจัดการ ในอดีต – ปัจจุบัน

ในอดีตสภาพพื้นที่พรุคลองต้อง เป็นป่าพรุที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพรรณพืช และสัตว์ป่า เป็นที่พึ่งพิงของผู้คนที่มีชุมชนอยู่รอบ ๆ พรุ แต่เนื่องจากมีสาเหตุจากภัยธรรมชาติ การเพิ่มของประชากร และวิถีการดำเนินชีวิตที่ปรับเปลี่ยนส่งผลต่อสถานภาพทรัพยากรเป็นอย่างมาก “ป่าเขียว” ที่เคยเป็นป่าในพื้นที่พรุ ก็หมดไป มีป่าเสม็ดขึ้นมาแทนที่ พันธุ์ไม้ดั้งเดิมหมดไปพร้อมกับพันธุ์สัตว์อีกหลายชนิด เช่น ปลาตุก ลำพัน ที่เคยมีความชุกชุมเป็นอย่างมาก ก็สูญหายไปไม่ค่อยจะได้พบเห็นในปัจจุบัน เช่นเดียวกับพันธุ์สัตว์อื่น ๆ อีกหลายชนิด เป็นเพราะว่าปลาตุก ลำพัน และสัตว์อีกหลายชนิดที่สูญหายไป ต้องอาศัยระบบนิเวศของพื้นที่พรุที่อุดมสมบูรณ์ (รายละเอียดของทรัพยากรพรรณพืช และการใช้ประโยชน์ตามตาราง)

สภาพหรือสถานภาพพรุกลองค็องปัจจุบัน

วิถีชีวิตชุมชนการใช้ประโยชน์จากพรุกลองค็อง

พรุกลองค็องนับว่ามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชนที่ตั้งอยู่โดยรอบทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการศึกษาพบว่า ชาวชุมชนทั้ง 5 ชุมชนที่อยู่ในขอบเขตพื้นที่ศึกษา มีการพึ่งพิงจากทรัพยากรพรุกลองค็องทุกครัวเรือนไม่ทางใดก็ทางหนึ่งตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับความต้องการและความจำเป็น เสมือนพรุเป็นศูนย์รวมสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่มีอยู่อย่างครบครันแล้วแต่ละจะสรรหากันโดยวิธีการใด ตามความสามารถและภูมิปัญญาของแต่ละคน และตามฤดูกาลในของแต่ละรอบปี

ปัจจุบันพบว่าการใช้ประโยชน์จากพรุกลองค็องโดยอาศัยความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ ซึ่งสามารถแบ่ง เป็น 3 ลักษณะ ด้วยกันคือ

การจับสัตว์น้ำ ชาวชุมชนพรุกลองค็องจะจับปลาเป็นหลักเพื่อทั้งบริโภคในครัวเรือนและขายเป็นรายได้ ปัจจุบันมีกลุ่มหาปลาเป็นอาชีพหลักประมาณ 40 คน ด้วยกันซึ่งเป็นกลุ่มที่จะจับปลาตลอดปีในทุก ๆ ฤดูกาลอย่างต่อเนื่องโดยใช้วิธีการ ดักไซ และชาวบ้านเกือบทุกครัวเรือนประมาณ 90 % ในขอบเขตพื้นที่ศึกษา จะจับปลาในพรุมาเป็นอาหารบริโภคในฤดูกาลต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคนในการใช้อุปกรณ์ในการจับที่คล้ายกันหรือต่าง ๆ กัน

ปลาในพื้นที่พรุกลองค็องนับได้ว่าเป็นสัตว์เศรษฐกิจของชุมชนในรูปผลิตภัณฑ์แบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปลาสด ปลาแห้ง ปลาร้า กะปิปลา เป็นสินค้าที่ชุมชนอื่นรู้จักและนิยมชมชอบ ปัจจุบันปลาสดจำนวนปริมาณลงบางชนิดสูญพันธุ์ไป จากการสัมภาษณ์กลุ่มหาปลาจำนวน 10 คน พบว่า จำนวนปลาระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมาลดลงอย่างต่อเนื่องจากที่เคยจับปลาได้ครั้งละ 20 - 50 กิโลกรัม เหลือ 1 - 10 กิโลกรัม ต่อครั้ง แม้สัตว์น้ำจำพวกปลาสดจำนวนลง แต่ความต้องการพึ่งอาศัยทรัพยากรปลาในพื้นที่พรุยังคงมีความต้องการสูงของชุมชน

การใช้ประโยชน์จากพรรณพืช พบว่าชุมชนพรุกลองค็องจะใช้ประโยชน์โดยตรงจากเนื้อไม้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเนื้อไม้เสม็ดที่เป็นพันธุ์ไม้ส่วนใหญ่ประมาณ 90 % ของพื้นที่พรุกลองค็องในปัจจุบันซึ่งพบจากการลงพื้นที่สำรวจพรุ และการออกสัมภาษณ์สังเกตเห็นว่าชุมชนทุกครัวเรือนมีการนำเนื้อไม้ของคันเสม็ดขาวใช้ทุกครัวเรือนซึ่งจะอยู่ในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ เช่น รางเรือน รั้วบ้าน ไม้เผาถ่าน ไม้พื้นเชื่อเพลิง

นอกจากการนำเนื้อไม้ของต้นเสม็ดใช้สอยต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว เนื้อไม้ต้นเสม็ดเป็นสินค้าแก่กลุ่มนายทุนและบุคคลภายนอกชุมชน เป็นไม้ที่ทนขนาดและความยาวต่างกัน เช่น ไม้ขนาดใหญ่และยาวพอประมาณจะใช้ทำเป็นเสาเข็มในงานก่อสร้างขนาดเล็กลงมาจะเป็นค้ำยัน และไม้ใช้สอยในนาเลี้ยงกุ้ง

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุ์ไม้โดยตรง พบว่าชุมชนมีความจำเป็นในการที่ต้องนำมาใช้สอย ส่วนการใช้สอยพรรณไม้ในพืชที่ปลูกเลี้ยงคือ โดยทางอ้อมที่พอจะเห็นชัดคือเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของสิ่งหลวงในปัจจุบัน

ต้นกระจุคเป็นพรรณพืชหนึ่งที่ชุมชนยังนำมาใช้ประโยชน์เป็นเครื่องจักสาน

การหาของป่า พบว่าจากอดีตที่ชุมชนเคยหาของป่าที่เป็นทั้งพืชและสัตว์ป่าของป่าที่เป็นพืชจำพวกเห็ดที่ชุมชนนำมาใช้ประโยชน์เป็นอาหารและเครื่องยาสมุนไพรในปัจจุบันพบน้อย ส่วนของป่าที่เป็นจำพวกสัตว์ป่า ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นทรัพยากรเศรษฐกิจที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชุมชนพุดลองคือ คือ สิ่งหลวงที่มีลักษณะรูปร่างของรัง ขนาดและลักษณะต่าง ๆ กัน ซึ่งเป็นที่มาของชื่อสิ่งหลวง 5 ชนิดด้วยกัน มี ผึ้งหูช้าง ผึ้งงูเหลือม ผึ้งหนอกว้า ผึ้งคอกวาง ผึ้งแมงวัน เป็นที่รู้จักกันดีของกลุ่ม

น้ำผึ้งหรือรวงผึ้งที่ได้จากพุดลองคือนจะมีรสชาติพิเศษไม่เหมือนรวงผึ้งที่ได้จากแหล่งอื่น คือ จะมีกลิ่นหอมของดอกเสม็ด และมีความร้อนเผ็ด รวงผึ้งในป่าพุดลองคือน่าเป็นที่ต้องการของตลาด ซึ่งมีราคาขวดละ 350 - 400 บาท จากการสอบถามกลุ่มหาผึ้งในเรื่องปริมาณของน้ำผึ้งและจำนวนรังผึ้งในแต่ละปีของฤดูกาล หาผึ้งป่าช่วงเดือน 7 - 11 ของทุกปีพบว่าคนที่หาผึ้งสามารถหารรวงผึ้งได้ปีละ 50 - 100 ขวด

ผึ้งป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติเป็นที่พึงพิง เป็นรายได้ของชุมชนพุดลองคือน่า ในสภาพปัจจุบันควบคู่กับต้นเสม็ดขาวที่เป็นแหล่งอาหารอย่างดีของตัวผึ้ง และยังมีสัตว์ป่าจำพวกนกน้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำจำพวก กบ เป็นของป่าอีกจำพวกหนึ่งที่ชุมชนจับมาบริโภคและจำหน่ายเป็นแหล่งรายได้ในปัจจุบัน

- การใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน เนื่องจากพันธุ์ไม้ในปัจจุบันของพื้นที่พรุคลองค้อง ส่วนใหญ่จะเป็นต้นเสม็ดขาว การใช้ประโยชน์จากพันธุ์ไม้จึงไม่ค่อยจะมีความหลากหลาย อย่างเช่นในอดีต การใช้ประโยชน์จากต้นไม้จึงเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด การที่จะนำไม้(ใน ป่าพรุ) มาปลูกสร้างบ้านเรือนเหมือนในอดีตแทบจะไม่พบเห็นเป็นการสั่งซื้อไม้จาก ในป่า พรุปัจจุบัน ของชุมชนพบว่าจะนำไม้มาใช้ทำโรงเรือน คอกสัตว์ รั้วบ้าน ไม้พื้นและเสาถ่าน การใช้ประโยชน์ดังกล่าวยังมีความจำเป็นอย่างมากของชุมชนที่ 5 ชุมชน นอกจากนี้ก็ยังมี บางกลุ่มซึ่งเป็นกลุ่มตัดไม้จะนำไม้ไปขายภายนอก แก่พ่อค้าเพื่อใช้ทำ ไม้เสาเข็ม ไม้นั่งร้าน ในการก่อสร้างและไม้เผาถ่าน ไม้ที่กลุ่มตัดไม้ตัดส่วนใหญ่เป็นต้นไม้เสม็ดขาวที่อยู่บริเวณ ห้วยไร่ปลายนา ริมขอบพรุและในป่าพรุบ้างเล็กน้อย นำมาสมทบกับไม้ตามห้วยไร่ปลายนา ดัง กล่าวและต้นปี 2547 ได้มีการวิจัยการใช้ประโยชน์จากพันธุ์ไม้ในป่าพรุในด้านงานสิทธรม ชาติ ใช้ย้อมผ้าโดย ผศ.ดร. เปรมจิต ชะนะวงศ์ ร่วมกับคุณจำนุญ พลายด้วง ซึ่งเป็นคน หนึ่งของทีมวิจัยโครงการนี้ ได้ทำการศึกษาพบว่า มีพันธุ์ไม้ป่าพรุคลองค้องบางชนิดสามารถ ให้สีสวยงามไม่แพ้กับสีเคมี เช่น ใบทุระ ให้สีในการย้อมเส้นด้ายฝ้ายเป็นสีเทา สีเหลือง ขึ้น อยู่กับความเข้มข้นของน้ำยาจับสี กาบตาลตะโหนดให้สีน้ำตาล และโทนสีชมพู เปลือกต้น ไทร ให้สีเทา และโทนสีน้ำตาล เปลือกต้นแพ ให้สีดำ และโทนสีเทา เปลือกต้นกดินเทพา ให้โทนสีเทา และโทนสีเหลือง ใบต้นมะกอกน้ำให้โทนสีเหลือง ย่นต้นมันแดง ให้โทนสี เหลือง และเปลือกและเนื้อไม้ต้นเสม็ดขาว ให้สีเทา สีที่ได้จากพันธุ์พืชและพันธุ์ไม้ดังที่ กล่าวมาทางคุณจำนุญ พลายด้วง ได้นำไปย้อมเส้นด้ายและทอเป็นผ้าทอสิทธรมชาติ ปัจจุบันเป็นที่สนใจของตลาดผ้าทอพื้นเมืองเป็นอย่างดี

การจัดการพันธุ์ไม้ของชุมชนทั้ง 5 ชุมชน พothที่จะสรุปได้ดังนี้

- การจัดการพันธุ์ไม้ในอดีต อดีตจะมีผู้คนจากหลายท้องถิ่นหลายชุมชนนอกจาก ชุมชนอยู่รอบป่าพรุคลองค้องแล้วยังมีคนในชุมชนนอกที่อยู่ในละแวกอำเภอใกล้เคียงมี อำเภอปากพนัง ห้วยไทร ชะอวด จะเข้ามาตัดไม้ขนาดต้นใหญ่ออกจากป่าพรุคลองค้องแห่ง นี้ เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะหลังปี 2505 ครั้งที่ไม้ได้โค่นล้มด้วยแรงพายุในปีนั้น ซึ่งการ ตัดไม้ครั้งนั้นจะทำกันเป็นกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 2-10 คน โดยเข้ามาพักแรมตัดไม้อยู่ในป่า เขียว (ป่าเขียวทอนยาง หลางกลม และป่าเขียวบางปอ ต.เครัง) เมื่อได้ไม้ตามจำนวนต้องการ ก็จะทำการชักลากออกจากพรุตามสายน้ำต่าง ๆสู่แม่น้ำปากพนัง ทำเป็นแพล่องไปตามแม่น้ำ

ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นไม้เนื้อแข็งที่ใช้ทำบ้านเรือน โดยใช้ไม้เนื้ออ่อนทำเป็นท่อนพุงไม้ค้ำ
กล่าว เมื่อถึงที่หมายจะนำไปที่ตัดได้แบ่งปันกัน ส่วนชุมชนในพื้นที่รอบพรงเองก็มีความ
ต้องการไม้ในการใช้ประโยชน์ดังที่กล่าวมาแล้วจำนวนมาก เช่นกัน ทำให้การจัดการเรื่อง
พันธุ์ไม้ การอนุรักษ์พันธุ์ไม้ในพรงคลองค้อง ไม่มีใครคิดและดำเนินงานใด ๆ ทั้งภาครัฐและ
ภาคประชาชน ผนวกกับประมาณปี 2506-2507 เกิดไฟไหม้ติดต่อกันครั้งใหญ่ทำให้ป่าไม้
ในพื้นที่พรงคลองค้อง ต้องแทบจะหมดไปในขณะนั้นส่วนใหญ่ที่พอจะเหลืออยู่มีป่าเขียว
ทอนยาง เป็นป่าเขียวสุดท้าย เนื่องจากเป็นที่ลุ่มกว่าบริเวณอื่น ๆ ของพรมน้ำวังอยู่ไฟไหม้ใน
ครั้งนั้นจึงไม่ทำให้ป่าเขียวสวนนี้ถูกเผา แต่เนื่องจากไม่มีใครควบคุมดูแลป่าเขียวทอนยางที่
เหลืออยู่ในขณะนั้นก็ถูกทำลายโดยโค่นล้มต้นไม้ไปใช้งานบ้าง โคนทิ้งไปบ้างและมีการจุด
ไฟเผากันอย่างค่อเนื่องทำให้ป่าเขียวทอนยางช่งเป็นป่าเขียวสุดท้ายของพรงคลองค้อง
ในปัจจุบันเหลือแค่พันธุ์ไม้ดั้งเดิมเพียงต้นเล็ก ๆ เหลืออยู่ประปรายเท่านั้น

ปัจจุบันการจัดการในเรื่องป่าไม้ในพื้นที่พรงคลองค้องได้มีโครงการฟื้นฟูป่าโดยกรม
ป่าไม้โดยมีสำนักงานการบริการจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ 19 เป็นผู้ดูแลและได้เริ่มดำเนินงาน
มาตั้งแต่ปี 2534 จนถึงปัจจุบันมีการปลูกต้นไม้ประกายของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ FPT23/1 สภาพ
ป่าพรงก็ยังไม้ดีขึ้นมากนักสวนภาคประชาชนก็เริ่มมีความคิดและดำเนินปลูกป่าเฉลิมพระ
เกียรติ 72 พรรษา ขึ้นในพื้นที่ป่าเขียวทอนยาง โดยชุมชนบ้านปากบางกลม และทีมวิจัย
โครงการนี้ โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหลายๆ หน่วยงาน เพื่อให้สภาพป่าไม้ดีขึ้น
อีกครั้งและจะร่วมกันดำเนินเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูของภาคประชาชน

ในส่วนของกลุ่มงานรักษพรงหรือทีมวิจัยโครงการนี้ก็มีจัดการป่าในเบื้องต้นโดย
ให้ป่าพรงคลองค้องเป็นพื้นที่เลี้ยงผึ้งโพรง เพื่อให้ชุมชนได้มีอาชีพที่ผูกพันกับป่าไม้ ช่วยกันดู
แลรักษาและตระหนักเห็นความสำคัญของป่า ขณะนี้โครงการกำลังอยู่ในขั้นการดำเนินงาน
การทดลองเลี้ยง ในพื้นที่หมู่ที่ 5 ค.แม่เจ้าอยู่หัว

การใช้ประโยชน์ของชุมชนในอดีต

โดยชุมชนจะใช้ดินขอบพรุและดินพังการ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร เช่นปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ (โค, กระบือ, สุนัขใหญ่) และปลูกสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย

สภาพน้ำในอดีต และการใช้ประโยชน์

น้ำในอดีต แบ่งเป็น น้ำในแม่น้ำ น้ำในคลอง และบางต่าง ๆ กับน้ำที่ขังอยู่ในพรุ ตามหนอง บึง

(1) น้ำในแม่น้ำและคลอง

โดยมีแม่น้ำปากพนัง เป็นแม่น้ำสายใหญ่ซึ่งมีคลองต่าง ๆ ที่แยกสาขาจากแม่น้ำมีอยู่จำนวน สภาพน้ำในแม่น้ำและคลองจะเป็นน้ำจืด จะเป็นน้ำกร่อยบ้าง ในปีที่มีฤดูแล้งติดต่อกันเป็นเวลาหลายเดือน (3-5 เดือน) น้ำจะมีระดับน้ำขึ้นลง สูง-ต่ำ ขึ้นอยู่กับระดับน้ำในทะเลอ่าวไทย จะมีน้ำไหลขึ้น ไหลลงวันละ 2-4 ครั้ง ต่อวัน แต่น้ำในแม่น้ำปากพนัง จะไหลลงเขี้ยวสู่ทะเลปากพนังในฤดูน้ำหลาก ช่วงเดือน 11-12 ของทุกปี จะไม่มีน้ำไหลขึ้นในช่วงขณะเวลานั้น และระดับจะขึ้นไหลท่วมป่าตลิ่งบริเวณพื้นที่ขอบพรุ ไหลสู่พรุอย่างต่อเนื่อง เป็นเวลาประมาณ 1 เดือน ส่วนคลองที่เป็นสาขาของแม่น้ำปากพนัง น้ำจะไหลเขี้ยวเข้าสู่พื้นที่พรุน้ำจะหยุดไหลเมื่อถึงปลายฤดูฝน และน้ำจะค่อย ๆ ไหลออกจากพรุ ตามคลองสาขาสู่แม่น้ำปากพนังจนกว่าน้ำในแม่น้ำระดับเสมอกับระดับน้ำทะเล น้ำในแม่น้ำและคลองสาขาของพรุคลองค้อ จะมีน้ำไหลเวียนขึ้นลง วันละ 2-4 ครั้งเป็นปกติ (น้ำในฤดูน้ำหลากจะมีสีขุ่นแดง เป็นสีของโคลนดินแดงดินเขา)

(2) น้ำในพรุ

น้ำในพื้นที่พรุเป็นน้ำจืดตลอดทั้งปี มีลักษณะสีดำใส ระดับจะไม่แห้งจากพื้นที่ดินพรุจะมีน้ำขังอยู่ตลอด มากน้อยขึ้นอยู่กับช่วงฤดูกาลในฤดูแล้งจะมีน้ำโดยเฉลี่ยประมาณ 30 ซม. ในฤดูฝนและฤดูน้ำหลากจะมีระดับน้ำสูงประมาณ 1-3 เมตร จะมีระดับสูงสุดในปี 2505 ปี 2518 และปี 2531 จะมีระดับสูงมากกว่าที่กล่าวมา น้ำในพื้นที่พรุจะถูกถ่ายออกตามธรรมชาติในช่วงต้นฤดูฝน น้ำจากพรุจะไหลสู่แม่น้ำเขี้ยวซึ่งจะหลุนไหลเขี้ยวเมื่อระดับ

น้ำในแม่น้ำสูงเสมอริม คลังบริเวณพื้นที่ขอบพรุ โดยจะมีน้ำไหลเข้าพรุในช่วงฤดูกลางฤดูฝน และจะไหลลงสู่แม่น้ำอีกครั้งในช่วงหมดฤดูฝน

การใช้ประโยชน์จากน้ำ

1. การใช้ประโยชน์จากน้ำในแม่น้ำและคลองสาขา จะใช้ประโยชน์ในด้านคมนาคม จากแม่น้ำปากพนัง เนื่องจากในขณะนั้นยังไม่มีเส้นทางสัญจรที่เป็นถนน และประกอบด้วย พื้นที่พรุส่วนใหญ่เป็นป่าดิบ จึงใช้แม่น้ำปากพนัง เป็นเส้นทางหลักในการคมนาคมติดต่อ ชุมชนภายนอก และเป็นเส้นทางขนถ่ายสินค้าต่างที่หาได้จากพรุไปสู่ตลาด คือตลาดชะอวด ตลาดปากพนัง

ส่วนคลองสาขาที่มีเส้นทางไปยังพรุส่วนใหญ่จะเป็นเส้นทางสัญจรในการทำมาหากินกันในพรุที่อยู่ลึกเข้าไปในป่าเขียว ไม่ว่าจะเป็นการหาปลา หาของป่า และเป็นเส้นทางลากจูงต้นไม้ที่โค่นออกจากป่า มาสู่แม่น้ำปากพนัง เพื่อนำไม้ไปใช้สอยและจำหน่าย ตามสถานที่ต่าง ๆ

การใช้ประโยชน์จากน้ำพบว่าในขณะนั้นน้ำในแม่น้ำเป็นแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ ของชุมชนทุกครัวเรือน ตั้งแต่เริ่มตั้งถิ่นฐานตลอดมาเป็นระยะเวลาหลายปี ส่วนน้ำในพรุจะเป็นน้ำดื่มและน้ำใช้ในการหุงหาอาหาร เช่นเดียวกับน้ำในแม่น้ำปากพนัง โดยเฉพาะกลุ่มที่ใช้วิถีชีวิตทำมาหากินอยู่ในพื้นที่พรุ จะใช้น้ำในป่าพรุดังกล่าว ตามหนอง บึง ธรรมชาติและการขุดเจาะเป็นบ่อเล็ก ๆ ด้วยมือเปล่าหรือมีคพั่ว เพื่อนำน้ำมาบริโภคดังที่กล่าวมา เห็นได้ว่าสภาพน้ำในพื้นที่พรุคลองค้องในอดีตเป็นน้ำที่มีคุณภาพน้ำสามารถใช้ประโยชน์ ได้อย่างมากมาย

1.4 การจัดการทรัพยากรในพื้นที่พรุ แบ่งเป็น

การจัดการเรื่องพันธุ์ไม้หรือต้นไม้ในอดีตและพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์และที่ดินทำกิน ในอดีตของกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่

ในอดีตกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มแรก ๆ ที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่พรุคลองค้อง โดยเข้ามาทำมาหากินอยู่ในบริเวณละแวกพื้นที่ขอบพรุซึ่งอยู่ใกล้ๆ หรืออยู่ติดกับแม่น้ำปากพนัง (คลองชะอวด - เขียวใหญ่) มีวิถีชีวิตผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในแม่น้ำ

และทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ขอบพรุเป็นส่วนใหญ่ เช่น มีอาชีพหาปลา หากุ้งก้ามกราม คัดไม้ขาย (ไม้ผาถ่าน ไม้พินก่อไฟ) ตลอดจนถึงการหาของป่าและริเริ่มการจับจองพื้นที่เพื่อครอบครองบ้างแต่ก็ยังไม่มากนัก หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ถึง พ.ศ. 2505 เป็นยุคเจาะป่าเพื่อครอบครองที่ดินและเพื่อทำการเกษตรมากขึ้น (ทำนา เลี้ยงวัว) และมีผู้คนย้ายเข้ามาอยู่มากขึ้น มาจากหลายพื้นที่หลายกลุ่ม จากพื้นที่ใกล้เคียงของพรุคลองค้อง โดยจะมาเป็นสะไภ้เป็นเขย ของกลุ่มผู้คนที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในยุคแรก ๆ และมีกลุ่มมิชชันนารี เข้ามาอยู่ปะปน เนื่องจากพื้นที่ของพรุคลองค้องเป็นที่ที่มีป่าดิบ และห่างไกลจากสถานที่ราชการส่วนต่าง ๆ การคมนาคมไม่สะดวก ประกอบเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการเข้ามาไม่ถึง พื้นที่ป่าพรุในสมัยนั้นจึงประกอบด้วยผู้คนหลายประเภท มีวัตถุประสงค์ของการเข้ามาสร้างถิ่นฐานต่าง ๆ กัน ผู้คนในยุคนั้นเป็นยุคที่ต้องพึ่งพาตนเองเป็นหลักเสียเป็นส่วนใหญ่ ต้องถึงพึ่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มากมายประกอบการดำรงชีพ การบุกรุกเข้าจับจองพื้นที่ที่มีมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวจะเป็นพื้นที่บริเวณขอบพรุ และพื้นที่บริเวณพังการ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถใช้ทำการเกษตรได้ โดยจะมีการโค่นต้นไม้ใหญ่น้อยออกไปทั้งหมดของพื้นที่ที่ต้องการทำการเกษตร และจะขุดส่วนของตอไม้ออกไปทุก ๆ ปีจนหมด ซึ่งพอจะเรียกสมัยนั้นได้ว่าเป็นยุคบุกเบิกหรือยุคเจาะป่าเพื่อสร้างถิ่นฐานของชุมชนขอบพรุคลองค้อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในสมัยนั้นนอกจากบริเวณพื้นที่ ขอบพรุและพังการในเรื่องของพันธุ์ไม้ พันธุ์ไม้ที่อยู่ในบริเวณพื้นที่พรุลึกหรือในป่าเขียว ผู้คนจะมีการจัดการโดยจะนำพันธุ์และต้นไม้ขนาดใหญ่มาใช้สอย ปลูกรสร้างบ้านเรือน ไม่ตัดต้นไม้ต้นเล็ก ๆ ในเมื่อไม้จำเป็น ส่วนที่จำเป็นจะต้องตัดจะเป็นต้นไม้ที่กีดขวางทางลากจูงไม้ และทางลัดกับทางของต้นไม้ที่จะตัด

ส่วนของการจัดการเรื่องพันธุ์สัตว์ ชุมชนจะใช้เครื่องมือจับสัตว์ที่ได้ประคิษฐ์ขึ้นใช้เองตามความสามารถของแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มอาชีพจะคิดค้นขึ้นมาใช้ล้มสัตว์แต่ละประเภท มีการจับปลาด้วยเบ็ดทง จับปลาด้วยมือเปล่า ตามลำนํ้า บึง หนองต่าง ๆ และจะจับเฉพาะปลาตัวโตเจริญเต็มวัย ส่วนสัตว์อื่น ๆ จะไม่ค่อยคำนึงขนาดของสัตว์มากนัก จะจับสัตว์เกือบทุกวัยที่พบเพื่อนำมาใช้เป็นอาหาร เป็นยารักษาโรคและจำหน่ายเพื่อนำเงินมาใช้สอยแลกเปลี่ยนสินค้าที่จำเป็นอย่างอื่น ๆ ที่ไม่สามารถหาได้ในพื้นที่ของพรุคลองค้องที่สำคัญมีประเภทเครื่องนุ่งห่ม น้ำมันเชื้อเพลิง ข้าวสาร ฯลฯ

ภาคผนวกกิจกรรมที่ 7

กิจกรรมที่ 7 ศึกษาดูงาน

ณ พรุคันธุลี อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี วันที่ 27 – 28 ธันวาคม 2547

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทำการศึกษาดูงานด้านการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ของพรุที่สามารถคงสภาพเป็นพรุที่สมบูรณ์อยู่ในปัจจุบัน
2. เพื่อนำความรู้มาปรับปรุงเป็นแนวทางรูปแบบการบริหารจัดการพรุคลองค้อ

ระยะเวลาที่ใช้

จำนวน 2 วัน ตั้งแต่วันที่ 27 ถึง วันที่ 28 ธันวาคม

ผู้เข้าร่วมศึกษาดูงาน

- คณะทีมวิจัย	6	คน
- ผู้นำชุมชน	5	คน
- ตัวแทนชุมชน	6	คน
- เจ้าหน้าที่ประสานงาน	2	คน
- ที่ปรึกษา		

วิธีการดำเนินงาน

ในวันที่ 27 ธันวาคม

08.00 น. – 12.30 น. - ออกเดินทาง (ชมวิถีชีวิต การบริหารจัดการชุมชนไม่เรียง)

12.30 น. – 13.00 น. - พบปะทำความรู้จักตัวผู้นำชุมชน

พักรับประทานอาหาร

13.00 – 13.50 น. - แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพพรุ

13.50 – 16.30 น. - ตัวแทนทีมวิจัยกล่าวนำบรรยายถึงสภาพพรุคลองค้อ จากกรณีศึกษาและบอกถึงวัตถุประสงค์การศึกษาดูงานโดย ภักดี สุขเพ็ง และหัวหน้าโครงการ

- ผู้นำชุมชนกล่าวบรรยายสภาพทั่วไปของพระคันธูลี (โดย คุณจันทรโชติ ภูศิลป์)
- ลงสำรวจสภาพพระคันธูลี
- ผู้นำชุมชนกล่าวบรรยายถึงการบริหารจัดการ
- แลกเปลี่ยนซักถาม
- 16.30 น. - เข้าที่พัก
- 17.00 น. - พักรับประทานอาหาร
- 18.30 น. - สรุปกรณีศึกษาดูงานของวันที่ 27
- ตอบแบบสอบถามประเด็นต่าง ๆ จากการศึกษาดูงานของวันที่ 27 ของเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงาน

ในวันที่ 28 ธันวาคม 2547

- เช้า
- สรุปแนวทางการบริหารจัดการพรุคลองค้อ
 - รับประทานอาหารเช้า
 - นำบทสรุปแนวทางการบริหารจัดการของพรุคลองค้อ
แก้ไขเพิ่มเติมข้อมูล ร่วมกับผู้นำชุมชนพระคันธูลี
 - ตอบแบบสอบถามการศึกษาดูงานในประเด็นต่าง ๆ ของวันที่ 28
 - 10.30 น. - ออกเดินทางกลับ

สิ่งที่ได้จากการศึกษาฐาน

พรุคันธูลี

จากคำบอกเล่า ของคุณจันทโรจ โทธิ์ ภูศิลป์ ผู้นำ (ประธาน คณะกรรมการ) ในการจัดการดูแลพรุคันธูลี จากการสังเกตของคณะที่วิจัยและการลงสำรวจพื้นที่พรุ พบว่า

- สภาพพรุคันธูลี เคยเคยเกิดปัญหาวิกฤตความเสื่อมโทรมมีการนำพื้นที่พรุใช้ประโยชน์ในด้านเกษตรกรรม (การทำนา) ของชุมชน ก่อน พ.ศ. 2505 จนเป็นเหตุให้สภาพป่าพรุเปลี่ยนไป การพึ่งพิงจากทรัพยากรพรุนขาดความสมดุล โดยเฉพาะสภาพน้ำเกิดภาวะน้ำแห้ง น้ำไม่เพียงพอในการที่จะสูบขึ้นมาใช้ในพื้นที่เกษตร (การทำสวนผลไม้) ในพื้นที่รอบๆพรุของชุมชน ทั้ง 2 หมู่บ้าน และน้ำก็ไม่มีคุณภาพดีดังเช่นเคยเป็นป่า จากนั้นชุมชนจึงหยุดเข้าบุกรุกในพื้นที่ปล่อยให้สภาพป่าฟื้นตัวขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งอย่างช้า ๆ ต่อเนื่องโดยไม่เข้าไปซ้ำเติมทำลายการฟื้นคืนสภาพของพื้นที่ป่าพรุ จนสภาพพื้นที่ดินสภาพดั้งเดิมเกือบร้อยละเจ็ดสิบในปัจจุบัน ซึ่งทำให้ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพกลับคืนมาในบางส่วน มีพรรณไม้ขนาดใหญ่ มีพืชชั้นบน พืชชั้นกลาง และพืชชั้นล่าง เป็นลักษณะป่าดิบชื้น มีสัตว์ป่า หลายชนิดอยู่ อาศัยที่สังเกตพบได้ ได้แก่ สัตว์จำพวกนก ปลา น้ำจืด และแมลงต่าง ๆ ส่วนสภาพน้ำดีขึ้นมีน้ำเพียงพอที่จะนำมาใช้ประโยชน์ โดยใช้พื้นที่พรุเป็นตัวกั้นกกรองน้ำดิบที่สูบขึ้นจาก แม่น้ำ ขามน้ำขาดแคลนในบางปีหรือบางฤดูกาลที่แห้งแล้งฝนทิ้งช่วงระยะยาว พรุคันธูลีในปัจจุบันจึงเป็นที่พึ่งพิงของชุมชนรอบ ๆ พรุทั้งทางตรงและอ้อม เป็นพื้นที่ศึกษาธรรมชาติของชุมชนอื่นเป็นอย่างดี

- การบริหารจัดการพบว่า

การบริหารจัดการพรุคันธูลีในอดีต - ปัจจุบันหลังจากเกิดภาวะวิกฤต (พ.ศ. 2505) เป็นต้นมา ชุมชนรอบๆ พรุมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรุขึ้น โดยเฉพาะผู้นำชุมชน เป็นแกนหลัก ร่วมกับองค์กรต่าง ๆ แม้การรวมกลุ่มในการบริหารจัดการไม่ชัดเจน อย่างเป็นรูปธรรมนัก แต่ก็พบว่ามีการรวมกลุ่มเป็นแบบธรรมชาติมีความตระหนักร่วมกันในการดูแลรักษาสภาพพื้นที่พรุไม่ให้เกิดการทำลายหรือบุกรุกที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายได้ ที่เห็นได้ชัดเจนคือ การขับไล่นายทุนออกไปจากพื้นที่ที่เข้ามากว้านซื้อที่ดินในบริเวณพรุเมื่อ พ.ศ. 2533 การรวมกันทำการป้องกันไฟป่าด้วยการขุดคูน้ำจากคลองส่งน้ำมาเก็บไว้ในพื้นที่

ที่พรุ การจัดการการใช้ประโยชน์ร่วมกัน จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่พรุอย่างเหมาะสม ไม่มากเกินไปจนเป็นเหตุให้ทรัพยากรนั้น ๆ ได้รับความกระทบ สูญหาย หรือลดจำนวนลง เช่น การจับลิง เฉพาะเพศผู้ไปฝึกขึ้นมะพร้าว ได้ไม่เกินปีละ 10 ตัวเท่านั้น การตัดไม้ไปใช้สอย เฉพาะต้นไม้ต้นใหญ่ ๆ ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้มากที่สุด และการโค่นล้มต้องดูว่าจะไป ล้มทับต้นไม้อื่น ๆ ให้ได้รับความเสียหายหรือไม่ การชุมชนรวมตัวชุดโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของพรุ เช่น โครงการให้สัมปทานระเบิดหิน เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2539 เป็นเหตุให้ หน่วยงานที่ดำเนินโครงการต้องมีมติให้หรือผลจากการศึกษาการจัดทำแผน ของสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมให้เสร็จก่อน

การบริหารจัดการพรุคันทรีพอสรุปให้เห็นว่า ชุมชนรอบ ๆ พรุเป็นส่วนสำคัญ เป็น แกนหลักในการดูแลบริหารจัดการพื้นที่พรุในรูปแบบของกลุ่มหรือคณะบุคคลแม้จะเป็นเพียง กลุ่มเล็ก ๆ เป็นองค์กรที่เป็นรูปธรรมก็ตาม แต่คนต่างช่วย ต่างร่วมมือประสานงานกันในการดูแลรักษาพรุคันทรีในด้านต่าง ๆ อย่างมีศักยภาพสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาจากวิกฤตปี 2505 จนถึงปัจจุบัน

- พรุคลองค้อง

ในวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2547

หลังจากได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างตัวแทนชุมชนพรุคลองค้องและพรุ คันทรี ได้มีการสรุปแนวทางรูปแบบการบริหารจัดการของพรุคลองค้อง ดังนี้

1. ได้มีมติจากตัวแทนชุมชนให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการในการบริหารจัดการพื้นที่พรุคลองค้องขึ้น เพื่อดำเนินงานวางแผนร่วมกันของชุมชนรอบ ๆ พรุ
2. มีการให้มีการจัดทำแปลงทดลองสาธิตขึ้น 1 แปลง จำนวน 20 ไร่เป็นแปลงนำร่องในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรุในด้านต่าง ๆ พร้อมกับการเก็บข้อมูล เช่น การปลูกพันธุ์ไม้ดั้งเดิม การเพาะพันธุ์ปลา แนวกันไฟ
3. ประชาสัมพันธ์ ธรรมชาติใช้สื่อวิทยุชุมชน

- ส่วนการเพิ่มเติมจากกิจกรรม เข้าของวันที่ 28 ทางผู้นำชุมชนพรุคันทรี แนะนำการปลูกพืชที่เลี้ยงในแปลงสาธิต และการร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการอย่างจริงจัง ที่จะส่งผลประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรุคลองค้อง

สรุปบทวิเคราะห์ จากกิจกรรมนี้

กิจกรรมศึกษาฐาน การศึกษาฐานพุทฺธคัมภีร์ในการบริหารจัดการเห็นว่า การบริหารจัดการโดยชุมชนในรูปของคณะกรรมการหรือองค์กรที่มีตัวแทนของชุมชนรอบ ๆ พุทธเจ้าร่วมทำแบบอย่างของพุทฺธคัมภีร์ เป็นรูปแบบที่สามารถนำมาเป็นแบบอย่างได้ดี ในการบริหารจัดการพรุคลองค้อง เมื่อย้อนไปจากการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการของพรุคลองค้องในอดีต เห็นได้ว่าการไม่มีคณะบุคคลในการดูแลพื้นที่พรุ เท่าที่ผ่านมาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สภาพพรุได้เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากไม่มีข้อตกลงในการใช้สอยผลประโยชน์จากทรัพยากร จึงมีการแข่งขันกันใช้มากเกินไปกำลังทรัพยากรจะผลิตขึ้นมาทดแทนจากที่ได้ใช้ไปได้อย่างสมดุลกัน เมื่อเทียบกับพุทฺธคัมภีร์ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชนเขาจะมองถึงการใช้สอยที่ไม่ให้เสียความสมดุลหรือมากเกินไป แต่ทั้งนี้การมีคณะกรรมการต้องกระทำการกันอย่างจริงจัง

ภาคผนวกกิจกรรมที่ 8

กิจกรรมที่ 8

เวทีนำผลการศึกษารูปแบบแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่พรุคลองค้อง
เสนอต่อภาครัฐ องค์กรที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ

1. วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อนำเสนอผลการศึกษาถึงแนวทาง รูปแบบการจัดการพื้นที่พรุคลองค้อง
เสนอต่อชุมชน เพื่อปรับปรุง แก้ไขข้อมูล
- (2) เพื่อนำเสนอผลการศึกษา เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการ
พื้นที่

2. ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 59 คน

- ทีมวิจัย 8 คน
- ตัวแทนจากสำนักบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ 5 1 ท่าน
คือ นายสัญญา สุจริตกุล ตำแหน่งนักวิชาการป่าไม้
- นายกองค้การบริหารส่วนตำบล (นายบำเพ็ญ เจียะรัตน์)
- ตัวแทนจากสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนครศรีธรรมราช
(นางโสภิ บิริสุทธิ์)
- ภาควิชาวิจัยกษณศึกษาระบบนิเวศน์พรุเคร็ง
(ดร.เปรมจิต เสนะวงศ์ และ คณะ)
- สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เจ้าอยู่หัว จำนวน 10 คน
- ตัวแทนชุมชน 5 ชุมชน 26 คน

3. วิธีการดำเนินกิจกรรม

- ช่วงเช้า คณะทีมวิจัยนำผลการศึกษารูปแบบการจัดการเสนอต่อที่
ประชุมมีการเพิ่มเติมข้อมูลจากผู้เข้าร่วมประชุม
- ช่วงบ่าย คณะตัวแทนจากภาครัฐ ทั้ง 3 หน่วยงาน บรรยายถึงบทบาทและ
ทิศทางการพัฒนาพื้นที่พรุคลองค้อง

- เปิดให้ตัวแทนชุมชน ชักถามเพิ่มเติมบทบาททิศทางการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และนโยบายการพัฒนาจากองค์กรที่เข้าร่วมประชุมทั้ง 3 หน่วยงาน
- คณะทีมวิจัยสรุปผลการประชุมและปิดการประชุม

4. ผลจากการเปิดเวทีพูดคุย

- ทางคณะผู้เข้าร่วมประชุมส่วนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ตอบรับแนวคิดของชุมชนผลการวิจัย โดยยินดีให้ความร่วมมือในด้าน องค์ความรู้ งบประมาณสนับสนุน กิจกรรมที่ทางชุมชน จะนำงานพัฒนาเป็นโครงการเสนอในระยะต่อไป
- ผลการศึกษาปรับปรุง เพิ่มเติม แก้ไขข้อมูล จากกิจกรรมนี้ ทางคณะทีมวิจัยสรุปผลการดำเนินกิจกรรมรายละเอียดดังเอกสารการดำเนินกิจกรรมที่ 8 นี้

รูปแบบแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรุคลองค้อง

จากกรณีศึกษาวิจัยโดยคณะทีมวิจัยที่มาจากชาวบ้านในชุมชนรอบ ๆ พรุคลองค้อง ได้ทำการศึกษาหารูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรุคลองค้อง โดยใช้กระบวนการให้ตัวแทนชุมชนจากกลุ่มผู้ใช้สอยประโยชน์จากพรุโดยตรง กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มเยาวชน ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้กิจกรรมการเปิดเวทีพูดคุยเป็นกลุ่มใหญ่โดยให้ทั้ง 5 ชุมชนเข้าร่วมพร้อม ๆ กันเปิดเวทีพูดคุยกลุ่มย่อยที่ละหมู่บ้าน สัมภาษณ์กลุ่มผู้ใช้สอยทรัพยากรจากพรุโดยตรง (กลุ่มหาปลา กลุ่มถอนคันกระชูด กลุ่มตัดไม้ กลุ่มหาของป่า) สัมภาษณ์กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ สัมภาษณ์กลุ่มเยาวชน ลงสำรวจสภาพพื้นที่พรุร่วมกับตัวแทนชุมชน พร้อมศึกษาสังเกตวิถีชีวิตการทำมาหากิน จากกลุ่มผู้ใช้สอยต่าง ๆ และออกดูงานศึกษาข้อมูลการบริหารจัดการพื้นที่พรุที่ยังคงความสมบูรณ์ (พรุคันธูรี) จากการดำเนินกิจกรรมของแต่ละกิจกรรมจะมีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาในแต่ละครั้ง เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบที่ต้องการทราบจากคำถามวิจัยที่ว่า

1. “สภาพป่าพรุคลองค้องตั้งแต่อดีต – ปัจจุบันเป็นอย่างไร?”
2. “ชุมชนสามารถอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรุคลองค้องได้อย่างไร?”

สภาพพรุคลองค้องอดีต - ปัจจุบัน พบว่า (โดยย่อ)

ป่า สภาพพรุในอดีตมีสภาพเป็นป่าดิบชื้น (ป่าเขียว) มีพรรณไม้นานาพันธุ์ มีพันธุ์ไม้ที่พบได้ทั้งที่ดินพรุน้ำท่วมขังบริเวณพรุลึกและดินส้นเนินในพรุ (พังการ) มีบางชนิดพบเฉพาะแต่บริเวณพื้นที่ ขอบพรุหรือสันเนินไม่พบบริเวณดินพรุลึก พรรณไม้ในพื้นที่พรุคลองค้องเป็นสังคมพืชแบบป่าดิบชื้น ป่าชุมชนไม่มีพืชถึง 96 ชนิด ที่ชุมชนรู้จักมีใช้ประโยชน์ชื่อเรียกเป็นภาษาถิ่น พืชที่เป็นไม้ยืนต้นส่วนใหญ่ ในพื้นที่พรุลึกจะเป็นชนิดต้นไม้ที่มี “พอน” หรือรากค้ำยันขนาดใหญ่ ในการพยุงลำต้น

(ข้อมูลจากกลุ่มผู้เฒ่า กลุ่มตัดไม้ การสังเกต)

ดิน - น้ำ

สภาพดินและน้ำพบว่า ลักษณะพื้นที่ของพรุคลองค้อจะมีเป็นแอ่งกระทะซึ่งมีพื้นที่บริเวณขอบพรุมีเนื้อที่ประมาณ $1/3$ ของพื้นที่พรุทั้งหมด (ที่ตั้งที่อยู่อาศัยใน 5 ชุมชนปัจจุบัน) มีความต่างระดับสูง - ต่ำ ประมาณ 50 ซม. ถึง 2 เมตร จากบริเวณขอบพรุถึงใจกลางของพรุ ส่วนในพื้นที่ที่เป็นกระทะของพรุในอดีตจะมีแอ่งกระทะเล็ก ๆ อีกจำนวนมาก (หนอง , บึง) และมีสันเนินสูงเป็นบางส่วน (พังการ) เป็นพื้นที่ทำการเกษตรและที่อยู่อาศัยถึงปัจจุบัน

ส่วนลักษณะของเนื้อดิน ดินที่เป็นส่วนของแอ่งกระทะจะเป็นดินโคลนยล (ดินพรุ) ผิวหน้าดินมีรากไม้ (พอนไม้) ประสานกัน มากน้อยขึ้นอยู่กับความหนาแน่นของดินไม้ชนิดที่พันธุ์ไม้มีรากค้ำยัน (พอนไม้) ส่วนบริเวณ (พังการ) เนื้อดินจะเป็นที่การอัดตัวแข็งกว่าดินพรุ บางแห่งก็จะเป็นดินเหนียว ลึกลงไปได้ดินประมาณ 2-3 เมตรจากหน้าดินจะเป็นดินทรายอ่อน (ข้อมูลจากกลุ่มหาปลา กลุ่มผู้เฒ่า กลุ่มหาของป่า กลุ่มตัดไม้) สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นพื้นผิว ดิน เว้นน้ำในอดีตก่อนที่จะเกิดเป็นพื้นที่พรุคลองค้อและพรุเคร่งทั้งหมดอย่างปัจจุบัน

สภาพน้ำในอดีตพบว่าพรุคลองค้อมีลำน้ำซึ่งเป็นคลองสาขาของแม่น้ำปากพนัง จำนวน 14 ลำน้ำ (จากคลองค้อ - คลองบางกลม) ระบบน้ำมีการไหลเวียนของกระแสน้ำ มี น้ำขึ้น - น้ำลง ตามคลองสาขาของแม่น้ำปากพนังทั้ง 14 สายน้ำ ในช่วงฤดูน้ำหลาก (เดือน 11 - เดือน ๒) ต้นฤดูน้ำหลากน้ำในแม่น้ำ ปากพนังจะไหลเอ่อเข้าสู่พื้นที่พรุคลองค้ออย่างต่อเนื่อง และจะไหลออกจากพรุช่วงปลายฤดูน้ำหลาก (ข้อมูลจากกลุ่มหาปลา จมไหล คักกัก) สายน้ำแต่ละลำน้ำเป็นเส้นทางสัญจรในการทำมาหากินพื้นที่พรุของชุมชน และเป็นเส้นทางชักลากไม้ขนาดลำต้นใหญ่ ๆ เป็นท่อนซุงจากป่าเขียว ส่วนรสชาติน้ำจะเป็นน้ำจืด เป็น น้ำคั้นน้ำใช้เวลาเข้าป่า

สัตว์

สัตว์ต่าง ๆ มีความชุกชุมเป็นอย่างมากไม่ว่าเป็นสัตว์บก สัตว์น้ำ และสัตว์อื่น ๆ ผี ต่อ รวมทั้งสัตว์เลื้อยคลานอีกหลายชนิด โดยเฉพาะสัตว์น้ำพรุคลองค้อในแหล่งปลาน้ำจืดที่มี ขนาดใหญ่และชุกชุมเป็นอย่างมาก

วิถีชีวิต

วิถีชีวิตของคนในชุมชน รอบ ๆ พรุทั้ง 5 ชุมชน มีการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพรุคลองค้อ เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ เช่น ที่อยู่อาศัยที่ได้จากพรรณไม้ มาปลูกสร้างบ้านเรือน อาหารบริโภคที่ได้จากจำพวกสัตว์ต่าง ๆ สัตว์บก สัตว์น้ำและพืชผัก ยารักษาโรค ที่ได้จากพืชพรรณมาเ็นยาพื้นบ้าน ได้เครื่องปูนอน จากคันกระจูด ต้นคร่ำ และเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบจับสัตว์ต่าง ๆ ล้วนได้มาพืชพรรณในพรุแทบทั้งสิ้น

การทำมาหากินหรือการประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะใช้วิธีการแตกต่างกันไปในแต่ละฤดูกาลของในแต่ละปี ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้ประดิษฐ์ขึ้นและได้ประยุกต์ดัดแปลงเรื่อย ๆ มาเพื่อความเหมาะสมและสะดวกในการใช้เครื่องมือ / บางครั้งก็แตกต่างกันไป แม้ว่าสิ่งที่ต้องการที่จะให้ได้มาเป็นสิ่งเดียวกันก็ตาม

การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการพรุคลองค้อในอดีต ไม่พบการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรมพบในส่วนที่มีการเคารพสิทธิในการทำมาหากินร่วมกัน ในเรื่องของพื้นที่จับสัตว์น้ำและการแสดงความเป็นเจ้าของของป่าที่พบ (เครื่องหมายก่า) การให้ประโยชน์จากทรัพยากรมีการเปิดกว้าง ในการใช้สอยอย่างอิสระเท่าเทียมกันทั้งคนในและคนนอกชุมชน ภาครัฐเข้าดูแลไม่ทั่วถึง

ปัจจุบัน

สภาพพรุคลองค้อในปัจจุบันพบว่า (จากการลงสำรวจพื้นที่) สภาพของพรรณพืชจะพบเฉพาะ ต้นเสม็ดขาวเป็นส่วนใหญ่ สภาพดินและน้ำก็เปลี่ยนไป ดินเนื้อของดินแข็งขึ้น น้ำเปรี้ยว ระบบไหลเวียนของน้ำแถบจะไม่มี น้ำแห้งขอดเร็วกว่าฤดูกาลปกติ สัตว์ต่าง ๆ ลดจำนวนลง และสูญพันธุ์ไปหลายชนิด โดยเฉพาะปลาตุ๊กลำพันที่เคยมีความชุกชุมในอดีต ปัจจุบันไม่พบ วิถีชีวิตการทำมาหากินเปลี่ยนไป วัยแรงงานหนุ่มสาวไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น เนื่องจากทรัพยากรลดน้อยลงไม่สามารถประกอบเป็นอาชีพหลักได้ เกิดความขัดแย้งในการบริหารจัดการของภาครัฐกับชุมชน เรื่องอาณาเขตที่ไม่ชัดเจน

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสภาพพรุคลงค้อง

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสภาพพรุจากการศึกษา พบว่ามีประเด็นใหญ่และสำคัญอยู่ 4 ประการ (ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน) ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้มาดังนี้

- 1) ขาดกระบวนการความเป็นเจ้าของร่วมกันในทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
- 2) เกิดจากภัยธรรมชาติ
- 3) เกิดจากการพัฒนาของภาครัฐ
- 4) เกิดจากความยากจน และความจำเป็นในการที่ต้องพึ่งพิงทรัพยากรในพรุของชุมชน ในปริมาณมากและต่อเนื่อง

(1) การขาดกระบวนการชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งพบว่าในอดีต - ปัจจุบันการเก็บ ข้อมูลจากกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์และกลุ่มผู้เฝ้าผู้แก่ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในพรุคลงค้อง กลุ่มคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ ที่มองว่าทรัพยากรในพรุคลงค้องซึ่งมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในขณะนั้นมีใช้ใครคนใดคนหนึ่ง ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการแสวงหาผลประโยชน์ ไม่ว่าคนภายนอกชุมชนและคนภายในชุมชน คนภายในชุมชนขอบ ๆ พรุคลงค้องไม่ได้ปกป้องผลประโยชน์ที่ตนควรจะได้ในอนาคต เพราะความไม่รู้และไม่มีความรู้ ทำให้คนในชุมชนเองพยายามหาผลประโยชน์เพื่อให้ได้มามากที่สุด เช่นเดียวกับคนภายนอกหรือคนต่างถิ่นที่เข้ามาทำมาหากินเพื่อแสวงหา ผลประโยชน์เพียงชั่วครั้งชั่วคราวเท่านั้น ซึ่งคนภายนอกเหล่านั้นไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงหากทรัพยากรนั้นหมดไปก็ตามการอนุรักษ์ในอดีตจึงไม่พบวิธีการการอนุรักษ์ของชุมชนในอดีตที่เป็นรูปธรรม พบเพียงว่าในการทำมาหากินจะมีการเคารพสิทธิในพื้นที่การทำมาหากิน ตามวิถีชีวิตของคนในชุมชนในแต่ละกลุ่มอาชีพและขึ้นอยู่กับแต่ละฤดูกาลในปีนั้น ๆ การที่คนส่วนใหญ่ของแต่ละกลุ่มอาชีพและขึ้นอยู่กับแต่ละฤดูกาลในปีนั้น ซึ่งจะต่างกับพรคันธ์รู้อย่างเห็นได้ชัด พรคันธ์รู้อันในชุมชนรอบพรุเป็นเจ้าของร่วมกันมีกฎกติการ่วมกัน แม้จะไม่ใช่ลายลักษณ์อักษรแต่ก็เป็นที่ยอมรับและปฏิบัติตาม ร่วมกันปกป้องผลประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนดังคนทุกคนเป็นเจ้าของ เพื่อการใช้ประโยชน์ได้ยาวนาน และมีประสิทธิภาพสูงสุด ความอุดมสมบูรณ์จึงคืนมาและคงอยู่ได้ในปัจจุบัน การที่คนส่วนใหญ่ของชุมชนคิดว่าตนไม่ใช่เจ้าของในทรัพยากรธรรมชาติในพรุคลงค้องส่งผลต่อการดำเนินงานการอนุรักษ์ฟื้นฟูโดยภาครัฐเท่าที่ผ่านมาจากความร่วมมือในการดูแลรักษา เช่น โครงการปลูกป่าถาวรพื้นที่ FPT 23/1 ที่ชาวบ้านไม่ยอมรับพันธุ์ไม้ที่นำมาปลูกซึ่งไม่ใช่พันธุ์ไม้ดั้งเดิมในอดีต

(2) ภัยธรรมชาติ เป็นสาเหตุหลักสาเหตุหนึ่งซึ่งทำให้สภาพพрудลองต้องเสื่อมสภาพความอุดมสมบูรณ์ลง เช่น ภัยธรรมชาติที่เกิดจากพายุในปี 2505 ก็เป็นเหตุให้ต้นไม้โค่นล้มและเกิดไฟไหม้อย่างรุนแรงในปีต่อมา ทรัพยากรโดยเฉพาะพรรณพืชต่าง ๆ เสียหาย

(3) เกิดจากงานพัฒนาของภาครัฐ ที่ส่งผลให้สภาพพรุเปลี่ยนไปบางส่วน ซึ่งการศึกษาเก็บข้อมูลมีหลายส่วนด้วยกัน ที่เห็นเด่นชัด เช่น การสร้างถนนปิดช่องทางการไหลเวียนของกระแส่น้ำตามแนวถนนที่ตัดผ่านคูคลองสาขาของแม่น้ำปากพนังในบางจุด ในอดีตการปิดประตูระบายน้ำของแม่น้ำปากพนังและคูคลองสาขาในบางจุดในปัจจุบัน การไหลเวียนของน้ำเปลี่ยนไปจากในอดีต และที่เป็นประเด็นสำคัญคือ การขุดลอกคูคลอง และการขุดเชื่อมต่อคูคลองสาขาแม่น้ำปากพนังลำไปจากเดิมของคูคลองที่เป็นอยู่ระยะทางยาวขึ้นถึงใจกลางของพื้นที่พรุของสาขาน้ำและขุดเชื่อมต่อกันซึ่งเดิมลำน้ำต่าง ๆ มีระยะความยาวไม่มากนัก (ยกเว้น คลองค้องและคลองบางกลม) เป็นเหตุให้น้ำระบายออกจากพื้นที่ได้อย่างรวดเร็วพร้อม ๆ กับทุกพื้นที่ของพрудลองต้องเมื่อระดับน้ำในแม่น้ำลดลง เกิดภาวะน้ำแห้งขุดเป็นเหตุให้เกิดไฟไหม้ป่าขึ้นถี่ขึ้นจากอดีต ไฟสามารถลุกลไหม้เนื้อเนื้อดินพรุ เมื่อระดับได้คืนมีระดับลึกกว่าผิวน้ำดิน

เดิมคูคลองสาขาของแม่น้ำปากพนังที่ชาวบ้านเรียกตามภาษาถิ่นว่า “บาง” และ “ทอน” นั้น จะมีลักษณะ คล้ายกรวยผ่าซีก แต่มีความคดโค้งมากและความลึกของดินน้ำ (บริเวณที่ติดกับแม่น้ำ) มีความลึกกว่าส่วนที่เป็นปลายน้ำที่อยู่ในพื้นที่ขอบแอ่งกะทะของพื้นที่พรุ และความกว้างใหญ่ ของดินน้ำจะมากกว่าปลายน้ำลักษณะรูปกรวย เมื่อกระแสน้ำในแม่น้ำที่มีระดับสูงขึ้น (น้ำขึ้น) น้ำจะไหลเข้าสู่พื้นที่พรุได้ปริมาณมากกว่าน้ำไหลลง ผนวกกับมีต้นไม้รากไม้ และวัชพืชที่งอกอยู่ในคูคลองนั้น ๆ ช่วยชะลอให้ระดับน้ำไหลลงได้น้อยกว่า น้ำในพรุจึงไม่ค่อยจะแห้งขุด การพัฒนาดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อวงจรชีวิตของสัตว์น้ำบางชนิดที่ใช้พื้นที่แอ่งกะทะพรุในการวางไข่ ผสมพันธุ์ และการเจริญเติบโตในระยะเริ่มแรก ซึ่งสามารถสังเกตพบว่า ปัจจุบันจะไม่ค่อยพบปลาที่เข้าสู่ “ออ” กับขึ้นตามสาขาน้ำของคูคลองสาขาแม่น้ำดังอดีต

(4) ความยากจนและความจำเป็นที่ต้องพึ่งพิงจากทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่พรุ ในการดำรงชีพ พบว่าเป็นอีกสาเหตุที่สำคัญ ส่งผลให้สภาพพрудลองต้อง

เปลี่ยนแปลงดังอดีต – ปัจจุบันเนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพหลักที่ไม่ค่อยจะมั่นคง มีรายได้ไม่เพียงพอและความไม่ประสบความสำเร็จในอาชีพหลัก ตัวอย่าง นาลัมติดต่อกันหลาย ๆ ปีในอดีต คนในชุมชนรอบ ๆ พรุคลองก็ต้องอาศัยทรัพยากรในพื้นที่พรุที่มีอยู่ในการดำรงชีพตามวิถีชีวิตของแต่ละคนที่ความถนัดมากขึ้น ในแต่ละฤดูกาลอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา เมื่อผู้คนหรือประชากรเพิ่มมากขึ้น การใช้ทรัพยากรย่อมเพิ่มมากขึ้น การใช้วิธีการเก็บเกี่ยวทรัพยากรธรรมชาติด้วยวิธีการที่ประยุคต์ใหม่ขึ้นมา ตัวอย่างเช่น เครื่องซื้อคปลาเบือ ในการจับปลา เพื่อให้ได้ปริมาณที่มาก ๆ ส่งผลให้ปลาที่ถูกกระแสไฟเป็นหมัน การเจริญเติบโตไม่สมบูรณ์ และปลาดัขนาดเล็กที่ไม่ต้องการตาย ทรัพยากรปลาน้ำจืดลดจำนวนลง ส่วนที่เห็นได้ชัดอีกตัวอย่างหนึ่ง คือ การมีความจำเป็นในการทรัพยากรประเภทพรรณไม้ในการปลูกสร้างบ้าน โรงเรือน รั้ว และเป็นเชื้อเพลิง ของชุมชน ตั้งแต่ในอดีตเริ่มแรกก่อตั้งชุมชน จนถึงปัจจุบัน เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทรัพยากรพรรณไม้ในพรุคลองต้องลดจำนวนลงนอกเหนือจากภัยธรรมชาติ

ส่วนปัญหาของความยากจน การไม่มีอาชีพที่มั่นคงของชาวบ้านเป็นอีกกรณีหนึ่งที่เอื้ออำนวยให้กลุ่มนายทุน แสวงหาผลประโยชน์โดยใช้คนในชุมชนเป็นเครื่องมือในการลักลอบโค่นไม้ในเขตป่าออกจำหน่ายให้แก่ตน ลักษณะกองทัพนวด ซึ่งยากต่อการกวาดล้างของเจ้าหน้าที่ในปัจจุบัน

แนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรุคลองที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาซึ่งเห็นว่าจะมีความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูโดยมีแนวทางดังนี้

- (1) การใช้กระบวนการอย่างต่อเนื่อง ให้ชุมชนเป็นเจ้าของในทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบันและทรัพยากรที่จะฟื้นฟูขึ้นในอนาคตอย่างเป็นรูปธรรม
- (2) การพัฒนาในการประกอบอาชีพของกลุ่มอาชีพให้มีอาชีพทางเลือกที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรุคลอง ทดแทนอาชีพเก่าหรือเสริมอาชีพเก่าที่กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ใช้สอยจากพรุ

รูปแบบการบริหารจัดการสภาพพรุคลองค็อง

จากแนวคิดแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรุคลองค็องหลังจากคณะทมิววิจัยและตัวแทนชุมชนได้ศึกษาร่วมกันจนถึงกิจกรรมสุดท้ายคือ การศึกษาฐานการบริหารจัดการของชุมชนพรุคันธ์ลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้มีการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคณะทมิววิจัยตัวแทนชุมชนเห็นว่า การบริหารจัดการเป็นส่วนสำคัญที่จะเป็นกลไกให้เกิดกระบวนการต่าง ๆ ขึ้นเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพพรุคลองค็อง โดยให้มีรูปแบบคณะกรรมการร่วมกันของชุมชน เป็นคณะกรรมการในการบริหารจัดการสภาพพรุคลองค็องภาคประชาชน เพื่อเป็นแกนนำในการพัฒนาที่ชุมชนสามารถดำเนินงานได้ในบางส่วน และเป็นกระบอกเสียงส่วนที่คณะกรรมการดำเนินงานเองไม่ได้สู่ภาครัฐให้รับทราบ

แผนการพัฒนา

ด้านการอนุรักษ์

1. ส่งเสริมการประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่
2. ส่งเสริมกระบวนการศึกษาพัฒนาเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องให้เกิดความตระหนักในการเป็นเจ้าของ ของคนในชุมชนส่วนใหญ่อย่างยั่งยืน

ด้านการฟื้นฟู

(1) การฟื้นฟูสภาพพรุคโดยการศึกษาวិธีการให้เป็นไปตาม ความต้องการและความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ในปัจจุบัน ลดปัญหาความขัดแย้ง และลงมือปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

โครงการตามแผนพัฒนา

- (1) โครงการเลี้ยงฝังพันธุ์ในพื้นที่พรุคเป็นอาชีพทางเลือกเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูพรุคณ์ไม้
- (2) โครงการเพาะพันธุ์ปลา เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูพันธุ์ปลาน้ำจืดและเพิ่มปริมาณ
- (3) โครงการพัฒนาพรุคลองค็องเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง
- (4) โครงการ แปลงสาริต เพื่อการศึกษาทดลองการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าดงดิบ
- (5) โครงการ ปลูกป่าใช้สอย

รายละเอียดแผนโครงการ มีรายละเอียดตามเอกสารแนบโดยโครงการทั้ง 5 โครงการ เน้นวิธีการดำเนินงานใช้ให้ชุมชนมีส่วนร่วมได้ตระหนักเห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่และเป็นกระบวนการที่จะส่งเสริมให้เกิดการฟื้นฟูทรัพยากรที่หายไปขึ้นมาใหม่ซึ่งพอที่จะสรุปให้เห็นในแต่ละโครงการดังนี้

หลักการและเหตุผลของแผนโครงการ

- ด้านอนุรักษ์

การส่งเสริมการประกอบอาชีพ ให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ในปัจจุบัน น่าจะมีผลต่อการอนุรักษ์ ซึ่งมุ่งเน้นให้กลุ่มผู้ใช้สอยได้เห็นคุณค่าประโยชน์อีกด้านหนึ่งของทรัพยากรนั้น อย่างเป็นรูปธรรม

(1) โครงการเลี้ยงผึ้งพันธุ์ ซึ่งเป็นโครงการที่ต้องการให้สมาชิกกลุ่มเลี้ยงผึ้งและชาวบ้านในชุมชนได้เห็นคุณค่าคุณประโยชน์ ของพรรณไม้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะพันธุ์ไม้เสม็ดขาวและเสม็ดแดง ซึ่งดอกไม้ดังกล่าวเป็นแหล่งอาหารของผึ้งพันธุ์ที่มีคุณภาพและปริมาณมากพอที่จะเป็นผลผลิต (น้ำผึ้งของผึ้ง) แก่ผู้ประกอบการอาชีพ

เพื่อให้ชุมชนรอบ ๆ พรุเคยใช้แต่ส่วนที่เป็นเนื้อไม้ของต้นเสม็ดขาวนำมาใช้ประโยชน์เพียงอย่างเดียวโดยต้องโค่นต้นเสม็ดนำมาใช้ประโยชน์นั้น การส่งเสริมให้มีการเลี้ยงผึ้งในพื้นที่พรุ จะช่วยให้ชุมชนได้ช่วยกันอนุรักษ์พรรณไม้ในพื้นที่พรุให้คงอยู่ และเห็นถึงความสำคัญของคุณค่าประโยชน์มากขึ้น

(2) โครงการเพาะพันธุ์ปลา เป็นโครงการซึ่งให้กลุ่มผู้หาปลา ได้มีส่วนร่วมกันนำพ่อแม่พันธุ์ปลาที่จับได้ในฤดูวางไข่มาผสมพันธุ์และปล่อยลูกปลาสู่พรุ ดูแลรักษาและการใช้สอยร่วมกันอย่างเป็นรูป ธรรมโดยมีแนวคิดในวิธีการดำเนินการซึ่งจะมุ่งเน้นเป้าหมายที่กลุ่มหาปลาในพื้นที่พรุในปัจจุบันเป็นหลักในเบื้องต้น

โดยการสนับสนุนให้สร้างบ่อเพาะฝักพันธุ์ปลาให้แก่กลุ่มหาปลาและด้านองค์ความรู้ ในกรรมวิธีเพาะฟักตามกระบวนการเพาะฟัก เพื่อนำปลาที่เพาะฟักได้ปล่อยคืนสู่พรุ บางส่วนและจำหน่ายในบางส่วนเพื่อเป็นรายได้ในการบริหารจัดการของกลุ่ม เพื่อเพิ่มปริมาณพันธุ์ปลาและจำนวนปริมาณปลาในพื้นที่พรุ

ส่งเสริมกระบวนการศึกษาพัฒนาเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ให้เกิดความตระหนักในความเป็นเจ้าของ ของคนในชุมชนส่วนใหญ่อย่างยั่งยืน